

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ENFORMASYON ÇAĞINDA YENİ KÜLTÜR MEKÂNLARI OLARAK ENDÜSTRİ
YAPILARI**

BEGÜM BAYRAKTAROĞLU

**DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ TASARIM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. FERİDE PINAR ARABACIOĞLU**

İSTANBUL, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ENFORMASYON ÇAĞINDA YENİ KÜLTÜR MEKÂNLARI OLARAK ENDÜSTRİ
YAPILARI**

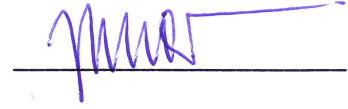
Begüm BAYRAKTAROĞLU tarafından hazırlanan tez çalışması 07.01.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

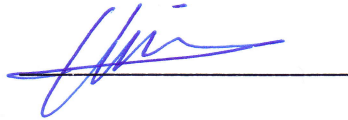
Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi

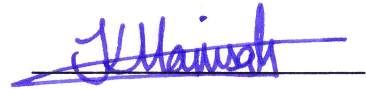
Doç. Dr. Selim ÖKEM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine ESMER
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Doç. Dr. Kunter MANİSA
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Şen YÜKSEL
Beykent Üniversitesi

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmam süresince sınırsız desteği için danışman hocam Doç. Dr. Feride Pınar Arabacıoğlu'na, yapıcı eleştirileri ile çalışmaya yön veren Doç. Dr. Selim Ökem ve Dr. Öğr. Üyesi Mine Esmer'e, çalışmanın son şeklini almasındaki değerli katkıları için Doç. Dr. Kunter Manisa ve Doç. Dr. Şen Yüksel'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca değerli fikirleri için Doç. Dr. Gül Köksal'a ve bu tez çalışmasıyla sınırlı olmayan destekleri için sevgili arkadaşlarım Prof. Dr. Burçin Cem Arabacıoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Esra Tokat ve Dr. Öğr. Gör. Ceren Lordoğlu'na çok teşekkür ederim.

Maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim aileme ve özellikle kızım Feride'ye sabır ve anlayışlarından dolayı teşekkür ederim.

Ocak, 2019

Begüm BAYRAKTAROĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT.....	xv
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
1.1 Literatür Özeti	2
1.2 Tezin Amacı	4
1.3 Hipotez	5
1.4 Tezin Yöntemi	6
BÖLÜM 2	
ENFORMASYON ÇAĞINDA KÜLTÜREL DEVİNİM ve KÜLTÜR MEKÂNLARI	8
2.1 Tarihsel Süreçte Toplular ve Kültür Mekânları	10
2.1.1 Avcı ve Toplayıcı Topluluklar	10
2.1.2 Tarım Topluları	13
2.1.3 Endüstri Topluları	21
2.1.4 Enformasyon Topluları	30
2.2 Enformasyon Çağında Kültür Mekânlarının Özellikleri	48
2.3 Bölümün Sonuçları	50
BÖLÜM 3	
ENDÜSTRİ YAPILARINDAN KÜLTÜR MEKÂNLARINA: UYARLANABİLİR YENİDEN KULLANIM	52
3.1 Miras Olarak Endüstri Yapıları	53
3.2 Uyarlanabilir Yeniden Kullanım.....	55

3.3	Endüstri Yapılarının Kültürel İşlevler İçin Uyarlanarak Yeniden Kullanımı	63
3.3.1	İşlev Kaybından Yeniden Kullanıma Endüstri Yapıları.....	63
3.3.2	Endüstriyel Yapılarda Yeni Üretim Faaliyeti Olarak Kültür	65
3.3.3	Dönüşüm Potansiyelleri.....	67
3.3.3.1	Uyarlanabilirlik	67
3.3.3.2	Fırsatlar ve Kısıtlar	68
3.4	Bölümün Sonuçları	72

BÖLÜM 4

DÜNYADA KÜLTÜR MEKÂNLARINA DÖNÜŞEN ENDÜSTRİ YAPILARINDAN ÖRNEKLER .. 73

4.1	Fabra i Coats – Barcelona.....	76
4.1.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	76
4.1.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	79
4.1.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	80
4.1.4	Değerlendirme	81
4.2	Base – Milano.....	83
4.2.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	83
4.2.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	84
4.2.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	87
4.2.4	Değerlendirme	87
4.3	Gundeldinger Feld – Basel	90
4.3.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	90
4.3.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	92
4.3.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	94
4.3.4	Değerlendirme	95
4.4	Lx Factory – Lizbon.....	97
4.4.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	97
4.4.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	99
4.4.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	100
4.4.4	Değerlendirme	101
4.5	Buda Fabriek – Kortrijk	103
4.5.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	103
4.5.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	105
4.5.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	107
4.5.4	Değerlendirme	108
4.6	Zo Centro Culture Contemporanee – Katanya	110
4.6.1	Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç	110
4.6.2	Mimari Tasarım ve Uygulama.....	111
4.6.3	Mevcut Kullanım ve Öngörüler.....	112
4.6.4	Değerlendirme	113
4.7	Bölümün Sonuçları	114

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER	116
-------------------------	-----

KAYNAKLAR	126
-----------------	-----

EK-A	
FABRA i COATS - BARSELONA	137
A-1 21.06.2018 Tarihinde BAMMP Arquitectes Firmasından Fabra i Coats Projesinin Mimarlarından Francesc Bacardit ile Yapılan Görüşme Metni	137
A-2 Visita A La Fabra i Coats Videosu Çözümlemesi	140
A-3 Planlar ve Kesitler	142
A-4 Fotoğraflar	146
EK-B	
BASE - MİLANO	149
B-1 05.04.2018 Tarihinde Onsite Studio Firmasından Base Projesinin Mimarı Giancarlo Floridi ile Yapılan Görüşme Metni	149
B-2 Planlar ve Kesitler	153
B-3 Fotoğraflar	157
EK-C	
GUNDELDINGER FELD - BASEL	161
C-1 11.04.2018 Tarihinde Denkstatt-Sarl Firmasından Gundeldinger Feld Projesinin Mimarlarından Barbara Buser ile Yapılan Görüşme Metni	161
C-2 Plan ve Kiracı Listesi	166
C-3 Fotoğraflar	167
EK-D	
LX FACTORY - LİZBON	171
D-1 04.07.2018 Tarihinde Mainside Investments Firmasından Lx Factory Projesi Mimarlarından Joana Branco Gomes ile Yapılan Görüşme Metni	171
D-2 Planlar ve Kesitler	175
D-3 Fotoğraflar	181
D-4 Kiracı Listesi	184
EK-E	
BUDA FABRIEK - KORTRIJK	185
E-1 14.08.2018 Tarihinde 51N4E Firmasından Buda Sanat Merkezi'nin Proje Mimarı Aline Neiryneck ile Yapılan Görüşme Metni	185
E-2 22.08.2018 Tarihinde Buda Fabrik Koordinatörü Hans Vandenberghe ile Yapılan Görüşme Metni	193
E-3 Planlar ve Kesitler	196
E-4 Fotoğraflar	200
EK-F	
ZO CENTRO CULTURE CONTEMPORANEE – KATANYA	202

F-1 15.08.2018 Tarihinde Zo Kùltür Merkezi'nin Proje Mimarı Neege Allen Navarria ile Yapılan Görüşme Metni.....	202
F-2 Planlar ve Kesitler	205
F-3 Fotoğraflar	208
ÖZGEÇMİŞ.....	212

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
BT	Bilişim Teknolojileri
DOCOMOMO	International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement
E-FAITH	European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage
ERIH	European Route of Industrial Heritage
FICCIM	First International Conference on the Conservation of Industrial Monuments
GESCI	Global e-Schools and Communities Initiative
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
ICT	Information and Communication Technologies
ISDN	Integrated Services Digital Network
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
SICCIM	Second International Conference on the Conservation of Industrial Monuments
TICCIH	The International Committee for the Conversation of the Industrial Heritage
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Tezin çatkısı	6
Şekil 2.1 Güney Fransa Chauvet mağarası, mağara resmi	12
Şekil 2.2 Fransa Les Eyzies Lartet, işlemeli kemik	12
Şekil 2.3 Fransa Roc-aux Sorcier, kabartmalar	12
Şekil 2.4 Midas Yazılıkaya anıtı	16
Şekil 2.5 Mısır Luxor tapınağı	16
Şekil 2.6 Efes Antik tiyatrosu planı	17
Şekil 2.7 Bergama Zeus tapınağı	18
Şekil 2.8 Efes liman hamamı	18
Şekil 2.9 İtalya Olimpico tiyatrosu planı	20
Şekil 2.10 Paris Fransız akademisi	20
Şekil 2.11 Paris Opera binası	24
Şekil 2.12 Londra Güney Kensington müzesi, 1873	24
Şekil 2.13 Londra Victoria&Albert müzesi, 1927	24
Şekil 2.14 Düzce halkevi	26
Şekil 2.15 Kırklareli halkevi	26
Şekil 2.16 Stadhalle Chemnitz zemin kat planı	28
Şekil 2.17 Stadhalle Chemnitz üst kat planı	28
Şekil 2.18 Maison Pour Tous zemin kat planı	28
Şekil 2.19 Auguste Perret tarafından tasarlanan büyük tiyatro (AKM)	29
Şekil 2.20 Hayati Tabanlıoğlu tarafından tasarlanan ve uygulanan AKM	29
Şekil 2.21 Enformasyon toplumunun etkileri	31
Şekil 2.22 Enformasyon toplumları	34
Şekil 2.23 Enformasyon çağında eğilimler	38
Şekil 2.24 Enformasyon çağında değişen yaşamsal ilişkiler	40
Şekil 2.25 Enformasyon çağında fiziksel mekân özellikleri	42
Şekil 2.26 UNCTAD yaratıcı endüstriler sınıflandırması	44
Şekil 2.27 Neuehouse stüdyolarından birinin üç farklı kullanımı	45
Şekil 2.28 İdea'da ortak ve özel alanlar	46
Şekil 2.29 Avustralya'da çeşitli etkinlikler için kiralanan konut	46
Şekil 2.30 Avustralya'da çeşitli etkinlikler için kiralanan stüdyo	47
Şekil 2.31 ODTÜ archlabs	47
Şekil 2.32 Enformasyon çağında kültür mekânlarının özellikleri	50
Şekil 3.1 Uyarlanabilir yeniden kullanım	62

Şekil 3.2	Uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	63
Şekil 3.3	İşlev kaybı sonrası endüstri yapılarının geçirdiği aşamalar	64
Şekil 3.4	Fırsat ve kısıt değişimlerinin ifadesi	70
Şekil 4.1	Seçilen dönüşüm projelerine ait konumlar	74
Şekil 4.2	Fabra i Coats uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	82
Şekil 4.3	Base uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	88
Şekil 4.4	Gundeldinger Feld uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	95
Şekil 4.5	Lx Factory uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	101
Şekil 4.6	Buda Fabriek uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	109
Şekil 4.7	Zo Centro uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri	113
Şekil A.1	Zemin kat planı ve A-A kesiti	142
Şekil A.2	Birinci kat planı ve B-B kesiti	143
Şekil A.3	İkinci kat planı ve C-C kesiti	144
Şekil A.4	Üçüncü kat planı ve D-D kesiti	145
Şekil A.5	Fabra i Coats dış görünüş	146
Şekil A.6	Ana giriş mekânı	146
Şekil A.7	Zemin kat	147
Şekil A.8	Birinci kat	147
Şekil A.9	Müzik kutuları ve hareketli panolar	147
Şekil A.10	Hareketli panolarla oluşturulmuş çalışma düzeni	148
Şekil B.1	Zemin kat planı, lobi ve mekân A2	153
Şekil B.2	Zemin kat planı, mekân B	153
Şekil B.3	Birinci kat planı, Casabase	154
Şekil B.4	Birinci kat planı, mekân C	154
Şekil B.5	Birinci kat planı, mekân D	155
Şekil B.6	Lobi, A2 ve Casabase mekânlarından geçen kesit	155
Şekil B.7	B, C ve D mekânlarından geçen kesit	156
Şekil B.8	Lobi ve mekân A2	157
Şekil B.9	Mekân B sergi düzenlemesi	157
Şekil B.10	Mekân C	158
Şekil B.11	Mekân C	158
Şekil B.12	Mekân D	158
Şekil B.13	Casabase ortak alan	159
Şekil B.14	Casabase	159
Şekil B.15	Base Milano dış görünüş	160
Şekil C.1	Plan ve kiracı listesi	166
Şekil C.2	Gundeldinger Feld genel görünüm	167
Şekil C.3	Hol 8 restoran bölümünden görünüş	167
Şekil C.4	Fotovoltaik paneller	168
Şekil C.5	Hol 1 bira üretim alanı	168
Şekil C.6	Hol 4-5 oyun alanı	169
Şekil C.7	Hol 8 sirk	169
Şekil C.8	Yıkılan hollerden kalan strüktür	170
Şekil D.1	Yapı lejandı	175
Şekil D.2	Vaziyet planı	175
Şekil D.3	A, B, C, D, E ve F yapılarına ait planlar	176

Şekil D.4	G yapısı, zemin, asma kat ve birinci kat planları	176
Şekil D.5	H yapısı planı	177
Şekil D.6	I yapısı zemin ve birinci kat planları	177
Şekil D.7	I yapısı ikinci ve üçüncü kat planları.....	178
Şekil D.8	I yapısı dördüncü ve beşinci kat planları.....	178
Şekil D.9	J yapısı zemin ve birinci kat planları.....	179
Şekil D.10	K ve L yapıları zemin kat planları.....	179
Şekil D.11	Güneybatı ve kuzeybatı görünüşleri	179
Şekil D.12	Bina kestileri.....	180
Şekil D.13	Lx Factory Ler Devagar kitapçısı.....	181
Şekil D.14	G yapısı dış görünüş	181
Şekil D.15	Cephede korunmuş hasar izi.....	182
Şekil D.16	Ortak açık alanda sergi etkinliği	182
Şekil D.17	I yapısı 2008 yılı Peter Zumthor sergisi	183
Şekil D.18	Kairos payvonu.....	183
Şekil E.1	Kat planları	196
Şekil E.2	Zemin kat planı.....	197
Şekil E.3	Birinci kat planı.....	198
Şekil E.4	Kesitler	199
Şekil E.5	Buda Fabriek sokaktan görünüş.....	200
Şekil E.6	Yapılar topluluğunun merkezindeki beşgen sirkülasyon mekânı	200
Şekil E.7	Yapılar topluluğunun merkezindeki beşgenin çatıdaki izi.....	201
Şekil E.8	Buda Lab.....	201
Şekil F.1	Zemin kat planı.....	205
Şekil F.2	Birinci kat planı.....	205
Şekil F.3	A-A kesiti	205
Şekil F.4	B-B kesiti.....	206
Şekil F.5	C-C kesiti.....	206
Şekil F.6	Çok amaçlı salon planı	207
Şekil F.7	Zo Centro dış görünüş	208
Şekil F.8	Zo Centro avlu	208
Şekil F.9	Zo Centro restoran	209
Şekil F.10	Zo Centro performans alanı	209
Şekil F.11	Avlu	210
Şekil F.12	Çok amaçlı salon.....	210
Şekil F.13	Teleskobik tribün.....	211

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1	Endüstri toplumları ve enformasyon toplumları arasındaki farklar..... 36
Çizelge 3.1	Uyarlanabilir yeniden kullanım fırsat ve kısıtları..... 60
Çizelge 3.2	Endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşümde fırsat ve kısıtlar. 71
Çizelge 4.1	Fabra i Coats kimlik bilgileri 76
Çizelge 4.2	Base kimlik bilgileri 83
Çizelge 4.3	Gundeldinger Feld kimlik bilgileri..... 90
Çizelge 4.4	Lx Factory kimlik bilgileri 97
Çizelge 4.5	Buda Fabriek kimlik bilgileri 103
Çizelge 4.6	Zo kimlik bilgileri 110
Çizelge 5.1	Günümüz kültür mekân özelliklerinin uygulamalardaki karşılıkları 116
Çizelge 5.2	Uyarlanabilir yeniden kullanımın endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşümde değişen fırsat ve kısıtları 117
Çizelge 5.3	Günümüz kültür mekân özelliklerinin örneklerdeki karşılıkları 121
Çizelge 5.4	İncelenen örneklerde “müzeleştirmeden” koruma müdahaleleri ve miras korunumu 122
Çizelge 5.5	İncelenen örneklerde deneysellik ve katılımçılık 123
Çizelge 5.6	İncelenen örneklerde mimarın süreçlerdeki etkinliği 124
Çizelge D.1	Lx Factory kiracı listesi 184

ENFORMASYON ÇAĞINDA YENİ KÜLTÜR MEKÂNLARI OLARAK ENDÜSTRİ YAPILARI

Begüm BAYRAKTAROĞLU

Mimarlık Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Enformasyon çağındaki yeniliklerin yaşamın her alanında yarattığı değişimlerden ikisi zaman ve mekân bağlamında örtüşerek mimari tasarım açısından yeni bir olguyu gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki kültürel etkinliklerdeki ve bunların eylem alanı olan kültür mekânlarındaki değişimlerdir. İkincisi ise endüstri çağının geride kalması ile birlikte endüstri devrine ait üretim biçimlerindeki ve bunlara ev sahipliği yapan üretim mekânlarındaki değişimlerdir. Bu değişimler günümüzde eskiye ait üretim yapıları olarak endüstri yapılarının işlevini kaybetmesi ve yeni kültürel etkinlik biçimleri için belirli özelliklerde mekânlara ihtiyaç duyulması ile sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda endüstri mirası kapsamındaki yapıların günümüz kültür mekânlarının ihtiyaçlarına cevap verecek niteliklere sahip olması ve aynı zamanda kültürel işlevlerin endüstri yapılarının korunması ve sürdürülmesi için olumlu fırsatlar sunması, endüstri yapılarının çoğunlukla kültürel işlevler için uyarlanarak yeniden kullanılması ile sonuçlanmaktadır.

İçinde bulunduğumuz enformasyon çağındaki kültürel değişimler ve bu doğrultuda ortaya çıkan mekân ihtiyaçlarının daha iyi kavranabilmesi için, öncelikle enformasyon çağına kadar insanlığın tarih boyunca geçirdiği evreler, kültürel ürün üretimi ve ifade biçimlerindeki etkenler bağlamında ortaya konmuştur. Daha sonra enformasyon çağının getirdiği toplumsal dönüşüm detaylı olarak ele alınarak, bunların yarattığı kültürel değişimler güncel örnekler üzerinden tartışılmıştır. Tarihsel süreçteki bu

değişimlerin kültür mekânlarına etkileri kronolojik olarak incelenmiş ve günümüzde kültürel etkinlikler için ihtiyaç duyulan mekân özellikleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın diğer odağını oluşturan endüstri yapıları kültür mirası ile ilişkisi bağlamında ele alınarak endüstriyel arkeoloji ve endüstri mirası kavramları ve gelişimleri irdelenmiştir. Uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarının ölçütleri ve süreçleri doğrultusunda, kültürel işlevlerle yeniden kullanım için, endüstri yapılarının özellikleri, sundukları fırsatlar ve oluşturdukları kısıtlar ortaya konmuştur.

Bu iki konu odağında oluşturulan kavramsal çerçeve doğrultusunda endüstri mirasının kültürel işlevlerle yeniden kullanım örnekleri incelenmiştir. Dünyada yapılmış olan uygulamalardan belirli ölçütlere göre seçilen örnekler, tasarımcıları ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve proje analizleri aracılığıyla, uyarlanabilirlik ölçütleri, dönüşüm süreçleri ve tasarım yaklaşımları açısından irdelenmiştir. Değerlendirmeler ve öneriler ile çalışmanın genel sonuçları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Enformasyon çağı, kültür mekânları, uyarlanabilir yeniden kullanım, endüstri mirası, yaratıcı endüstriler

**INDUSTRIAL BUILDINGS AS NEW CULTURAL SPACES IN THE
INFORMATION AGE**

Begüm BAYRAKTAROĞLU

Department of Architecture

Ph.D. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Feride Pinar ARABACIOĞLU

Information age has caused many changes in different aspects of life. Among those changes, two of them have especially brought up a new phenomenon in terms of architectural design by overlapping in the context of time and space. The first is the changes in cultural events and cultural spaces as their fields of action. The second is the changes in forms of production and their spaces after the end of the industrial age. These changes have caused not only the old industrial buildings to lose their function as a production space but also created a need for spaces of specific characteristics for new forms of cultural activity. Within this context, industrial buildings are mostly adapted and reused for cultural activities based on the fact that the buildings evaluated within the industrial heritage have the qualities to meet the needs of today's cultural spaces while the cultural functions provide opportunities for the preservation and maintenance of the industrial heritage.

In order to provide a better understanding of the cultural changes in the information age and the space needs that arise accordingly, the stages that humanity has passed throughout the history until the information age have been reviewed with the viewpoint of the effects on cultural productions and expressions. Furthermore, the social transformation and the cultural changes brought by the information age are discussed over recent examples. The effects of these changes on the cultural spaces in

the historical periods have been examined chronologically and today's necessary features that the spaces should have for cultural activities have been presented.

Industrial buildings, which constitute the other focus of the study, are discussed in the context of their relationship with cultural heritage. Industrial archeology and industry heritage concepts and their development are examined. In line with the criteria and processes of adaptive reuse applications, the characteristics, the opportunities and the constraints of the industrial buildings for the reuse with cultural functions have been presented.

Within the conceptual framework created with the focus of these two main chapters, recent examples of reused industrial heritage for cultural purposes were examined. The examples were chosen according to certain criteria and examined in terms of adaptability criteria, transformation processes and design approaches through semi-structured interviews with their designers and project analysis. The overall results of the study are presented with evaluations and recommendations.

Keywords: Information age, cultural spaces, adaptive re-use, industrial heritage, creative industries

BÖLÜM 1

GİRİŞ

“İnsanlar yaklaşık yarım milyon yıldan beri dünya üzerinde varlar. Sabit yerleşimlerin gerekli temeli olan tarım, yalnızca on iki bin yaşında. Uygarlıklar yaklaşık altı bin yıl öncesinden daha fazlasına gitmez. Eğer insan varoluşunun bütününe 24 saatlik bir gün diye baksaydık, tarımın ortaya çıktığı zaman öğleden sonra 11:56, uygarlıkların ortaya çıktığı zaman da 11:57 olurdu. Modern toplumların gelişimi ancak 11 'i 59 dakika 30 saniye geçerken başlayacaktı! Yine de bu insan gününün son 30 saniyesinde, belki de o ana kadar geçen bütün zaman içerisinde gerçekleşen kadar değişme gerçekleşmiştir” [1].

Giddens'in da ifade ettiği gibi 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen büyük teknolojik devrim, çok kısa sürede ve etkin bir şekilde, tüm modern toplumları ve yaşam biçimlerini değiştirip dönüştürmüştür. Fiziksel çevreden iktisadi konulara kadar hemen her alanda değişimi yönlendiren enformasyon devrimi ile iletişim ve teknolojinin geldiği nokta, kültürel etkinliklerin de içinde olduğu toplumsal ve sosyal yaşamı da uzun bir aradan sonra köklü bir biçimde değişikliğe uğratmıştır.

İnsanoğlunun varoluşundan beri çeşitli amaçlarla ortaya koyduğu, çağın koşullarına göre sürekli devinim içinde olan kültürel ürünler ve ifade şekilleri, her çağda olduğu gibi günümüzde de yeni oluşum doğrultusunda biçimlenmiştir ve biçimlenmeye devam etmektedir. Farklılaşan kültürel ürün üretimi ve eylemlerle birlikte, bunların gerçekleştiği mekânlarda da geleneksel olandan farklı bir düzen ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Enformasyon devrimi ile birlikte endüstri de 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca, yeni üretim teknolojileri ve tüketim alışkanlıklarının etkisi ile köklü değişiklikler geçirmiştir.

Birçok kent ve yerleşim bölgesinde başlangıçta merkezi olarak konumlanmış olan endüstriyel alanların, tesislerin ve yapıların önemli bir bölümü, söz konusu değişikliklerin etkisi ile işlevsiz hale gelmiştir. İşlevini kaybetmiş olan bu endüstriyel alanlar ve barındırdığı yapılar, 20. yüzyılın sonlarında yıkılmış, harabe olarak terk edilmiş ya da konut, ofis, restoran, otel, müze, çok işlevli kültür mekânları, turistik merkez, vb. yeni işlevler için uyarlanarak yeniden kullanılmıştır.

Enformasyon devriminin getirdiği yeniliklerin hem endüstri yapılarında hem de kültür mekânlarında yarattığı değişim, daha üst ölçekte ele alındığında toplumsal yaşam ve yapıların dönüşümü arasındaki etkileşimi ortaya koyması açısından önemlidir. Tarih boyunca, yaşam şekillerinin değişimine paralel olarak, yapılar da çağın gereksinimleri doğrultusunda çeşitli ölçeklerde ve şekillerde yapılan müdahalelerle değişip dönüşmüştür. Endüstri çağının üretim mekânları olarak ortaya çıkan endüstri yapılarının da, enformasyon çağındaki yeni üretim şekilleri nedeniyle, işlevini kaybetmesi ve eş zamanlı olarak geleneksel kültürel etkinlik mekânlarının, günümüzde, kültürdeki değişim doğrultusunda oluşan ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalması endüstriyel yapıların/alanların kültür odaklı işlevlerle yoğun bir şekilde kullanımını doğurmuştur. Bu durum, gerek büyük endüstriyel alanların dönüşümünde yeni düzenlemeyi destekleyen ve onun parçası olan bir oluşum şeklinde gerekse tek yapı ölçeğinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Tez çalışması, enformasyon çağının kentsel ve yapısal ölçekteki bir tasarım sorunu olan işlevini kaybetmiş endüstri yapılarının toplumun sosyo-kültürel alandaki ihtiyaçlarına yönelik bir çözüm olarak kültür mekânları için uyarlanarak yeniden kullanılmasına odaklanmaktadır.

1.1 Literatür Özeti

Kültür mekânlarının geçirdiği değişimler ve günümüzde sahip olduğu özellikler, kültürün toplumsal dinamiklere bağlı devinimi ile birebir ilişkilidir. Toplumsal yapıların özelliklerindeki genel değişimlerin ortaya konması ise tarih ve sosyoloji disiplinleri ile mümkün olabilmektedir. Bu alandaki araştırmalar sırasında faydalanan kaynaklar arasında Anthony Giddens, Server Tanilli ve William H. McNeill insanlık tarihine odaklanan detaylı çalışmalarıyla öne çıkan isimlerdir. Özellikle sırasıyla bu yazarlara ait olan “Sociology” [1], altı ciltlik “Yüzyılların Gerçeği ve Mirası” [2], [3], [4] ve “A World

History” [5] adlı eserler insanlığın başlangıcından enformasyon çağına kadar olan süreçteki genel toplumsal özellikler ve değişimler için faydalanılan ana kaynaklardır.

Anlam, üretim, ürün ve ifade biçimleri bağlamında kültür ve sanatın tarih boyunca, toplumsal gelişmelere paralel bir şekilde uğradığı değişimler için literatür taramasında öne çıkan isimler olarak Immanuel Kant, E.H. Gombrich, Adnan Turani, Larry Shiner, Philip Smith ve Raymond Williams’ın çalışmaları temel kaynakları oluşturmuştur. Kültürel eylem alanları olarak kültür mekânları da bu gelişmeler doğrultusunda biçimlenmiştir. Mağara duvarları gibi doğal çevredeki yüzeylerden çok işlevli kültür merkezlerine uzanan bu mekânsal değişim mağara sanatı, halkevleri, tiyatrolar ya da kültür merkezleri gibi belirli konulara odaklanan çalışmalar yoluyla incelenmiştir.

Çalışmanın tarihsel sınırını oluşturan enformasyon çağındaki köklü değişiklikleri anlamak için Manuel Castells’in üç ciltlik “Information Age: Economy, Society and Culture” [6], [7], [8] adlı yapıtının yanı sıra enformasyon toplumunun yapısını tanımlamaya çalışan, ABD ve Avrupa’dan, Daniel Bell, Marshall McLuhan, Alvin Toffler, James Beniger, Krishan Kumar gibi önde gelen toplumbilimci ve kuramcılarının çalışmaları yol gösterici olmuştur. Bunlarla beraber Nurcan Törenli’nin kapsamlı bir literatür taraması da olan Türkiye özelindeki araştırması enformasyon çağının özellikleri konusunda önemli bir çalışmadır. UNESCO’nun “Towards Knowledge Societies” [9] adlı dünya raporu da yeni toplum yapısını ortaya koyan önemli kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Enformasyon çağında kentlerin biçimlenişinde ve ekonomik kalkınma planlarında kültür önemli rol oynamaya başlamış ve merkezinde yer aldığı yaratıcı endüstriler doğmuştur. Kültür mekânları bu yeni çağda artık sanatsal anlamdaki kültürel etkinliklerle sınırlı olmanın ötesinde daha geniş kapsamdaki yaratıcı endüstrilerin etkinlik alanıdır. UNCTAD’ın 2010 tarihli “Creative Economy” [10] başlıklı raporu, yaratıcı endüstriler ve kent alanındaki çalışmalar ile dünyadan kültür mekânlarına dair örnekleri içeren yayınlar günümüz kültür mekân özelliklerini ortaya koymada faydalanılan kaynaklardır.

Endüstri yapılarının miras kapsamında değerlendirilmesi sürecine ilişkin olarak BM’in “The State of the World’s Cities 2004/2005” [11] başlıklı raporu ve TICCIH’nin “Nizhny Tagil” [12] tüzüğü gibi uluslararası kuruluşların yayınları başlıca kaynaklardır. Bunun

yanı sıra Gül Köksal'ın İstanbul ve Barrie Trinder'ın İngiltere özelindeki endüstri mirası konulu çalışmaları yararlanılan diğer kaynaklardır. Endüstri yapılarının kültürel amaçlarla dönüşümüne dair altyapıyı oluşturan uyarlanabilir yeniden kullanım konusunda William J. Murtagh, James Douglas, Michael Stratton, David Kincaid öne çıkan isimlerdir. Uyarlanabilir yeniden kullanımı, gelişimi, ölçütleri, kısıt ve fırsatları ile süreçleri açısından ortaya koyan yazarların çalışmaları öncelikli kaynakları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra uyarlanabilirliği ölçütler ya da kısıt ve fırsatlar gibi belirli bakış açılarından ele alan çok sayıda çalışmaya başvurularak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Robert Schmidt III ve Simon Austin, Adrienn Lepel, Sophie Francesca Cantell, Ragnhild Menes Arnesen, Alberto Bianchi ve Federico Turturiello'nun endüstri yapılarının yeniden kullanımına odaklanan ve dünyadan örnekler içeren çalışmaları konunun olgunlaşmasında yararlanılan diğer kaynaklardır.

1.2 Tezin Amacı

Çalışmanın ana amacı mevcut yapı stoğunun günümüz ihtiyaçları doğrultusunda dönüşümünün araştırılmasıdır. Endüstri çağının sona ermesiyle işlevini kaybeden endüstri yapıları mevcut bina stoğunun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Uyarlanabilir yeniden kullanımın bazı evrensel kabuller ve kurallarla uygulanmaya başlanmasından önce de boş kalan endüstri yapıları sıklıkla kültürel amaçlarla kullanılmıştır. Günümüzde de miras kapsamına giren endüstriyel alanların ve barındırdığı yapıların etkin bir koruma yöntemi olan uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamaları yoluyla ve çoğunlukla kültürel amaçlar için dönüştürüldüğü gözlenmektedir. Bu bağlamda çalışma kültürel amaçlarla dönüştürülen endüstri yapıları ile sınırlandırılmıştır. Endüstri mirası söz konusu olduğunda ilk akla gelen konu korumadır. Endüstriyel alanların ve yapıların geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için koruma kapsamına giren yasal ve teknik konular hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, endüstri mirasına konu olan alanlar ve yapılar konusunda ağırlıklı olarak restorasyon alanında yapılmış çalışmalar öne çıkmaktadır. Ancak bu yapıların nasıl korunacağı sadece restorasyon alanına giren konularla sınırlı değildir. Uyarlanabilir yeniden kullanım koruma için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Eski işlevini sürdürmesinin çeşitli sebeplerle mümkün olmaması nedeniyle işlevsiz kalan alanların

ve yapıların, hem çağın hem de içinde bulunduğu bölgenin ihtiyaçları ve gereklilikleri doğrultusunda yeni işlevlerle kullanılması, endüstri mirasının yaşaması, korunması ve sürdürülebilmesi için gereklidir. Bu tür dönüşümler ise tasarımdan bağımsız düşünülemez. Kentsel, bölgesel ya da yapısal ölçekteki bir mekânın yeni işlevler için tasarlanması ise konunun sosyal, ekonomik, teknik, yasal, çevresel ve idari boyutları ile birebir ilişkilidir.

Kültür odaklı dönüşümler detaylı incelendiğinde, ölçek ve yerel unsurlardan kaynaklanan farklılıklar ortaya çıksa da, yeniden kullanım uygulamalarında ortak özellikler ve yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Kültürel ürün üretimi ve etkinlikleri ile bunlara ait mekânların içinde bulunduğumuz enformasyon çağı doğrultusunda kazanmış olduğu evrensel nitelikler bu ortaklaşılığı biçimlendiren en önemli unsurdur. Çalışmanın amacı, endüstri mirasının kültür odaklı işlevlerle yeniden kullanımında başarılı uygulamalar için bu nitelikleri ortaya koymanın yanı sıra endüstri yapılarının potansiyellerini saptamaktır. Her vaka için kendi bağlamı çerçevesinde detaylandırılabilir genel yöntem ve yaklaşımların, gelecek uygulamalara yol göstermesi için ortaya konması hedeflenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda çalışmanın kültürel işlevlerle yeniden kullanılan endüstri yapıları/alanları kadar diğer dönüşüm uygulamalarına da altlık oluşturması amaçlanmaktadır.

1.3 Hipotez

Endüstri yapıları enformasyon çağının kültür mekânları için uygun özellikler barındırmaktadır. Günümüzde kültür mekânları, enformasyon devriminin sağladığı teknolojik olanaklarla, çok çeşitli etkinliklerin, farklı düzenlemelerle ve hatta bazen eş zamanlı olarak gerçekleştiği alanlardır. Böylece kullanıcı ve ziyaretçi çeşitliliği artmakta ve etkileşim sağlanarak günümüz kültür mekânlarında yer alan yaratıcı endüstriler desteklenmektedir. Endüstri yapıları geniş iç mekânları ve sağlam strüktürleri ile buna olanak sağlayacak fiziksel özelliklere sahiptir. Birçok insanı aynı anda barındırabilmenin yanı sıra etkinlik çeşitliliği için esnek düzenleme olanakları sunmaktadır.

Kültür mekânı olarak kullanım ise kendileri de kültürel miras ögesi olan endüstri yapılarının kamusal kullanıma açılmasını sağlamaktadır. Böylece endüstri yapılarının

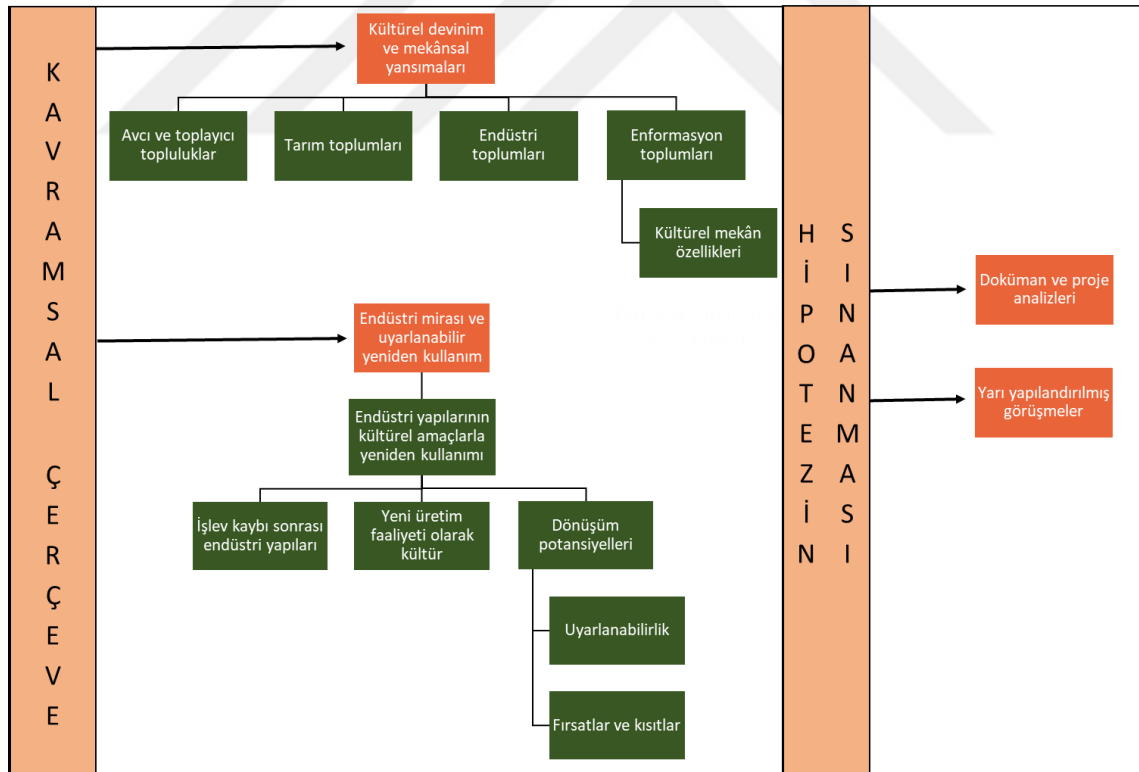
miras değeri ile ilgili farkındalığın artması yoluyla korunarak geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarılması mümkün olmaktadır.

Endüstri yapılarının uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamaları için oluşturabileceği engeller ise günümüz kültürel etkinliklerinin merkezinde de yer alan “yaratıcı” çözümleri beraberinde getirmektedir.

Endüstri yapılarının yeniden kullanımı için kültürel işlevlerin seçilmesi karşılıklı birçok fırsata dönüşebilecek potansiyelleri içermektedir. Başarılı dönüşüm uygulamaları için bunların ortaya çıkarılması gerekmektedir.

1.4 Tezin Yöntemi

Tez çalışması kuramsal altyapıdan yola çıkılarak kavramsal çerçevenin oluşturulması ile hipotezin örnek analizleri ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle bu kavramsal çerçeve doğrultusunda sınanmasını içeren iki ana aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 1.1 Tezin çatkısı

Kültür odaklı dönüşümler için bir kavramsal çerçeve ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle enformasyon çağındaki kültürel değişimler ve bunların mekânsal yansımaları,

öncesi ve günümüz dinamikleri bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın sınırlarını oluşturan endüstri mirası ile ölçütleri, fırsatları, kısıtları ve süreçleri bağlamında uyarlanabilir yeniden kullanım kuramsal altyapıyı oluşturan bir diğer konudur. Endüstri mirasının, enformasyon çağında, kültürel amaçlarla yeniden kullanımına yönelik bütünleşik bir çerçeve ortaya konarak ilk aşama tamamlanmıştır.

Dünyada gerçekleşen yakın tarihli dönüşüm uygulamalarındaki yeniden kullanım yaklaşımları, ilgili kaynakların incelenmesi ve bu dönüşüm projelerinin mimarları ile yapılandırılmış görüşmeler yoluyla ortaya konulmuştur. Projelere ait her türlü belge eklerde yer almaktadır. Oluşturulan kavramsal çerçeve üzerinden okunan örnekler mekân özellikleri, uyarlanabilirlik ölçütleri, dönüşüm süreçleri açısından ele alınarak incelenmiştir. Her konu, yapı ya da bölge özelinde farklılaşabilecek genel yaklaşımların saptanması yoluyla ortak noktaların ortaya çıkarılması başarılı uygulamalar için bir altlık sunmaktadır.

ENFORMASYON ÇAĞINDA KÜLTÜREL DEVİNİM VE KÜLTÜR MEKÂNLARI

Toplumlar tarih boyunca başlıca üç büyük gelişme olan “tarım devrimi”, “endüstri devrimi” ve “enformasyon devrimi” nin etkisi ile köklü değişikliklere uğramıştır. Sınırların aşıldığı değişim süreçleri boyunca toplumlar kendilerini yeniden düzenlemişlerdir. Yaşayış biçimleri, dünya görüşleri, temel değerleri, ekonomik, siyasi ve sosyal yapıları, sanatları sürekli bir devinim içinde olmuş, kendilerini her dönemin şartlarına göre yeniden konumlandırmışlardır [13]. Bu doğrultuda, enformasyon devrimi sonrası günümüz toplumlarında, kültürel etkinliklerin de üretim şekillerinden ifade biçimlerine kadar bir dönüşümün içinde olduğu gözlenmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında ve hatta aynı coğrafyalardaki farklı topluluklarda ayırt edici özellikler ve zamansal farklılıklar olmakla birlikte, kültürel etkinlik alanında ortak bir dönüşümden söz etmek mümkündür.

Kültür kavramı, tarihsel süreç içerisindeki toplumsal değişimlere ve çeşitli disiplinlerin bakış açılarına göre birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. On altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar terim, bireysel insan zihninin ve kişisel davranışların öğrenme yoluyla geliştirilmesi anlamında yaygın olarak kullanılmıştır. Bu ifade biçimi, toprak ve tarım uygulamalarını iyileştirme fikrinin metaforik bir uzantısı olarak, kelime kökeni olan ve Latince’de tarım, ekmek ya da bakmak anlamına gelen “cultura” kelimesine dayanmaktadır. Bu dönemde, kültür kavramı, uygarlık kelimesine eş anlamlı olarak, toplumu bir bütün olarak iyileştirmek anlamında da ele alınmıştır. Bu yaklaşım, teknolojik gelişmeleri, ahlak ve görgü kurallarını içermektedir. Endüstri devriminde romantizmin yükselişi ile kültür, manevi gelişim göstermek anlamında kullanılmaya

başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, milliyetçilik ile beraber, gelenekleri ve gündelik yaşamı kültürel boyutlar olarak vurgulayan unsurlar yer almaktadır. Bunlar, o sıralarda ortaya çıkan "halk kültürü" ve "ulusal kültür" fikirlerinde karşımıza çıkmaktadır [14].

Williams [15], kültür kelimesinin üç yaygın kullanımını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- Entelektüel, ruhsal ve estetik gelişimin genel sürecini tanımlamak için
- Bir gruba, bir döneme, bir topluma ya da genel olarak insanlığa özgü yaşam biçimini belirtmek için
- Entelektüel ve özellikle sanatsal etkinliklerin eserlerini ve uygulamalarını anlatmak için

Williams'a göre [15] sonuncu kullanım daha yeni ve en yaygın olanıdır. Bu doğrultuda kültür; müzik, edebiyat, resim, heykel, tiyatro ve filmidir. "Kültür Bakanlığı" kavramı da, bazen felsefe ve tarihin de eklenmesiyle oluşan bu etkinlik grubuna atıfta bulunan bir kavramdır.

Arnold, Ruskin ve Leavis gibi edebiyat eleştirmeni ve estetikçiler kültür terimini, onlarla temas içinde olanları eğiten, canlandıran ve geliştiren yüksek sanat eserlerine atıfta bulunmak için kullanmışlardır. Kültür kavramının, Williams'ın sınıflandırmasındaki ikinci kullanımı ise, yüzyılın ilk bölümünde birçok antropolog tarafından savunulmuştur ve günümüzde hâlâ bu disiplinin merkezinde yerini korumaktadır. "Kültür" ün sadece yüksek sanatlarda değil her yerde bulunacağını iddia eden görüştür [14].

Marshall [16], sosyal bilimde kültürün, insan toplumunda biyolojik olarak değil, toplumsal araçlarla aktarılıp iletilen her şeyi anlattığını, ancak bazen kültürün yaygın kullanımının yalnızca sanatlarla sınırlı kaldığını ifade etmektedir.

Kültür kavramı, çalışma kapsamında, kültürel etkinlikler olarak ifade edilen, kültürel ürün üretimi ve ifade biçimleri ile bunların gerçekleştiği mekânlar bağlamında ele alınmaktadır. Bu da Williams ve Marshall'ın da vurguladığı "sanatsal etkinlikler" anlamındaki kullanımı ön plana çıkarmakla beraber günümüzde bu kullanımın da kapsamının genişlediği görülmektedir.

Araştırmanın sınırlarından birini oluşturan “Enformasyon çağında kültür mekânları”nın özelliklerinin ortaya konabilmesi, kültürel etkinlik alanındaki değişimin kavranması ile mümkün olacaktır. Bugün sanat eseri ya da kültür mirası olarak tanımladığımız birçok ürünün ortaya çıkışı, henüz kültür kavramının var olmadığı, insanlığın başlangıç aşamalarına dek uzanmaktadır. Bu nedenle ilk olarak enformasyon devrimi öncesi toplumların “kültürel etkinlikler” bağlamındaki özelliklerine kısaca değinilmiş, daha sonra çalışmanın tarihsel sınırlarını oluşturan ve içinde bulunduğumuz dönem olan enformasyon çağı detaylı olarak ele alınmıştır. Enformasyon çağındaki genel toplumsal dönüşümler incelenmiş, daha sonra kültürel etkinliklerin üretim, paylaşım ve kapsamındaki değişimler tartışılmıştır. Kültürel devrimin tüm tarihsel süreçteki mekânsal yansımaları dünyadan ve Türkiye’den örnekler ile saptanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde son olarak çağımızdaki kültür mekânlarının kullanım biçimleri ve özellikleri ortaya konmuştur.

2.1 Tarihsel Süreçte Toplumlar ve Kültür Mekânları

İnsanlık ortaya çıktığı günden bu yana kesintisiz bir ilerlemenin içerisindeydi. Gelişimin eşikleri olarak nitelendirilebilecek olan üç büyük devrim de, ekonomik ve sosyal alanlardaki değişimlerin hızlandığı belirli süreçler boyunca ortaya çıkmıştır. Özellikle insanlığın ilk zamanlarındaki gelişim eşikleri için birbirinden farklı ve çok geniş zaman aralıkları tanımlandığı görülmektedir. Bu gelişim eşiklerinin arasında kalan dönemlere ait toplumları başlıca dört ana başlıkta ele almak mümkündür. Bunlar avcı ve toplayıcı topluluklar, tarım toplumları, endüstri toplumları ve enformasyon toplumları olarak sıralanabilir.

2.1.1 Avcı ve Toplayıcı Topluluklar

İnsan toplulukları var olduğu günden bu yana en uzun dönemini avcı ve toplayıcı olarak geçirmiştir. Giddens, bu toplulukların başlangıcının M.Ö. 50.000 yıllarına dayandığı görüşündedir. McNeill’e göre, çağdaş insanın ortaya çıkışı M.Ö. 30.000 olmakla beraber, günümüzden yüz bin yıl öncesinde de çağdaş insan özelliklerine sahip az sayıdan oluşan avcı grupları varlık göstermektedir [1], [5].

Avcı ve toplayıcı gruplar, yaşamlarını doğadan yiyecek toplayarak ve avcılıkla sürdürmüşlerdir. Ortaklaşa yaşam mevcuttur ve temel ihtiyaçları dışında maddiyatla ilgilenmezler. Avlanmak, kesmek, pişirmek, hayvan derilerini soymak, bitkileri toplamak ve benzeri gereksinimler için ürettikleri basit el aletleri ve doğadan elde edilen ürünler toplum üyeleri arasında eşit olarak dağıtılmaktadır. Bu toplumlarda eşitsizliğe rastlanmaz. Toplum üyeleri tüm maddi servetin ortak sahibidir ve bu da “sınıfsız” bir toplum yapısına işaret etmektedir [1], [2].

Bu ilkel toplulukların ana uğraşları dini törenler ve ayinlerdir. Bu törenlerde yer alan çeşitli danslar ve yine bu törenlerde kullanılmak üzere yaptıkları çeşitli figürler ve maskeler kültürel ve sanatsal anlamdaki ilk ürünler olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde mağara duvarlarına çizdikleri resimler ya da yiyecek saklamak için yaptıkları kaplar ve bunların üzerine işlenen figürler, yaptıkları küçük heykeller de yine kültür ve sanatın ilk örnekleri olarak bugün kitaplarda ve müzelerde yer almaktadır. Ancak bu topluluklarda yapılan ve bugün insanlığın ilk kültürel ürünleri arasında görülen tüm bu etkinlikler ve nesnelere pratik nedenlere dayanmaktadır. Bu topluluklar doğada gördükleri hayvanların resimlerini mağara duvarlarına çizerek baş etmekte zorlandıkları bu hayvanlardan korunacaklarına inanmaktadırlar. Aynı şekilde dansları da savaşçıları yüreklendirmek ya da hayvanlara karşı güç sağlamak için gerçekleştirirler. Törenlerde kullanılan figürler ve maskelerin de benzer büyüsel amaçları vardır [1], [2], [17], [18].

İnsanoğlunun, güç gösterisi, bereket sağlama isteği, korunma içgüdüğü gibi pratik nedenlerle de olsa, kendini ifade etme biçimlerinin ilk örnekleri bu çağda ortaya çıkmıştır. Avcı ve toplayıcı gruplar yaşamlarını doğada sürdürdükleri için tüm eylemleri ve ifade biçimleri de bu ortamın sunduğu alanlarda gerçekleşmiştir. Mağara duvarları gibi yaşam alanlarındaki yüzeylere çizdikleri resimler ve yaptıkları kabartmalar ya da çeşitli amaçlarla yaptıkları kapların ve objelerin yüzeylerini kullanarak işledikleri figürlerle, bugün ilk maddi kültür kalıntıları olarak tanımladığımız ürünleri ortaya koymuşlardır.

Şekil 2.1 Güney Fransa Chauvet mağarası, mağara resimi [19]

Şekil 2.2 Fransa Les Eyzies Lartet, işlemeli kemik [20]

Şekil 2.3 Fransa Roc-aux-Sorcier, kabartmalar [20]

Gombrich'e göre [18] bu ifade biçimlerini günümüz sanatsal ifade biçimlerine bağlayacak izler yoktur. Gombrich günümüz sanatının kökenlerinin insanoğlunun yerleşik düzene geçmesiyle başladığını şu sözlerle savunur:

“Yerkürenin her yerinde bir sanat biçimi mutlaka vardır, ama sürekli bir çaba olarak sanat tarihi, Güney Fransa'nın mağaralarında veya Kuzey Amerika'nın yerlileri arasında başlamamıştır. Bu yabansı başlangıçları günümüze bağlayacak kültür kalıntıları yok. Oysa zamanımızın sanatını, günümüzün herhangi bir evini veya reklam afişini, yaklaşık

beş bin yıl önce Nil Vadisi'nde yeşeren sanata bağlayan, ustadan çırağa, ondan da sanatsevere veya kopyacıya aktaran doğrudan bir kültür ilişkisi var. Nitekim Yunan ustaların Mısır okullarına gittiğini göreceğiz ve biz hepimiz Yunanlıların öğrencileriyiz. Bu nedenle Mısır sanatı bizler için ölçülemeyecek bir önem taşımaktadır" [18].

2.1.2 Tarım Topluları

İnsanlık tarihi ile karşılaştırıldığında oldukça yeni sayılabilecek üç büyük gelişim eşiğinin ilki, tarım ve hayvancılığın başlamasıyla birlikte göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçiştir. İlkel tarım toplumlarından başlayarak endüstri devrimine kadar süren bu uzun dönemde yaşamış toplumlar da genel anlamda tarım toplumları olarak adlandırılmaktadır. Ancak süreç içerisinde toplumların yapısında büyük değişimler ve gelişmeler olduğu görülmektedir.

Sosyologların ve tarih araştırmacılarının tarım toplumlarının başlangıcı ile ilgili olarak birbirinden çok farklı tarihlere işaret ettiği gözlenmektedir. Giddens, başlangıcı M.Ö. 12.000'lere dayandırırken, Tanilli'ye göre M.Ö. 4000 yıllarına doğru tarım başlamıştır. McNeill ise tarım toplumlarının başlangıcının M.Ö. 7500 civarında gerçekleştiği görüşündedir. Bu oldukça birbirinden farklı tarihlerin nedeni ise, araştırmacıların, toplum yapısındaki değişimlerin farklı noktalarını başlangıç olarak kabul etmelerinden ileri gelmektedir. Örneğin, Giddens başlangıç olarak ilkel tarım toplumları ve kır toplumlarını kabul ederken, Tanilli insan topluluklarının üretime geçerek öncekine oranla daha kalabalık kitleler halinde yerleşik düzeni benimsedikleri ve devletlerin ortaya çıkmaya başladığı dönemi ifade etmektedir. McNeill ise Ortadoğu'daki tahıl tarımını başlangıç olarak kabul etmektedir [1], [2], [5].

Az sayıda insandan oluşan avcı ve toplayıcı gruplar, maddi varoluşlarını sürdürmek için, buzulların erimesinden sonra değişen iklim ve ortaya çıkan bitki örtüsünün de etkisiyle, toprak ekme ve evcilleştirilmiş hayvan yetiştirmeye başlamışlardır. İlkel tarım toplumları ve kır toplumları böylece gelişmiş, basit aletler kullanarak küçük alanları ekip biçmeye başlamış ve sayılarını arttırarak toprağa yarı yerleşmiş duruma gelmişlerdir. Ortataş Çağı denen bu dönemde eski yaşam alışkanlıkları büyük oranda korunmuş, köklü yenilikler ortaya çıkmamıştır. Tarımın küçük çapta da olsa başlamış olması ile ortaya çıkan gereksinimler sonucunda alet yapımında gelişmeler

görülmektedir. Az sayıda insandan oluşan köy toplulukları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Özetle, toprağa yarı yerleşik gruplar, yağma kültürünü benimsemiş avcı ve toplayıcı topluluklar ile “ilk uygarlıklar” olarak anılan devletlerin kurulmasına kadarki ara süreçte varlık gösteren topluluklardır [1], [2], [5], [21].

Dönemin yapılarında doğada bulunan ağaç ve kerpiç malzeme kullanılmıştır. Göbeklitepe'nin bulunmasıyla beraber anıtsal taş yapıların bilinenden çok daha eskiye dayandığı ortaya çıkmış olsa da bu dönemde anıtsal mimari henüz gözlenmemektedir. Totemizm ve manizm hâkim dinsel inanışlardır, bunların yanı sıra çeşitli tanrıların varlığı da bu dönemde görülmektedir. Ancak tanrıların da yine atalarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu inançların etkisi altında ve doğada güç kazanma amacıyla yaptıkları resim ve heykeller, Buzul Çağı insanın yaptıklarından farklılıklar ortaya koymaktadır. Bunun nedeni ise doğal çevrenin farklılaşmasıdır. Ancak ortaya çıkan ürünler yine pragmatik nedenlere dayanmaktadır. Bu dönem resimlerinde Buzul Çağı'ndan farklı olarak insan figürlerine rastlanmaktadır. Figürler artık birbiri üzerine değil bir konu çerçevesinde çizilmektedir ve şematik çizimler hâkimdir. Bu döneme ait toplumların ifade biçimi “primitif halk sanatları” ile kendini göstermektedir. Ortak toplumsal yaşamın egemen olduğu bu dönemde kolektif tasavvurlar kişilerin hayat ve düşünce tarzını biçimlendirmektedir. Büyü ve dinlere bağımlı katı bir ifade biçimi vardır [21].

Tarıma elverişli vadilerde başlayarak, doğudan batıya doğru ilerleyen ve günümüz toplumlarının kültürel temelini oluşturan ilk uygarlıklar döneminde ise birçok yenilik görülmektedir. Mezopotamya'da kurulan devletler ve Mısır bu uygarlıklar arasında ilk akla gelenlerdir. Tarımın gelişmesiyle tamamen toprağa bağlı hale gelen topluluklar kentler inşa ederek devletler kurmuş ve yerleşik düzene geçmişlerdir. Tarımda sabanın kullanılması, sulama sistemlerinin kurulması gibi yeni tekniklerle beraber üretimin ilerlemesi, insan emeğine duyulan ihtiyacı arttırmış ve kölelik ortaya çıkmıştır. Üretimin gelişmesi toplumda iş bölümünü getirmiş, ortak üretim ve servetin yerini özel mülkiyet almaya başlamıştır. Toplumda eşitsizlikler ve sınıf ayrımı da böylelikle ilk uygarlıklarla beraber baş göstermektedir. Diğer taraftan bu iş bölümü zanaatların ve ticaretin gelişiminin önünü açmıştır. Yazının icadı, tuncun işlenmeye başlaması, ölçü birimlerinin

kullanılması gibi insanlık tarihindeki kritik aşamalar da yine ilk uygarlıklar döneminde geçilmiştir.

Tüm bu değişimler, bugün maddi kültür varlıkları olarak adlandırdığımız, o döneme ait ürünlerin ve ifade biçimlerinin önceki zamanlardan farklılaşmasını sağlamıştır. Anıtsal taş yapılar ortaya çıkmış, zanaatların gelişerek teknik yetkinliklerin artması ve ölçü birimlerinin kullanılması heykel ve resim alanında değişimleri beraberinde getirmiştir. Örneğin heykel yapımında, insan vücudunun oranları gerçeğe yaklaşmış, eklem yerleri belirginleşmiş, figürlerin bastığı yer bir çizgi ile ifade edilerek mekân kavramı ortaya konmuştur. Yapılarda geometrik formlar kullanılmıştır. Ancak teknik anlamdaki bu değişimlere rağmen kültür varlıklarının üretiminde din, büyü, ölümsüzlük yine başlıca etkenlerdir. Mimari yapılar büyük ölçüde tapınaklar ve mezarlardan oluşmaktadır. Devlet yöneticileri olan ve aynı zamanda kutsal sayılan tanrı-kralar için Mısır'da yapılan piramitler ve yine bu ebedi yaşam inancıyla yapılan kral heykelleri inanç odaklı ifade biçimlerinin en belirgin örnekleridir. Mezarların duvarlarında yer alan kabartma ve resimlerde de benzer şekilde yaşamı öteki dünyada da devam ettirme amacı bulunmaktadır. Aynı zamanda mezarlarda bulunan, değerli taş ve metallere yapılmış farklı takıların kötülükleri uzaklaştırdığına, şans ve mutluluk getirdiğine inanılmaktadır. Takıların malzemeleri simgesel anlama sahiptir ve takılardaki biçim ile malzeme bütünlüğünün oluşturduğu büyüün kişi ve toplumları koruduğuna dair bir inanç hâkimdir. Tarıma elverişli olmakla beraber sert olan iklim koşulları ile mücadele zorunluluğunun yanı sıra devletlerin arasında uzun yıllar devam eden savaşlar da korunma amaçlı büyüsel ifade biçimleri geleneğinin devam etmesinin başlıca nedenleridir. Hitit kabartmalarında betimlenen tanrılar, hayvanlar ve savaş sahneleri de yine bu korunma amaçlı ve inanç temelli eserlerin örnekleri arasındadır. Hititler kale kapılarında yer alan tanrı figürleri sayesinde kale kapılarının korunacağı inancını taşımaktadırlar. Frig'lere ait kayalara oyulan irili ufaklı tapınaklarda yer alan koruyucu hayvanlar ve tanrıça heykelleri de yine bolluk, bereket, güç kazanma ve korunma amaçlarını taşımaktadır. Aynı zamanda doğayla mücadelenin de bu anıtsal yapılarda yansımaları görülmektedir. Kayalara oyulan anıtlar doğal etkilerle zarar gördüğünden yüzeyden içeri doğru oyularak korunmaları sağlanmıştır. İlk uygarlıklar döneminde, doğanın ve inançların her türlü kültür varlığının, geleneklerin ve yaşayışın ilk elden

belirleyicisi olduğu görülmektedir. Kültürel varlıkların üretiminde de yine doğal oluşunlar ve kalıcı olma eğiliminin ön plana çıkmasıyla üretilen yapıların yüzeyleri bir ifade mekânı haline gelmiştir. Doğal ya da insan kaynaklı sebeplerle bu uygarlıklardan günümüze ancak sınırlı miktarda kültür varlığı gelebilmiştir. Dolayısıyla dönemin özelliklerini yansıtan örnekler üzerinden bu değerlendirmelerin yapıldığı gerçeği de göz önünde tutulmalıdır [21], [22].

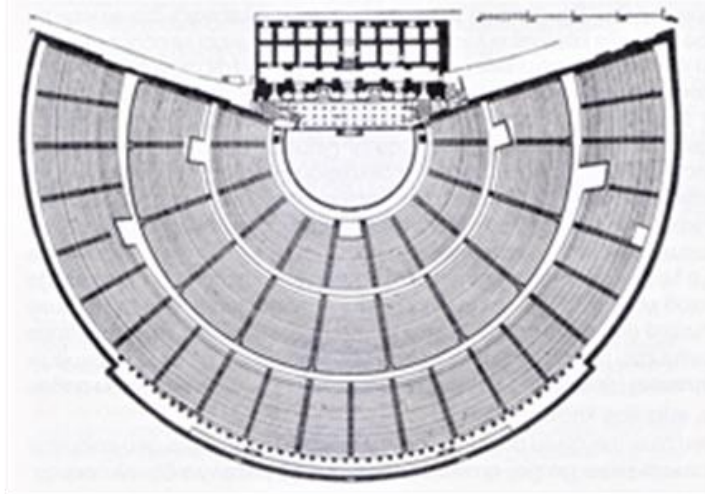
şekil 2.4 Midas Yazılıkaya anıtı [23]

şekil 2.5 Mısır Luxor tapınağı [24]

Günümüz modern toplumlarının kültürel köklerinin dayandığı Yunan Uygarlığı döneminde yine pek çok yenilik göze çarpmaktadır. Uygarlığın geliştiği toprakların coğrafi özelliklerinin ve bu coğrafyadaki eski doğu uygarlıklarına oranla daha yumuşak olan iklim koşullarının yaşamın farklı şekillenmesine yol açtığı görülmektedir. Doğal koşulların yarattığı farklılıkların yanı sıra eski uygarlıkların geliştirdiği bilim, tıp,

astronomi gibi konularda ve zanaatlarda insanlığın belli bir teknik düzeye ve bilgiye erişmiş olması da, bu topraklardaki uygarlıkların gelişiminde etkili olmuştur. Eskisi kadar çetin doğa koşulları ve teknik yetersizliklerle uğraşmak zorunda kalmayan toplumların, ortaya koydukları her türlü üründe farklı kaygıları taşıdıkları gözlenmektedir. Eserlerde idealizm ön plana çıkmaya başlamıştır. Heykellerde herhangi bir olay ya da kişinin betimlenmesinden çok ideal ölçüler ve form ön plandadır. Belirli bir kişi değil ideal insan formu önemlidir. Heykellerde hareket halindeki insan bedenine ilk kez rastlanır. Heykel mimaride yerini alır. Matematiksel oran, ölçü kullanımı gelişir. Şarap tanrısı Dionysos için düzenlenen törenlerden tiyatronun doğuşu da bu dönemde gerçekleşir. Eski uygarlıkların eserlerinden yararlanmanın yanı sıra doğa gözleminin gelişmesi, perspektifin bulunması, tanrılarla ilgili efsanelerin sorgulanması da bu dönemde ortaya çıkan önemli yeniliklerdir. Böylece felsefe, bilim, tiyatro ve diğer sanatların temellerinin atıldığı uygarlıklar dönemi başlamıştır. Artık insanoğlu kendini ifade etmek amacıyla yaptığı eylemler için de mekânlar üretmeye başlamıştır. Antik tiyatrolar kültür mekânlarının ilk fiziksel örneklerindedir. Ayrıca kentleri oluşturan yapı yüzeyleri de ifade biçimleri için mekân oluşturmaya devam etmiştir.

Şekil 2.6 Efes Antik tiyatrosu planı [25]

Şekil 2.7 Bergama Zeus tapınağı [26]

Şekil 2.8 Efes liman hamamı [27]

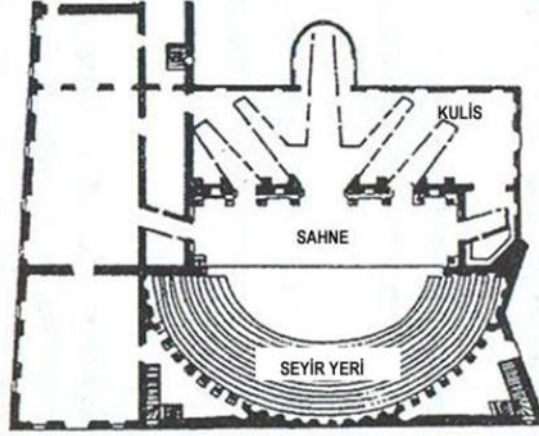
Tüm bu yeniliklere rağmen ürünlerin ortaya konuşunda ve ifade biçimlerinde egemen öğeler yine doğa, din, savaşlar ve toplumsal olaylardır. Bugün sanat eserleri olarak nitelediğimiz yaratımlarda işlevsel düşünce hâkimiyetini korumaktadır. Shiner [17], Yunan ve Roma uygarlıklarından kalan eserlerin çoğunun Dionysos için yapılan törenlerdeki toplumsal, siyasal, dinsel ve pratik bağlamların parçaları olduklarını ifade eder. Roma destanları ve şiirleri de eğlencenin yanı sıra gramer, üslup, ezber konusunda eğitim ve bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Her ne kadar zaman içerisinde sorgulanmış olsa da, Olymposlu tanrılar, tanrılara dair mitler Yunan kültürüne ait en önemli öğelerdendir. Mimari yapılar içinde de tapınaklar önemli yer tutmaya devam etmiştir. Bugün sanat eseri olarak izlediğimiz gündelik hayata dair ürünler ve hatta heykeller bile işlevsel bir amaca hizmet etmek üzere üretilmiştir.

Tek tanrılı dinler döneminde inanç odaklı eylemlerin kültürel ürün üretimi açısından belirleyici olmaya devam ettiği gözlenmektedir. Kültürel ürünlerin ortaya konmasında olduğu kadar ortadan kaldırılmasında ya da belirli coğrafyalarda bazı kültür varlıklarının ya da kültürel etkinliklerin ortaya çıkmayışında da etkili olmuştur. Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte antik dönemlere ait tanrı heykellerinin yok edilmesi bunun en

çarpıcı örneklerindedir. Benzer şekilde Musevilikle beraber, putperestlik gibi eski inanç sistemlerinin gelişmesine karşın imge yapımı yasaklanmıştır. Bu yasaklama İslam dininde çok daha katı bir hal almıştır. Diğer dinlerde tanrının gücünü ve yeni inanç sistemlerinin kurallarını topluma anlatmak amacıyla belirli kurallar çerçevesinde eserler ortaya konulurken, İslam dinindeki katı kısıtlama biçim ve motiflerin gelişimini doğurmuştur [18].

İsa'dan sonra bin yıldan fazla bir süre daha inanç sistemleriyle şekillenen kültürel ürünler ve ifade biçimleri, Rönesans'la beraber gelen yeniliklere paralel olarak değişime uğramıştır. Karanlık Ortaçağ'dan sonra aklın hemen her alanda egemen olmaya başladığı bu aydınlık dönemde, insanlık adına çok önemli gelişmeler ve değişimler yaşanmıştır. Ortaçağ'da filizlenmeye başlayan ve din kurumlarının görüşleriyle çatışan yaklaşımlar Rönesans'ta güçlenmiştir. İnsan kendi gücünün farkına varmış ve dünyevi meselelere yönelmiştir. Kutsal kitaplar yeniden yorumlanmış ve farklı dillere çevrilmiştir. Kuşkun ve eleştirel bakış açısının yaygınlaşması, felsefe ile inancın ayrışması özgür düşüncenin ve bilimin gelişmesi sonucunu doğurmuştur. İktisadi ve sosyal yaşamda hızlı bir gelişimin başlangıcı olan Rönesans döneminde hümanist akım ortaya çıkmış, basım tekniği ile beraber düşüncelerin hızla yayılmasının da önü açılmıştır. Bireyselliğin önem kazanması ile birlikte insanın bakış açısını dikkate alan bilimsel perspektif ortaya çıkmıştır ve Rönesans sanatı eserlerinde sanatçı imzası görülmektedir. Düşünsel anlamdaki bu gelişmelerin bir yansıması olarak insan sanat eserlerinde kutsal olanın yerini almaya başlamıştır [3], [21].

Sanat, Rönesans döneminde, büyük ölçüde zengin tüccar sınıfı ve aristokratlardan oluşan sanat hâmeleri sponsorluğunda gerçekleşmiş ve şekillenmiştir. Mimaride Gotik dini yapıların yerine merkezi, ölçülü ve geometrik sivil mimari ağırlık kazanmaya başlamıştır. Akademiler kurulmaya başlanmış ve sanatçı atölyeleri ile birlikte dönemin başlıca kültürel üretim mekânları haline gelmişlerdir. Ayrıca klasik tiyatro biçiminde kapalı tiyatro yapıları da bu dönemde inşa edilmeye başlanmıştır [28], [29].

Şekil 2.9 İtalya Olimpico tiyatrosu planı [29]

Şekil 2.10 Paris Fransız akademisi [30]

Coğrafi keşiflerin de gerçekleştiği bu dönemde toplum ve doğa bilimlerindeki tüm bu gelişme ve yenilikler, artık dünyanın eskisi gibi bir yer olmayacağını açık göstergeleridir. Din ise rasyonel düşünce ve bilimin egemenliğindeki yeni yaklaşımlara rağmen etkisini kaybetmiş değildir. Ancak artık kültür üretiminin ilk elden belirleyicisi olma özelliğini kaybetmeye başlamıştır. İnsanlık, günümüz yaşam koşullarını hazırlayan temel buluşları gerçekleştirmiş ve düşünce yapısını geliştirmiştir. Yaşamın bir parçası olarak önceleri avlanma, korunma, bereket gibi nedenlerle sonraları dinsel bir araç olarak üretilen kültürel varlıklar ve eylemler, insanlık için yeni bir dönemecin eşliğinde bu kez akıl ve bilimin etkisiyle şekillenmeye başlamıştır.

Tüm bu gelişmelere karşın, geleneksel toplumlardaki merkezi yönetim şekillerinin özellikleri nedeniyle endüstri devrimi öncesi toplumlarda “monolojik iktidara indirgenmiş” bir iletişim hâkimdir. İstikrarın sağlanması amacıyla farklılıklara izin vermeyen bu anlayışın kültür ve sanat alanındaki karşılığı ise tek boyutluluktur. Hiyerarşik olarak sıralanan statülerin ve toprak mülkiyetine dayalı egemenlik ilişkilerinin varlık gösterdiği bu dönemde sanat saraya ve kiliseye kapanmış durumdadır ve bunlar tüm sanatsal beğenilerin biçimlendiği merkezlerdir. Reform hareketleri ile beraber kilisenin etkisi giderek zayıflayarak, modern toplumlar diye de adlandırılan endüstri toplumlarına kadar bu ilişkiler sistemi devam etmiştir [31].

2.1.3 Endüstri Toplamları

Günümüzden yaklaşık iki yüzyıl kadar önce dünyadaki egemen toplum düzenlerini kökten değiştirecek ikinci gelişim eşiği olan endüstri devrimi gerçekleşmiştir. Kolonileştirme ve ticaretin sağladığı olanaklar sonucunda güçlerini arttırarak ekonomik üstünlük sağlayan batılı uygarlıklar, aklın egemenliğinde hızlı bir ilerleme kaydederek insanlık tarihinde yeni bir dönemi başlatmışlardır. İngiltere’de, XVIII. yüzyılda, özellikle tekstil alanındaki teknolojik gelişmelerle başlayan “endüstri devrimi” ile düşünce ve sanattaki gelişmelerin öncüsü Fransa’da 1789 sonrası gerçekleşen “siyasi devrim” tüm Batı dünyasına ve hatta ötesine yayılarak etkisini göstermeye başlamıştır. Aklın egemenliğinin ekonomik ve politik sonuçları olan endüstri devrimi ile siyasi devrim, birlikte yayılarak, eski toplum düzenlerini, yönetim biçimlerinden kültürlerine değin her alanda değişikliğe uğratmışlardır [5].

Dönemin başlıca teknolojik gelişmelerinden olan buharlı makinaların kullanılmaya başlanarak mekanik üretime geçilmesi birçok yeni endüstrinin doğmasına, çeşitli ve çok sayıda ürün üretimine yol açmıştır. Çelik ve kömür kullanımının gelişimi, demiryolları ve buharlı gemilerin bulunuşu, ulaşımın ve dolayısıyla ticaretin gelişimindeki en önemli etkenlerdir. Sistemli bir gelişim içinde olan batılı ülkeler, teknolojiyi askeri alanlarda da kullanarak güçlerini arttırmışlardır. Otomobilin, uçağın, telefonun, radyonun, televizyonun bulunuşu, posta sistemlerinin gelişmesi, elektrik endüstrisi ile beraber bakır üretiminin gelişmesi gibi yenilikler iletişimin dünya çapında yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Tüm bu yenilikler teknolojik gelişmenin hem sonucu hem de

nedeni olmuştur. Her yeni teknik ve ürün bir diğerini doğurmuş, iletişim alanındaki yeniliklerle dünyaya yayılan kitlesele boyutlarda ticaret ve kültür ağı oluşmuştur [5].

Makinelere dayalı üretimin doğmasıyla, çoğunluğu köylerde yaşayan ve tarımla ya da küçük üretimle uğraşan kitlelerin yerini, modern toplumlar olarak da anılan, nüfusun büyük çoğunluğunun kentlerde yaşayıp fabrikalarda çalıştığı endüstri toplumları almıştır. Bu durum kent merkezlerinde yapılaşmanın artması ve fiziksel çevrenin büyük ölçüde değişmesiyle sonuçlanmıştır. Endüstri yapılarının yanı sıra kentlere kayan nüfusun konut ihtiyacı ve sosyal yaşama dair ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanan ve inşa edilen yapılarla modern sanayi kentleri biçimlenmiştir. Özellikle 19. yüzyılın sonunda teknolojik ilerlemelerle beraber, cam ve demirin yanı sıra, beton malzemenin kullanılmaya başlanması mimarlık alanındaki önemli yeniliklerdendir [4], [21].

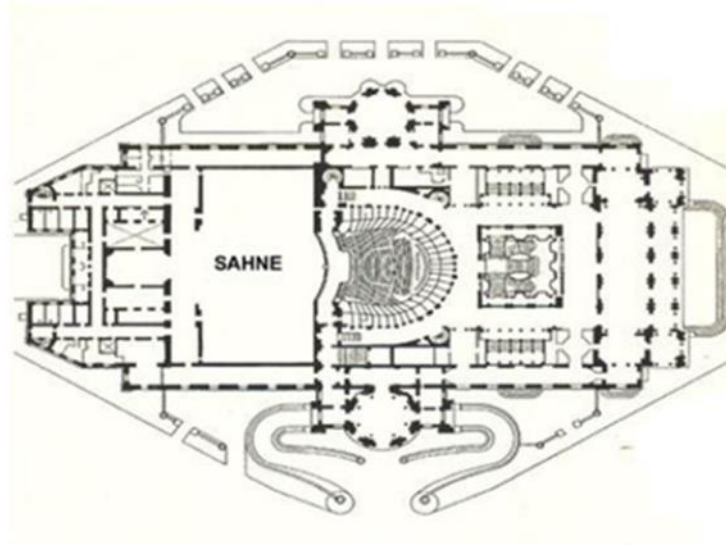
Feodal düzenin hâkim olduğu dönemlerde, üretici güçlerin gelişmesi ve sosyal işbölümü ile uzmanlıkların artması, toptan ticaretin ortaya çıkması ve imalathaneler ile filizlenmeye başlayan kapitalist üretim, endüstri toplumlarının üretim şeklidir. Makinelerle üretim aynı zamanda el işçiliğine dayanan zanaatların da yavaş yavaş ortadan kalkmasının başlangıcı olmuştur. Geleneksel devletler yıkılmış ve kesin sınırları ile ulus devletler ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik dönemin egemen ideolojisidir. Özetle köle köylülerin yerini kentli işçiler, krallarla imparatorların yerini halk temsilcileri olan yöneticiler, aristokratların yerini burjuvazi, el ile ve sınırlı üretimin yerini makine ile seri üretim ve fabrikalar almıştır [4].

Tüm bu teknolojik, siyasi ve ekonomik yenilikler toplumların kültürlerinin biçimlenmesinde de belirleyici olmuştur. Dönemin kültürel yeniliklerinden en önemlisi güzel sanatlar ile zanaatların birbirinden ayrılması ve modern sanatlar kavramının ortaya çıkmasıdır. Dönemin düşünür ve yazarları arasında, resim, heykel, mimarlık, müzik ve şiirden oluşan beş önemli insan etkinliğinin modern güzel sanatlar sisteminin çekirdeğini oluşturduğu yönünde ortak bir düşünce hâkimdir. Bazen farklı görüşler doğrultusunda, bahçe işleri, gravür, dekoratif sanatlar, dans, tiyatro, opera ve edebiyat gibi başka insan etkinliklerinin de bu çerçeveye eklendiği ve bazılarının zaman içinde sanat kavramının geçirdiği değişikliklerle alt dallar olarak konumlandığı ya da birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Ancak güzel sanatlar olarak anılan beş ana dalın

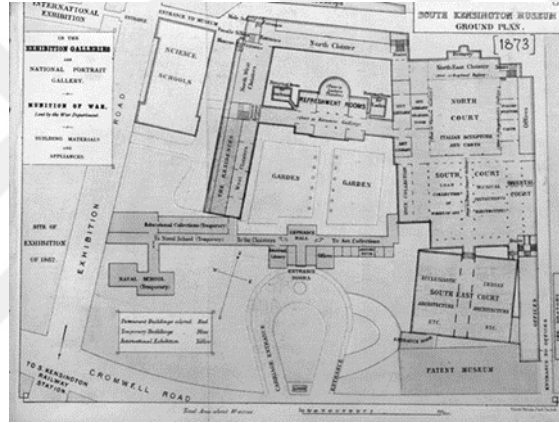
zanaatlar, bilim ve diğler insan faaliyetlerinden ortak özellikleri bağlamında ayrıldığı yönünde görüş birliği mevcuttur [17], [32], [33].

Kant'a göre [34] sanat, serbest sanat olarak da adlandırılır, zanaat ise paralı sanattır. Zanaat para karşılığı üretilen şeylerdir ve külfetli bir emektir. Güzel sanat ise hayal gücünün özgür olduğu bir oyundur. Güzel sanatlar ile zanaatlar arasındaki en önemli fark, zanaatların fayda ile güzel sanatların ise "beğenin daha ince zevkleri" ile ilgili oluşudur. Böylelikle sanat alanında estetik, beğeni ve zevkler tartışılmaya başlanmıştır. Geleneksel sanat anlayışında eserlerde "ahlaki, pratik ya da eğlendirici bir çıkar" mevcutken, modern sanat anlayışında eser karşısında "tarafsız derin düşünce" tutumu hâkimdir [17]. Bu da bireylerin sanat eserleriyle baş başa kalmasını gerektirmektedir. Böylece soylular için üretilen eserlerin ve saraya kapanan sanatın yerini, kültürel kurumlar aracılığı ile halka açılmış ve kamuoyunun beğenisine sunulmuş eserler ve sanat anlayışı almıştır. Sanatçı özgürleşmiş, sanat eserleri ise herkes tarafından yargılanabilir hale gelmiştir. Kültürel alanda kurumlar hızla yükselmiş; tiyatrolar, konser salonları, müzeler, sergi salonları inşa edilmiş ve zaman içinde güzel sanatlar dışındaki kimi insan etkinliklerinin de sanat olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Sanatçıların ve izleyicilerin yanı sıra eleştirmenler, sanat tarihçileri, akademiler ve konservatuarlar gibi kurumlar da sanat kamuoyunu biçimlendiren ve beğenileri yönlendiren aktörler olarak yer almışlardır [31].

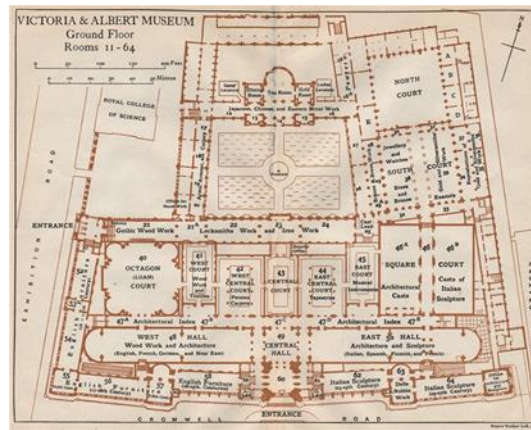
Endüstri kentlerinde kültür mekânlarının biçimlenişi, kültür ve sanattaki gelişmelere, teknolojik gelişmelere ve ihtiyaçlara bağlı olarak değişikliğe uğramıştır. Tiyatro mekânlarının sarayın içindeki bir salon olmaktan çıkarak sahne arkası, fuaye ve giriş bölümlerini de içerecek şekilde özelleşmiş bir yapıya dönüşmesi bu değişimin örneklerinden biridir. Paris Opera Binası bu anlayışla inşa edilmiş ilk yapılardan biridir. Benzer şekilde Louvre Müzesi'nin krallığın sarayı iken halkın sarayına dönüştürülmesi ya da Avrupa'daki birçok müzeye öncülük eden ve sonradan Victoria&Albert Müzesi olan Londra'daki Güney Kensington Müzesi de yine bu değişimin göstergelerindedir [29], [31].

Şekil 2.11 Paris Opera binası [29]

Şekil 2.12 Londra Güney Kensington müzesi, 1873 [35]

Şekil 2.13 Londra Victoria&Albert müzesi, 1927 [36]

Kültürel etkinlik alanı olarak başlangıçtan endüstri çağına kadar gelen süreçte, sınırsız doğal ortamdan, sınırlı ve sabit fiziksel mekânlara doğru bir değişim olduğu

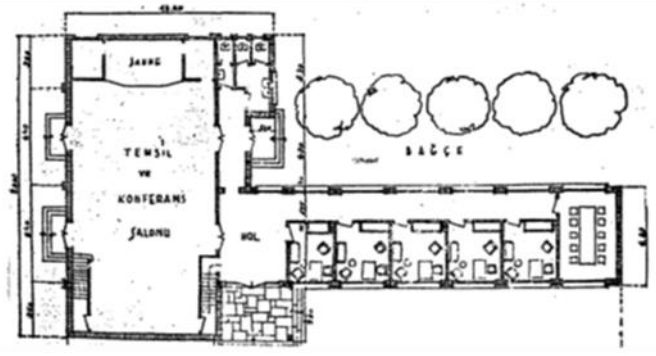
görülmektedir. Kültürel alanda toplumla etkileşim içinde, belirli işlevler için üretilen ve ihtiyaçlar doğrultusunda uzmanlaşmış yapılar oluşmaya başlamıştır.

Endüstrileşme ile kitle üretimine geçilmesi sonucu ekonomik anlamda reklâm sektörünün ortaya çıkışı, sanatçıların bu sektörde yer alması ile grafik sanatların oluşumu ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak fotoğrafın gelişimi de yine bu dönemde gerçekleşen yeniliklerdendir [37], [38]. Böylece sanat ve kültür tanımlarının kapsamı da farklı dalların eklenmesiyle genişlemeye başlamıştır.

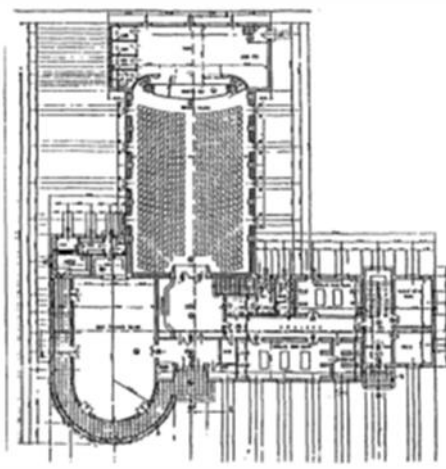
Kültürün sanatsal etkinlikler ve mekânları bağlamındaki bu gelişmelerinin yanı sıra, endüstri çağında, ulus devletlerin ideolojilerini halka anlatmak ve benimsetmek, halkı eğitmek, toplumu kültürel ve sanatsal anlamda ileriye götürmek, sosyal sorunlara çözüm bulmak gibi amaçlarla oluşmuş kurumlar ve bunlara ait yapı türleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar Cumhuriyet döneminde ülkemizde kurulan halkevleri gibi devlet eliyle oluşturulabildiği gibi kökeni batılı ülkelere dayanan toplum merkezleri (community center) gibi sivil inisiyatifler aracılığıyla da gerçekleştirilmektedir.

Halkevleri, toplumun sosyal ve kültürel anlamda yeniden inşasında önemli rol oynamıştır. “Yeni ideolojinin sorunlarına çözüm üreten düşünsel merkezler” olan bu kurumlar Cumhuriyet rejiminin toplum içinde kök salmasında önemli yer tutar. Ancak amaç ve etkileri bununla sınırlı değildir. Sanatın da bilimle beraber toplumda yaygınlaşması için öncülük eden halkevleri toplumu her anlamda ileriye taşımak üzere etkinlik gösteren kurumlardır [39].

Halkevleri okuma yazma kurslarından el sanatları kurslarına, müzik, halk oyunları, tiyatro gibi sanatsal çalışmalardan sportif faaliyetlere kadar her alanda etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Bu etkinliklerde geçmişten gelen kültürel zenginliklerle çağdaş gelişmeleri birleştiren içerikler mevcuttur. Dini toplanma mekânlarının yerine kültürü odağına alan, kadın ve erkeğin bir arada olduğu ve laikliğin simgesi bu kamusal alanlardaki etkinliklere katılım gönüllülük esasına bağlıdır. Tanyeli’ye göre, bireylerin etkinlikleri için tarafısız bir sahne olarak tasarlanmış kamusal alan anlayışının Türkiye’deki ilk örnekleridir. İşlev odaklı tasarım anlayışına sahip halkevleri modernist bir yaklaşımla inşa edilmiştir [39], [40].

Şekil 2.14 Düzce halkevi [40]

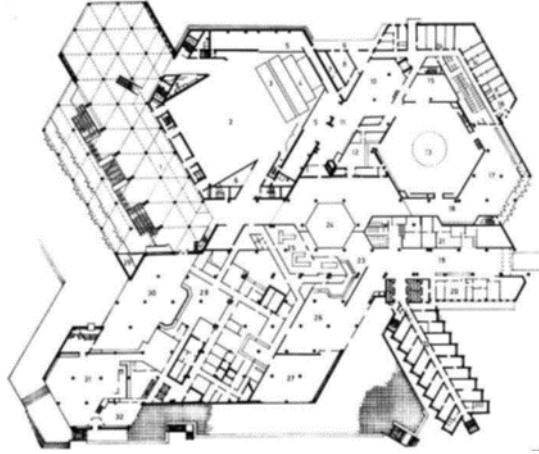
Şekil 2.15 Kırklareli halkevi [40]

Toplumunu eğitmek, bilimsel, kültürel ve sanatsal anlamda ileri götürmek, sosyal sorunlara çözüm bulmak, siyasi ideolojiyi halka benimsetmek amacındaki halkevlerinin Batı'daki karşılığı ise toplum merkezleri (community center) olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum merkezlerinin tarihi, genellikle hızlı gelişen şehirlerde, yerleşim bölgelerindeki sâkinlerin çabalarıyla okul binalarının, okul saatleri sonrası mahalle sosyal merkezleri olarak kullanılması ile başlamıştır. Uzun bir süre okul binaları sosyal merkezler olarak çeşitli etkinlikler için kullanılmıştır. Ancak zaman içinde, sosyal merkez girişimcileri, serbest yetişkin eğitimi ve eğlence amaçlı etkinlikler ile sınırlı kalan bu merkezlerin, sınıf ve etnik grup ayrımcılığı nedeniyle ortak bağları arka planda kalmış kentlileri çeken mıknatıs görevi görmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu merkezlerdeki çalışmalar geliştikçe, bütün gün kullanılabilen, amaçlarına göre tasarlanan ve okulun çeşitli gereksinimleriyle sınırlı olmayan binalara sahip olma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da, çeşitli eğitim, kültürel ve sosyal faaliyetler için bir alan sunan

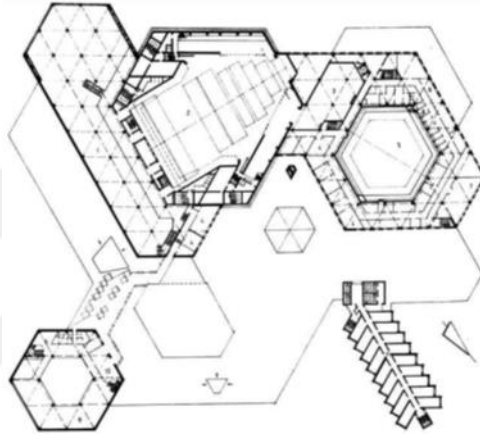
toplum merkezlerinin sayısında önemli artış yaşanmıştır. Mess ve King'e göre binanın kalitesi, merkezin başarısının önemli bir belirleyicisidir. Bu ise binaların, toplantılar, sosyal etkinlikler ve tiyatroya uygun büyük bir salon, ortak bir oda, kantin, oyun alanları ve bir dizi küçük toplantı odasına sahip olmalarını gerektirmektedir. Toplum merkezleri günümüzde hâlâ yerel sosyal ve politik faaliyetlerin gerçekleştiği yerlerdir ve yerel halkın sosyal ve aile etkinliklerini organize edebileceği tesisler sunmaya devam etmektedir. Uzunca bir süre okul binalarını kullanan toplum merkezleri belirgin bir mimariye ve programa sahip değildir. İçinde bulunduğu yerin özelliklerine ve ihtiyaçlara göre şekillenen yapılardır [41].

Belirli bir işleve yönelik olarak gelişen tiyatro, müze, konser salonu gibi kültür yapıları ile eğitim amacı başta olmak üzere çeşitli kültür ve sanat etkinliklerine de ev sahipliği yapan halkevleri ve toplum merkezleri gibi yapıların arasındaki en belirgin fark bu yapıların çok işlevli olmasıdır. Olanakların kısıtlı olmasının büyük pay sahibi olduğu bu durum, zorunluluklardan da kaynaklı olsa kültürel alanda çok işlevli mekân kullanımına örnek olması açısından önemlidir.

Kültürel ilerlemenin giderek herkesin katıldığı yaratıcı bir süreç olarak görülmeye başlanması ile birlikte, 1950'lerden itibaren önce batılı ülkelerde ve izleyen yıllarda Türkiye'de çok işlevli kültür merkezi yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tür yapıların ilk örneklerinden olan, müzik ve edebiyattan halk danslarına ve kil heykeltraşlığına kadar uzanan alanlarda birçok etkinliğe ev sahipliği yapan, Stadthalle Chemnitz (Karl-Marx-Stadt) kompleksi 1974 yılında Almanya'da açılmıştır. Bir dizi toplantı mekânına sahip olan kompleks, tiyatro gösterilerinden sergilere, dans partilerine ve konferanslara kadar her şeye ev sahipliği yapabilecek büyük bir esnek salon içermektedir [42].

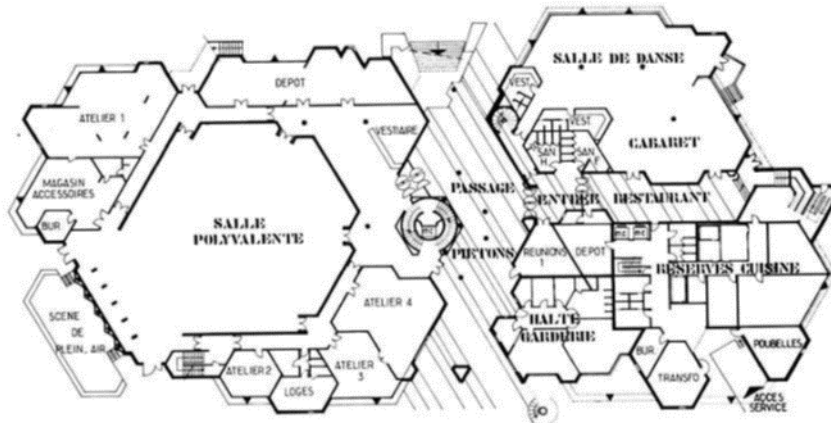

Şekil 2.16 Stadthalle Chemnitz zemin kat planı [42]

Şekil 2.17 Stadthalle Chemnitz üst kat planı [42]

Diğer bir örnek Fransa'da 1975 yılında açılan Masion pour Tous Kültür Merkezi'dir. Stadthalle ile benzer bir forma sahip olan yapı, esnek bir performans salonu, atölye alanları, toplantı alanları, bir restoran ve bir müzik okulundan oluşmaktadır.

Şekil 2.18 Maison Pour Tous zemin kat planı [42]

Farklı politik ve ideolojik bağlamlara sahip olan ve farklı ülkelerde yapılan bu projelerin arasındaki benzerlik, savaş sonrası dönemde, kültürel politika teriminin uluslararası tartışmalarda ortaya çıkmasıyla ilişkilidir. Kültürün rasyonel ve kapsamlı bir şekilde, mimarlık yoluyla uygulanabilmesi, savaş sonrası dönemde devlet bürokratikleşmesinin bir ürünüdür. Bu gelişmeler, savaş sonrası yıllarda yeni kültür kurumları için büyük ölçekli inşaa programlarının temelini oluşturmaktadır. Sanatsal ve rekreasyonel tesislerin bir araya gelmesiyle, modern kültür merkezleri, önceki zamanlara ait tiyatro binaları gibi klasik yapıların, en azından sayısal olarak artmasının önüne geçmiştir [42].

İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nin de ilk önce tiyatro binası olarak tasarlanması ancak uzun yıllar çeşitli nedenlerle uygulanamayan projenin sonradan kültür merkezi olarak değiştirilmesi ve uygulanması, kültür mekânı kavram ve uygulamalarındaki bu değişimin ülkemizdeki yansımasıdır.

Şekil 2.19 Auguste Perret tarafından tasarlanan büyük tiyatro (AKM) [43]

Şekil 2.20 Hayati Tabanlıoğlu tarafından tasarlanan ve uygulanan AKM [44]

Endüstri çağının kültür mekânları enformasyon devriminin etkilerinin tüm dünyaya yayıldığı 2000'li yıllara kadar çeşitli etmenlerle değişimler geçirmişlerdir. Bu değişimler, kültür mekânlarının içinde buldukları toplum yapısının yanı sıra teknolojik gelişmeler ve dünyadaki genel eğilime bağlı olarak şekillenmiştir. Örneğin ülkemizde kültür mekânı olarak işlevi gören yapıların tarihsel süreçte halkevi, halk eğitim merkezi, kültür

merkezi, fuar ve kongre merkezi, opera binası gibi farklı isimler ve biçimlenişlerle yer aldığı görülmektedir. “Buldukları yerel ve evrensel uygarlık çerçevesinde, eğitim, sanat ve üretim ortamının sağlandığı yerler” olarak kültür mekânları, 2000’li yıllardan itibaren, çok işlevli kültür merkezlerinin doğuşuna benzer şekilde, uluslararası düzeyde bir değişim gerçekleştirmiştir [45].

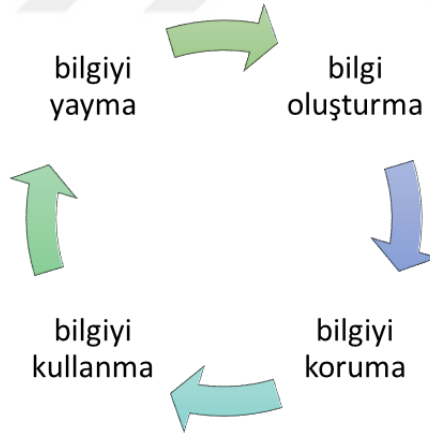
2.1.4 Enformasyon Topluları

İnsanlık tarihinin son büyük gelişim eşiği olan enformasyon devrimi, endüstri devriminden yaklaşık iki yüzyıl sonra, 20. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiştir. Kökleri II. Dünya Savaşı’nda belirli askeri kullanımlar için Amerikalılar tarafından geliştirilen bilgisayarlara dayanan enformasyon devrimi, savaş sonrası yıllarda, özellikle 1960’lardan itibaren gelişen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yol açtığı büyük değişimleri ifade etmektedir. Enformasyon toplumu kavramı ise, bu teknolojik devrimin etkisiyle dönüşerek endüstri toplumlarının süregelen ekonomik, siyasi ve sosyal özelliklerinden farklılaşan yeni bir toplumsal yapılanmayı tanımlamak için kullanılmaktadır. Castells’in, bu devrimin, “düşünme, üretme, tüketme, ticaret yapma, yönetme, iletişim kurma, yaşama, ölme, savaşıma ve sevişme biçimimizi” değiştirdiği yönündeki ifadesi dönüşümün sıradışılığına vurgu yapmaktadır [8].

Enformasyon devrimi ile gerçekleşen toplumsal dönüşümü kavramlaştırmaya yönelik birçok tanımlama kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları; post-kapitalist toplum, küresel kent, teknoloji toplumu, neo-kapitalizm, post-endsüriyel toplum, post-ekonomik toplum, süper endüstriyel toplum, yeni hizmet toplumu, endüstriyel-teknolojik toplum, üçüncü dalga, teknokrasi, iletişim devrimi, bireysel toplum, enformasyon toplumu, enformasyon çağı, bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, bilişim çağı şeklinde sıralanabilir. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) ya da Bilişim Teknolojileri (BT), İngilizce’de yer alan “Information and Communication Technologies (ICT)” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Buna paralel olarak “bilgi toplumu” ve “bilgi çağı” kavramları da sırasıyla yine İngilizce’de yer alan “information society” ve “information age” kavramlarının karşılığı olarak kullanılmaktadır. İngilizce’de “information” kavramı, kaynaktan kullanıcıya aktarılan anlamlı mesaj olarak tanımlanırken, “data” kullanıcı için oluşturulan enformasyonun ham maddesi yani veri anlamını taşımaktadır,

“knowledge” ise özümsemiş enformasyondur. Türkçe’de tüm bu terimlerin karşılığı olarak “bilgi” kelimesi kullanılmaktadır. Ancak “bilgi” İngilizce’deki “knowledge” kelimesine karşılık gelmektedir. Bu nedenle “information” kavramının yerine “enformasyon” teriminin kullanılması gerekmektedir [46], [47], [48], [49].

İngilizce’de “knowledge society” olarak yer alan “bilgi toplumu” kavramı ise çok daha yeni bir kavram olup kapsamı da sosyal, etik ve politik boyutları içerecek şekilde daha geniştir. UNESCO’nun ortaya koyduğu bilgi toplumu kavramı enformasyon toplumu tartışmalarına önemli bir katkı olarak görülmektedir ve enformasyon toplumunun, özellikle bilgi oluşturma, bilgiyi koruma, bilgiyi yayma ve bilgi kullanımı yoluyla etkilerine dikkat çekmektedir. Bu dört önemli nokta, temel insani ihtiyaç ve haklardan türeyen kapsayıcılık ve çoğulculuk ilkelerine dayanmaktadır. Böylece enformasyon toplumu, bilgi toplumları inşa etmek için gerekli bir önceki adım olarak kabul edilmektedir. Küresel E-okullar ve Topluluklar Girişimi (GESCI), enformasyon toplumu kavramının mevcut ve erişilebilen enformasyonu yani teknolojiyi vurguladığını, bilgi toplumunun ise enformasyonun çeşitli alanlarda öğrenme ve gelişim için kullanıldığı toplumları ifade ettiğini ortaya koymaktadır [50].

Şekil 2.21 Enformasyon toplumunun etkileri

Bilgiye eşit ve evrensel erişimin, sürdürülebilir kalkınmanın kaynağı olan gerçek bilgi toplumlarının temel taşı olması gerektiği UNESCO’nun 2005 tarihli “Towards Knowledge Societies” [9] başlıklı dünya raporunda yer almaktadır. Aynı rapora göre bir bilgi toplumu tüm üyelerini bütünleştirebilmeli ve hem şimdiki hem de gelecek nesilleri kapsayan yeni dayanışma biçimlerini teşvik edebilmelidir. Yeni teknoloji devriminin

ortaya çıkardığı küresel bir enformasyon toplumunun yükselişi, yalnızca gerçek bilgi toplumlarına ulaşmanın bir aracı olarak değerlidir. Enformasyon, bilgi üreten bir araç olsa da, bilginin kendisi değildir ve çoğu durumda alınıp satılan bir maldır; oysa bilgi, savunma sırları, fikri mülkiyet gibi belirli kısıtlamalara rağmen herhangi bir makul aklın hakkıdır. Teknolojinin mevcut enformasyon miktarını ve iletim hızını tüm beklentilerin ötesinde arttırdığı enformasyon toplumlarının ortaya çıktığı, ancak gerçek bilgi toplumlarına ulaşmak için katedilmesi gereken uzun bir yol olduğu ortaya konmaktadır.

Yeni iletişim biçimleri ve teknolojilerle ilgili farklı kavramlar kullanılmasının yanı sıra kullanılan kavramlar da ele alındığı disiplinlere göre farklı anlamlar içermektedir. Örneğin enformasyon, bilgisayar alanında çalışanlar tarafından, insanların kullanabileceği şekilde örgütlenmiş veri olarak sınırlandırılırken; iletişimciler bu kavramı daha geniş kapsamlı ele alarak haber, istatistik, reklam, görsel, sözel her türden mesaj ve benzerlerini de kapsama dâhil etmişlerdir [51].

Birbirinden farklı kavramların ortaya konması ve bu kavramlar üzerinden yapılan tartışmaların hepsi yeni ve köklü toplumsal değişimleri anlamaya ve tanımlamaya yönelik çabalardır. Her geçen gün bu kavramlara yenilerinin eklenmesi ise toplumsal değişim süreçlerinin devam ettiğinin bir göstergesidir. Bell, post-endüstriyel olarak tanımladığı toplumun temeli olan yeni telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojisinin, endüstriyel dünyayı yaratan mekanik teknolojiden çok farklı köklere ve öğrenme kalıplarına sahip bir entelektüel teknoloji olduğunu ortaya koymaktadır. Radyo ve televizyon gibi modern iletişim sistemleri de mesafeleri kısaltmış ve ortak bir kültürün, McLuhan'ın ifadesiyle "küresel köy"ün temellerini atmıştır. Ancak post-endüstriyel toplumun yeni altyapısı ile birlikte niteliksel değişimler söz konusudur. Bunlar kablo, geniş bant, dijital TV, fiber optik kablolar, faks, e-posta (elektronik posta), tümleşik hizmetler dijital ağı (ISDN) ve hepsinden önemlisi küresel internet ağıdır. İnternet, iletişim tarihinde benzeri görülmemiş bir oranda büyümüştür ve daha önce telekomünikasyon alanındaki hiçbir ilerleme kamuoyu tarafından bu kadar çabuk benimsenmemiştir. Zaman ve mekânın yeni algılanma biçimleri coğrafi sınırları aşmış ve "sanal gerçeklik" ifadesini doğrular şekilde "gerçek zamanlı" olarak gerçekleşmektedir. Endüstrinin toplumu mal üreten bir toplumken endüstri sonrası toplum bir enformasyon toplumdur [52].

Konu ile ilgili en erken tarihli çalışmalardan biri olan “Understanding Media: The Extensions of Man” adlı kitabında McLuhan, mekanik çağ ile elektronik çağ ayrımı üzerinde durarak, elektronik çağın hızını merkezden dışa yayılan yavaş bir gelişimin aksine ani bir patlama olarak nitelendirmektedir. Elektronik çağın neden olduğu ve parçalanmış uygarlığın aniden yeniden birleşmeyi deneyimlediği bu düzeni “küresel köyün yeni dünyası” olarak tanımlar [53].

McLuhan enformasyon toplumu ile ilgili öngörülerinde enformasyon endüstrisinin diğer endüstrilerin yerini alacağını, siyasette katılımcı demokrasinin öne çıkacağını, doğal kaynaklara bağımlılığın azalacağını da ortaya koymuştur [46].

Machlup, enformasyon toplumunu yeni bir ekonomik sektör olarak görmektedir. ABD’de, tarım, endüstri, hizmetler ve enformasyonun, farklı tarihlerde toplam işgücü içindeki oranlarını karşılaştırmış ve artan enformasyon oranı nedeniyle, ülkenin enformasyon toplumuna doğru ilerlediğini savunmuştur [46].

Brzezinski, tekno-teknik olarak adlandırdığı endüstri sonrası toplumun, teknoloji ve elektronüğün etkisi ile kültürel, psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak yeniden şekillendiğini ifade etmektedir. Endüstriyel süreç artık toplumsal değişimin temel belirleyicisi değildir. Endüstri toplumunda, teknik bilgi üretim tekniklerinin iyileştirilmesi için uygulanmaktadır ve sosyal sonuçlar bu uygulamaların ürünüdür. Tekno-teknik toplumda ise bilimsel ve teknik bilgi birikimi, üretim kabiliyetlerini arttırmanın yanı sıra, yaşamın hemen hemen tüm yönlerini doğrudan etkilemek için hızla yayılır [54].

Tarih boyunca aşılın eşikleri dalgalar olarak tanımlayan Toffler’e göre tarım devrimi birinci dalga, endüstri devrimi ise ikinci dalgadır. İçinde bulunduğumuz çağ üçüncü dalganın yani enformasyon devriminin ürünüdür. İlk iki dalganın eskide kalmış gelişim stratejileri olduğunu savunan Toffler, üçüncü dalganın şimdiye dek görülmemiş ekonomik ve siyasi yenilikleri, teknik ilerlemeleri, fikir ve ideolojileri yaratacağını öne sürmüştür. Ayrıca, üçüncü dalganın, gelişmekte olan ülkeleri, bu eski stratejilere ve teknolojilere bağımlı olmaktan kurtararak hızla kalkındıracağını savunmuştur [55].

Endüstri devrimi için makineleşme ne anlama geliyor ise, enformasyon çağı için de bilgisayar teknolojisinin aynı anlama geldiğini ifade eden Naisbitt’e göre, Sputnik’in

önemi uzay çağını başlatmasında değil küresel uydu iletişimini başlatmasında yatar. Böylece insanlık, gezegende anında paylaşılan bilgiler nedeniyle, ilk kez gerçekten küresel bir ekonomiye sahip olmaktadır. Dünya çapında elektronik kütüphaneler, arşivler ve veri bankaları ağı, prensipte, herhangi bir zamanda, her yerde, her an erişilebilir durumdadır. Bu da mekân ve zamandan bağımsız olmayı sağlamıştır [56].

Kapitalist ötesi toplum tanımlamasıyla Drucker, bilginin, yeni üretim faktörü olarak emek, toprak ve kapitalin yerini alacağını savunur. Yeni bilgi ekonomisinin işgücü, mal üretimi ve dağıtımından çok bunların tasarlanması, geliştirilmesi, satış ve hizmeti gibi konularda çalışan bilgi işçileri ve hizmet işçilerinden oluşmaktadır. Yeni çalışma biçimlerinin özellikleri olarak grup üretimi ve takım çalışması, “çok nitelikli” bir işgücünü yaratır [1], [13].

Enformasyon toplumlarına ilişkin ortaya konan görüşlerde ve yapılan tartışmalarda, yoğunlaşılacak detaylardaki farklılıklarla rağmen, bilginin, üretimin ve dolayısıyla ekonominin merkezinde yer alacağı, bunun siyasi yapılanmaları önemli ölçüde değiştireceği ve iletişimin etkisiyle değişen zaman ve mekân olguları ile tüm yaşamın yeniden şekilleneceğine dair ortak düşünceler söz konusudur.

Şekil 2.22 Enformasyon toplumları

Enformasyon devrimi iletişim olanaklarını arttırmış ve bilgi akışını kolaylaştırmıştır. Karşılıklı etkileşimin artması sonucu, insanların toplumsal sorumlulukları ve düşünce

biçimleri ulusal sınırların ötesine geçerek küresel bir düzeye erişmiştir. Küreselleşme olgusu, dünya ekonomisinin bütünleşmesi ile de belirgin hale gelmiştir. Küresel ekonomide tarım ve endüstrinin yerini somut olmayan etkinlikler almaya başlamıştır. Bunlar, temelini bilgi teknolojilerinden alan, bilgisayar yazılımı, medya ve eğlence ürünleri ile internet hizmetleridir. Küresel piyasalarda rekabetin artması, şirketlerin de esnek ve hiyerarşiden uzak bir şekilde yeniden yapılanmalarını ve şirketler arası ortaklıkları zorunlu hale getirmiştir. Komünizmin çöküşü, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi bölgesel ve uluslararası oluşumlar, enformasyon çağının öne çıkan olgusu küreselleşmenin gelişimine neden olan siyasi etkenlerdir. Bu oluşumlar küreselleşmenin önünü açarken aynı zamanda onun sonucudur. Kimlik ve aidiyet konusunda insanların yönelimleri ulus-devletten uzaklaşarak ya bu küresel anlayıştaki oluşumlara ya da bunlara karşı tepki olarak yükselen kolektif kimlik ifadelerine kaymıştır. Bu kolektif kimlik ifadeleri çok çeşitli olup, çevre hareketleri ve feminizmden yerellik, etnisite ya da inanç odaklı ortaya çıkmış cemaatlere kadar uzanmaktadır. Küresel güçlerle, bunlara karşı insanlığın tarihsel varoluş sürecindeki kültürel temelleri savunmak adına ortaya çıkan eğilimlerin arasında kalan ulus-devlet ve siyasi demokrasi sorgulanmaya başlamıştır. Küreselleşme ile birlikte ekonomide, siyasette, üretim şekillerinde meydana gelen köklü değişimlerin yanı sıra endüstri öncesi toplumlara ait yaşam biçimleri ve etik değerlerde de belirgin değişiklikler görülmektedir. Cinsiyetin toplumdaki rolü, aile, cinsellik, profesyonel ve kişisel ilişkiler gibi konulardaki süregelen anlayışlar sorgulanmaya ve yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Kimlik oluşumunda tüm bu konuları da kapsayacak kişisel yönelimler bireyciliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır [1], [7].

Castells, ağ toplumu olarak nitelediği yeni toplumsal düzende, emeğin bireyselleştiğini, endüstri çağının saat zamanından farklılaşan “zamansız zaman”ın yaratıldığını, gerçek sanallık kültürünün ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Tüm bu değişimler bir yandan kolaylık, zenginlik, umut getirirken, diğer taraftan zorluk, yoksulluk, umutsuzluk yaratmaktadır. Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde hâlâ enformasyon çağının getirdiği teknoloji ve yeniliklerden faydalanamayan sayısız insan bulunmaktadır [7], [8].

Enformasyon toplumlarının yapısı ile ilgili farklı kuramlar birbirleriyle birçok yönden örtüşmektedir. Küreselleşme ortak paydadır. Âdemi merkezîyetçilik ve çeşitlilik de tüm

yaklaşımlarda belirgin bir biçimde yer almaktadır. Ticarete hizmet sektörünün, siyasette katılımcı demokrasinin, toplumsal yapıda çok merkezliliğin, insani değerlerde amaçların başarılmasının öne çıktığı bir yapıdır [51], [56]. Ancak özellikle erken dönem çalışmalarında yer alan enformasyon toplumlarına dair öngörülerin bir kısmının gerçekçi olmadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin enformasyon toplumlarına eklenerek hızla gelişip kalkınacağına dair öngörülerde, enformasyon ve iletişim teknolojilerine gelişmiş ülkelerin sahip olduğu ve ekonomik kalkınma yaratacak enformasyona erişimin herkese açık olmadığı gerçeği göz ardı edilmiştir. Bilgi toplumu kavramı bu anlamda kapsayıcı ve eşitlikçi bir düşünceyi temsil etmektedir ve bu yüzden de enformasyon toplumundan bir sonraki adım olarak değerlendirilmiştir. Enformasyon toplumu ile endüstri toplumu arasındaki farklar genel hatlarıyla Çizelge 2.1’de özetlenmiştir.

Çizelge 2.1 Endüstri toplumları ve enformasyon toplumları arasındaki farklar¹

Endüstri Toplumu	Enformasyon Toplumu
Makinalar	Bilgisayarlar
Fiziksel etkinlik	Zihinsel etkinlik
Maddi üretim	Bilgi üretimi
Üretim ve dağıtım	Tasarım ve hizmet
Sabit roller	Değişken roller
Kapitalizm	Yapılandırılmış kapitalizm
Standartlaşma	Bireyselleşme
Düşük etkileşim	Yüksek etkileşim
Belirli yapı	Esnek yapı
Hiyerarşik yapılanma	Yatay yapılanma
Tek firma	Ağlar/ortaklıklar
Merkeziyetçilik	Çok merkezlilik/küresellik
Parlamentar demokrasi	Katılımcı demokrasi
Somut etkinlikler	Soyut etkinlikler
Saat zamanı	Zamansız zaman
Mekâna bağımlılık	Mekândan bağımsız olma

Enformasyon ve iletişim teknolojileri ile meydana gelen değişimler ekonomik ve siyasi düzeni biçimlendirirken sosyal ve kültürel yaşam ile gündelik deneyimlerimizi de önemli ölçüde değişikliğe uğratmıştır. Küreselleşme ile Batı’nın tekdüze tüketim kültürü

¹ Tablo [46], [57], [58]’den faydalanılarak hazırlanmıştır.

bütün dünyaya yayılmış, yemekten giyim ve eğlenceye kadar birçok alanda firmalar ve markalar aracılığıyla “tektipleşme” gerçekleşmiştir. İletişim olanaklarının artması ile sınırlar ortadan kalkmış, Batı kültürü egemenliğinde evrensel bir kültür oluşmuş ve toplumlar belirli bir dereceye kadar birbirine benzemeye başlamıştır. Güçlü ve gelişmiş toplumlar kendilerini yeni şartlara adapte ederek ürünlerini küresel düzeyde ortaya koymuşlardır. Evrensel kültürün oluşumunun bir parçası haline gelerek, kültürel etkileşimden faydalanmayı başarmışlardır. Değişimi yakalayamamış toplumlar ise mevcut egemen kültürü taklit etmekten öteye gidememişlerdir. Bu da sahip oldukları özgün değerlerin öne çıkamaması hatta zamanla silinip gitmesine bile neden olmaktadır. Buna karşın özellikle 2000’li yıllardan itibaren, küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı yerelleşme eğilimlerinin arttığı, kültürel çeşitliliğin yarattığı zenginliği öne çıkaran gelişmelerin olduğu gözlenmektedir [59], [60].

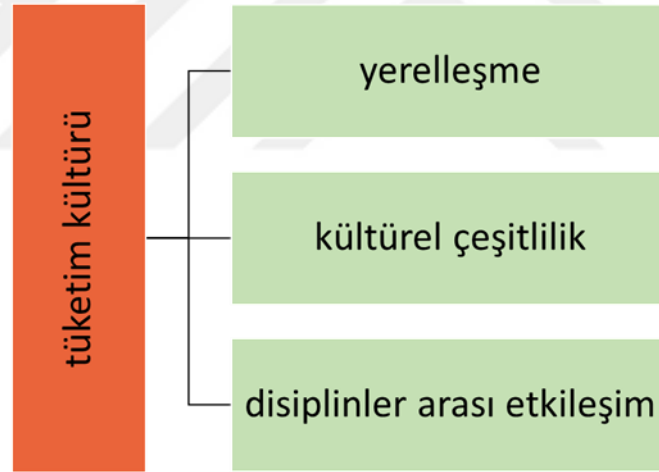
Dünyanın her yerinde küreselleşmenin dayattığı yaşam tarzı ve ürünlerin olumsuz etkileri, bunlara karşı geliştirilen hareketleri de beraberinde getirmiştir. İtalya’da 1999 yılında ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyaya yayılan Yavaş Şehir (Cittaslow) hareketi bunlardan biridir. Yavaş Yemek (Slow Food) felsefesinden doğan ve kentlerdeki hızlı, sağlıksız, çevreye zarar veren, yerel unsurlardan kopuk, egemen Batı kültürünü takip eden yaşam tarzlarına karşı gelişmiş bir harekettir. İnsanların iletişim içinde bulunduğu, birbirlerine ve çevreye saygılı oldukları, yerel üretimin ve el emeğinin olduğu, sanattan yemeğe her konuda gelenek göreneklerine sahip çıkan, sürdürülebilir, teknolojiden daha iyi bir yaşam için faydalanan, hızlı kent yaşamına alternatif yaşam biçimleri sunan kentler hedefiyle başlatılan bu hareket yerelleşme eğilimini açıkça ortaya koymaktadır. En önemli teması olan kimlik kavramını, küreselleşmeden gereğinden fazla etkilenmeden modernite ile içiçe olan yerel toplulukların ruhu olarak açıklar [61].

Bunun yanı sıra kültürel çeşitliliğin önemine ve değerine ilişkin belirgin bir oluşum dünyanın dört bir tarafında farklı kültürleri birleştirmek ve tanıtmak amacıyla açılan müzelerdir. İtalya’nın Milano kentinde yer alan ve 2015 yılında açılan Mudec Kültürler Müzesi, Milano’da bulunan uluslararası topluluklarla sürekli diyalog içinde bulunan bir merkez olmayı amaçlamaktadır. İçinde bir akademiye de barındıran müze burada kültür, sanat, moda, tasarım, gıda, turizm ve dijital teknoloji sektörlerinde üst düzey

eğitimler sunmaktadır. Geleneksel müze anlayışından farklı bir yaklaşımı ortaya koyan Mudec, farklı kültürlerle etkileşimin yanı sıra farklı alanlarda verdiği eğitimlerle disiplinlerarası etkileşime de olanak tanımaktadır [62].

İsveç'in Göteborg kentindeki Dünya Kültürleri Müzesi de 2004 yılında açılmıştır. Müze, dünyayla tanışma ve uluslararası mimari, çağdaş sanat ve çeşitli aktivitelerden oluşan bir karışımı deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Dünyadaki güncel sorulara yönelik programlar ve sergiler iddiasıyla yola çıkan müzede, film ve tiyatrodan seminer, festival ve performanslara kadar çeşitli etkinlikler yer almaktadır. "Merak ve diyalog için, kk ya da büyük sorular için bir yer" olma amacındaki mekân, sergi faaliyetinin ne çıktığı çağdaş bir kültür merkezi olarak tanımlanabilir [63].

Enformasyon çağının egemen eğilimleri olarak küreselleşme ile yayılan tüketim kültürü ve buna karşı gelişmeye başlayan yerelleşme eğilimleri ve kültürel çeşitlilik ile disiplinler arası etkileşimin ne çıktığı uygulamalar dikkat çekmektedir.

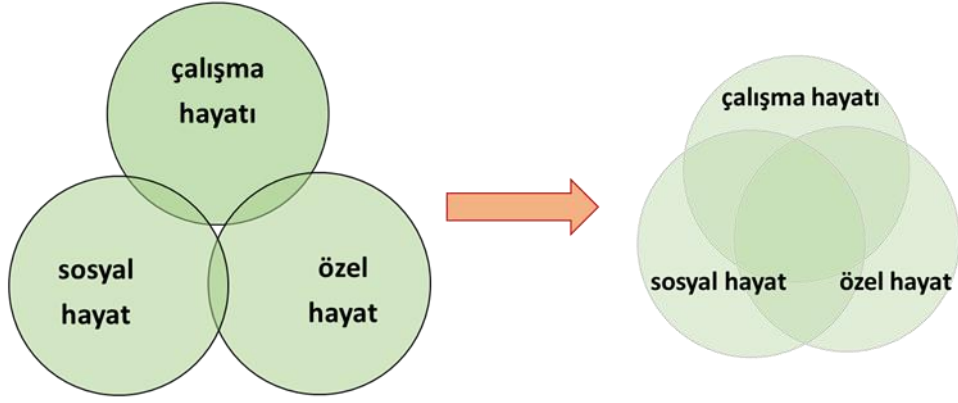

Şekil 2.23 Enformasyon çağında eğilimler

Enformasyon çağının toplumsal düzeni kökten değişime uğratan yeniliği internet, hem küreselleşme etkilerinin hem de ona karşı ortaya çıkan gelişmelerin oluşmasında ve yayılmasında en önemli paya sahiptir. İnternet ve yeni iletişim teknolojileri önceleri araştırma amaçlarıyla ya da ticari işlemler için kullanılırken, giderek sıradan insanlar kullanıcı ve tüketici olarak sisteme eklenmiştir. Bireyleri zaman ve mekândan bağımsızlaştırırken, sağladığı iletişim olanaklarıyla sosyal, kültürel ve gündelik hayata dair birçok değişimi de beraberinde getirmiştir.

“International” ve “network” kelimelerinden türeyen ve “ağların ağı” olarak tanımlanan internet, bireylerin küresel düzeyde haberleşmesi, iletişim kurması, tüm insanlık bilgilerini paylaşması için mevcut milyonlarca bilgisayar arasında kurulmuş ağdır. İnternet ve Dünya Çapında Ağ (World Wide Web), geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak, bilgi, ses ve görüntü alışverişi sağlayan “etkileşimli” iletişim araçlarıdır. Metinler, sesler, fotoğraflar, videolar, yazılım programları gibi dijitalleştirilebilen her şeyin yayınlandığı ve paylaşıldığı bir alan olan internet, bir iletişim aracı olmanın ötesinde bir toplumsal mekân sunmaktadır. Sanal mekân, sanal gerçeklik, siber uzay gibi kavramlarla tanımlanan bu alanda insanlar eğlenir, profesyonel ya da özel ilişkiler kurar, eğitilir, alışveriş yapar. Kısaca bu sanal ortam, günlük ekonomik, kültürel, eğitimsel ve diğer insan faaliyetlerinin gerçekleştiği alternatif bir mekân haline gelmiştir [8], [64].

Yeni iletişim olanakları alternatif mekân yaratmanın yanı sıra, etkinlikleri gerçekleştirme biçimlerinden fiziksel mekânların oluşumuna ve kullanımına kadar birçok konuda da değişim yaratmıştır. Çalışma, ticaret yapma, alışveriş yapma, ilişki kurma, eğlenme, kültür ve sanat etkinliklerine katılma biçimlerini değiştirmiş, tüm bu etkinlikler arasındaki sınırları belirsiz hale getirmiştir. Günümüzde internet erişiminin olduğu herhangi bir yerde ve herhangi bir zamanda gerçekleştirilen etkinlikler, endüstri toplumlarının tanımlı saat zamanından ve mekânsal düzeninden farklılaşma sağlamıştır. İnsanlar bir kafede oturup akşam saatlerinde çalışabilmekte ya da gündüz ofiste iken sanal ortamda oyun oynayabilmekte, gazete okuyabilmekte, sosyal medyada arkadaş edinebilmekte ya da bir sanal müzede dolaşabilmektedir. Çalışma hayatı, sosyal hayat, özel hayat gibi kavramlar arasındaki sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır.

Şekil 2.24 Enformasyon çağında değişen yaşamsal ilişkiler

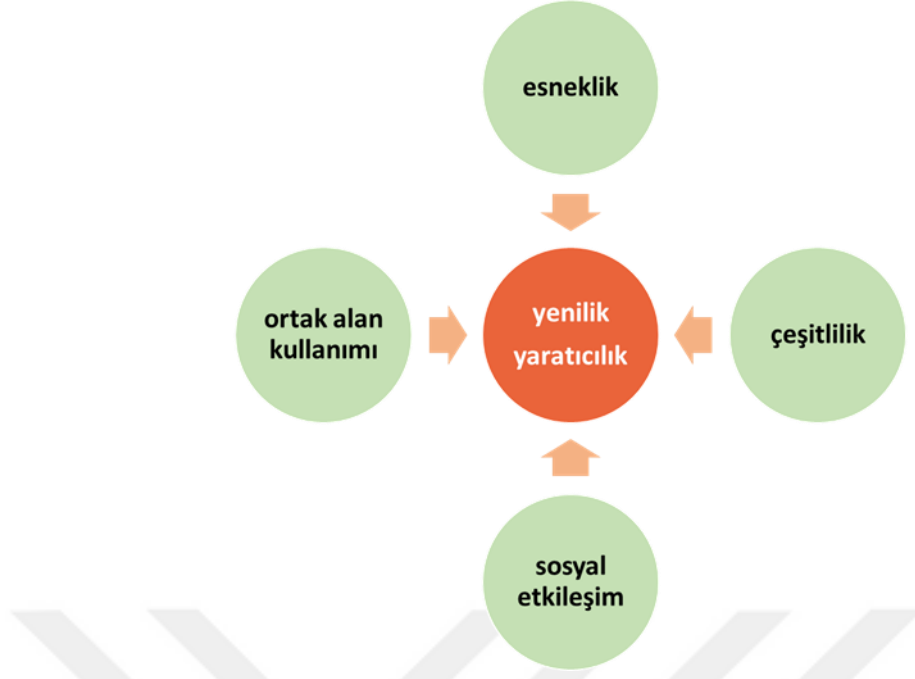
Tüm bu gelişmeler olumlu ve olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Evden çalışma uygulamaları, internet ortamında yapılan toplantılar, kütüphaneye gitmeden erişilen kaynaklar, bilgisayar başında alışveriş yapma ve ürün satma olanakları, internet üzerinden yapılan bankacılık işlemleri ve benzeri gelişmeler hem ekonomik açıdan hem de zaman açısından önemli ölçüde tasarrufa imkân sağlamakta ve hayatı kolaylaştırmaktadır. Bilgiye erişim kolaylaşmış, ister ticari ister kültür-sanat ya da medya ile ilgili olsun her türden ürün seçeneği artmış, birçok etkinlik için fiziksel mekâna bağımlılık azalmıştır. Diğer taraftan her an erişilebilir ve izlenebilir olma durumu, özellikle insan hakları açısından gelişmiş olmayan toplumlarda, hem iş hayatında, hem de özel hayatta bireylerin kişisel haklarına müdahale edilmesi gibi olumsuzluklara neden olabilmektedir. Sayısız bilgi kaynağı aynı zamanda bilgi kirliliğini beraberinde getirmiş ve siber suçlar ortaya çıkmıştır. Fiziksel mekândan kopuş bir anlamda bireyin yalnızlaşmasına da neden olmaktadır.

Fiziksel mekân kullanımı ve biçimlenişi de tüm bu gelişmeler doğrultusunda değişikliğe uğramıştır. Kamusal kullanımı hedefleyen çoğu mekân yeni iletişim teknolojilerinin kullanımına olanak tanırken, onun gerektirdiği altyapıyı sağlamanın yanı sıra; çalışma, sosyal ilişki kurma, eğlenme, dinlenme gibi farklı amaçlarla kullanıma yönelik tasarımlar ve düzenlemelere gitmektedir. Dünya çapında bir kafe zinciri olan Starbucks ve benzerleri bunun ilk akla gelen örneklerindedir. Mekân tasarımında büyük çalışma masaları, koltuklar, küçük kahve masa ve sandalyeleri ile farklı kullanımlara yönelik çeşitlilik dikkat çekmektedir. Bu durum mekânı hem sadece belirli bir amaç için

kullanma, hem de çalışma, sosyalleşme, eğlenme gibi farklı etkinlikleri aynı anda ve tek mekânda gerçekleştirime olanağı sunmaktadır. Fiziksel mekânlar, çok özellikli kullanımlara ait olmadıkları sürece, artık kesin sınırlarla belirlenmiş olmaktan çok çeşitlilik sağlayan ve esnek bir şekilde düzenlenmektedir.

Enformasyon çağındaki yeniliklerle beraber dünyada sayısı hızla artan ortak çalışma alanları da bu esnek yapılanmaya ve bilgi merkezli üretimde öne çıkan ortaklıklar ve yüksek iletişime örnek oluşturan fiziksel mekânlardır. Ortak çalışma alanları, yeni iletişim teknolojileri ile sayıları artan ve ofis çalışanlarına göre daha esnek olan serbest meslek sahipleri ile mobil teknolojiler sayesinde zaman ve mekândan bağımsız çalışma fırsatı bulan tam zamanlı personelin esnek çalışma ortamı ihtiyacını karşılarken, bir yandan da sosyal faktörlerin avantajlarını sunmaktadır. Bu ortak çalışma alanları, bireyin yalnızlaşma hissini, bağımsızlığından fedakârlık yapmadan, ortadan kaldırma fırsatı sunmaktadır. Ayrıca ortak alan kullanımının sağladığı ekonomik kolaylıklar bireysel riskleri de azaltmaktadır. Ortak çalışma, günlük, haftalık veya aylık olarak masaların kiralanabileceği, esnek bir mekânda, paylaşılan iş ortamlarında yan yana, bir arada çalışma pratiğine işaret eder. 2017 yılında gerçekleştirilen küresel ortak çalışma anketine göre dünyada 13.800 ortak çalışma alanı kullanılmaktadır. Esnek olarak düzenlenmiş açık çalışma alanları, kullanıcı çeşitliliğinin de etkisiyle, çapraz etkileşim sayesinde yaratıcılığı ve yeniliği arttırmaktadır [65].

Yeni iletişim teknolojileriyle şekillenen enformasyon toplumlarında özellikle üretimin devreye girdiği fiziksel mekân kullanımında öne çıkan özellikler esneklik, ortak açık alanlar, çeşitlilik ve sosyal etkileşimdir. Bu uygulamaların sonuçları ise yaratıcılık ve yenilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.25 Enformasyon çağında fiziksel mekân özellikleri

Enfosmasyon çağındaki tüm bu yeniliklerin kültürel etkinlik alanında da yansımaları karşımıza çıkmaktadır. İş, kişisel bağlantı, bilgi, eğlence, kamu hizmetleri, siyaset, din, kültür ve sanat için yaşamımızın iletişim dokusu haline gelen internet ve onun çeşitli uygulamaları, kitle iletişim araçlarına (televizyon, radyo, gazeteler) ve bilgi amaçlı herhangi bir ürüne (kitap, dergi makalesi, veri tabanları) olduğu kadar kültürel ürünlere (film, müzik, sergi, vb.) erişimde de giderek daha fazla kullanılmaktadır. Televizyon, gazete gibi araçlar hâlâ başlıca kitle iletişim araçları olmakla birlikte, aktarım platformları değişmiştir. Özellikle belli yaşın altındaki genç kesim artık haberleri öncelikle internet üzerinden okumakta ya da izlemektedir. Benzer şekilde kültürel ürünlerin sergilendiği ve paylaşıldığı platformlar olarak sanal ortam kullanımı artmaktadır. Bunun yanı sıra yeni iletişim biçimleri geliştikçe insanlar, internet günlüğü (blog), video günlüğü (vlog), internette hazırlanan yayınlar (podcast), siteler ve programlar (wiki) aracılığıyla, kendi iletişim sistemlerini oluşturmuşlardır. Bu yeni iletişim biçimleri, üreticiye dönüşen genç kullanıcıların yaratıcılıklarından doğmuştur. Bunun en bilinen ve güncel örneği, bireysel kullanıcıların, kuruluşların, şirketlerin ve hükümetlerin kendi video içeriklerini yükleyebileceği video paylaşım sitesi YouTube'dur [8].

YouTube için video içeriği üretip, izlenme oranlarına göre değişen miktarlardaki reklâm gelirlerinden para kazanan, bunu meslek edinen insan sayısı da giderek artmaktadır. YouTuber adı verilen bu kişilerin, gerek para kazanmak gerek ünlü olmak için ya da sadece sanatsal veya kültürel bir ifade biçimi olarak ürettikleri herşey yaratıcılık ve yeniliğe dayanmaktadır. Bu tür uygulamalar, bireysel yaratıcılığı arttırmanın yanı sıra herkesin sanatsal ya da kültürel ürün üretimine katılması imkânını doğurmaktadır.

Yaratıcılık ve yeniliğin, ister fiziksel mekânda ister sanal ortamda olsun, her türlü üretimin merkezinde yer almaya başlaması ile birlikte önce “kültür endüstrileri” ve sonra da “yaratıcı endüstriler” kavramları ortaya çıkmıştır. Yaratıcı veya kültürel endüstriler, önemli bir sanatsal ve yaratıcı girdiye sahip olan ve temel amacı meta formda anlam iletmek olan ekonomik sektörlerdir. Kültür endüstrisi kavramı ilk kez 1947’de Max Horkheimer ve Theodor Adorno tarafından, geç kapitalizmdeki kitle kültürü ürünlerini ve süreçlerini belirtmek için kullanılmıştır. Aynı kavram, 1980’lerin başında, özellikle İngiltere’de Londra Endüstri Stratejisinin bir parçası olarak Büyük Londra Konseyi’nde politika analistleri tarafından ele alınmıştır. Yaratıcı endüstriler kavramı ise, 1998’de İngiltere’de Yaratıcı Endüstriler Haritalama Dokümanları’nın yayınlanması ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Kökeni bireysel yaratıcılık, beceri ve yeteneğe dayanan, fikri mülkiyet üretimi ve kullanımı yoluyla zenginlik ve iş yaratma potansiyeline sahip olan endüstriler olarak tanımlanan yaratıcı endüstriler; sahne sanatları, müzik endüstrisi, yayıncılık, film, video ve fotoğraf endüstrisi, el sanatları endüstrisi, tasarım ve moda, mimarlık ve görsel sanatları kapsamaktadır. Tüm bu endüstriler kültürel ifadeyi ve yaratıcılığı maddi üretim, ticari mallar ve az ya da çok ölçüde pazar temelli tüketim ile birleştirmektedir [66].

Kültürel politikalar odaklı kentsel yenilenme modelleri yaratıcı endüstrilerin gelişmesinin en önemli nedenidir. Enformasyon devrimi ile birlikte endüstrinin ve orta sınıfın kent merkezlerinden banliyölere kayması, iş ve hizmet anlayışının değişmesi, alışveriş ya da sosyal yaşama dair diğer faaliyetlerin de merkezlerin dışına taşınması sonucu kent merkezleri canlılığını ve çekiciliğini kaybetmiştir. Terk edilen bu alanlarda kalanlar ise işsizlik, yoksulluk ve artan suç oranları gibi sosyal ve ekonomik sorunlarla baş başa kalmıştır. Kent merkezlerini yeniden canlandırmak amacıyla yeni model arayışında olan politikacılar kültüre yönelmiştir. Bunun nedeni ise enformasyon

çağındaki yeni iş ve hizmet modellerinin maddi üretim ve dağıtımından bilgi üretimi, tasarım ve hizmete kaymış olmasıdır. Yaratıcılık gerektiren bu yeni modeli besleyecek unsur olarak sanatı ve mirası kapsayan kültür ön plana çıkmaktadır. Böylece “kültürel yatırım” söylemi benzer sorunlarla mücadelede ortak değer olmuştur. Yatırımdan maddi ve ölçülebilir bir geri dönüş beklentisi olan kültür politikaları gündeme gelmiştir. Bu da sadece kültürel olanın ötesinde, reklam, mimari, tasarım, film ve video, interaktif yazılım, müzik, performans sanatları, yayıncılık, bilgisayar oyunları, televizyon ve radyo gibi daha geniş yelpazedeki etkinlikleri de içeren yaratıcı endüstrileri doğurmuştur. Ekonomik değerın kültürel içeriğe bağlı olduğu girişimcilik faaliyetlerini tanımlamak için kullanılan yaratıcı endüstriler, klasik kültürün geleneksel güçlerini, girişimcilik becerilerinin ve yeni bilgi tabanlı elektronik ve iletişim yeteneklerinin katma değeri ile bir araya getirmektedir [67], [68].

UNCTAD’ın 2010 tarihli “Creative Economy” [10] başlıklı raporunda yaratıcı endüstriler, yaratıcılık ve entelektüel sermayeyi birincil girdiler olarak kullanan mal ve hizmetlerin yaratılması, üretimi ve dağıtım döngüleri olarak tanımlanmıştır. Yaratıcı endüstriler, ticari ve fikri mülkiyet haklarından gelir elde eden, onunla sınırlı olmasa da sanata odaklanmış, bir dizi bilgi tabanlı faaliyet oluşturmaktadır. Yaratıcı içerik, ekonomik değer ve pazar hedefleri ile somut ürünler ve somut olmayan entelektüel veya sanatsal hizmetlerden oluşmaktadır. UNCTAD, bu tanımlar doğrultusunda yaratıcı endüstrileri, kendi içlerinde de çeşitli sınıflara ayrılan dört ana başlık altında toplamaktadır.

MİRAS	Kültürel alanlar Arkeolojik alanlar, müzeler, kütüphaneler, sergi alanları, vb.	Geleneksel kültürel ifadeler Zanaatlar, festivaller, ve kutlamalar	MEDYA	Basım ve basılı medya Kitaplar, baskılar ve diğer yayınlar		Görsel işitsel Film, televizyon, radyo ve diğer yayınlar
	SANATLAR	Görsel sanatlar Resim, heykel, fotoğraf, ve antikalar		Performans sanatları Canlı müzik, tiyatro, dans, opera, sirk, kukla, vb.	İŞLEVSEL YARATIMLAR	Tasarım İç mekân, grafik, moda, takı, oyuncak

Şekil 2.26 UNCTAD yaratıcı endüstriler sınıflandırması [10]

Yaratıcılık ve yeniliği merkezine alan, enformasyon çağının bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan, bireysel becerinin ön plana çıktığı ancak bunun işbirlikleri ve

ortaklıklara engel olmanın aksine katkıda bulunduğu, bilgi üretimi ve hizmet odaklı, ticaret ve sanatın iç içe geçtiği, kültürel birikimin ekonomik faydaya dönüştürüldüğü, etkileşimli, çok nitelikli ve çok disiplinli bir etkinlik alanı ortaya çıkmıştır. Böylece kültürel etkinlik mekânları da, terminolojisinden kapsamına, biçimlenişinden kullanımına her boyutuyla değişime uğramıştır. Günümüzde kültür merkezi, kültür mekânı, kültürel alan diye adlandırılan birçok mekânda, sanatsal anlamdaki kültürel etkinliklerin artık tek başına yer almadığı, aksine çoğu kez yaratıcı endüstrilerin kapsamına giren konuların etkinlik alanları olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yaratıcı mekânlar (creative spaces), yaratıcı merkezler (creative hubs), üretim laboratuvarları (fabLab), ortak çalışma alanları (Coworking spaces) olarak ortaya çıkan yeni fiziksel mekânlarda da sanat ve miras kapsamına giren etkinliklerin ve üretimlerin yer aldığı görülmektedir.

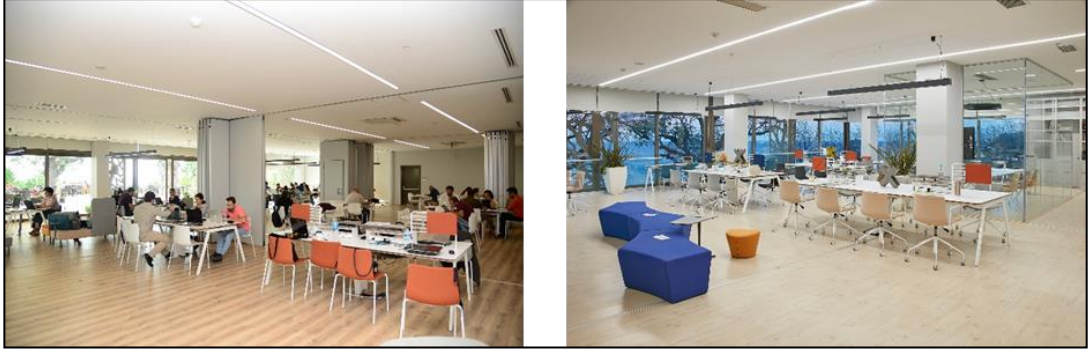
Dünyanın farklı yerlerinde birçok örneği bulunan ortak çalışma alanlarından biri olan NeueHouse, Los Angeles ve New York'da iki şubesi bulunan, fikir ve deneyimlerin paylaşılmasını teşvik eden, tasarlanmış alanlardan oluşmaktadır. Tek kişilik masalardan takım çalışması için gerekli ofislere, toplantı salonlarından performans alanlarına kadar farklı ihtiyaçlara yönelik tasarlanmış mekânlara sahip NeueHouse üyelik prensibi ile çalışmaktadır. Sabit mekânların yanısıra gereksinim doğrultusunda farklı şekillerde kullanılabilen esnek mekânlara da sahip olan NeueHouse girişimciler ve yaratıcı liderler için özel bir çalışma alanı şeklinde tanımlanmaktadır [69].

Şekil 2.27 Neuehouse stüdyolarından birinin üç farklı kullanımı [70]

İstanbul Kadıköy'de bulunan ve belediyeye ait olan ortak çalışma alanı İdea “yeni bir kamusal alan fikri” olarak ortaya çıkmıştır. Birçok benzerinden farklı olarak kamusal alan fikri belirli etkinliklerle sınırlı tutmamakta, ücretsiz ve erişilebilir çalışma alanı sunmakla pekiştirmektedir. Hareketli duvarlar sayesinde mekânın esnek kullanıma olanak tanıdığı

İdea'da üyelik sistemi ile faydalanılan, farklı disiplinlerden kişilerin bir araya geldiği alanlar da bulunmaktadır [71].

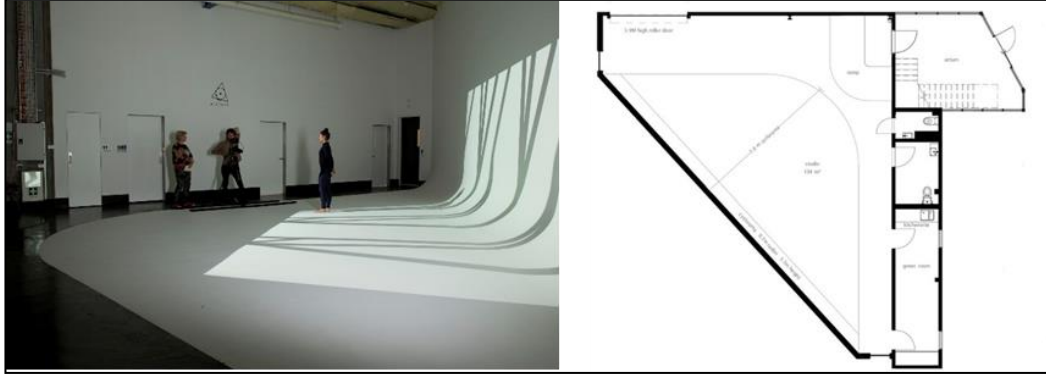

Şekil 2.28 İdea'da ortak ve özel alanlar [72], [73]

Yaratıcı mekânlar olarak tanımlanan alanlar, farklı boyut, biçim ve işlevlere sahip olabilmektedir. Örneğin Avustralya'nın yaratıcı mekân ağı üzerinden konum, mekân tipi, fiyat, kullanım süresi başta olmak üzere daha detaylı ölçütlere göre de aranabilen ve kiralanabilen alanlar arasında konuttan kilise hollerine, stüdyolardan sanat galerilerine kadar çeşitlenen yelpazede mekânlar yer almaktadır. Çoğunluğu sergileme, prova, yaratıcı sanat çalıştayları, festivaller, çeşitli performanslar, sinema, ortak çalışma gibi çok amaçlı kullanımlara olanak tanıyan bu mekânların bazıları ise boyut ve biçimleri nedeniyle daha sınırlı sayıda etkinliklere imkân vermektedir [74].

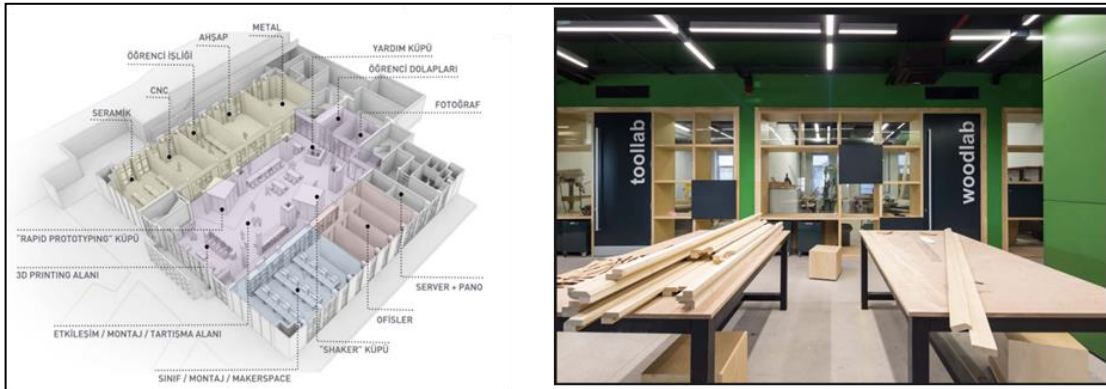
Şekil 2.29 Avustralya'da çeşitli etkinlikler için kiralanılan konut [75]

Şekil 2.30 Avustralya'da çeşitli etkinlikler için kiralanılan stüdyo [76]

Üretim laboratuvarları, yenilik ve buluş için yerel girişimcilğe teşvik sağlayan teknik prototip oluşturma platformlarıdır. Küçük ve orta ölçekli çeşitli makinaların yer aldığı üretim laboratuvarlarında elektronik devrelerden bina mobilyalarına kadar her türlü ürün prototipi elde edilebilmektedir. Öğrenmek, öğretmek, oynamak, yaratmak, icat etmek için yerler olarak tanımlanan bu yeni fiziksel mekânların en azından haftanın belirli günleri kamusal kullanıma açık olması gerekmektedir [77].

Dünyanın her yerinde sayıları gün geçtikçe artan üretim laboratuvarlarından biri olan ODTÜ Mimarlık Fakültesi Archlabs, mevcut atölyelerin güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden tasarlanması ile elde edilmiştir. Hareketli sistemler sayesinde dönüştürülebilir esnek bir tasarıma sahip olan alan aynı zamanda kullanıcılar arası hiyerarşinin olmadığı birlikte çalışmaya yönelik çok amaçlı etkinlikler için kurgulanmıştır [78].

Şekil 2.31 ODTÜ archlabs [78]

Kültürel etkinliklerin mekânsal olarak, tiyatro, müze, konser salonları gibi klasik kültür yapılarından çok işlevli kültür merkezlerine doğru kaymasına benzer şekilde, enformasyon çağında bu kez de daha çok sanatsal kültürü ifade eden klasik kültür

merkezi sınırlarını aşarak yaratıcı endüstrilerin yer aldığı alanları da kapsamına dâhil ettiği görülmektedir. Boyutundan, işlevinden ya da adından bağımsız olarak bir yerin kültür mekânı olarak algılanması ya da anılması konusundaki yaklaşımlar değişikliğe uğramıştır. Şahin'in ifadesiyle "nitelikli yapıların sayılarının ve kültürel etkinliklerin arttığı bir coğrafya parçası bir kültür merkezine dönüşebilmekte ya da bir toplanma ve bilgi alışverişinin yapıldığı küçük bir çay ocağına bu özelliğinden dolayı kültür merkezi benzetmesi yapılabilmektedir" [45].

2.2 Enformasyon Çağında Kültür Mekânlarının Özellikleri

Enformasyon çağında, bir coğrafya parçası, kentsel ölçekte bir alan, küçük bir stüdyo ya da üretim laboratuvarı gibi farklı şekillerde karşımıza çıkan kültür mekânlarının belirli ortak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Farklı yerel bağlamlar (yasalar, ihtiyaçlar, vb.) ve farklı yapı biçimlenişleri gibi etmenlere bağlı olarak kullanım ve mimaride farklı karşılıklar bulan bu özellikler *esneklik*, *teknik donanımlılık*, *çeşitlilik*, *etkileşimlilik*, *sürdürülebilirlik* ve *kamusalılık* olarak altı başlık altında toplanabilir.

Esneklik: Mekân tasarımı ve kullanımı açısından birkaç farklı şekilde karşımıza çıkan esneklik kavramı temel olarak değiştirilebilir, sabit olmayan, farklı kullanımlara olanak tanıyan anlamına gelmektedir. Herhangi bir mekânın mevcut haliyle farklı etkinlikler için kullanılmasına işaret edebileceği gibi, hareketli sistemler ile mekânın farklı kullanımlara yönelik boyut ve biçim değiştirmesine olanak tanınması anlamına da gelebilmektedir. Bazı durumlarda mekân değiştirilebilir sistemlerle tasarlanırken, bazen de mekânı kullanıcının tasarlamasına yönelik olarak boş bırakmak suretiyle esneklik sağlanmaktadır.

Teknik donanımlılık: Çağın gerektirdiği teknolojik altyapının sağlanması anlamına gelen teknik donanımlılık, sunduğu olanaklar sayesinde mekânda esnekliğe ve çeşitliliğe imkân tanımaktadır. Enformasyon ve bilişim teknolojileri ile bir mekânda birden çok farklı etkinlik ve kullanım şekli için gerekli altyapı sağlanabilmektedir. Ayrıca teknik donanım mekân özelinde öne çıkan etkinlikler doğrultusunda tasarımı şekillendiren bir unsur olabilmektedir. Örneğin görselliğe dayalı üretimlerin ve etkinliklerin yoğun olduğu bir alanda ışık ve görüntü sistemleri diğer mekânlardan farklı bir şekilde ele alınarak öne çıkan bir tasarım girdisine dönüşebilmektedir.

Çeşitlilik: Mekânın farklı kültürel altyapıya sahip, farklı disiplinlerden gelen, farklı yaş gruplarına ait topluluklar tarafından kullanımına işaret eden çeşitlilik, mekânın esneklik, teknik donanımlılık gibi özellikleriyle birebir ilişkilidir. Farklı etkinlikler için esnek olarak düzenlenmiş ve gerekli teknik donanıma sahip mekânlar kullanıcı ve dolayısıyla ziyaretçi çeşitliliğini arttırmaktadır. Bunun yanı sıra mekânda gerçekleşecek etkinlik programları ve kullanıcı belirleme ölçütleri çeşitliliği sağlayan diğer unsurlardır. Bunlar ise mekânın yönetimi ile ilişkilidir. Farklı alanlardaki üretimlerin ve etkinlik programlarının desteklendiği bir yönetim anlayışı mekânın çeşitlilik özelliğine katkı sunacaktır.

Etkileşimlilik: Mekân kullanıcılarının ve ziyaretçilerinin hem birbirlerinden hem de gerçekleşen her türlü faaliyetten etkilenmelerine vurgu yapmaktadır. Mekânda aynı alanda üretim yapan iki farklı kullanıcının birbirinden etkilenmesi, aynı mekânda farklı alanlarda çalışan kişilerin birbirlerinden etkilenmesi, bir gösteriyi izlemeye gelen ziyaretçiyle göstericinin birbirinden etkilenmesi, ziyaretçilerin birbirlerinden etkilenmesi gibi farklı ilişki ağlarını kapsamaktadır. Etkileşimlilik, bir ziyaretçinin izlediği bir gösterinin parçası olarak üretime katılması ya da örneğin bir ressam ile tasarımcının birbirlerinin çalışmalarını etkilemesi sonuçlarını doğurarak yaratıcılığın ve yeniliğin önünü açmaktadır. Çeşitlilik ve esnek ortak alan kullanımı etkileşimi arttıran en önemli unsurlardır. Ayrıca teknolojik olanaklar da katılımcılığın ve deneyimlemenin esas olduğu sergiler ya da gösteriler gibi yeni ve yaratıcı üretimlerle etkileşime katkı sunmaktadır.

Sürdürülebilirlik: Ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç ana boyutu olan sürdürülebilirlik yeni kültür mekânlarında öncelikli olarak ekonomik boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bir kültür mekânının varlığını sürdürebilmesi için ekonomik kaynak yaratma becerisine sahip olması, tamamen kâr amacı güden işlemlere sahip mekânlara göre daha önemlidir. Ekonomik gelir, mekânın kim tarafından ve nasıl yönetildiğine bağlı olarak devlet ve belediye fonları, uluslararası fonlar, yatırımcılar, sponsorlar, sâkinler ya da kiracılar olarak adlandırılan kullanıcılardan elde edilen kiralar gibi çeşitli kaynaklardan sağlanmaktadır. Sosyal açıdan sürdürülebilir olmak ise değişime açık olmanın yanında kültürel mirasın korunması ve yerel bağlamın dikkate alınması ile ilişkilidir. Mekân kullanımındaki esneklik yaklaşımı değişimi, yaratıcı

endüstriler ise kültürel mirasın korunmasını desteklemektedir. Yerel ihtiyaçlara yönelik kullanım kararları her mekân için özelleşmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik diğer fiziksel mekân tasarımlarından bir farklılık göstermemektedir.

Kamusallık: Mekânın tamamen kamuya açık üretim/çalışma/buluşma alanları sunması, mekânın belirli bölümlerinin ya da tamamının belirli zaman aralıklarında kamu kullanımına açılması, kamuya yönelik etkinlikler düzenlenmesi, kamusal eğilimlerle mekân kullanımının belirlenmesi gibi farklı uygulamalar kamusallık olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2.32 Enformasyon çağında kültür mekânlarının özellikleri

2.3 Bölümün Sonuçları

Enformasyon çağındaki kültürel mekân özelliklerinin ortaya konduğu bu bölümde tarihsel süreçteki toplumsal değişimler doğrultusunda kültürel devinim ve bunun mekânsal yansımaları incelenmiştir. Bunun için üç ana gelişim eşiği olan tarım devrimi, endüstri devrimi ve enformasyon devrimi başlıca dönüm noktaları olarak ele alınmıştır.

Kültürel ifade biçimlerinin insanlık tarihinin başlangıcından tarım devrimine kadar olan süreçte avlanma, korunma, bereket sağlama gibi pratik nedenlere dayandığı

görülmektedir. Bu ifade biçimlerinin mekânları ise mağara duvarları gibi sınırsız doğal çevre öğeleridir.

Tarım toplumlarında ifade biçimleri yine doğa, inançlar, savaşlar ve toplumsal olaylarla şekillenmiştir ve pratik nedenlere dayanmaktadır. Ancak bu dönemde yerleşik düzene geçilmesi yapı üretimini beraberinde getirmiştir. Yeni ifade mekânları başlangıçta tapınaklar gibi anıtsal yapı yüzeyleri iken zaman içinde antik tiyatrolar gibi etkinlik mekânları ortaya çıkmıştır. Rönesans ile birlikte akıl ve bilimin, ifade biçimlerinde etkisi sürmekte olan dinlerin ve inanç sistemlerinin yerini almaya başlaması ifade biçimlerini yönlendiren aktörlerin değişmesini de beraberinde getirmiştir. Dönemin kültür mekânları sanatçı atölyeleri, akademiler ve saray içinde yer alan kapalı tiyatro salonlarıdır.

Endüstri devrimi ile birlikte modern sanatlar kavramı ortaya çıkmıştır. Saraya kapanan sanat kamuoyunun beğenisine sunulmuştur. Kültürel kurumların yükselişi ile beraber tiyatrolar, opera binaları ve müzeler gibi tek işlev için özelleşen yapılar endüstri çağının ilk kültür mekânlarını oluşturmuştur. Eğitim ve sosyal konularla birleşen kültürel etkinlikler halkevleri ya da toplum merkezleri gibi çok işlevli kullanıma sahip yapılarda da yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kültürün herkesin katıldığı yaratıcı bir süreç olarak görülmeye başlanması ile birlikte sanat ve rekreasyon işlevleri birleşmiş ve çok işlevli kültür merkezleri ortaya çıkmıştır.

Enformasyon devrimi sonrası bilgi üretimi ve hizmet odaklı, ticaret ve sanatın iç içe geçtiği, kültürel birikimin ekonomik faydaya dönüştürüldüğü bir etkinlik alanı olan yaratıcı endüstriler ortaya çıkmıştır. Kültürel etkinlik mekânları da, terminolojisinden kapsamına, biçimlenişinden kullanımına her boyutuyla değişime uğramıştır. Ortak çalışma alanları, üretim laboratuvarları, yaratıcı mekânlar enformasyon çağının yeni fiziksel mekânları olarak ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreç içinde kültür mekânları sınırsız doğal çevreden önce tanımlı mekânlara, daha sonra katı biçimlenişli yapılara ve ardından çok işlevli ve karma kullanımlı kültür merkezlerine dönüşmüştür. Günümüzde ise esnek kullanımlı ve teknik donanımlı, çeşitliliğe sahip, etkileşime olanak tanıyan, sürdürülebilir ve kamusal içerikli alanlar yeni kültürel etkinlik mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır.

ENDÜSTRİ YAPILARINDAN KÜLTÜR MEKÂNLARINA: UYARLANABİLİR YENİDEN KULLANIM

Enformasyon devriminin getirdiği yeniliklerle beraber üretim şekillerinde, ekonomi ve kent politikalarında meydana gelen değişimler, endüstri yapılarının ve alanlarının konum, teknik özellikler ve dolayısıyla biçimleniş açısından farklılaşmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda başlangıçta kent merkezlerinde yer alan ve endüstri çağının üretim şekillerine göre biçimlenmiş olan endüstri yapılarının birçoğu işlevsiz kalmıştır. İşlevini kaybetmiş olan ve belirli niteliklere sahip endüstri yapılarının ve alanlarının korunması ve yeniden kullanımı konusu, bu değişimlerin etkisini göstermeye başladığı yirminci yüzyılın ortalarından itibaren, başta batılı ülkeler olmak üzere tüm dünyada giderek önem kazanmıştır. Endüstriyel etkinlik mekânları olarak belirli bir dönemin kentsel, mimari, teknolojik, sosyal kanıtları olan endüstri yapılarının ve alanlarının işlev kaybı sonucu yıkılması ya da terk, bakımsızlık gibi nedenlerle zarar görmesi, mimarlık ve mühendislik disiplinleri ile olduğu kadar sosyal bilimler alanı ile de ilişkili olan bu konunun, tartışmaların ve bilimsel çalışmaların odağına hızla yerleşmesiyle sonuçlanmıştır. Çalışma kapsamında kültürel işlevler için uyarlanarak yeniden kullanılan endüstri yapıları ile sınırlı tutulan konu, literatürde endüstri mirası, endüstri anıtı, endüstriyel arkeoloji, yeniden kullanım, uyarlanabilir yeniden kullanım, kültürel miras, endüstri kalıntısı, kültürel kalıntı gibi kavramlarla ele alınırken, uygulama alanında da her geçen gün sayıları artan koruma ve dönüşüm projeleriyle özellikle mimarlık ve kentsel planlama disiplinlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde endüstri mirası kapsamına giren yapıların, enformasyon çağında değişen kültür anlayışı bağlamında, nitelikli uyarlanabilir yeniden kullanım

uygulamalarına ışık tutacak bir kavramsal çerçeve oluşturulmaktadır. Bunun için öncelikle uyarlanabilir yeniden kullanım konusu ve miras kapsamına giren endüstri yapılarının günümüz mimarlık pratikleri açısından konumu ve önemi ele alınmakta, daha sonra endüstri yapılarının kültürel amaçlarla yeniden kullanım uygulamaları için sahip oldukları nitelikler, sundukları fırsatlar ve kısıtlar ile birlikte ortaya konmaktadır.

3.1 Miras Olarak Endüstri Yapıları

Endüstri çağında ekonominin temel belirleyicisi olan mekanik üretimin, yeni bir çağın eşliğinde, yerini farklı teknolojilere bırakması ile birlikte gelişen ve büyüyen yeni kurumsal sektörler, hayatın her alanında olduğu gibi kentlerin biçimlenişinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişim ile birlikte, 1960'lı yıllardan itibaren, kent merkezlerindeki bir kısım endüstriyel yapıların ve eski yerleşim dokularının yerini yeni ekonomik modelin simgesi olan şirket merkezleri, lüks oteller ve pahalı konutlar almaya başlamıştır. Endüstrinin ve orta sınıfın kentin çeperlerine kaymasıyla kent merkezlerindeki birçok alan da terkedilmiştir. Bunun yanı sıra başlangıçta kent merkezlerinin dışında yer alan endüstri yapılarının da, kentin genişlemesiyle beraber zamanla kent merkezlerinde kalmaları, bu yerlerin rant değerleri nedeniyle endüstri yapılarının taşınmaları, kapanmaları ya da yıkımları ile sonuçlanmıştır. Bu yeni kentsel oluşum süreci, yıkılan, tahrip olan ya da işlevini kaybederek terkedilen tarihi yapıların ve tarihi dokuya sahip bölgelerin korunması yönündeki girişimleri de beraberinde getirmiştir. Kent merkezinde kalan ve kentsel yenilenme planları ile yaşam alanları tehdit edilen gruplar ile tarihi öneme sahip yapıların ve alanların yok edilmesine karşı çıkan varlıklı grupların birlikteliği sonucu batılı ülkelerde başlayan bu kültürel mirası koruma hareketi, kentleri canlandırmak için geliştirilen politikaların da merkezinde yer almaya başlamıştır. Kültürel mirası koruma çalışmaları, 1980'li yılların başında birçok gelişmekte olan ülkeye de yayılmıştır. 1990'lı yıllarda, Kültürel Miras Turizmi'nin büyümesiyle, gelişmekte olan ülkelerdeki daha fazla şehir eski tarihi binaların korunmasına yatırım yapmaya başlamıştır [11], [79].

Bu süreç içerisinde işlevsiz kalarak tahrip olan endüstri yapılarının ve alanlarının da miras olarak kabûl edilmesinin temelleri, olumsuz çevresel imgelerine karşın endüstri varlıklarının bir değere sahip olduğu ve korunması gerektiği düşüncesine dayanan

kişisel girişimlerle atılmıştır. Yazar L.TC. Rolt öncülüğünde, 1945 yılında, İngiltere'deki su kanallarının korunması amacıyla ortaya çıkan gönüllü kuruluş, endüstri yapılarının korunmasına dair en eski tarihli girişimlerden biridir. Daha sonra demiryollarının korunması konularında da çalışmalar yapan Rolt, 1973 yılında kurulan Endüstriyel Arkeoloji Derneği (Association for Industrial Archaeology)'nin ilk başkanı olmuştur. "Endüstriyel arkeoloji" terimi ilk kez Michael Rix tarafından 1955 tarihli, İngiltere'de sanayi devriminden kalan anıtların tehlike altında olduğunu savunan, yazısında kullanılmıştır. Endüstriyel korumanın alanı 1960'ların sonunda değirmenleri, madenleri, demir döküm ve taşocağı ile ilgili tesisleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Endüstriyel Arkeoloji Dergisi (Journal of Industrial Archaeology) 1964 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Uygulama alanında ise endüstri devriminin simgelerinden, dünyanın ilk demir köprüsü Ironbridge'in yerinde korunması ve burada kurulan müzelerle endüstri arkeolojisi çalışmalarının merkezi haline gelmesi önemli bir adımdır [80], [81].

Başta İngiltere olmak üzere endüstri devrimini yaşamış ve çok sayıda endüstri kalıntısına sahip ülkelerde gelişen ve ilgi gören endüstri arkeolojisi zaman içerisinde diğer ülkelere de yayılarak uluslararası boyut kazanmıştır. Birinci Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi (FICCIM) 1973 yılında İngiltere'de, İkinci Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Konferansı (SICCIM) 1975 yılında Almanya'da ve Üçüncü Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Konferansı (TICCIH) 1978 yılında İsveç'te gerçekleştirilmiştir. Endüstri mirası kavramı böylece kullanılmaya başlanmış ve son toplantıyla aynı kısaltmaya sahip Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH) kurulmuştur [81].

Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH)'in Nizhny Tagil Tüzüğü'ne göre;

"Endüstri mirası, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değeri olan endüstri kültürü kalıntılarında oluşur. Bu kalıntılar, binalar ve makineler, atölyeler, değirmenler ve fabrikalar, madenler, işleme ve damıtma alanları, depolar ve mağazalar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler, ulaşım ve tüm altyapısının yanı sıra konut, dini ibadet ve eğitim yapıları gibi endüstri ile ilgili sosyal aktiviteler için kullanılan yerlerden

oluşmaktadır. Endüstri arkeolojisi, belgelerin, eserlerin, stratigrafinin ve yapıların, insan yerleşimlerinin ve endüstriyel süreçler için ya da onlar tarafından oluşturulan doğal veya kentsel alanların, maddi ve manevi tüm delillerini inceleyen disiplinlerarası bir yöntemdir” [12].

Endüstri mirasının değeri ve korunma nedenleri aynı tüzükte; önemli tarihsel sonuçlara sahip olan faaliyetlerin kanıtı olması ve bu kanıtın evrensel değerinin bulunması, sıradan insanların yaşam kayıtlarının bir parçası olarak sosyal değere sahip olması ve önemli bir kimlik duygusu sağlamanın yanı sıra üretim, mühendislik, inşaat tarihindeki teknolojik ve bilimsel değerlerden biri olması ve mimarisinin, tasarımının veya planlamasının kalitesi nedeniyle bazen önemli bir estetik değere sahip olması şeklinde sıralanmıştır [12].

Günümüzde TICCIH dışında da endüstri mirası ile dolaylı ya da doğrudan ilişkili olan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Modern Hareketin [Binalarının, Sitlerinin ve Çevrelerinin] Belgelenmesi ve Korunması (DOCOMOMO), Avrupa Endüstri ve Teknik Mirası Dernekleri Federasyonu (E-FAITH), Avrupa Endüstri Mirası Rotası (ERIH) gibi örgüt, kuruluş ve projeler yer almaktadır.

3.2 Uyarlanabilir Yeniden Kullanım

Mevcut yapıların, değişen ihtiyaçlar ve yeni işlevler için uyarlanarak yeniden kullanılması yeni bir olgu değildir. Yapısal olarak güvenli olan eski binalar, tarih boyunca işlev kaybı sonrası yeni kullanımlar için uyarlanmıştır. Bu uygulamalar başlangıçta pragmatik nedenlere dayanmıştır ve herhangi bir teorik yansıması olmamıştır. Örneğin Rönesans döneminde, eski zamanlardan kalma anıtlar yeni kullanımlar için dönüştürülmüştür. Fransız Devrimi sırasında, dini yapılar, el konulup satıldıktan sonra endüstriyel işlevler veya askeri kullanımlar için dönüştürülmüştür. Miras korunumunun amaçlanmadığı bu müdahalelerin arkasındaki itici güç, özünde işlevsel ve ekonomiktir. Ancak günümüzde, özellikle belirli niteliklere sahip tarihi yapıların onarım, yenileme, yeniden kullanım gibi yöntemlerle korunması, çevresel ve sosyal faktörlerin de eklenmesiyle, mimarlık disiplini içinde yaratıcı bir alan haline gelmiştir. Bu anlayışla, bir yapının tasarlanma amacından farklı bir kullanım için dönüştürülmesi “uyarlanabilir yeniden kullanım” olarak adlandırılır. Çağdaş koruma teorisi ve pratiğinde, uyarlanabilir

yeniden kullanım kültürel mirasın korunmasına yönelik önemli bir strateji olarak görülmektedir. Günümüz başarılı uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarında eskinin ekonomik ve işlevsel pragmatizminin, çevresel ve sosyal fayda amaçlarıyla birleştirildiği görülmektedir [82], [83], [84].

Uyarlama, yapıların, var oldukları süre içinde kullanım ve koşullar açısından durağan olmamasına dayanmaktadır. Aynı işlevle kullanılmaya devam ettiğinde bile, zaman içindeki değişimler nedeniyle, yapıdaki kullanım ve faaliyet yoğunluğu tüm varoluşu süresince sabit değildir. Teknolojik yenilikler, enerji korunumu ve tükenen kaynaklar gibi konuların küresel ölçekte önem kazanması, değişen ekonomik iklim ve piyasa etkileri, kentsel yenilenme gibi konular, hem mevcut yapıların var olduğu şekliyle kullanımını hem de yeni yapılar için kaynak oluşturmayı etkileyen faktörlerdir. Bu bağlamda, çağın gerekliliklerine uygun yapılar elde etmek için, yeni yapılar inşa etmeye alternatif olarak, belirli niteliklere sahip mevcut yapılara uyarlanabilir yeniden kullanım yoluyla işlerlik kazandırılması, belirli zorlukları barındırmakla beraber önemli fırsatlar sunmaktadır.

Douglas, binaların, uyarlanabilir yeniden kullanımına dair fırsatları ve kısıtları beşer başlık altında toplamaktadır. Fırsatlar, ekonomik, teknik, mekânsal, çevresel ve sosyal olarak sınıflandırılmıştır. Kısıtlar ise işlevsel, teknik, ekonomik, çevresel ve yasaldir. Ekonomik fırsatlar; uyarlamanın genellikle yeni yapı inşa etmekten daha hızlı olması, temeller ve ana üniteler gibi altyapının halihazırda mevcut olması, bütünüyle bir yıkım ve beraberinde zararlı atık ve toprak kirliliği ile mücadele masraflarının ortadan kalkması olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın; yenilenmiş bile olsa eski bir binanın bakım ve onarım masrafları genellikle yeni bir binaya oranla yüksektir. Benzer şekilde kira gelirleri de, günümüz ihtiyaçlarını tamamen karşılayan yeni bir yapınıniki kadar yüksek olmayacaktır. Bunun yanı sıra enerji maliyetleri, mevcutla uyumlu malzeme temini ve koruma gereklilikleri zaman zaman toplam maliyeti arttırıcı unsurlar olabilir. Teknik açıdan, mevcut konstrüksiyondan ve malzemedan faydalanılabilmesi, binanın yapım sırasında depolama ve yerinde yapım işleri için kendiliğinden kabuk oluşturması, kimi zaman binanın biçimleniş özellikleri avantajlar sağlarken; uyarlanmış bir binanın ömrünün yeni yapılmış benzerine göre daha kısa olması bir dezavantajdır. Çevresel açıdan ele alındığında, bazı geleneksel yapılar yüksek termal kapasiteleri ve yavaş

termal tepkileri nedeniyle enerji korunumu açısından oldukça avantajlıdır. Sahip oldukları kalın duvarlar, küçük pencereler, doğal aydınlatma ve havalandırma özellikleri ile enerji tüketimini azaltarak ekonomik açıdan da avantaj sağlarlar. Malzeme kaynakları açısından da, yeni malzeme kullanımının daha az olması nedeniyle üretim ve ulaşım enerjisi tüketimi, benzer büyüklükteki yeni bir yapıdan daha düşüktür. Tasarım yoluyla eskiye oranla çok daha iyi bir görünüş kazandırılabilen bir yapı, içinde bulunduğu bölgede olumlu bir çevresel etki de yaratacaktır. Ancak uyarlanmış yapılar, yapının mevcut durumu nedeniyle her zaman çevresel etkiler açısından olumlu sonuçlanmayabilir. Mekânsal olarak, taban oturma alanı ya da çekme mesafesi gibi değişen mevzuat sonucu oluşan hak kayıplarından muaf olma gibi avantajlar oluşmaktadır. Uyarlanabilir yeniden kullanım, sosyal açıdan daha çok olumlu sonuçlarıyla ön plana çıkmaktadır. Sokak ölçeğinden kent ölçeğine kadar değişebilen etkilerle içinde bulunduğu mevcut dokunun korunmasına katkı sağlaması, işlevsizleşme nedeniyle çöküntü bölgeleri haline gelen alanların canlandırılması, toplumda kimlik ve aidiyet duygusunun güçlenmesi, mülkiyet sahibine ve hatta kente prestij sağlaması, kullanıcıları için sağlıklı bir ortam yaratması bunlardan bazılarıdır. Buna karşın yerel bağlamla uyum sorunu sosyal açıdan bir kısıt oluşturabilmektedir. Yasal konularla ilgili olarak ise, sosyal boyutun aksine kısıtlar ön plana çıkmaktadır. Yapısal düzenlemeler açısından yasalarla uyumlu olma eski binalar için daha zordur. İşlevsel açıdan ise binanın ilk işlevi nedeniyle sahip olduğu özellikler, verimli kullanım ve kullanıcı ihtiyaçlarıyla uyumda kısıtlar oluşturabilmektedir [85].

De Silva ve Perera uyarlanabilir yeniden kullanımın sunduğu fırsatları sürdürülebilirlik bağlamında ele almakta ve sosyal, ekonomik, çevresel olmak üzere üç açıdan önemini vurgulamaktadırlar. Uyarlanabilir yeniden kullanım yeni binaya oranla, daha kısa sözleşme süreleri ve daha düşük borçlanma maliyetleri nedeniyle, genellikle daha ucuz ve daha hızlı olmaktadır. İhtiyaç duyulan strüktürel bileşenlerin mevcudiyeti de ekonomik açıdan bir fırsattır. Uyarlama yoluyla binanın fiziksel ve sosyal işlevleri devam ederken, tarihi değeri de korunmaktadır. Uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamaları, ihmal edilen bölgelerdeki ve topluluklardaki insanların yaşam standartlarını yükseltmek için önemli ölçüde katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra daha az sayıda malzeme tüketir, daha az atık üretir ve yıkım ile yeniden yapılanmaya oranla daha az enerji gerektirir.

Mevcut binaların yeniden kullanımı, orijinal yapıdaki enerjinin korunarak binanın çevresel açıdan sürdürülebilir hale gelmesini de sağlamaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel fırsatlarla beraber uyarlanabilir yeniden kullanım birtakım kısıtları da barındırmaktadır. Binanın fiziksel özelliklerinden doğan kısıtlar, koruma maliyetleri ile ilgili ekonomik sorunlar, mekânla ilişkili insanların gündelik yaşamlarına dair somut ve ekonomik olmayan perspektifleri içeren sosyal konular bu kısıtların başlıcalarıdır. Bunun yanı sıra güncel mevzuat ve koruma yasalarıyla uyum gibi yasal kısıtlamalar, eski ve çağdaş malzeme uyumu gibi konular da kısıtlar kapsamındadır. Teknolojik kurulumlar ve yenilikçi çözümlerin uyarlanması gibi teknik zorluklar, fırsatlara dair farkındalık eksikliği, ticari riskler, binaya dair teknik bilgi eksikliği de uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarında karşılaşılabilecek zorluklar ve kısıtlardır [86].

Conejos vd., daha az enerji ve atık gerektirdiği için doğuştan sürdürülebilir olan uyarlanabilir yeniden kullanımın aynı zamanda yeşil alanların korunması, mikro iklim hava kalitesinin iyileştirilmesi ve yaşam alanlarının, ekosistemin ve suyun kalitesinin korunması açısından da fırsatlar sunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca sosyal dokunun korunmasını sağlayarak toplumların sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır [87].

Avustralya hükümetinin 2004 tarihli ve “Adaptive Reuse” başlıklı raporu ekonomik, çevresel ve sosyal fırsatlara ek olarak, tarihi binaları uyarlamanın mimar ve tasarımcılara yenilikçi çözümler bulma fırsatı sunarak yaratıcılığı teşvik ettiğini öne sürmektedir [88].

Bullen, uyarlanabilir yeniden kullanım ile ilgili vurgulanan tüm bu fırsatları ve kısıtları yinelerken, binaların uyarlanabilirliğine de değinmektedir. Uyarlanabilirlik ile ilgili olarak yeniden yapılandırmalara dayanıklılık, büyük işlevsel değişimleri barındırma kapasitesine sahip olma ve esneklik ölçütleri üzerinde durmaktadır [89].

Uyarlanabilir yeniden kullanım stratejilerinde karar alma süreçlerini etkileyen potansiyelleri, Günçe ve Mısırlısoy, yedi başlık altında toplamıştır. Bunlar fiziksel, ekonomik, işlevsel, çevresel, politik, sosyal ve kültürel dir. Fiziksel potansiyeller, mimari karakterin orijinalliği, estetik, engelli erişimi ve insan ölçeğinden oluşmaktadır. Ekonomik potansiyeller, koruma masrafları için finansal kaynaklar, pazar fırsatları,

alana erişim ve nüfus yoğunluğunu içermektedir. İşlevsel olarak uyarlanabilirlik, mekân strüktür ilişkisi, esneklik ve mekânsal akış; çevresel olarak ise bölgenin çevresel kalitesi, komşuluk ilişkileri ve konum potansiyel yaratmaktadır. Politik açıdan koruma planlama gereksinimleri, bina yönetmelikleri, kentsel planlar ve mülkiyet ön plana çıkmaktadır. Yerel topluluk için sosyal anlam, binanın ruhu ve kamu ilgisi sosyal açıdan; tarihi önem, kültürel anlam ve orijinallik kültürel açıdan potansiyeller ortaya koymaktadır. Bu potansiyellerin ortaya konulması yoluyla yeni işlevler belirlenmektedir [90]. Uyarlanabilir yeniden kullanımlar için fırsata dönüştürülebilecek potansiyellerin tasarım ve uygulama öncesinde her bina özelinde ortaya konması verimli dönüşüm uygulamaları açısından önem kazanmaktadır.

Uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarına dair fırsat ve kısıtlar literatür araştırmaları sonucunda beş ana başlık altında toplanmıştır ve Çizelge 3.1'de gösterilmektedir.

Çizelge 3.1 Uyarlanabilir yeniden kullanım fırsat ve kısıtları

	Fırsatlar	Kısıtlar
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> - hızlı uygulama - altyapı mevcudiyeti - düşük yıkım ve atık masrafı - kısa sözleşme süreleri - düşük borçlanma maliyetleri 	<ul style="list-style-type: none"> - bakım ve onarım masrafı - düşük kira geliri - enerji maliyetleri - mevcutla uyumlu malzeme teminine dair masraflar - koruma maliyetleri - ileriye dönük ticari riskler
Teknik	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut strüktür ve malzeme kullanımı - mevcut kabuk - binanın biçimleniş özellikleri 	<ul style="list-style-type: none"> - kısa yapı ömrü - binanın fiziksel özellikleri - eski ve çağdaş malzeme uyumu - yenilikçi teknolojilerin uygulanmasına dair zorluklar - bina ile ilgili bilgi eksikliği
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> - yüksek enerji korunumu - daha az kaynak kullanımı - daha az atık üretimi - düşük üretim ve ulaşım enerjisi - bölgede olumlu görsel etki - ekosistemin, hava ve su kalitesinin korunması 	<ul style="list-style-type: none"> - yapının çevresel açıdan düşük kalite ortaya koyması
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut dokunun korunması - çöküntü bölgelerinin canlanması - ihmal edilen bölgelerde yaşam standartlarının yükselmesi - artan kimlik ve aidiyet duygusu - mülk sahibi ve kente prestij sağlanması - kullanıcılar için sağlıklı ortam - yenilik ve yaratıcılığı teşvik 	<ul style="list-style-type: none"> - mekâna dair gündelik yaşamla ilgili soyut konular - fırsatlara dair farkındalık eksikliği - yerel bağlamla uyumsuzluk
Yasal	hak kayıplarından muafiyet	güncel yasalara uyum

Douglas “binanın küçük ve büyük değişimleri özümseme kapasitesi” olan uyarlanabilirliğin beş ölçütü olduğunu savunmaktadır. Ekonomik, yasal ve teknik olarak kullanımda değişime olanak tanıyan dönüştürülebilirlik; kısmen veya tamamen, güvenli, verimli ve hızlı bir şekilde yıkılma becerisi olan sökülebilirlik; yıkılmış binalara ait malzeme ve bileşenlerin yeniden kullanımına olanak tanıyan ayrıştırılabilirlik; hacim

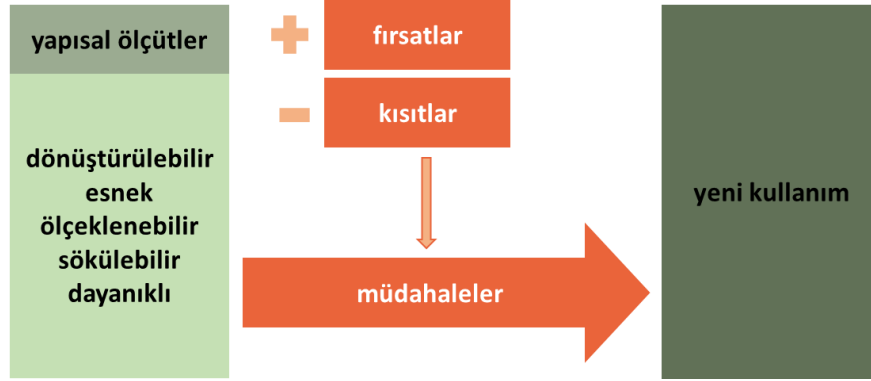
ya da kapasite büyümesine olanak tanıyan genişletilebilirlik; mekân planlamasında etkin yeniden yapılandırma olanağı sunan esneklik bu ölçütleri oluşturmaktadır. Bina bu ölçütlere ne oranda sahipse uyarlanması da o oranda kolay ve verimli olacaktır [85].

Russell ve Moffatt da, uyarlanabilirliğin beş ölçütünü benzer şekilde tanımlamaktadır. Alan planlamasında küçük değişimlerin etkinleştirilmesi olarak tanımlanan esneklik, kullanım değişimlerine izin veren dönüştürülebilirlik, binadaki alan miktarına ekleme yapılmasını kolaylaştıran genişletilebilirlik, daha az bakım, onarım ve değiştirme gerektiren malzeme, montaj ve sistemlerin seçilmesi olan dayanıklılık ve yeniden kullanım ile geri dönüşüm için ürün ve montajların kolay yapılandırılması olan sökülebilirlik, uyarlanabilirlik ölçütlerini oluşturmaktadır [91].

Schmidt ve Austin, bu ölçütleri değişim tiplerine göre altı başlıkta ele almaktadır. Bu ölçütler, işin değişimi olarak uyarlanabilirlik, mekân değişimi olarak çok yönlülük (esneklik), performans değişimini vurgulayan değiştirilebilirlik, işlev değişikliği anlamında dönüştürülebilirlik, boyut değişimi olan ölçeklenebilirlik ve konum değişimi olarak taşınabilirlik olarak açıklanmaktadır [92].

Uyarlanabilirlik ölçütleri olarak dönüştürülebilirlik, esneklik ve genişletilebilirliği de kapsayan ölçeklenebilirlik ortak kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Değişime olanak tanıyan sökülebilirlik ve malzemelerin yeniden kullanımına vurgu yapan ayrıştırılabilirliği içine alan dayanıklılık da öne çıkan kavramlardır. Beş ana ölçüte sahip yapıların, fırsatlar ve kısıtlar doğrultusunda yapılan müdahalelerle yeni kullanıma kavuşturulması dönüşüm sürecini oluşturmaktadır. Binanın verimli bir biçimde uyarlanması için gerekli bu müdahaleler genel hatlarıyla, binanın yapısal ve çevresel açıdan iyileştirilmesi, çağdaş bina standartlarının amaçlanması ve bir takım mekânsal değişikliklerin yapılmasından oluşmaktadır. Yapısal iyileştirmeler; genel onarımları, binanın yük taşıma kapasitesinin artırılmasını, iklim kaynaklı hasarların giderilmesini, çatı ve cephedeki yenilemelerle bina kabuğunun güçlendirilmesini kapsamaktadır. Çevresel iyileştirmeler; enerji verimliliği, iç mekân konfor koşulları ve peyzaj düzenlemelerini içermektedir. Çağdaş standartlar; kapsayıcılık, yangın güvenliği, ses ve ısı yalıtımı ile ilgilidir. Mekânsal değişiklikler ise; büyük mekânların bölünmesi ya da mekânların birleştirilmesini de kapsayan boyut uyarlamaları, yeni mekânlar eklenmesi,

ortak alanların ve sirkülasyonun sağlanması, özel ya da yeni etkinlikler için mekân sağlanması ve kapsayıcı düzenlemelerden oluşmaktadır [85], [93].

Şekil 3.1 Uyarlanabilir yeniden kullanım

Uyarlanabilir yeniden kullanım projesinin tasarımından önce, dönüşüm konusu yapıyı daha iyi anlamak için, bir dizi etmen dikkate alınmalı ve değerlendirilmelidir. Bunlardan ilki yerel ihtiyaçların analizidir. Bölge ihtiyaçlarıyla önerilen kullanımın uyumu, yerel sosyal ve demografik özellikler açısından projenin uygunluğu, bölgede ne tür bir gelişmenin varolduğu, projenin talep yaratma potansiyeli bu analizler kapsamında yer almaktadır. Önerilen proje için mevcut hizmetlerin değerlendirilmesi de öncelikli konulardandır. Ulaşım olanakları, bölgedeki diğer kullanımlar, bölge ile ilgili planlar, mevcut ya da potansiyel çevresel nitelikler, projenin sahip olduğu konum açısından fırsatlarını ortaya koymaktadır. Yerel bağlam ve konumla ilgili bu analizler ile beraber yapının fiziksel analizi de başarılı bir yeniden kullanım projesi için en önemli adımlardan biridir. Bölgedeki bina mevzuat gereklilikleri, binanın yapısal durumu, mekanik sistemlerin durumu gibi konular fiziksel analizler arasındadır. Mimari ve tarihi değerlendirme de projenin tasarım aşaması öncesinde gerçekleştirilmesi gereken bir süreçtir. Binanın ulusal koruma ölçütleri açısından durumu, binanın malzeme ve işçilik açısından korunmuşluk durumu, tarihi kullanımı ve önemi, mimari özellikleri, mimari ve tarihi değerlendirmede ele alınması gereken konulardır [83], [94].

Avustralya'daki miras alanları ve yapıları ile ilgili çalışmalar için temel belge ve referans olan Burra Tüzüğü de uyarlanabilir yeniden kullanım süreçlerini araştırma, karar ve eylem dizisi olarak belirlemektedir. Önemi anlamak olarak tanımlanan araştırma süreci, yerin önemini anlamak için gerekli bilgilerin sözel, fiziksel ve belgeler aracılığı ile

toplanması ve kaydedilmesi, bunların değerlendirilmesi ve raporlanmasından oluşmaktadır. Politika geliştirmek olarak adlandırılan karar süreci, yükümlülükleri tanımlamak, alanın ya da binanın geleceğini etkileyecek ihtiyaçlar, kaynaklar, dış etmenler ve fiziksel şartlar gibi konularla ilgili bilgi toplamak, seçenekleri belirlemek ve bunların raporlanmasından oluşmaktadır. Yönetmek olarak ifade edilen eylem süreci ise stratejiler geliştirmek, bir yönetim planı doğrultusunda bunları uygulamak, mekânın dönüşüm öncesi halini kayıt etmek ve değişimleri izlemekten oluşmaktadır [95].

Uyarlanabilir yeniden kullanımın üç aşamalı bir sürece sahip olduğu görülmektedir. Bunlar, dönüşüm projesi öncesinde yapılacak analizler ve değerlendirmelerle potansiyellerin ortaya konması ve fırsatlarla kısıtların belirlenmesinden oluşan dönüşüm öncesi süreç, stratejilerin geliştirilerek hayata geçirildiği tasarım ve uygulamadan oluşan dönüşüm süreci ve yeni kullanımın etkin olduğu, değerlendirildiği ve izlendiği dönüşüm sonrası süreçtir.

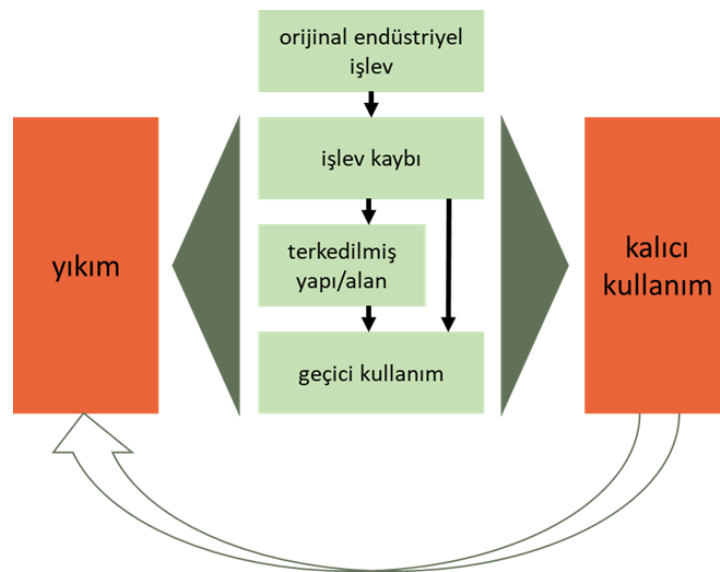
Şekil 3.2 Uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

3.3 Endüstri Yapılarının Kültürel İşlevler İçin Uyarlanarak Yeniden Kullanımı

3.3.1 İşlev Kaybından Yeniden Kullanıma Endüstri Yapıları

Endüstriyel binalar ya da alanlar birkaç nedene bağlı olarak işlevsiz kalabilirler. Binanın konumunun, endüstriyel amaç ya da teknoloji için zaman içinde elverişsiz hale gelmesi, binanın boyutlarının, biçiminin ve kapasitesinin üretimin gelişimiyle uyum sağlayamaması, ekonomik ve teknolojik sebeplerle üretimin durdurulması ve çeşitli ekonomik sebeplerle firmanın kapanması işlevsizleşmenin başlıca sebepleridir.

Endüstriyel faaliyetin sona ermesinin ardından bu faaliyete ait bina ya da binalar bazen kısa veya uzun süreli olarak boş kalmaktadır. Bu gibi durumlarda, sahibinin bilgisi olmadan gayri resmi, hatta yasa dışı kullanımlar gerçekleşebilmektedir. Bu süreç, ihmal edilen bakım ve dikkatsiz kullanım nedeniyle terk edilmiş binanın durumunun giderek bozulmasına yol açmaktadır. Terk edilmiş binanın gelecekteki durumu, genellikle mal sahibinin değiştirilmesiyle oluşan bir kararla belirlenmektedir. İşlevini kaybettikten sonra, bina kalıcı veya geçici bir yeniden kullanıma konu olabilmektedir. Geçici bir yeniden kullanım durumunda, bina orijinal durumunda herhangi bir teknik müdahale olmaksızın kullanılmakta, ancak işlev ve kullanıcılar zaman zaman değişebilmektedir. Konum, kullanım değeri, yasal sorunlar veya diğer engeller nedeniyle önemli bir yeniden yapılandırma veya yıkım çalışmasının yapılmadığı geçici kullanımın nedenleri ekonomik ya da stratejik olmaktadır. Geçici kullanım olması halinde, binanın durumu, kullanıcıların yaklaşımına ve ekonomik şartlarına bağlı olarak, daha iyiye ya da kötüye doğru gitmektedir. Binanın sahibi geçici kullanım döneminde birden çok kez değişebilmektedir. Yıkım, bina işlevini kaybettikten sonra veya geçici ya da uzun süreli kullanımdan sonra gerçekleşmektedir. Bunun nedenleri; bina strüktürünün teknik durumu, binanın kirlenmesi, bina ve planlanan işlevin uyumsuzluğu, binanın ekonomik ömrünü tamamlaması ve yatırımcı kararlarıdır. Uzun süreli, kalıcı kullanım durumunda bina, orijinal işlev kayb olduğunda yenileme, yeniden inşa, büyütme, kısmi yıkım, yeni tasarımlar gibi çeşitli ölçekteki müdahaleler sonrasında kullanılmaktadır [95], [96], [97].

Şekil 3.3 İşlev kaybı sonrası endüstri yapılarının geçirdiği aşamalar

işlevini kaybetmiş endüstri yapılarından endüstri mirası kapsamına girecek nitelikte olanlarının, Nizhny Tagil Tüzüğü'nde de belirtilen değerleri nedeniyle korunmaları gerekmektedir. Finansal ve kullanım kısıtlarından dolayı klasik anıt koruma sınırlı sayıda bina için gerçekleştirilirken, yeniden kullanım daha çok sayıda bina için uygulanabilecek etkili bir koruma yöntemidir. Ayrıca binalar birer kaynak olarak düşünüldüğünde yeniden kullanımları iyice önem kazanmaktadır. Endüstriyel faaliyetin sona ermesinin ardından binaların boş kaldıkları zamanlarda oluşabilen gayri resmi kullanımlar, yarattıkları olumsuzluklara karşın, uyarlanabilir yeniden kullanım için binanın sunduğu fırsatları ortaya koymaları açısından birer veri niteliğindedir. Ayrıca bilinçli olarak gerçekleşen geçici kullanımlar da bina potansiyellerini belirlemek konusunda bir araç haline gelebilmektedir.

3.3.2 Endüstriyel Yapılarda Yeni Üretim Faaliyeti Olarak Kültür

Uyarlanarak yeniden kullanıma konu olan endüstri yapılarının ve alanlarının yoğun olarak kültürel işlevlerle kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde, kültüre dayalı kentsel ve ekonomik stratejiler nedeniyle ağırlıklı olarak kültürel işlevler için dönüştürülen endüstri yapıları, ucuz kira bedelleri sebebiyle ya da bazen bedelsiz kullanım fırsatı sunduğu için yasal olmayan bir biçimde işgal edilerek, eskiden beri sanatçılar tarafından üretim ve hatta yaşama mekânları olarak kullanılmışlardır.

Fabrikalar, işyerleri, mezbahalar, hangarlar, silolar ve depolar, sanatçıların toplantılar, partiler ve sanatsal etkinlikler yapmasına olanak tanımış ve birçok sanat eseri ve sanat akımı bu mekânlarda ortaya çıkmıştır. New York, Andy Warhol'un Fabrikası veya George Maciunas ve Fluxus hareketinin teşvik ettiği SoHo Loft'larında yaşayan sanatçıların kooperatifleri gibi en etkili örneklerin yer aldığı şehirlerden biridir. Londra'da yer alan ve 1970'lerden beri sanatçılara uygun fiyatlı stüdyo imkânı sunan ACME de birçok endüstriyel yapıyı kültürel amaçlarla kullanılması için dönüştürmüştür. Böylece, bu tür girişimler sayesinde, endüstri mirasının kalıntıları, uyarlanabilir yeniden kullanımın yaygınlaşmadığı dönemlerde de, yıkımdan kurtularak kültürel amaçlarla kullanılmıştır. Bu türden kullanımların olduğu yerlerde, 1970'lerin başında alternatif kültür somutlaşmış ve ABD'de olduğu gibi, Avrupa'da da eski ticari ve endüstriyel başkentler, alternatif yerlerde sanat mekânlarına dair bu şehir modasının ünlü

örneklerine ev sahipliği yapmıştır. Sanatçı stüdyoları için depoların ve benzeri endüstriyel yapıların yeniden kullanımı ortak bir politika haline gelmeye başlamıştır [98], [99].

Enformasyon çağına gelindiğinde ise, dünyanın dört bir yanındaki şehirler, küresel ekonomideki rekabetçi konumlarını güçlendirmek için sahip oldukları varlıklardan yararlanan stratejiler aramaya başlamışlardır ve kentsel kültür bu stratejilerin önemli bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. Kültür, bu anlamda, geleneksel tanımlarının ötesine geçmektedir. Fiziksel altyapı, kamusal alanlar, binalar ve kentsel çevrenin diğer eserleri gibi maddi unsurları içerirken, aynı zamanda kent sakinlerinin değerleri, tutumları, inançları ve yaşam tarzları gibi maddi olmayan yönlerden de oluşmaktadır. Kültürün bir ekonomik büyüme motoru olarak kullanılması, özellikle gelişmiş ülkelerdeki şehirlerde imalattan daha esnek, tasarım, bilgi ve hizmete dayalı faaliyetlere geçişi yansıtmaktadır. Kültürel stratejiler yoluyla ekonomik gelişmeyi desteklemek üzere yerel yönetimler, merkezi yönetimler ve uluslararası düzeyde Avrupa Birliği girişimlerde bulunmuştur. Avrupa Kültür Kenti yarışması bunun en bilinen örneklerindedir [11], [100].

Eskiden beri kültürel kullanımlar için cazip alanlar sunan endüstri yapıları tüm bu gelişmelerle birlikte yeni ekonomide de önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Kültürel kaynakların, olanakların ve tesislerin stratejik şehir varlıkları olarak görülmeye başlanması ile endüstri yapıları hem kültürel faaliyetler aracılığı ile ekonomik büyümeye katkı sağlayanlar için çekici mekânlar sunmaya devam etmiş, hem de kendileri kültürel mirasın bir parçası olarak önem kazanmıştır. Böylece endüstri yapılarının kültürel amaçlarla uyarlanarak yeniden kullanımları yaygın bir uygulama haline gelmiştir ve miras ögesi olarak korunan endüstri yapıları, yeni endüstriyel faaliyet olarak kültürel üretime ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Endüstri yapılarından dönüşen yeni kültür mekânları isimlerinde, 'Sanat Fabrikası', 'Gazhane', 'Güç Merkezi', 'Dökümhane' gibi ekleri kullanarak bu konuya vurgu yapmaktadır [99].

Stratton, endüstri yapılarının yeniden kullanımında kültürel işlevlerin seçilmesini, yüksek sayıda ziyaretçi çekmek, geniş iç mekânları en verimli şekilde kullanmak ve binanın tarihçesini en iyi şekilde yorumlamak için anahtar öge olarak görmektedir.

Kültürel işlev seçiminin bir başka temel nedeni “endüstriyel yapıların, modernist galerilerin beyaz kutularının veya Viktorya dönemine ait müzelerin resmi odalarının sunduğundan, daha ilgi çekici etkinlik alanları sunma potansiyeline sahip olması ve bu durumun küratörler ve sanatçılar tarafından takdir edilmesi” dir [84].

3.3.3 Dönüşüm Potansiyelleri

3.3.3.1 Uyarlanabilirlik

Endüstri yapıları kültürel amaçlarla kullanımlar için yüksek uyarlanabilirlik kapasitesine sahiptir. Zamanının teknolojik sistemlerini ve büyük boyuttaki endüstriyel makineleri barındırmak için inşa edilen bu yapılar, sergileme, gösteriler, toplantılar, çalıştaylar gibi çeşitli kültürel etkinlikler için büyük ve geniş mekânlar sunmaktadır. Bununla birlikte bu geniş mekânlar çeşitli kullanımlar için farklı boyutlara getirilecek şekilde bölünebilmektedir. Bu nitelikler esneklik ve ölçeklendirilebilirlik ölçütlerini desteklemektedir. Aynı zamanda barındırdığı makinalar nedeniyle yüksek yük taşıma kapasitesine de sahip olan endüstri yapıları hem strüktürel açıdan hem de malzeme açısından dayanıklıdır ve çok sayıda ziyaretçinin kullanımı için de uygundur. Genel olarak bu yapıların işçiliği de oldukça yüksek kalitededir. Bu özellikleri ile de dayanıklılık ve sökülebilirlik ölçütlerini genel anlamda karşılamaktadırlar. Bununla birlikte başlangıçta işyerinin verimliliğini en üst düzeye çıkarmak için tasarlanan bu yapılar, genellikle sahip oldukları yüksek ve geniş pencerelerle, yeni kültürel kullanımları da olumlu yönde etkileyecek yüksek miktarda doğal ışığın oluşmasını mümkün kılmaktadır. Doğal aydınlatma ve havalandırma iç mekânlarda hem psikolojik hem de biyolojik açıdan sağlıklı ortamlar oluşturarak refahı arttırmaktadır. Ayrıca birçok zemin ve duvar yüzeyi, tamamen işlevsel amaçlarla inşa edilen bu yapılarda maliyeti azaltabilmek amacıyla çıplak bırakılmıştır. Bu durum bir tasarım yaklaşımı olarak sürdürüldüğünde tarihi dokunun sergilenmesine olanak tanıyan ve kültürel üretimde yaratıcılığı destekleyen bir unsur haline gelmektedir. Endüstriyel binaların çevresi de beklenmedik potansiyellere sahip olabilmektedir. Endüstriyel binaları çevreleyen su öğeleri ya da açık araziler olduğu takdirde, bunlar iyi düzenlemelerle yeni kültürel projeler için fırsatlar sunmaktadır. Mevcut yapı stoğunun kullanılması dolayısıyla az

üretim ve taşıma maliyeti gibi daha genel ekonomik avantajların yanı sıra, yeni kalkınma stratejisi olarak kültürel üretimin ortaya konması ekonomik açıdan dönüştürülebilirliği desteklerken, en büyük sorunlardan birisi yasalarla uyum konusudur. Çünkü tarihsel olarak, bina kullanımını kontrol eden yasalar, arazi kullanım ve yapı kullanım türlerinin nispeten kalıcı özellikler olduğu varsayımına dayanmaktadır. Endüstri yapılarının kültürel amaçlarla dönüşümü kentsel stratejiler açısından önem kazanırken, yeniden kullanım uygulamalarına özel çıkartılmaya başlanan yasalarla dönüştürülebilirlik ölçütünün önündeki en büyük engellerden birisi ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır [97], [101], [102], [103].

Her yapının kendi bağlamı çerçevesinde bu ölçütleri karşılama dereceleri değişiklik gösterecektir. Yapının fiziki durumu, tipolojisi, biçimleniş özellikleri, eski kullanım detayları, çevresel koşullar, bağlı bulunduğu yasalar gibi birçok etken bu ölçütler açısından yapının durumunu belirleyecektir. Ancak endüstri yapılarının kültür mekânlarına dönüşüm için uyarlanabilirlik ölçütlerini genel hatlarıyla karşıladığı görülmektedir.

3.3.3.2 Fırsatlar ve Kısıtlar

Uyarlanabilir yeniden kullanımın sunduğu ve genel hatlarıyla ekonomik, teknik, çevresel, sosyal ve yasal olmak üzere beş başlık altında toplanan fırsat ve kısıtlar, endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşüm durumunda bir takım farklılıklar barındırmaktadır. Her bina özelinde de yine değişkenlik gösterebilecek fırsat ve kısıtların dönüşüm öncesi süreçte detaylı bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Ancak ilk işlev olarak endüstriyel faaliyeti barındıran yapıların dönüşüm sonrasında kültürel amaçlarla kullanımına dair, her iki durumun kendine has özellikleri nedeniyle ortaya çıkan belli başlı fırsat ve kısıtlar yine aynı başlıklar doğrultusunda ele alınabilmektedir.

Endüstri yapılarının bir kısmında ilk üretim faaliyetlerinden kalan zararlı maddeler hem binada hem de çevresinde sağlık sorunları, kirlilik gibi olumsuzluklarla sonuçlanabilmektedir. Bu durum, endüstri yapılarının dönüşümüne özel olarak, bir çevresel kısıt oluşturmanın yanı sıra bunların temizlenmesi için ortaya çıkacak maliyet açısından ekonomik olarak da bakım ve onarım masraflarını arttırarak bir kısıt haline

gelmektedir. Buna karşın ısıtma, soğutma gibi enerji ile ilgili masraflar kültürel mekâna dönüşümlerde konut, okul, ofis gibi işlevlerle karşılaştırıldığında azalmaktadır. İkâmet amaçlı kullanılmayan, özellikle performans dayalı üretimlerin gerçekleştiği, çok sayıda kişinin bir arada bulunduğu etkinliklere ev sahipliği yapan kültür mekânları, özellikle ısıtma sorunları açısından avantajlar sunmaktadır. Kültürel amaçlı dönüşümlerde, ekonomik bir kısıt olan ileriye dönük ticari risklerin de, günümüz ekonomi politikalarıyla şekillenen, yaratıcı endüstrilerin ağırlıklı olduğu kültürel etkinlik programları nedeniyle oransal olarak azalması beklenmektedir.

Binanın biçimleniş özellikleri eski endüstriyel faaliyetin durumuna bağlı olarak teknik açıdan fırsat ya da kısıt olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bazı depo yapıları fiziksel özellikleri nedeniyle binaya nitelikli erişim, doğal aydınlatma ve havalandırma gibi konularda sorunlara yol açabilmektedir. Ancak çoğu endüstri yapısının geniş, yüksek ve boş iç mekânları ile geniş pencereleri, çeşitli ve farklı kullanımların yanı sıra doğal aydınlatma ve havalandırmaya olanak tanıyarak, günümüz kültür mekânlarının sahip olduğu esneklik, çeşitlilik, sürdürülebilirlik ve etkileşimlilik gibi özelliklerini karşılamaktadır. Binanın biçimleniş özelliklerinden doğan teknik kısıtlar, kültür mekânlarının esnek yapılanması sayesinde kısıt olmaktan çok birer tasarım girdisine dönüşerek yenilikçi çözümlerle yaratıcılık bağlamında sosyal fırsatlara dönüşebilmektedir. Ayrıca endüstri yapılarının çıplak duvar yüzeyleri, açıkta bırakılan tesisatlar gibi özellikleri, yeni teknolojik sistemleri binaya getirme konusunda aynı yaklaşımı sürdürme fırsatı sunarak, ekonomik ve teknik açıdan kolaylık sağlamakta ve kültürel kullanımlar buna bir engel oluşturmamaktadır.

Kültürel etkinlikler yeni kent stratejileri olarak önem kazanmakta ve kenti ekonomik ve sosyal açıdan canlandırma amacı taşımaktadır. Bunun sonucu olarak yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurmak, kamusal kullanımlara açık olmak gibi yerel bağlamla uyumun içerdiği tüm gereklilikleri en üst düzeyde karşılayan kültür mekânları uyumsuzluk kısıtını da fırsata dönüştürebilmektedir.

Endüstri mirasına konu olan yapıların korunarak yeniden kullanımı tarihi dokunun ve dolayısıyla kent hafızasının korunması, kimlik ve aidiyet duygusunun geliştirilmesi gibi başlı başına sosyal fırsatlar sunmaktadır. Sahip olduğu konum özelliklerine bağlı olarak

içinde bulunduğu mahalle, bölge ya da kentin teknolojik ve ekonomik olduğu kadar sosyal geçmişinin de tanıdığı olan endüstri yapıları, kültürel amaçlı dönüşümlerde yeni işlevin olanak tanıdığı etkinlikler yoluyla, her yönüyle sergilenme ve yorumlanma imkânı bularak farkındalığı arttırmakta ve geleceğe doğru bir şekilde aktarılmaktadır.

Yasal kısıtlar diğer yapı tiplerinde olduğu gibi endüstri yapılarının dönüşümünde de en büyük engeli oluşturmaktadır. Hem işlev değişikliği hem de eski olmaları sebebiyle, özellikle de kamusal kullanıma açık kültür mekânları için düzenlenen güncel yasalara uyum, yangın güvenliğinden ısı yalıtımına, kapsayıcı tasarım ilkelerinden iç mekân hava kalitesine kadar birçok konuda zorluklar ortaya koymaktadır. Ancak kültürel mirasın uluslararası boyutta önem kazanarak yeniden kullanımının teşvik edilmesi ile birlikte, yerel ve ulusal ölçekteki yasal düzenlemelerde yeniden kullanım konusu yapılar lehine gelişmeler yaşanmaktadır.

Endüstri yapılarının kültür mekânlarına dönüşmesi söz konusu olduğunda uyarlanabilir yeniden kullanımın sahip olduğu genel bazı kısıtların geçerliliğini koruduğu ancak bazılarının da fırsata dönüştüğü ya da kısıt yaratma derecelerinin azaldığı görülmektedir. İşlevini kaybeden endüstri yapılarının ekonomik gerekçeler ve sağladığı fiziksel koşullar nedeniyle başlangıçtan beri kültürel etkinlik mekânları olarak gördüğü ilgi, günümüz enformasyon çağı bağlamında kültür mekânlarının biçimleniş özellikleri için sunduğu fırsatlar nedeniyle geçerliliğini korumaktadır. Teorik olarak literatürde yerini sağlamlaştıran konu her geçen gün artan dönüşüm uygulamalarıyla da bunu desteklemektedir. Endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşümde ortaya çıkan fırsat ve kısıtlar, Şekil 3.4’de yer alan lejanta bağlı olarak Çizelge 3.2’de gösterilmektedir.

kırmızı metinler	fırsat ve kısıt derecesindeki artış
mavi metinler	fırsat ve kısıt derecesindeki azalma
turuncu metinler	fırsata dönüşen kısıtlar / kısıta dönüşen fırsatlar
←.....→	dönüşüm

Şekil 3.4 Fırsat ve kısıt değişimlerinin ifadesi

Çizelge 3.2 Endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşümde fırsat ve kısıtlar

	Fırsatlar	Kısıtlar
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> - hızlı uygulama - altyapı mevcudiyeti - düşük yıkım ve atık masrafı - kısa sözleşme süreleri - düşük borçlanma maliyetleri - yenilikçi teknolojilerin uygulanma kolaylığı 	<ul style="list-style-type: none"> - bakım ve onarım masrafı - düşük kira geliri - enerji maliyetleri - mevcutla uyumlu malzeme teminine dair masraflar - koruma maliyetleri - ileriye dönük ticari riskler
Teknik	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut strüktür ve malzeme kullanımı - mevcut kabuk - binanın biçimleniş özellikleri - yenilikçi teknolojilerin uygulanma kolaylığı 	<ul style="list-style-type: none"> - kısa yapı ömrü - binanın fiziksel özellikleri - eski ve çağdaş malzeme uyumu - yenilikçi teknolojilerin uygulanmasına dair zorluklar - bina ile ilgili bilgi eksikliği
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> - yüksek enerji korunumu - daha az kaynak kullanımı - daha az atık üretimi - düşük üretim ve ulaşım enerjisi - bölgede olumlu görsel etki - ekosistemin, hava ve su kalitesinin korunması 	<ul style="list-style-type: none"> - yapının çevresel açıdan düşük kalite ortaya koyması
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut dokunun korunması - çöküntü bölgelerinin canlanması - ihmal edilen bölgelerde yaşam standartlarının yükselmesi - artan kimlik ve aidiyet duygusu - mülk sahibi ve kente prestij sağlanması - kullanıcılar için sağlıklı ortam - yenilik ve yaratıcılığı teşvik - yerel bağlamla uyum - artan farkındalık 	<ul style="list-style-type: none"> - mekâna dair gündelik yaşamla ilgili soyut konular - farkındalık eksikliği - yerel bağlamla uyumsuzluk
Yasal	<ul style="list-style-type: none"> - hak kayıplarından muafiyet 	<ul style="list-style-type: none"> - güncel yasalara uyum

3.4 Bölümün Sonuçları

Çalışmanın bu bölümü, evrensel, sosyal, bilimsel ve estetik değerleri nedeniyle korunması gereken endüstri mirasının bir parçası olan ve işlevini kaybetmiş endüstri yapılarının etkin ve çağdaş koruma yöntemlerinden uyarlanabilir yeniden kullanım yoluyla kültürel mekânlara dönüştürülmesine odaklanmaktadır.

Güncel uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarında dönüştürülebilirlik, esneklik, ölçeklenebilirlik, sökülebilirlik ve dayanıklılık ölçütlerine sahip yapılar belli başlı fırsatlar ve kısıtlar doğrultusunda yapılan müdahalelerle yeni kullanımlara kavuşmaktadır. Uyarlanabilir yeniden kullanımın üç ana sürece sahip olduğu görülmektedir. Bunlar potansiyellerin ortaya konduğu ve yapıların uyarlanabilir yeniden kullanım için sundukları fırsat ve kısıtların belirlendiği dönüşüm öncesi süreç, müdahalelerin yapıldığı stratejiler, tasarım ve uygulama aşamasından oluşan dönüşüm süreci ve yeni kullanımın etkin olduğu izleme ve değerlendirmelerden oluşan dönüşüm sonrası süreçtir.

Endüstri yapılarının uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarında ortaya çıkan fırsatların kültür mekânlarına dönüşümde arttığı ve kısıtların birçoğunun ya azaldığı ya da fırsatlara dönüştüğü görülmektedir. Enerji maliyetleri diğer işlemlere oranla kalabalık ve hareketli etkinliklere sahip kültürel kullanımın doğası gereği azalmaktadır. İleriye dönük ticari riskler, günümüz kentsel stratejiler gereği kültürün ekonomik motor olması nedeniyle, kültürel kullanımlar yoluyla azalmaktadır. Endüstri yapılarının geniş iç hacimleri gibi biçimleniş özellikleri kültürel kullanımlar için esneklik sunma, çeşitlilik ve etkileşimlilik yaratma yoluyla artan derecede fırsatlar sunmaktadır. Kültürel kullanım yoluyla endüstri yapılarının miras özelliklerine dair farkındalık artarken, içinde bulunduğu bölgeyi canlandıran bu işlev yerel bölgeyle uyum açısından da fırsata dönüşmektedir. Yenilikçi teknolojiler kültürel kullanımların esnek yapısı sayesinde kolayca uygulanabilirken, fiziksel özelliklerden doğan kısıtlar tasarım ve yaratıcılık yoluyla sosyal fırsatlara dönüşmektedir.

DÜNYADA KÜLTÜR MEKÂNLARINA DÖNÜŞEN ENDÜSTRİ YAPILARINDAN ÖRNEKLER

Dünyada endüstri yapılarının kültürel amaçlarla yeniden kullanımına yönelik dönüşüm uygulamaları arasından, Türkiye’de endüstri mirasına konu olmuş yapı ve alanlar için örnek oluşturabilecek nitelikte uygulamalar seçilmeye çalışılmıştır. Yeniden işlevlendirme uygulamalarının seçiminde aranan ölçütler şunlardır:

Tarihsellik: Tüm örnekler 2000 yılı ve sonrasında gerçekleşmiş dönüşümler olup günümüze en yakın, güncel uygulamalar seçilmeye çalışılmıştır. Örneklerin yakın tarihli olması birikim ve deneyim eksikliği riski taşımakla beraber enformasyon çağını en iyi yansıtacak ve gelecekteki uygulamalara ışık tutacak örneklerdir.

Dönüşüm sonrası mekânların niteliği: Birden çok ve farklı etkinlikler için düzenlenebilecek esneklikte, farklı etkinlikler ile kullanıcı ve ziyaretçi çeşitliliğine sahip, etkileşime olanak tanıyan, kamusal, günümüz teknolojileri ile donanmış ve sürdürülebilir örnekler “enformasyon çağında kültür mekânları”nı en iyi yansıtan örneklerdir.

Dönüşüm sonrası etkinliklerin niteliği: Çeşitli, yaratıcı endüstrileri kapsayan, üretim ağırlıklı, kamuya açık etkinlik programları mekânın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Dönüşüm sürecinin niteliği: Deneyelliğe dayanan, uygulama öncesi analiz ve planlama sürecine sahip, katılımcılığa olanak tanıyan, yerel bağlamla bütünleşen, yenilikçi, yaratıcı ve mirasa saygılı uygulamalar her türlü mimarlık pratiği açısından örnek oluşturacak niteliktedir.

Bu ölçütleri en yüksek düzeyde karşılayan uygulamalardan bir seçki sunulmaktadır. Dünyanın farklı kentlerinden yapılar seçilerek çağın gerektirdiği evrensel yaklaşımların ve aynı zamanda yerel bağlamdan kaynaklanan farklılıkların ortaya konması amaçlanmıştır. Endüstri mirasına konu olan alan, tesis ya da yapıların, çoğu zaman, başlangıçtaki ölçeğinden farklı olarak karşımıza çıktığı gözönünde bulundurularak, seçilen örneklerde ölçeğe bağlı bir sınırlama ya da gruplama yapılmamıştır. Farklı ölçekteki ve yönetim şekillerindeki örnekler seçilerek Türkiye’de yapılabilecek farklı dönüşüm projeleri için altlık oluşturmak amaçlanmıştır.

Seçilen altı adet örnek konum ve ölçek olarak şu özelliklere sahiptir:

Fabra i Coats: İspanya’nın Barcelona şehrinin kuzeyinde bulunan Sant Andreu bölgesinde konumlanmaktadır ve yapı ölçeğindedir.

Base: İtalya’da Milano şehir merkezinin güneydoğusunda yer almaktadır ve yapı ölçeğindedir.

Gundeldinger Feld: İsviçre’nin Basel şehir merkezinin güneyindeki bir mahallede yer almakta olup yapılar topluluğundan oluşan ada ölçeğindedir.

Lx Factory: Portekiz’in Lizbon kentinin güneyinde yer almakta olup yapılar topluluğundan oluşan ada ölçeğindedir.

Buda Fabriek: Belçika’nın Kortrijk şehrinin kuzeyindeki Buda Adası’nda yer almaktadır ve yapı ölçeğindedir.

Zo Centro: İtalya’nın Sicilya Bölgesinde’ki Katanya şehrinin kuzeybatısında yer almaktadır ve yapı ölçeğindedir.

Şekil 4.1 Seçilen dönüşüm projelerine ait konumlar

Seçilen altı adet uyarlanabilir yeniden kullanım projesi, çalışmanın önceki bölümlerinde oluşturulan kavramsal çerçeve doğrultusunda, uyarlanabilirlik ölçütleri, uyarlanabilir

yeniden kullanım süreçleri, fırsat ve kısıtlar açısından incelenmiştir. Bu çalışma iki ana etapta gerçekleştirilmiştir.

Birinci etap seçilen örneklerin mevcut kaynaklar yoluyla araştırılması ve proje sahipleri ile gerçekleştirilecek yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanmasından oluşmaktadır. Seçilen örneklerle ilgili mevcut kaynaklar, örneklere ait makaleler, tezler, erişime açık projeler ve görsellerin yanı sıra örneklerin güncel internet sitelerinden oluşmaktadır. Proje sahipleri ile yapılacak görüşme soruları, mimarların güncel kültür mekânlarına dair görüşlerini, dönüşüm projesine dâhil olma süreçlerini, karşılaşılan sorunlarla üretilen çözümleri, yapılan müdahaleleri, yapıların sundukları fırsat ve kısıtları ve mekânların dönüşüm sonrası durumlarını değerlendirmeye yöneliktir.

İkinci etap mimarlarla yapılan görüşmeler, görüşmelerin deşifre edilmesi, görüşmeler sırasında elde edilen orijinal projelerin ve ek kaynakların incelenmesi ve tüm verilerin kavramsal çerçeve doğrultusunda ortaya konmasından oluşmaktadır. Seçilen örneklerden Fabra i Coats dışındaki tüm projelerin mimarları ile Skype üzerinden yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fabra i Coats projesinin mimarlarından biri ile telefon görüşmesi yapılmıştır. Bunun yanı sıra Buda Fabriek'in işletme sorumlusu ile de Skype görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Genel hatlarıyla hazırlanan sorular görüşme sırasında daha kapsamlı yanıtlar alabilmek amacıyla ek sorularla desteklenmiş ya da örnek özelinde değiştirilmiştir. Tüm görüşme metinleri eklerde yer almaktadır. Görüşme sırasında proje sahipleri tarafından sağlanan projeler ve ek kaynaklar görüşme öncesi incelenen kaynaklarla karşılaştırılarak bilgiler ve görseller güncellenmiştir. Örneklere ait tüm projeler ve görseller eklerde yer almaktadır.

4.1 Fabra i Coats – Barselona

4.1.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.1 Fabra i Coats kimlik bilgileri¹

Yapının adı:	Fabra i Coats	Yapım yılı:	1910-1920
Konumu:	Sant Andreu/Barcelona - İspanya	Dönüşüm yılı:	2010-2015
Mülkiyet:	Belediye	Eski işlevi:	İplik fabrikası
İşletme:	Belediye	Yeni işlevi:	Kültürel etkinlikler için karma kullanım

¹ Çizelgedeki fotoğraf [104]'den alınmıştır.

İspanya'nın Barcelona kentinde yer alan Fabra i Coats, Barcelona Şehir Meclisi'nin Kültür Enstitüsü tarafından 2007 yılında başlatılan sanat fabrikaları projesinin bir parçasıdır. Barcelona Sanat Fabrikaları, kullanılmayan endüstriyel mekânların, kültür ve bilginin yeni güç merkezlerine dönüştürülmesine dayanan bir projedir. Projenin amacı, yaratıcılık, yenilik ve bilgiyi kent politikalarının merkezine yerleştirmektir. Barcelona Sanat Fabrikaları, yaratıcı girişimlerin, sanatsal yaratıcılık ve araştırma için donatılmış mekânlara dair taleplerini karşılayarak kültürel yenilik ve üretim için uygun mekânlar sunmaktadır. Tüm sanatsal uygulamalara özgü yaratıcı sürecin vazgeçilmez parçaları olarak deney, değiş tokuş ve toplumsal ilişkiye adanmış alanlardır. Bir yandan çeşitli kültürel sektörlerle işbirliği yaparak, fikirleri ve projeleri kente taşıırken, diğer taraftan sanatçılara da araç ve kaynak sağlayarak çalışmalarını destekleyen bir oluşumdur. Barcelona Sanat Fabrikaları, tüm bu özellikleri ile kenti zenginleştirmek için yaratıcılık, yenilik ve kültürü bir araya getirmektedir. Farklı finansal kaynaklardan beslenen yeni kültür mekânlarının bütçesinin yaklaşık %70'i belediye fonlarından, %10'u toplum fonlarından, %10'u özel fonlardan, %5'i ulusal ve %5'i de AB fonlarından oluşmaktadır. Kentin sanat kolektifleri tarafından uzun zamandır desteklenen mekânların yanı sıra, farklı sanat alanlarını temsil eden kurumlar tarafından başlatılan yeni girişimlerin de dâhil olduğu bu oluşumun merkezinde ise tamamen belediye tarafından işletilen Fabra i Coats yer almaktadır. Barcelona Sanat Fabrikaları kapsamında yer alan diğer oluşumlar gibi Fabra i Coats Sanat Fabrikası da, Barcelona kentindeki endüstri mirasının simgelerinden biri olan ve işlevini yitirmiş bir yapının yeniden kullanılması ile hayata geçmiştir [105], [106].

Fabra i Coats endüstriyel kompleksi, 19. yüzyıl sonlarında, eski Sant Andreu de Palomar belediyesinin yatırımı olarak kurulan bir iplikhanedir. En eskisi 1890 yılı olmak üzere, farklı zamanlarda inşa edilen çeşitli yapılardan oluşan kompleksin bir parçası olan ve günümüzde Fabra i Coats Sanat Fabrikası olarak hizmet veren bina, 1910-1920 yılları arasında inşa edilmiş ve 1970'lerde fabrikanın kapanmasıyla işlevsiz kalmıştır. Barcelona Sanat Fabrikaları girişiminin bir parçası olarak 2008 yılında dönüştürülmesi gündeme gelmiştir. Şehrin yaratıcı sanatçılara mekân ve kaynak sağlamaya yönelik bir tesise dönüştürülmesi planlanan alan, mimari dönüşüm projesi henüz başlamamışken,

düzenli etkinlikler için kullanıma açılmıştır. Alanın kullanımı bu aşamada geçici olacak şekilde planlanmış ve uygulanacak dönüşüm projesi için canlı bir model görevi görmüştür. Bu yaklaşım, alanın, daha sonra gerçekleşen kalıcı kullanıma yönelik mimari proje tasarımının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Binanın kısa süre içerisinde dönüşümünü mümkün kılan ilk kullanım kararları ve mimari proje fikirleri, bina toplam yüzey alanının dörtte birinin düzenlenerek kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkmıştır. Red Bull Müzik Akademisi 08 sanat projesi ve 21-22 Kasım 2008 tarihlerinde düzenlenen Sanat Fabrikası Oturumları geçici kullanımın gerçekleşmesini sağlayan önemli etkinliklerdir. Temmuz 2009'da, "Fabra i Coats'taki yaratıcı sanat projelerinin geliştirilmesi için alanların geçici olarak kiralanmasına ilişkin koşullara dair düzenlemeler" yayınlanarak, binanın kesin dönüşüm çalışmaları başlayana kadar olan süreçte fabrikada gerçekleştirilebilecek yaratıcı etkinliklerin sunulması için kamuya yönelik bir davetiye çıkarılmıştır. İlk çağrısı takiben toplam 36 kültürel proje sunulmuş, bunları değerlendirmek ve seçmek üzere, Barselona Kültür Enstitüsü'nden üç kişi ve Barselona Kültür Konseyi'nin önerdiği dört kişiden oluşan, Fabra i Coats Proje Seçme ve Değerlendirme Komitesi kurulmuştur. Sunulan kültürel projelerden 20'si seçilerek Ekim 2009'dan başlayarak hayata geçirilmiştir, böylece farklı sanatçıların talepleri ile mekân kullanım olasılıkları hakkında bir bilgi kaynağı ve değerlendirme sunan farklı öneriler toplanmış ve etkinlikler düzenlenmiştir. Davet çerçevesinde seçilen ve mekân kullanımına yönelik araştırma kapsamındaki etkinliklerin yanı sıra, farklı sanatsal ve kültürel disiplinlerden gelen çeşitli etkinlik önerileri de, dört haftadan kısa sürelerde tamamlanmak üzere bir defaya mahsus olarak programa dâhil edilmiştir. Bu uygulama, mevcut binanın, farklı türdeki yaratıcı taleplerini karşılama durumunun yanı sıra farklı disiplinlerden sanatçıların aynı ortamda birarada bulunmalarını ve ilişki kurmalarını olanaklı kılma becerisini de ortaya koymuştur. Genç yapımcıların kısa ya da uzun metrajlı filmleri, reklâmlar, tanıtım spotları, meslek sahipleri ve sanatçılarla röportajlar alanda yapılan etkinliklerden bazılarıdır. Katalan firmaları ve kurumlarıyla bağlantılı etkinliklerin yanı sıra, bu alanı kamulaştırmaya ve tanınır hale getirmeye hizmet eden halka açık kültürel etkinlikler de yer almıştır [107].

4.1.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Fabra i Coats Sanat Fabrikası restorasyon ve mimari projesi için açılan yarışmaya, toplam sekiz firma davet edilmiştir. Farklı teklifler arasından seçilen proje, BAMMP Arquitectes i Associats ve Ruisánchez Arquitectes firmalarının ortaklığından doğan Planurbs S.L.P. firmasına aittir. Toplam maliyeti 14 milyon Euro olarak öngörülen ve dört aşamadan oluşan dönüşüm projesinin, ilk iki aşamasını karşılayan 6,5 milyon Euro'luk kısmı "İstihdam ve Yerel Sürdürülebilirlik için Devlet Fonu 2010" a yapılan başvuru ile elde edilmiştir. 2010-2011 yılları arasında ilk iki aşama tamamlanmıştır. Bu süreçte binanın temelleri güçlendirilmiş, düşey bir iletişim modülü oluşturulmuş, alanın üçte ikisi restore edilmiş ve son olarak kazan dairesi temizlenmiştir. Proje 2015 yılında tamamlanmıştır [107], [108].

Önerilen tasarım, binanın orijinal yapısına son derece saygılı olmanın yanı sıra, binada gerçekleştirilecek etkinliklerin ihtiyaçlarına göre mekânı düzenlemek için esnek ve uyarlanabilir sistemleri içermektedir. Projenin tasarımcıları Manuel Ruisánchez ile Francesc Bacardit'nin dönüşüm projesini anlattıkları ve çözümlemesi EK-A-2'de yer alan "Visita a la fabrica Fabra i Coats" [109] isimli videoda ve tam metni EK-A-1'de yer alan Francesc Bacardit ile yapılan görüşmede değinilen öncelikli tasarım unsurları esneklik, binanın kendine has mimari özellikleri ve gerekliliklerden doğan sabit teknik alanlardır.

Günümüz kültür mekânlarının, geleneksel kültür merkezlerinden esneklik bağlamında farklılaştığını ifade eden Bacardit, genellikle tek bir kullanıma odaklanan geleneksel mekânların değişim ve adaptasyona olanak tanımadığını ancak günümüzde farklı etkinlik türleri için mekânların esnekliğe ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Buna karşın kullanım amaçları doğrultusunda ortaya çıkan teknik gereklilikler nedeniyle bu esnekliğin tamamen mümkün olmadığını savunan Bacardit, "açık ve yumuşak alanlarla sabit ve sert parçaların birleşimi" olarak tanımladığı bu karşıtlığın iyi kullanımla sonuçlanan bir tasarım unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Mekân esnekliğini, yelkenlilerdeki loca sisteminin benzerini kullanarak geri dönüştürülmüş kanvas bezinden ürettikleri hareketli panolarla sağladıklarını ifade eden mimarlar, buna karşılık ses yalıtımlı müzik kutuları ve teknik donanımı barındıran düşey iletişim şaftı ile gerekli sabit alanları sağlayarak birleşimi gerçekleştirdiklerini aktarmaktadır. Yüksek katlar,

geniş yüzey alanları ve binanın cephelerinden içeriye ulaşan yüksek miktardaki gün ışığı gibi binanın kendine has özelliklerini dönüşüm projesi için bir fırsat olarak tanımlayan Bacardit, yine binanın doğasından kaynaklanan ana giriş mekânının eksikliğini bir erişim kısıtlaması olarak ifade etmektedir.

Şehirleri büyütme yerine var olan yapıları kullanmak gerektiğini ifade eden mimarlar, bir dönemin karakterini ve bina sistemini yansıtan bu türden yapıları “varlık” olarak tanımlamakta ve onları canlandırmak gerektiğini savunmaktadır. Projenin oluşumunda yönlendirici olan bu fikir, binanın karakterini bozmadan müdahale etmeyi gerekli kılmıştır. Dört katlı, çıplak tuğla bina, cepheye bitişik ve farklı alanları dikey olarak birbirine bağlayan iki adet kuleye sahiptir. Malzeme ve işçilerin binaya erişimi merdiven ve asansörden oluşan bu kulelerle sağlandığı için eksik olan ana giriş mekânı, iç mekân düzeni bozulmadan avluyla ilişkili olarak oluşturulmuştur. En üst katta yer alan ve kötü durumda olan çatı örtüsünün yerine Vierendeel tipi kafes giriş sistemi ile desteklenmiş yeni çatı sistemi oluşturulmuştur. Üst katta, sirk, dans ve tiyatro etkinlikleri için daha yüksek ve daha fazla boş alan elde edilmiş ve çatı pencereleri aracılığıyla mekânın daha fazla günışığı alması sağlanmıştır.

Süreç boyunca ekonomik, bürokratik ve diğer pek çok konuda karşılaşılan sorunlar “tam zamanında” stratejisiyle çözülmüştür. Mimarların diğer benzer projelerde de bina özelliklerine saygı ve bina özellikleri doğrultusunda çağdaş ve zamanında çözüm ilkesini benimsediği görülmektedir.

4.1.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

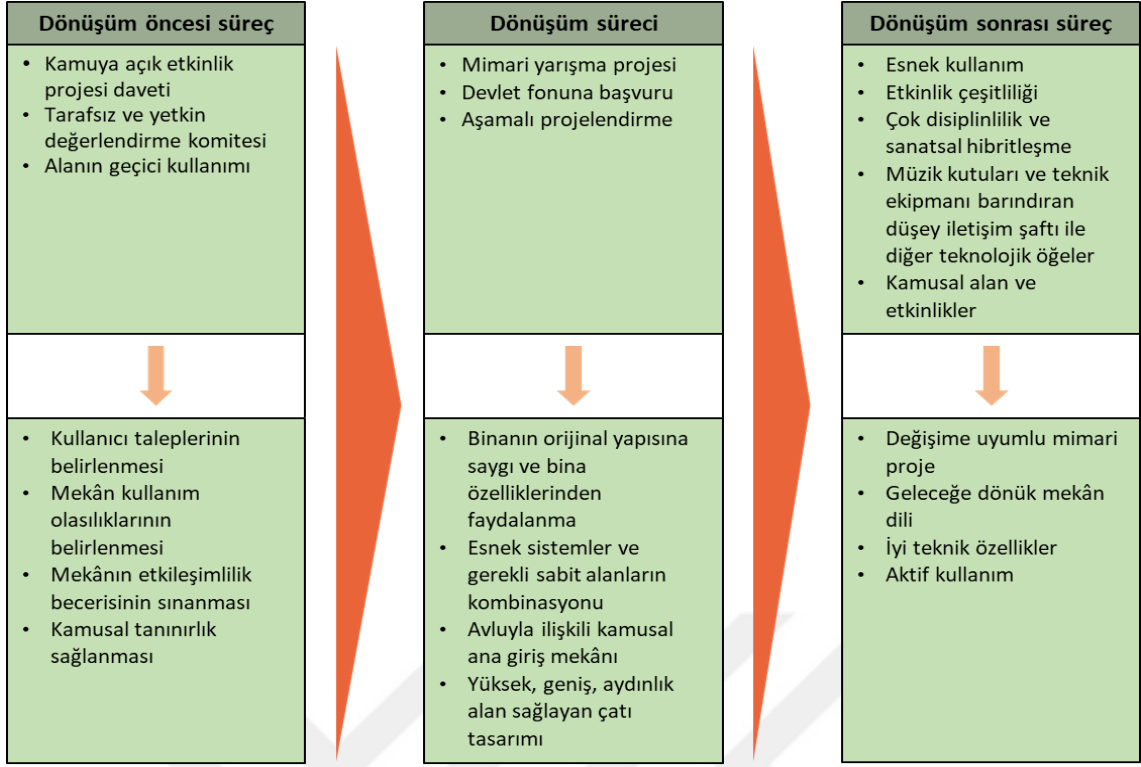
Fabra i Coats, sanatsal araştırmalarda ve yenilikçi içeriklerin üretilmesinde bir referans noktası olmak için sanatsal hibritleşmeyi destekleyen ve aynı zamanda farklı çevreler ve geçmişlerden gelen gruplar, yaratıcılar için bir buluşma noktası olan çok disiplinli bir alandır. Sanatsal yaratıma destek verme amacındaki Fabra i Coats Sanat Fabrikası, sahne sanatları, müzik, plastik ve görsel sanatlar, multimedya yaratımı ve bilgi iletişim teknolojilerine ilişkin projeler için teknik donanımlı çalışma alanlarına sahiptir. Yaklaşık 6.500 metrekare toplam alana sahip dört katlı yapı zemin katta, halka açık faaliyetlerin geliştirildiği ve kamusal alanlarla hizmetlerin olduğu bir bölüm de içermektedir [107].

Fabra i Coats'un sanat fabrikası olarak kullanılmaya başlandığından beri mekân dağılımı ve etkinlikler açısından birçok kez değişikliğe uğradığını ifade eden Bacardit, esnek pano sistemi ve sirkülasyonun açıkça ortaya konması sayesinde mimari projenin bu değişimlere uyum sağladığını savunmaktadır. Geleceğe dönük bir dili olması nedeniyle mekânın bugünkü kullanımının genişleyerek devam edeceği düşüncesinin yanında, mimarlar, mülkiyet ve yönetimi elinde bulundurması sebebiyle Barselona hükümetinin kültür politikalarının da kullanıma etki edebileceğini ifade etmektedir. Fonksiyonel, iyi teknik özelliklere sahip ve işleyen bir yer olması nedeniyle mimari projeyi başarılı ve güçlü görmelerine karşın yapı hakkında kullanıcı düşüncelerine dair doğrudan bir bilgiye sahip bulunmamaktadırlar.

Fabra i Coats resmi internet sitesinde yayınlanan, görsel sanatlar, performans sanatları, ses sanatları, görsel-işitsel ve multimedya alanlarındaki etkinlik duyuruları ile kolektifler, üreticiler ve işletmeleri kapsayan kültürel girişimler için alan kullanımına dair yapılan açık çağrılar göz önüne alındığında alanın aktif olarak günümüz kültürel etkinlikleri için kullanıldığı ortaya çıkmaktadır [110].

4.1.4 Değerlendirme

Uyarlanabilirlik ölçütleri açısından ele alındığında, Fabra i Coats, sahip olduğu geniş iç mekânları sayesinde farklı etkinlikler için ölçeklenebilecek esnekliğe sahiptir. Eski endüstriyel alanın canlandırılmasına dair daha büyük bir kültürel projenin parçası olarak ve belediyeye ait mülkiyeti nedeniyle ekonomik ve yasal anlamda, biçimleniş özellikleriyle de teknik anlamda dönüştürülebilirliğe sahiptir. Dört katlı tuğla yapı çelik taşıyıcı sistemi ile dayanıklılık ölçütünü karşılamaktadır. Yeni oluşturulan çatı sistemi ise sökülebilirlik ölçütünü desteklemektedir. Uyarlanabilir dönüşüm süreçleri açısından incelendiğinde her aşamada izlenen yol Şekil 4.2'de yer almaktadır.

Şekil 4.2 Fabra i Coats uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Fabra i Coats'un kültürel kullanım için dönüşümünde yüksek bütçe gerekliliği ekonomik bir kısıt olarak ortaya çıkarken aşamalı projelendirme yoluyla ve belediyeye ait olması sayesinde devlet fonundan kolay bir biçimde yararlanılarak bu kısıt ortadan kaldırılmıştır. Bina, biçimleniş özellikleri açısından, çeşitli etkinlikler için esnek kullanıma ve yeni teknolojilerin uyarlanmasına olanak tanıyan geniş iç mekânları, yüksek tavanları ve sağlam strüktürü ile günümüz kültür mekânları için birçok fırsat ortaya koymaktadır. Buna karşın binanın ilk kullanımından kaynaklanan ana giriş mekânı eksikliği bir kısıt oluşturmaktadır. Tasarım yoluyla kamusal bir giriş mekânı oluşturulmasına yol açan bu kısıt, yaratıcılık ve kamusal bağlamında, sosyal bir fırsata dönüşmektedir. Eskilik nedeniyle kötü durumdaki çatı örtüsü de teknik bir kısıt olarak ortaya çıkarken, geniş, aydınlık ve yüksek bir alanla sonuçlanan müdahale ile fırsata dönüştürülmüştür. Yeniden kullanım kararlarında, kamuya açık davet yoluyla sağlanan katılımcılık ve geçici kullanım ile oluşturulan deneysellik, yerel bağlamla uyumlu ve aktif kullanılan bir kültür mekânı ile sonuçlanarak ekonomik ve sosyal açıdan alanın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Yasal kısıtlar olarak ortaya çıkan bürokratik engeller belediyeye ait mülkiyet sayesinde daha kolay aşılabilmektedir.

4.2 Base – Milano

4.2.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.2 Base kimlik bilgileri¹

Yapının adı:	Base	Yapım yılı:	1904-1930
Konumu:	Porta Genova/Milano - İtalya	Dönüşüm yılı:	2014-2016
Mülkiyet:	Belediye	Eski işlevi:	Lokomotif, vagon ve tramvay fabrikası
İşletme:	Arci Milano, Avanzi, esterni, H+, Make a Cube ³	Yeni işlevi:	Kültürel etkinlikler için karma kullanım

¹ Çizelgedeki fotoğraf [111]'den alınmıştır.

Base, Milano'nun Porta Genova semtindeki eski Ansaldo endüstriyel tesislerinin kültürel amaçlarla dönüşümünün bir parçasıdır. Günümüzde Milano Belediyesi'nin mülkiyetinde olan eski Ansaldo endüstriyel alanı, 1904 yılında, bir araba imalat şirketi olan Robert Zust firmasının üretim tesisini kurmasıyla oluşmuştur. Birkaç kez el değiştiren tesis, günümüzdeki şeklini 1930'larda, elektrikli dönüştürücü üretimi alanında uzman olan CGE firmasının kullanımı sırasında almıştır. Lokomotif, vagon ve tramvay üreticisi Ansaldo'nun 1966 yılında sözü edilen tesisleri satın alması ile birlikte endüstriyel amaçlarla kullanılmaya devam edilen alan, 1989 yılında bölgedeki endüstriyel etkinliğin sonlanmasıyla birlikte belediye mülkiyetine geçmiştir. Günümüzde tümüyle kültürel kullanıma ayrılmış olan alandaki belirli yapılar 1994 yılında Scala Tiyatro'suna (Teatro alla Scala) tahsis edilmiştir ve alanın diğer bir bölümünde de, mimar David Chipperfield'ın tasarlayarak dönüştürmüş olduğu Kùltürler Müzesi (Mudec) yer almaktadır. 1999 yılında açılan uluslararası mimari proje yarışması sonucu elde edilen Mudec 2015 yılında hizmete açılmıştır [112], [113].

Milano Belediyesi, Avrupa ve dünyadaki en yenilikçi mekânlarla diyalog kurabilen uluslararası bir kültür merkezi yaratmak ve eski Ansaldo endüstriyel alanının geri kalan kısmının dönüşümünü tamamlamak amacıyla, mekânın kullanımına dair kültürel projeler geliştirilmesi için bir yarışma açmıştır. Yarışmayı, Arci Milano, Avanzi, esterni, H+ ve Make a Cube³ girişimlerinden oluşan birlik kazanmıştır. Bu birliği oluşturan girişimler, ayrı ayrı, Milano Film Festivali, Piyano Kent Müzik Festivali, İleri Dönüşüm Milano Bisiklet Kafe gibi başarılı projelerden sorumlu olmuşlardır. Bu girişimlerin ortak çalışması sonucu, yarısı belediye tarafından karşılanan toplam 4 milyon Euro tutarındaki bütçeyle Base hayata geçmiştir [111].

4.2.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Zona Tortona olarak adlandırılan tasarım bölgesinin merkezinde yer alan Base, birlikte çalışmaya, çalıştaylara, sergilere, gösterilere ve konferanslara ayrılmış bir kültürel alandır. Sanat, yaratıcılık ve teknolojiyi keşfederek, yenilik ve kültür alanında yapılan bir deney olarak tanımlanmaktadır. Base, geleneksel anlamda bir kültür merkezi olmanın

ötesinde, kültürü tüm karar verme süreçlerinin ve tüm sosyal etkinliklerinin merkezine yerleştiren bir projedir [111], [113].

Base'in mimari projesini üstlenen Onsite Studio firmasının sahibi Giancarlo Floridi, tam metni EK-B-1'de yer alan görüşmede, Milan yönetiminin alana dair program, restorasyon projesi ve mimari tasarım önerileri için açtığı yarışma sonucu sürece dâhil olduklarını aktarmıştır. Kültür merkezi kavramının değiştiğine vurgu yapan Floridi, kültürün üretilme, tüketilme, ele alınma yollarının ve kapsadığı konuların genişlediğini belirtmektedir. Tüm kültür üreticilerinin aynı zamanda genel ekonomik düzenin oluşturduğu yapının bir parçası olduğunu da ifade etmektedir.

Base, kamu ve özel yatırımların karışımından oluşmaktadır. Bu tür mekânların, yerel bağlamla sürekli bir alışveriş içerisinde bulunurken, aynı zamanda, üretim, tüketim ve yaşam biçimindeki değişimleri içeren küresel akışın bir parçası olmaları gerektiği düşüncesinden yola çıkmıştır. Bu sayede yenilik ile toplum kavramları ilişkilendirilerek, alanın işlev kazanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda mimari tasarımdan önce mekân kullanımına dair fikir vermesi ve sabitliklerin belirlenmesi için sürekli değişen bir kültürel etkinlik programı ile mekân kullanıma açılmıştır. Floridi'ye göre esnekliğe yönlendiren bu geçicilik durumu aynı zamanda sabitliklerin belirlenmesi için de bir fırsat oluşturmaktadır.

Mekânların düzenlenmesi konusunda da farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Base'in hayata geçirilmesi projesini yöneten birlik için, şehirdeki mekânları yeniden düzenlerken kabuktan (yapıdan) başlamak bir hatadır. Kabuğun (yapının) yenilenmesi, diğer ihtiyaçlarla karşılaştırıldığında, orantısız bir biçimde kaynakların önemli bir kısmını tüketmekte ve çok zaman almaktadır. Çünkü zorlu kamusal işlemler gerektirir. Bunun yerine, somut ve soyut müdahaleler arasındaki dengenin sağlanması gerekmektedir. İnsanların güvenliği ve binaların sağlamlığı garanti altına alındıktan sonra, mekânı kullanıma açmak, kullanıcılara destek olmak, ekonomik ve sosyal ağların kurulması gibi soyut yönere daha fazla kaynak ayrılmalıdır. Mimari projenin tüm detaylarını baştan belirlemek kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılama konusunda engel oluşturabilmektedir. Bu noktada, planlama ve doğaçlama arasındaki ilişkide doğaçlamayı kritik bir değişken olarak görmektedirler [111].

Floridi, bu anlayış doğrultusunda stratejinin sürekli değişime ayak uyduran ve adapte olan bir şey üretmek olduğunu ifade etmektedir. Bunu “parşömen” olarak niteleyen mimar, böylece programda barındırılan etkinliklere daha fazla özgürlük tanıyacak bir altyapı elde etmeyi amaçladıklarını belirtmektedir. Bu büyük binaya yapılan müdahale açık alan elde etmeye yöneliktir; mekân tek bir biçim bağlamında sabit değildir, aksine programın ve etkinliklerin esnekliğine zemin oluşturur. Amaç, yalnızca bina bünyesinde gerçekleşen etkinlikler açısından değil, aynı zamanda mekânsal olarak da kamuya açık ve net bir yapı elde etmektir. Böylece yapı, içinde etkinliklerin, insanların ve süreçlerin hareket ettiği, sürekli yenilenen dinamik bir hâle gelmektedir. Mimari projenin temel karakteri hassas ve doğru ancak çok da dikkat çekmeyen müdahaleler içermesidir. Bu müdahaleler teknik ve mekanik unsurları gizlemekte, görsel karışıklıkları azaltmaktadır. Bu şekilde mekânın karakterinin, oranlarının ve aynı anda gerçekleşen farklı etkinliklerin net bir biçimde okunması hedeflenmiştir. Bu yaklaşımıyla, eklemekten çok kaldırmak ve temizlemek amacını taşımaktadır. Kültür merkezinde gerçekleşen aktiviteler için bir arka plan üretmenin projenin güçlü tarafı olduğunu savunan Floridi, bunun diğer taraftan mimari tasarım açısından daha belirgin ve görünür olmak yerine çok fazla arka planda kalması nedeniyle bir zayıflık olarak düşünülebileceğini aktarmaktadır [114].

Yüzlerce metre uzunluktaki ve on metre genişliğindeki alanda yapısal açıklığa karşılık gelen bir dizi pencere yer almaktadır. Gün ışığı açısından olumlu etkiye sahip olan mekânın uzunlamasına çok serbest olması nedeniyle her türlü etkinliği barındırabilecek açık bir plana sahip olduğunu aktaran Floridi, diğer taraftan binanın bu kadar uzun olmasının ve mevcut oranların mekânı kullanma açısından bazen zorluk da oluşturabileceğini ifade etmektedir. Özellikle performans alanında birçok insan bir arada bulunduğu zaman bu bir dezavantaj olarak görülebilir. Tasarım, devasa eski endüstriyel holler ile çeşitli biçimler ve boyutlardan oluşan ve servis alanlarını içeren, sınırlı, kesin öğeler ve hacimler arasındaki ilişkiye yoğunlaşmıştır. Mevcut boşluklara eklenen bu nesnelere, yapının özgün karakteri karşısındaki farklı doğaları sayesinde anında belli olmaktadır. Kültürel etkinliklerin, özellikle de insanların öne çıkacağı neredeyse bulanık bir arka plan elde etmek için sınırlı bir malzeme kataloğu kullanılmıştır. Dönüşüm projesinin tasarımına 2014 yılında başlanmış, yapımı da 2016

yılında tamamlanmıştır. Onsitestudio, yapının üçüncü katını içeren Base Kültür Merkezi'nin uzantısını da tasarlamıştır. Proje halen yapım aşamasındadır ve 2019 yılında tamamlanacaktır. Floridi, farklı aşamalara sahip dönüşüm projesinin tek elden çıkmasının önemine değinerek, dönüşümün izlediği yolun binanın strüktüründen geldiğini ve strüktürün sunduğu olanakların ve niteliklerin korunması gerektiğini ileri sürmektedir. Zaman baskısı ve düşük bütçeyi kısıtlar olarak değerlendiren Floridi, bunları fırsat olarak ele alıp dönüşüm ögesi haline getirdiklerini ve arka plan düşüncesinin ortaya çıktığını ifade etmektedir [114], [115].

4.2.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

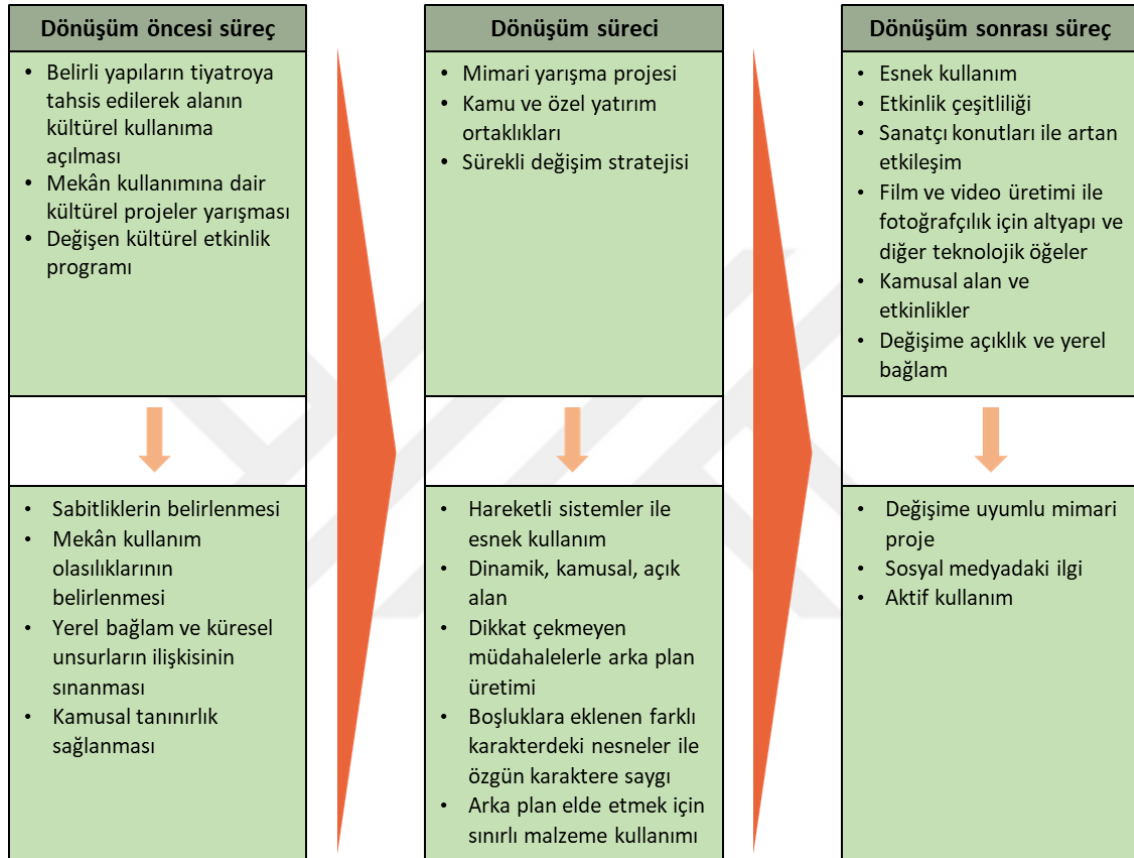
Base Milano, mevcut haliyle, 6.000 metrekarelik alana yayılmış 2 kattan oluşmaktadır. Bu kültürel gelişim alanında bulunan mekânlar; giriş katında fuaye, mahal A2, mahal B olarak adlandırılan alanlar ve birinci katta mahal C, mahal D ve sanatçı konutlarından (Casabase) oluşmaktadır. Aynı katta bulunan mekânlar birlikte kullanılabilirdiği gibi, kolonlar boyunca yerleştirilen hareketli panolarla bölünerek ayrı ayrı kullanılma imkânına da sahiptir. Sergiler, gösteriler, konferanslar, çalıştaylar, fotoğraf çekimi gibi etkinlikler için kullanılan mekânlar gerekli teknik donanıma sahiptir [113].

Başlangıçtaki tasarım hedeflerine büyük oranda ulaştıklarını ifade eden Floridi mekân kullanımlarının sürekli değiştiğini ifade etmektedir. Büyük alanların sergi mekânı olarak kullanılırken eğitim merkezine ya da açık çalışma alanlarına dönüştüğünü ya da aynı alan içindeki küçük kutular sayesinde insanların kendi video ve filmlerini çekebileceği film üretim merkezine dönüştüğünü belirtmektedir. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla yaptıkları takiplerde binanın farklı kısımlarına dair çok sayıda fotoğrafa rastladıklarını ama farklı kullanımlar nedeniyle bazen mekânları tanımakta zorlandıklarını ve etiketler sayesinde anladıklarını ifade etmektedir. Base resmi internet sitesinde de konferans, çalıştay, müzik, sergi ve festival başlıkları altında birçok farklı kültürel etkinlik olduğu görülmektedir [113].

4.2.4 Değerlendirme

Uyarlanabilirlik ölçütleri açısından binanın uzunlamasına biçimlenişi ile sık ve yüksek pencereleri bölünerek kullanıma ve farklı etkinliklere olanak tanınması nedeniyle

ölçeklenebilirlik ve esneklik ölçütlerini karşılamaktadır. Ayrıca mekân içindeki boşluklara eklenen nesnelere de ölçeklenebilirliği desteklemektedir. Betonarme kolon kiriş sisteminden oluşan ve dönüşümü yönlendiren sağlam strüktürel yapısı dayanıklılık ölçütüne karşılık gelirken, eski Ansaldo tesislerinin tamamen kültürel kullanıma ayrılması stratejisinin bir parçası olarak ekonomik ve yasal olarak da dönüştürülebilirlik ölçütüne uymaktadır. Base için dönüşüm süreçleri Şekil 4.3’de gösterilmektedir.

Şekil 4.3 Base uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Base’in günümüz ihtiyaçlarına uygun bir kültür merkezi olarak kullanılması amacıyla uygulanan dönüşüm projesinde düşük bütçe ve zaman baskısı hem ekonomik hem de teknik kısıtlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar bir tasarım girdisi olarak ele alınmış, etkileşimli, kamusal, dinamik çeşitli etkinlikler için esnek kullanıma sahip bir arka plan elde edilmiştir. Böylece yaratıcılık ve kamusal bağlamında sosyal fırsatlara dönüşen bu kısıtlar aynı zamanda arka plan elde etmek için sınırlı müdahale ile sonuçlanmıştır. Sınırlı müdahale ekonomik, teknik ve çevresel açılardan birer fırsata dönüşürken olası yasal sorunların da önüne geçmekte ve binanın özgün karakterinin korunmasına katkı

sunmaktadır. Uzun mekânsal biçimleniş ve oranlar insan yoğunluğunun fazla olduğu etkinlikler için bir kısıt oluştururken, hareketli sistemlerle farklı şekillerde bölünerek kullanıma olanak tanınması açısından mekânsal fırsatlar sunmaktadır. Özgün karaktere zarar vermeden teknolojik altyapının uyarlanmasına dair kısıtlar, yenilik ve yaratıcılık yoluyla, teknolojik öğeler ve servisler için mekâna yerleştirilen kutular sayesinde ortadan kaldırılmıştır. Kalıcı kullanım öncesi hem daha geniş ölçekteki endüstriyel alanın kültürel kullanımlara açılmış olması hem de binanın geçici kullanımlara açılması kamusal tanınırlığı sağlamanın yanı sıra mekân kullanımına dair ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemli veriler sunmuştur. Kültürel projeler ve mimari proje için açılan yarışmalar ise yetkin paydaşların dönüşümde rol almasına olanak sağlamıştır.

4.3 Gundeldinger Feld – Basel

4.3.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.3 Gundeldinger Feld kimlik bilgileri¹

			
Yapının adı:	Gundeldinger Feld	Yapım yılı:	1893
Konumu:	Gundeldingen/Basel - İsviçre	Dönüşüm yılı:	2000-2015
Mülkiyet:	Kantensprung AG	Eski işlevi:	Makine fabrikası
İşletme:	Kantensprung AG	Yeni işlevi:	Sosyal ve kültürel merkez
			

¹ Çizelgedeki fotoğraf [116]'dan alınmıştır.

Gundeldinger Feld, Sulzer-Burckhardt Makine Fabrikası'nın, Basel'in dış mahallelerinden birinde yer alan üretim alanını terk etme kararı ile bu tesislerde gerçekleştirmiş bir dönüşüm projesidir. Alandaki endüstriyel faaliyet, August Burckhardt'ın, 1893 yılında, sondaj, baskı ve pompalama makineleri için kurduğu fabrika ile başlamış, 1970'lerin başında Sulzer firmasının fabrikayı satın almasıyla isim değişikliğine uğrayarak 1999 yılına kadar devam etmiştir [117].

Basel'in Gundeldingen semtindeki eski fabrika üretim tesislerinin yerinde sosyo-kültürel bir alan oluşması için dönüşüm projesini üstlenen mimarlar aynı zamanda bu dönüşümü başlatan girişimcilerdir. Firmanın fabrika alanını satın taşınma kararını ilân etmesiyle birlikte, aynı zamanda bölgede yaşayan üç mimar, alanı, yaşam standartlarının ve çevresel kalitenin gelişmesine katkı sağlayan sosyal ve kültürel bir buluşma noktasına dönüştürmek üzere Gundeldinger Feld Girişimi'ni oluşturmuşlardır. Barbara Buser, Eric Honegger ve Irene Wigger'ın oluşturduğu gruptan Denkstatt firmasının da sahibi olan Barbara Buser, tam metni EK-C-1'de yer alan görüşmede, fabrikanın satış kararından yirmi yıl öncesinde de, bu bölgeyle ilgili istekleri ve ihtiyaçları üzerine düşünürken, fabrikanın dönüşümü hakkında kafa yorduklarını ve bu fırsata sahip olduklarında harekete geçtiklerini ifade etmiştir. Basel'de kent gelişimi, ekoloji, kültürel ve sosyal konulardaki projeleri destekleyen ve özel bir kuruluş olan Christoph Merian'dan alınan mali destekle ilk detaylı dönüşüm konsepti hazırlanmış ve proje için yatırımcı arayışına başlanmıştır [116], [118].

Gundeldinger Feld Immobilien AG firması, Gundeldinger Feld projesi için, çeşitli yatırımcılar ve fonlarla kurulmuş ve Buser'in ifadesiyle 13 ay gibi kısa bir süre sonunda, Kasım 2000'de, alan satın alınarak projeyi başlatacak mali kaynaklar sağlanmıştır. Hükümetten hiç destek almadıklarını belirten Buser, alanı satın alma konusunda hükümetin hak iddia ettiğine de değinmektedir. Hissedarlarını ve yönetim kurulunu Barbara Buser, Eric Honegger, Irene Wigger, Matthias Scheurer ve Pascal Biedermann'ın oluşturduğu ve ilk girişimden doğan Kantensprung AG firması da bu dönüşüm projesine özel olarak kurulmuştur. Böylece arazi sahipliği, bina sahipliği ve kullanım birbirinden ayrılmıştır. Yatırımcılardan oluşan Gundeldinger Feld Immobilien AG firması arazi sahibi iken Kantensprung AG sembolik bir ücret karşılığında binaların

sahibi ve proje geliştiricisidir. Alandaki tüm dönüşümlerden ve masraflarından Kantensprung AG sorumludur ve binaları dönüşüm sonrası şahıslara ya da tüzel kişilere kiralamaktadır [116].

Kantensprung AG, dönüşüm öncesi iki adet etkinlik düzenleyerek, bölge sâkinlerine fabrika alanının özgür ve yaşayan bir kültürel alana dönüşmesine dair planlarını aktarmış ve sâkinlerin fikirlerini paylaşımlarını talep etmiştir. Kısa süre içerisinde gelen geri bildirimlerle bölge ihtiyaçları belirlenmiştir. Buser, hükümetin, alanın en azından bir kısmında konut yapılmasına dair ısrarını yaşadıkları en büyük sorunlardan biri olarak ifade etmektedir. Bölgede çok fazla konut olduğunu aktaran Buser, alana yenilerinin eklenmesi durumunda orada yaşayanların hakları nedeniyle gürültü gibi konuların sorun yaratacağını ve yeterince özgür alanlara sahip olamayacaklarını savunmaktadır. Uzun bir mücadelenin ardından hükümetle varılan uzlaşma sonucu projenin başladığını belirtmektedir [116].

4.3.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Günümüz kültür mekânlarının en önemli özelliğinin esneklik olduğunu savunan Buser'in ifadesiyle, bu doğrultuda esnek ve özgür mekânlar elde etmenin yanı sıra binanın özgün yapısını koruyarak dönüştürmek de projenin ana fikrini oluşturmaktadır. Ofis ve atölyelerden oluşan sekiz adet bina, üretim alanlarını barındıran dokuz adet hol ve kömür silosu, orijinal halinde, 12.000 metrekarelik alanın %85'ini oluşturmaktadır. Üç, altı ve dokuz numaralı hollerin planlı olarak yıkılmasıyla, korunan hollerin doğal aydınlatma ve havalandırmaya kavuşturulmasının yanı sıra serbest açık alanlar da arttırılmıştır. Yıkılan hollerin çatıları ve belirli dış duvarları kaldırılmış buna karşın strüktürü korunmuştur. Sekizinci holde yer alan, işçiler için yapılmış, duş ve tuvaletler de korunmuştur ve günümüzde binadaki hostel ziyaretçileri tarafından kullanılmaktadır [119].

Binanın durumu ve iç mekân organizasyonu hakkında, binanın satın alınmasından önce net bir bilgiye sahip olamamaları nedeniyle ilk proje taslaklarında değişiklikler olduğunu kaydeden Buser, her yeni duruma göre planlı bir şekilde tasarımın güncellendiğini aktarmaktadır. Yedinci holün cephe özelliklerinden dolayı çok katlı bir yapı gibi görünmesine rağmen kat döşemelerine sahip olmaması, elektrik ve su

tesisatının işlevini korumasına rağmen endüstriyel üretim için tasarlanmış olması bunlara örnektir.

İsviçre’de, inşaat kalitesinin yüksek olması nedeniyle, korunan binaların 100-200 yıl ayakta kalabildiğine değinen Buser, bunun olumlu olmakla beraber eski binalardaki bakım onarım ihtiyaçlarını arttırdığına dikkat çekmektedir. Gundeldinger Feld binaları da 110 yıl endüstriyel faaliyetin ardından benzer bir durumda devralınmıştır. Deprem güvenliği, yangın güvenliği, kanalizasyon gibi konulardaki yasal düzenlemelerin de diğer bir sorun olduğunu aktaran Buser, bazı onarımlar ve uyarlamalar yüzünden sürenin uzadığını ve maliyetin yükseldiğini aktarmaktadır. Bunlara rağmen kâr odaklı bir yaklaşıma sahip olmamak paydaşların desteğini almakta önemli rol oynamıştır.

Dönüşüm çalışmalarının en başından beri sürdürülebilirlik esas alınmıştır. Bu çerçevede Gundeldinger Feld projesi 2000 Watt Enerji Derneğinin 4 pilot projesinden biridir ve aynı zamanda Basel’deki iki üniversitenin “sürdürülebilir semt gelişimi” konusundaki araştırma projelerinin uygulama alanı olarak yer almaktadır. Bu bağlamda çatıda fotovoltaik paneller yer almaktadır. Kira kontratlarının içerisine sürdürülebilirlik ile ilgili maddeler konularak bu yaklaşımın yazılı ve imzalı bir taahhüt haline gelmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra bölgede artan otopark alanı ihtiyacına karşın projede sadece ortak kullanımlı araçlara ait bir park yeri belirlenmiştir. Özel oto kullanımının azalması ile semtin trafiği ve çevre kirliliği de azalmıştır [119].

Hizmetler, enerji ve modernizasyona dair fiziki müdahalelere ek olarak kullanım ve binanın birlikte tartışıldığı bir tasarım ve uygulama süreci gerçekleşmiştir. Mevcut alan, böylece boş bir konteynerin ötesinde, oranları, atmosferi ve mevcut bileşenleri ile işlev bulup konumlandırmak için önemli bir ilham kaynağı haline gelmektedir. Bu durum alanın bazı kısımlarında orijinal işlevin devamı ile sonuçlanmıştır. Ofislerin yine ofis olarak kullanılması, üretim hollerinden birinde bir bira üreticisinin kiracı olması bu duruma örnektir. İki üç katlı ofis ve atölye binalarından farklı olarak, yüksekliği 9-12 metreyi bulan holler daha esnek kullanımlara olanak sunmaktadır. Mekânın değeri ve özellikleri bu hollerde de kullanım türünü ve mimari müdahale derecesini tespit etmiştir. Böylece, sahip olduğu üç adet koridor nedeniyle bazilika olarak da adlandırılan sekizinci holde neredeyse hiç müdahale yoktur. Buna karşın dört ve beşinci holler,

bitişik hollerin yıkılması nedeniyle yeni cephelere kavuşmuştur. Kullanıcı katılımı tasarımda rol oynayan diğer bir önemli etkidir. Mekânlar kiralanmaya hazır hale gelmeden, kiracı adayları bu alanları inceleyerek ihtiyaçları doğrultusunda tasarıma katkıda bulunmuşlardır. Kiracılar ayrıca finansal olarak da kısmen katkıda bulunmuş ve özel gelişim çözümlerini mümkün kılmıştır. Bu yakın işbirliği sayesinde dönüşüm kısa sürede gerçekleşebilmiştir [116].

Tüm bu özellikleriyle Gundeldinger Feld “yeniden yazılmış parşömen” olarak nitelenmektedir. Geçmişteki katmanların silinmediği, aksine görünür ve okunaklı kalması için korunduğu ve yaratıcı bir şekilde yeniden yazıldığı bu alan değişimin sürekliliğini ortaya koymaktadır. Dönüşümün mimarları, yazarlar olarak, mekânları müzeleştirmeden onların hikâyesiyle saygılı bir diyalog içine girmektedirler [116].

4.3.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

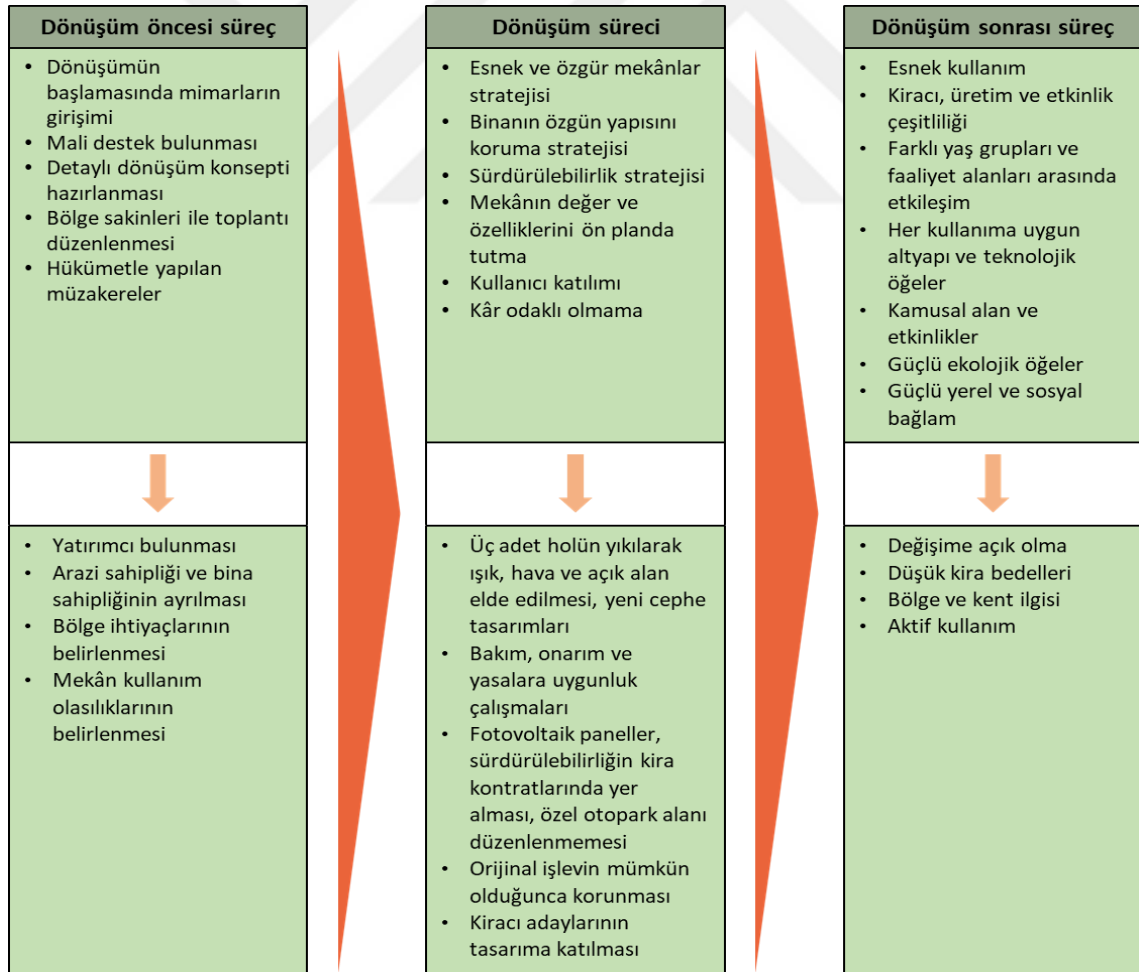
Başlangıç hedeflerinin %80’ine ulaştıkları görüşünü dile getiren Buser, yüzden fazla çalışma alanına ve çok çeşitli konularda faaliyet gösteren yetmiş kiracıya sahip olan Gundeldinger Feld’in günde bine yakın ziyaretçi çektiğini ifade etmektedir. Kiracıların belirlenmesinde mümkün olduğunca çeşitli ve tamamlayıcı bir karışım elde etmek amaçlanmıştır. Kâr odaklı olmadıkları için kira bedellerinin düşük olması kiracı sirkülasyonunu azaltmaktadır. Kiracılar sabit olmakla beraber farklı faaliyet konuları önemli bir çeşitlilik sunmaktadır. Alanda mimarlık ofisinden ayakkabı yapan ve tamir eden bir atölyeye, hostelden yuvaya, bağımlılık nedeniyle iş hayatından kopmuş bireylerin çalıştığı bir restoranttan yoga stüdyosuna, göçmenler için dil ve entegrasyon kursundan kuluçka merkezine (incubator), küçük bir tiyatro sahnesinden geleneksel yöntemlerle mobilya üreten atölyeye ve yerel bira üreticisine kadar çok farklı kullanımlar yer almaktadır. Mahallenin merkezinde, ticari ve kamusal fonksiyonların birarada toplandığı, ortak alanların kamusal kullanıma sürekli açık olduğu bir buluşma noktası olan Gundeldinger Feld, Buser tarafından “sosyal bir heykel” olarak nitelendirilmektedir. Mimar alanda değişim ihtiyacı olacağını ama alanın yüz yıl daha kullanılacağına ve dinamik kalacağına inandığını ifade etmektedir [116].

Gundeldinger Feld’in internet sitesi incelendiğine etkinliklerin Facebook aracılığı ile duyurulduğu bilgisi yer almaktadır. Facebook sayfasında ise festivaller, konserler,

seminerler, eğitimler, tiyatro oyunları, sergilerden oluşan çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler göze çarpmaktadır [120].

4.3.4 Değerlendirme

Açık alanlar ve geniş holler uyarlanabilirlik ölçütlerinden esnekliği karşılarken hollerin bölünerek kullanılması ölçeklenebilirliği desteklemektedir. Mekân kiracıları sabit olmasına karşın tüm mekânlar belirli etkinlikler için kullanıma açılabilmekte ve farklı düzenlemelerle kullanılabilir. Yüz on yıllık endüstriyel faaliyete rağmen belirli bakım onarım müdahalelerinden sonra yeniden kullanılması ve yıkılan hollerden kalan çelik strüktürün hâlâ ayakta olması dayanıklılık ölçütünü, belirli hollerin çatı ve duvarlarının kaldırılması sökülebilirlik ölçütünü oluşturmaktadır. Mimarların girişimi ve çabaları ile ekonomik ve yasal açıdan da dönüştürülebilir olduğu ortaya çıkmıştır. Dönüşüm süreçleri Şekil 4.4’de yer almaktadır.

Şekil 4.4 Gundeldinger Feld uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Gundeldinger Feld dönüşüm uygulamasına dair öne çıkan ekonomik kısıtlar dönüşüm için gerekli mali kaynakların bulunması ve alanın dönüşüm sonrası etkin biçimde kullanılması için kiracı bulma zorunluluğudur. Bu kısıtlar, mimarların mekân tasarımı ve dönüşüm süreciyle sınırlı olmayan yaratıcı girişimleri ve yaklaşımları yoluyla fırsatlara dönüşmüştür. Mali kaynak bulunarak hazırlanan konsept projeler ile yatırımcı desteği sağlanması, tasarıma potansiyel kullanıcı katılımının sağlanması ve kâr odaklı olmama sonucu düşük kira bedelleri gibi ekonomik ve sosyal fırsatlar bu yaklaşımların ürünüdür. Yerel bağlamın güçlü olduğu bir mahallede bölge sâkinlerinin desteğini alma zorunluluğu da önemli bir sosyal kısıt oluşturabilecekken, sâkinlerin paydaşlar olarak bu dönüşüme dair fikirlerinin dikkate alındığı ve katılımlarının sağlandığı etkinliklerle hem destek sağlanmış hem de bölge ihtiyaçları doğru bir şekilde belirlenmiştir. Alanın ilk kullanımından kaynaklanan %85 oranındaki kapalı alanlar dönüşüm açısından teknik kısıtlar oluştururken, alan kullanımı lehine yıkılan holler ile ışık, hava ve açık alan sağlanmıştır. Açık alanların artması ve bölgedeki yaşlı nüfus ile çocukları da kapsayacak şekilde her yaştan insanın kullanımına sürekli açık olması bölgedeki etkileşimi önemli ölçüde arttırmaktadır. Değişime açık, üretim ve etkinlik çeşitliliğine sahip, esnek kullanıma olanak sunan tasarım ve programın yanı sıra sürdürülebilirlik stratejisi ile endüstriyel bir alanın çevresel fırsatlar sunan bir kullanıma kavuşması sağlanmıştır. Yasal bir kısıt olarak hükümetin konut ısrarı da mimarların etkinliği ile özgür alanlar elde edilmesi sonucunu doğurmuştur.

4.4 Lx Factory – Lizbon

4.4.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.4 Lx Factory kimlik bilgileri¹

Yapının adı:	Lx Factory	Yapım yılı:	1846-1900
Konumu:	Alcantara/Lizbon - Portekiz	Dönüşüm yılı:	2008
Mülkiyet:	MainSide SGPS	Eski işlevi:	Tekstil, gıda, matbaacılık üretimi
İşletme:	MainSide SGPS	Yeni işlevi:	Yaratıcı endüstriler kompleksi

¹ Çizelgedeki fotoğraf [121]'den alınmıştır.

Lx Factory, Alcantara Bölgesi'nde bulunan, Lizbon'un tarihindeki en önemli endüstriyel tesislerden birinin dönüşümü ile elde edilmiş yaratıcı endüstriler kompleksidir. Mirasın teknoloji ile birlikte yaşadığı 23.000 metrekarelik alan, yaklaşık bin kişi istihdam eden, kültür, moda, tasarım, reklamcılık, teknoloji, vb. birçok alanda faaliyet gösteren iki yüz firmayı barındırmaktadır. Üretim tesislerinin kökeni, bir tekstil firması için mimar José Pires da Fonte tarafından, ana binanın tasarlandığı 1846 yılına dayanmaktadır. Ritmik düzendeki pencereleri ile 123 metre uzunluğa ve 20,6 metre genişliğe sahip dört katlı ana binaya (I yapısı) ek olarak, 1851-1855 yılları arasında alanda beş adet üretim binası daha inşa edilmiştir ve 1900 yılında fabrika, yapılan yeni eklerle, bir kez daha genişlemiştir. Şirketin kapanması ile 1918 yılında, alanda, gıda sektöründe faaliyet gösteren bir firma, 1961 yılında matbaacılık alanında faaliyet gösteren ve ana binaya beşinci katı ekleyen bir firma ve 1980'lerde yine bir basımevi olan Gráfica Mirandela üretim yapmıştır. Alan, 2005 yılında, yeniden kullanım konusunda uzman bir yatırımcı ve geliştirici grup olan MainSide SGPS tarafından satın alınmıştır. Lizbon'un dönüşümüne ait büyük bir kentsel proje olan Alcantara XXI'in onaylanmasındaki gecikmeler sonucu MainSide, yatırımlarının geri dönüşü için, alanı geçici kullanıma açmaya ve mekânları bölerek çeşitli boyutlardaki ofis alanları olarak kiralamaya karar vermiştir. Böylece ilk firmaların taşınmasıyla 2008 yılında Lx Factory hayata geçmiştir ve alanın kullanımı bu doğrultuda zamanla kalıcı hâle gelmiştir [122], [123], [124], [125].

Alanda, 2008 yılında, OFFF Festivali ve Peter Zumthor: Binalar ve Projeler sergisi olmak üzere iki adet önemli etkinlik düzenlenmiştir. Festival çeşitli ticari satışlar, sergiler ve konferanslardan oluşmuştur. Peter Zumthor sergisinde ise büyük ölçekli maketler, videolar, çeşitli eskizler ve çizimler, o zaman henüz boş olan ana binanın ve bitişik depoların geniş iç mekânlarında sergilenmiştir. Bu iki etkinlik binaların tanınırlığını arttırmış ve mekânların kiralama sürecini kısaltmıştır. Bunun yanı sıra, etkinlikleri düzenleyen kuruluşların yaptıkları mekân düzenlemeleri ile alan dönüşmeye başlamış ve bu durum MainSide firmasına dönüşüm maliyetleri açısından büyük avantaj sağlamıştır [125].

4.4.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Mimari proje, bir yandan kullanımın geçici niteliği nedeniyle başlangıç yatırımı açısından bir maliyet önlemi olarak ve diğer yandan da endüstriyel alan imgesini koruma isteği sonucu en az müdahale ilkesiyle tasarlanmıştır. MainSide SPGS firmasından mimar Joana Branco Gomes, tam metni EK-D-1’de yer alan görüşmede, hacimler, pencere düzeni ve orijinal yapının korunduğunu, geniş iç mekânların gerektiğinde eski haline döndürülebilmesi ya da farklı işlevler için düzenlenebilmesi için kolayca sökülebilen alçı levha duvarlarla bölündüğünü belirtmiştir. Endüstri mirasının izi olduğu için ana bina cephesindeki büyük deliği de koruduklarını ifade etmiştir. Binayı yeni işlevler için uyarlama yatırımı aşamalı olarak gerçekleştirmiştir. MainSide ortak alanların dönüşümünü üstlenirken, iç mekân organizasyonu kiracılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kiralanan alanlarda, her şirket, eski bina özelliklerini korumak şartıyla, mekânları ihtiyaçlarına göre dönüştürme özgürlüğüne sahiptir. Endüstriyel ortamın bitmemiş görüntüsü ve dokusu, yaratıcı firmalar için en çekici özelliklerden biri haline gelmiştir. Büyük açık alanları, esneklik sağlamaları nedeniyle, binaların sunduğu en önemli fırsat olarak gören Gomes, eski olması nedeniyle ise binanın ısı yalıtımı, su yalıtımı gibi teknik konularda kısıtlara sahip olduğunu ifade etmiştir.

Portekiz’deki Brezilya Yılı kutlamaları sırasında Brezilya Kültür Merkezi olarak kullanılması için 1.200 metrekarelik eski depo alanının (Fabrika L) ücretsiz olarak açılması, mekânın Brezilyalı bir sanatçı tarafından yenilenmesi ile sonuçlanarak önemli bir kazanıma dönüşmüştür. Sanatçı alanda bir tiyatro, bir sanat galerisi, bir bar ve bir film kulübü tasarlamıştır. Kasım 2012’de başlayan etkinlikler kapsamında yedi ay boyunca çeşitli konserler, sergiler, çalıştaylar ve seminerler düzenlenmiştir. Lx Factory’nin kuzeybatısındaki küçük bahçede inşa edilen Kairos Pavyonu da alanda gerçekleşen önemli projelerdendir. Mimarlar João Pedro Quintela ve Tim Simon’ın girişimi ile başlayan proje, “kültürel işler üretmek ve sunmak için, mekânın kaçınılmaz bir tema olarak ortaya çıktığı, sürdürülemez ve engelleyici sosyo-ekonomik bağlama” bir tepki olarak üretilmiştir. Bu proje için Lx Factory’nin seçilmesi geleneksel kültürel kurumların aksine daha fazla özgürlük alanı tanımasından kaynaklanmaktadır. Mimarlar pavyona ek olarak, içinde bulunduğu bahçenin de düzenlemesini yapmışlardır. Pavyona, inşa edildikten sonra, farklı disiplinlerden çeşitli sanatçılar

tarafından da birkaç kez müdahale edilmiştir. Projenin başlangıçtaki amaçlarından biri olan, diyalog ve fikir tartışması yaratma olgusu böylece gerçekleşmiştir. Müzelerin ve galerilerin kurumsallaşmış ortamlarından farklı olarak, Kairos, farklı projelerin, fikirlerin ve kuşakların, buluşması, etkileşimi ve paylaşmasına olanak tanıyacak şekilde önerilere ve katılıma açık bir kamusal alan sunmaktadır [125].

Lx Factory'nin Lizbon'da bir ilk olması nedeniyle alanın dönüşümü ile ilgili en büyük sorunun yasal çerçeve eksikliği olduğunu aktaran Gomes, başlangıçta çöp, trafik gibi konularda da zorluklara neden olan bu sorunun, belediyenin işbirliği sonucu çıkan yasa ile giderildiğini belirtmektedir. Kiracıları da belli ölçütlere göre seçtiklerini ifade eden Gomes, aynı tür üretim yapan ya da hizmet veren organizasyonlar yerine ilginç, genel konseptte ve diğer sâkinlere katkı sunacak projelere öncelik verdiklerini açıklamaktadır. Çeşitlilik ve alandaki organik ilişkiler üretilen işlere olumlu anlamda yansımaktadır.

4.4.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

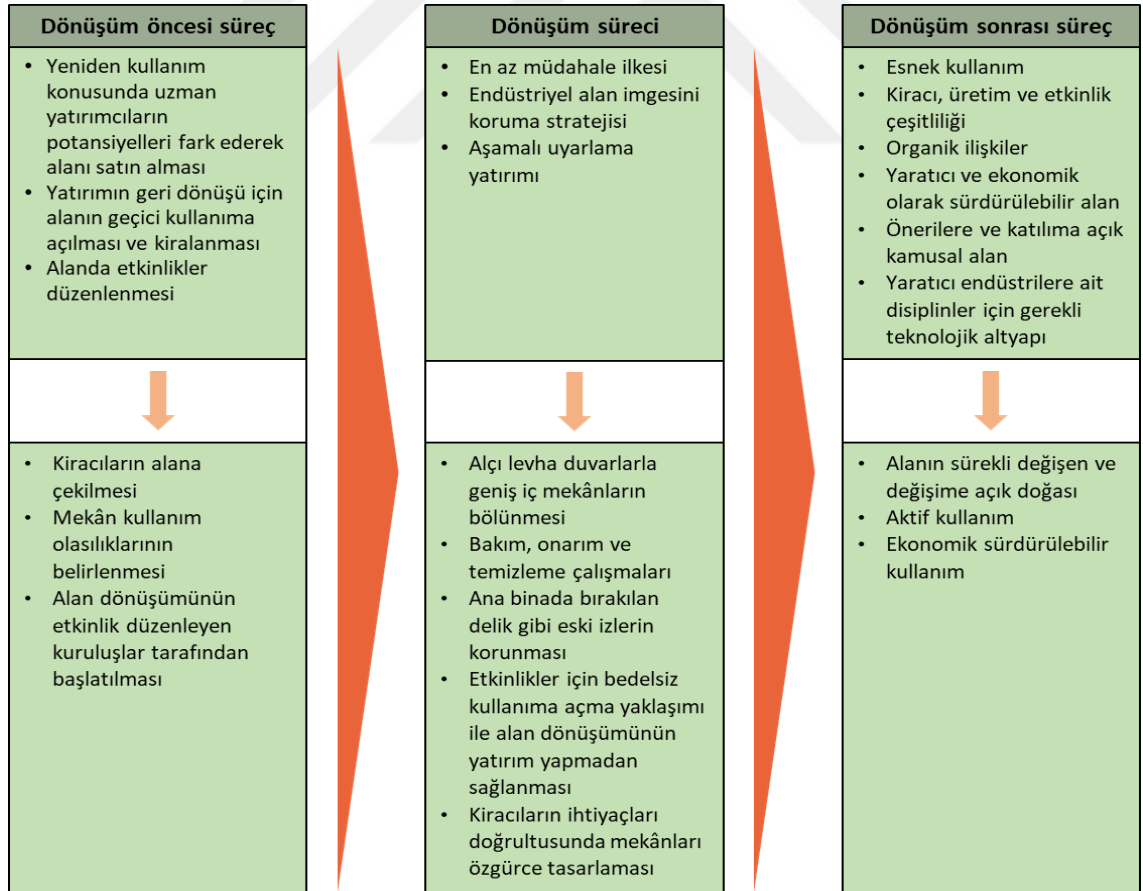
Lx Factory alanının sadece kültürel, ticari ya da kamusal diye tanımlanamayacağını savunan Gomes, sürekli yeni projeler ve insanlar barındıracak yaratıcı kültürel ve ticari hizmetlerin bir arada oluşunun burayı özgün kıldığını ifade etmektedir. Kültürün sadece geleneksel sanat mekânlarını değil, restoranlar, ofisler, oteller, kamusal alanlar gibi çeşitli ve farklı mekânları da işgal etmesi yoluyla herkese açık ve erişilebilir hâle geleceğini ifade eden Gomes'e göre, Lx Factory bunu sağlayan bir alan haline dönüşmüştür.

Alan sıklıkla ziyaretçi sayısını arttıran kültürel ve ticari etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Pazar günleri ortak açık alanlarda kurulan Lx Market, yılda iki kez mayıs ve kasım aylarında düzenlenen ve tüm fabrika yapılarına çeşitli etkinliklerle kamusal erişimin sağlandığı Open Days bunlara örnektir. Open Days kapsamında yılda iki kez düzenlenen ve bir şehir sanat festivali olan Wool on Tour projesi ile Lx Factory, çalışmalarının tanınması için bir ortam bulan birçok sanatçı için deneysel bir alan haline gelmektedir. Lx Factory'nin doğası gereği yıllar içinde değiştiğini ve değişmeye devam edeceğini ifade eden Gomes, birçok projeye önyak olan bu dönüşümün boş ve kullanılmayan alanlarda, ofis kuleleri yerine, yaratıcı ve ekonomik olarak da sürdürülebilir birşeyler yapılabileceğinin göstergesi olduğunu savunmaktadır.

Lx Factory internet sitesindeki Open Day etkinlikleri incelendiğinde çalıştaylar, sergiler, konserler ve çeşitli performansların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra alan kiracılarının da mimarlık, tasarım, yemek servisi/restoran, alışveriş/serbest zaman, reklam, moda, görsel sanatlar, performans sanatları, müzik, yeni teknolojiler, iletişim, fotoğraf, yayıncılar ve diğer başlıkları altında toplandığı görülmektedir [126].

4.4.4 Değerlendirme

Uyarlanabilirlik ölçütlerinden esneklik ve ölçeklenebilirlik, Lx Factory örneğinde, geniş iç mekânlar ve bunların farklı ihtiyaçlara göre bölümlenip gerektiğinde de eski haline döndürülmesi olanağı ile karşılanmaktadır. Belediyenin işbirliği ile yasal olarak, farklı kullanım yaklaşımları ile de ekonomik olarak dönüştürülebilir olduğu ortaya çıkmaktadır. Teknik sorunlara rağmen yüz yıldan fazla süredir ayakta olan ve talep gören binalar dayanıklılık ölçütünü doğrulamaktadır. Alana dair dönüşüm süreçleri Şekil 4.5'de yer almaktadır.

Şekil 4.5 Lx Factory uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Lx Factory dönüşüm uygulamasına dair ekonomik kısıtlar büyük binaların dönüşümü için gerekli yatırım maliyetleri ve dönüşüm sonrası kiracı bulma zorunluluğu olarak ortaya çıkmaktadır. Mekân dönüşümlerinin etkinlik yapan kuruluş ve kiracılara bırakılması ile yatırım maliyetleri karşılanırken, etkinlikler için bedelsiz kullanım olanakları ile mekânların tanınırlığı artırılmış ve alana kiracı çekilmiştir. Yasal çerçeve eksikliği dönüşümle ilgili bir başka kısıtken, belediye ile işbirliği sayesinde bu dönüşüm ile sınırlı olmayan, Lizbon'daki olası yeniden kullanım uygulamaları için oluşturulan yasal düzenlemelerle kent için bir fırsata dönüşmüştür. Çöp ve trafik sorunları gibi çevresel kısıtlar ise yine bu yasal düzenlemeler yoluyla ortadan kaldırılmıştır. Geniş bir alana yayılmış ve merkezi konumdaki tesisin, endüstri mirası imgesi korunarak hem yaratıcı hem de ekonomik olarak sürdürülebilir, çağın gereklilikleriyle uyumlu kültürel bir alana dönüştürülmesi, bir model oluşturarak kent için en büyük fırsatlardan biri haline gelmiştir.

4.5 Buda Fabrik – Kortrijk

4.5.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.5 Buda Fabrik kimlik bilgileri¹

Yapının adı:	Buda Fabrik	Yapım yılı:	1924
Konumu:	Buda Adası/Kortrijk - Belçika	Dönüşüm yılı:	2005-2012
Mülkiyet:	Belediye	Eski işlevi:	Tekstil fabrikası
İşletme:	Belediye	Yeni işlevi:	Kültür ve sanat merkezi

¹ Çizelgedeki fotoğraf [127]'den alınmıştır.

Belçika'nın batısında yer alan Batı Flandre iline bağlı Kortrijk kenti, kurulduğu 16. yüzyıldan bu yana keten ve yün endüstrisinde etkin olmuş, özellikle endüstri devrimi sonrasında mekanik üretim gücü ile ön plana çıkarak, Avrupa'da tekstil alanındaki önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Enformasyon çağındaki yeni teknolojilerle farklılaşan üretim biçimleri, diğer endüstri kentlerinde olduğu gibi Kortrijk'de de bir değişim ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda kentin gelişim ve tanıtım stratejilerinin önemli bir bölümünü yaratıcı endüstriler oluşturmaya başlamıştır [128].

Kortrijk'in içinden geçen Leie nehrinin iki kolu arasında kalan Buda Adası bu yeniden gelişim sürecinin ana aktörlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Kent konseyi, Buda Adası'nı kültür, sanat ve yaratıcı endüstriler için bir üretim merkezi haline getirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, adada 1924 yılında inşa edilen Desmet-Dejaeghere Tekstil Fabrikası'nın günümüzde kültürel bir üretim mekânı olan Buda Fabriek'e dönüşümünde önemli rol oynayan ana unsurlardan biri halkı, kültür-sanat aktörlerini ve şirketleri bu alana geri getirme amacı olmuştur. Bu amaçla, Buda Fabriek'in hayata geçirilmesinin başlangıç noktasını, alandaki işlevlerin kesin tanımlarını yapmak yerine yaratıcı fikirlerin ortaya çıkmasına olanak sunan, kent konseyinin açtığı mimari proje yarışması oluşturmaktadır. Belirli değerlerde binalar ya da kent için yeni bir yüz yaratmak isteyen her türden girişimi destekleyen ve bir hükümet kuruluşu olan Open Oproep'in 2005 yılında açtığı davetli yarışmayı 51N4E mimarlık ofisi kazanmış ve dönüşüm sürecinde uygulanacak tasarımı gerçekleştirmiştir. Klasik kültür merkezi yarışmalarından farklı olarak, bu yarışmada, kent konseyi kullanıma dair bir öngörüde bulunmamış, bina programını tamamen yarışmacılara bırakmıştır. 51N4E mimarlık ofisinin projenin tasarımında görev alan mimarlarından Aline Neiryneck, tam metni EK-E-1'de yer alan görüşmede, kent konseyinin yaklaşımının projeyi mimari tasarım açısından daha zor ama ilginç ve büyüleyici kıldığını ifade etmektedir. Kullanıcının ve programın belirsizliği, bölge ihtiyaçlarının ve potansiyellerinin her yönüyle belirlenmesi sürecini de içeren, esnek ve farklı kullanımlara olanak sunan bir tasarımı beraberinde getirmiştir [128], [129].

4.5.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Buda Adası içerisinde yer alan fabrika, sokak tarafından görülebilen küçük bir kısım haricinde, etrafı tümüyle özel bir yatırımcıya ait binalarla sarılı halde olup endüstrinin izlerini taşıyan 4.240 metrekarelik bir bina kompleksinden oluşmaktadır. Proje için ayrılan bütçe ise 2 Milyon Euro civarındadır ve Neiryneck'in ifadesiyle oldukça düşüktür. Bütçenin nereye harcanacağına saptanmasına dair zorunluluk tasarım yaklaşımını belirleyen önemli bir unsur olmuştur. Tamamen çağdaş bina standartlarında çalışma alanları elde etmek amaçlandığında varolan bütçenin binanın ancak %10'unun dönüşümüne yetmesi, belirli standartların zaman içindeki eklemelerle sağlanacağı ama alanın tamamının kullanıldığı ve iyi işleyen bir mekân zinciri elde edilmesi kararında etkili olmuştur [129].

Tasarım aşaması öncesinde kompleksin içinde bulunduğu alanın potansiyelleri belirlenmiş ve farklı kullanımlar için mümkün olduğunca çeşitli mekânlar elde edebilmek amacıyla bu potansiyelleri fırsata dönüştürme yolları ortaya konmuştur. Bunun sonucunda belediyenin, fabrikanın etrafını saran ve yaşlılar evi olarak kullanılan binanın sahipleri ile görüşmesi önerilmiş ve gerektiğinde komşu mekânların da açılarak projeye dâhil edilmesi sağlanmıştır. Fabrika ile yaşlılar evi arasına konulan, yangın yalıtımlı ve katlanabilen bölücülerle, gerektiğinde büyük gerektiğinde küçük olarak kullanılacak, farklı sahipleri olan ama birlikte çalışan esnek mekânlar yaratılmıştır.

Bina kompleksinde gerçekleştirilen diğer iki önemli tasarım müdahalesinin sonucunda birincisi yapılar topluluğunun merkezinde, diğeri ise yapılar topluluğunun sokak cephesinde yer alan iki adet beşgen biçimli mekân elde edilmiştir. Yapılar topluluğunun ortasında kalan beşgen, çok katlı binanın günışığından yararlanabilmesi adına her kattaki döşemelerin kısmi olarak sökülmesiyle elde edilen ve çatıdan binanın içine ışık alan düşey sirkülasyon mekânıdır. Yapıların merkezinde yer alan bu düşey sirkülasyon, çevresindeki mekânları da birbirine bağlama görevi üstlenmiştir. Böylece mekânlar, aralarında yer alan kapılar sayesinde, ayrı ayrı kullanılabileceği gibi bir zincir şeklinde tek mekân olarak da kullanılabilir. İkinci beşgen ise sokak cephesinde yer alan boşluğa yerleştirilen giriş avlusudur. Böylece binanın dışarıdan algılanması sağlarken, aynı zamanda kente yeni bir yüz kazandırılmıştır. Bu alan, Buda Fabriek içerisinde

gerçekleşmekte olan etkinliklerin bir önzemesi niteliğindeki sergileri içermektedir [130].

Binaların mimari dönüşümünde özellikle mevcut taşıyıcı sistemin, yapı dokusunun ve yapısal elemanların korunmasına özen gösterilmiştir. Döşemede hasar gören seramikler, ilk üretim tesisinin hâlâ faaliyetine devam etmesi sayesinde, orijinal seramiklerle değiştirilmiş, duvarlarda döşemenin dokusuna uygun tuğlalar kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, tavandan dökülen alçı sıvaların altındaki orijinal rengin döşemedeki seramiklerle uyumlu olması nedeniyle, büyük bir masraf kalemi olan yenileme yerine tavandaki sıvaların tamamen kaldırılmasına karar verilmiştir.

Henüz yapım aşamasındayken kiracı bulma ve program konusundaki çalışmalar başlamış ve bina kullanıcı adaylarına açılmıştır. Yaratılan her türlü görsele rağmen, ortadaki beşgeni elde etmek için döşemeler sökülüncüye kadar, mekânların fazla rağbet görmediğini belirten Neiryck, ışığın binanın içine dolmasıyla kısa sürede ziyaretçi sayısının arttığını ve mekânların kiralandığını ifade etmiştir. Kullanıcıların belirlenmesi ile birlikte talepler de oluşmaya başlamış ve başlangıçtaki belirsizlik nedeniyle tüm kullanım ihtimallerine göre yapılan tasarımda bile bazı değişiklik ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Başlangıçtaki esneklik ve çeşitlilik yaklaşımı bu değişimlerin çok sınırlı kalmasını sağlamıştır, ancak korkuluk yerlerinin değişmesi ya da bazı mekânlara kapı eklenmesi gibi küçük çaplı değişimleri henüz yapım aşamasındayken gerekli kılmıştır. Mekânların gerektiğinde birleşip gerektiğinde bölünerek kullanılması için tasarlanan çok sayıdaki çift kapıya rağmen, kullanıcıların alana gelmesiyle yeni kapı eklemek zorunda kalmalarının, tasarımda kullanıcı etkisinin önemini gösteren çok belirgin bir örnek olduğuna vurgu yapan Neiryck, belediyenin ise bu değişimler konusunda açık olmasını bir avantaj olarak görmektedir. Tasarımın en zayıf noktasını ise sadece insanlar için tasarlanan küçük asansör olarak açıklayan Neiryck, bunun ise tamamen maliyet nedeniyle belediye ile birlikte alınmış bir karar olduğunu, ancak belirli etkinliklerde kiracıların büyük eşyaları taşımak için vinç kiralamak zorunda kaldıklarını belirtmektedir.

4.5.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

Binanın 2012 yılında açılarak kullanılmaya başlanmasından sonraki iki yıl boyunca, gerçekleşen etkinlikler süresince, alanı ziyaret ederek mekân kullanımlarını incelediklerini aktaran Neiryck, hazırladıkları renkli plan şemaları üzerine işledikleri mekân kullanımlarındaki çeşitliliğin sevindirici olduğunu ifade etmektedir.

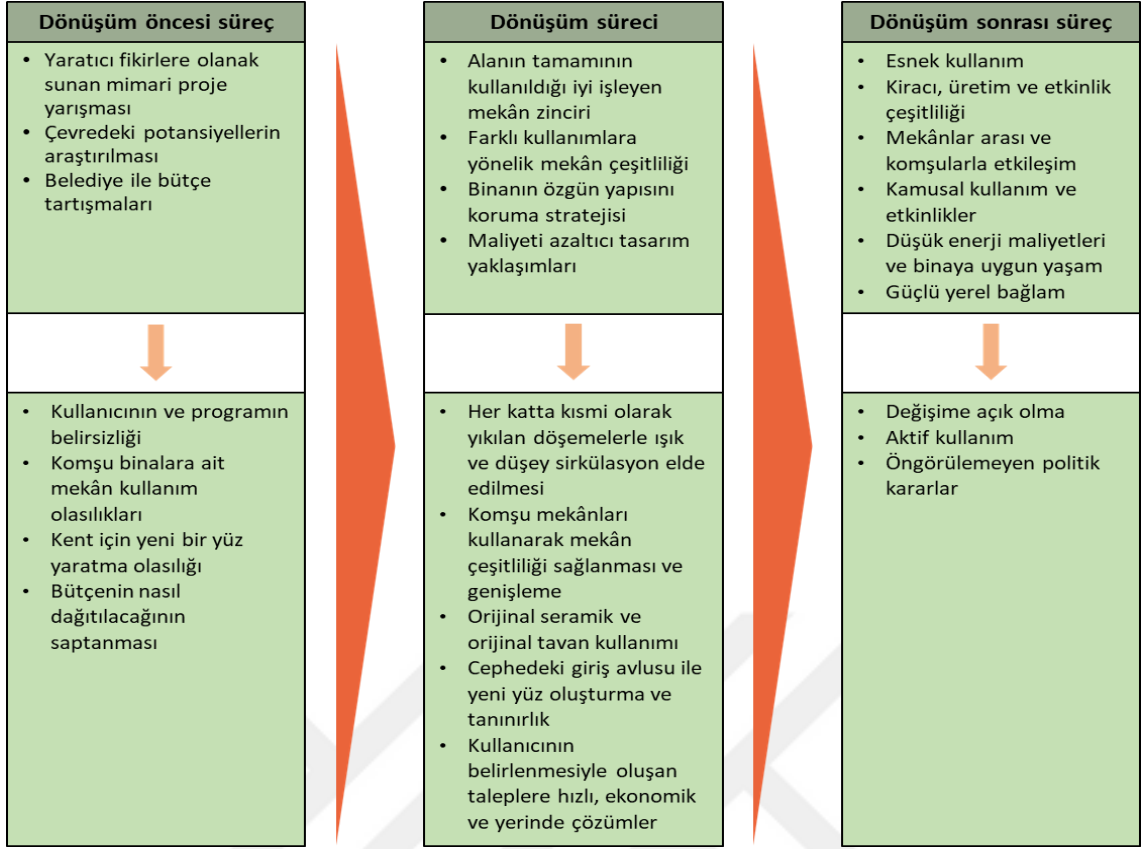
Günümüzde binaların kiralanmadığı zamanlarda boş kalmasını önlemek, alanı sürekli açık ve canlı tutabilmek için bir çekim noktası olarak, alanda, ahşap üretimlerinin ve 3d işlerin yapıldığı bir üretim laboratuvarı (Buda Lab) kurulmuştur. Buda Fabriek'in yönetiminden sorumlu Hans Vandenberghe, tam metni EK-E-2'de yer alan görüşmede, farklı kullanımlara da olanak tanınması açısından alanın sahip olduğu tek kalıcı kurulum olan Buda Lab'ın, sadece sonuç ürünün değil sürecin de görüldüğü bir sergileme fikrini desteklemesi nedeniyle bina kullanıcıları tarafından da rağbet gördüğünü belirtmiştir. İlk kurulduğu 2016 yılında, giriş katında yer alan Buda Lab'ı "binanın vitrini" olarak tanımlayan Vandenberghe, üretim laboratuvarının, başarılı olması nedeniyle zaman içinde alan ihtiyacının artması üzerine üçüncü kattaki en geniş mekâna taşındığını ifade etmektedir. Alandaki en büyük alanın farklı kullanımlara kapanmasına ve Buda Lab'ın giriş katındaki vitrin olma özelliğinin ortadan kalkmasına rağmen, Vandenberghe, alanı canlı tutan ve çok talep gören bir işleve sahip olması nedeniyle bu taşınma uygulamasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Alanın bazı kısımlarının bir üniversitenin el sanatları bölümü için kullanılması tartışmaları da gündemdedir, ancak farklı kullanımlara açık ve sürekli değişen dinamik yapısının bozulacağına dair kaygılar nedeniyle henüz bir sonuca varılamamıştır. Belçika'daki bütün binaların, insan ihtiyaçlarına göre düzenlenerek her mevsim kullanıldığını ifade eden Vandenberghe, Buda'da ise tersine bir durum olduğunu, etkinliklerin ve insanların bina ile birlikte yaşadığını aktarmaktadır. Kışın soğuk havalarda üretimin, çalıştayların yer alacağı hareket odaklı etkinlikler ve projeler hayata geçirilerek ısıtma sorunları ortadan kaldırılmaktadır. Bütçenin kısıtlı olması nedeniyle oluşagelen bu durum binanın en önemli özelliklerinden biridir ve binayı yaşayan bir varlığa dönüştürmektedir.

Binanın içerisindeki mekânlar kullanım amacına göre çeşitlilik gösteren ücretler karşılığında kiralanabilmektedir. Buda Lab da benzer şekilde farklı ücretlerle çeşitli

üyelik sistemlerine bağılı olarak hizmet vermektedir. Ancak bazı sosyal projelerde hem katılımcılar hem de ziyaretçiler için mekânlar bedelsiz kullanıma açılmaktadır. Binanın gelecekteki kullanımı, tüm başarısına rağmen mülkiyetin belediyeye ait olması nedeniyle, altı senede bir yapılan seçimlerle ve kent politikalarıyla doğrudan ilişkilidir.

4.5.4 Değerlendirme

Uyarlanabilirlik açısından ele alındığında, Buda bina kompleksi, gerektiğinde bağımsız küçük mekânlara bölünerek gerektiğinde ise merkezdeki düşey sirkülasyon etrafında zincir şeklinde tek bir mekân halinde kullanıma olanak tanıyan yapısal özellikleri nedeniyle esneklik ölçütünü karşılamaktadır. Yapının komşu binalara ait mekânların kullanılması yoluyla genişletilebilmesi ve mekânların bölünüp birleştirilmesi yoluyla boyutlandırılabilmesi ölçeklenebilirlik ölçütüne karşılık gelmektedir. Kentin yaratıcı endüstriler yoluyla geliştirilmesi hedefinin bir parçası olmasının yanı sıra belediyeye ait mülkiyeti nedeniyle yapının yasal açıdan, düşük bütçeye rağmen bölgeyi canlandıracak bir işlev kazandırılması nedeniyle ise ekonomik açıdan dönüştürülebilir olduğu görülmektedir. Yapının içine ışık alabilmek ve tasarımın omurgasını oluşturan düşey sirkülasyonu oluşturabilmek için her katta döşemelerin kısmi olarak kaldırılması ve binaya çok sayıda ziyaretçiyi aynı anda barındıracak işlevler kazandırılması, uyarlanabilirliğin hem sökülebilirlik hem de dayanıklılık ölçütlerinin karşılandığını göstermektedir. Süreçleri açısından incelendiğinde, her aşamada izlenen yollar Şekil 4.6'da yer almaktadır.

Şekil 4.6 Buda Fabrik uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Buda Fabrik dönüşüm uygulamasında düşük bütçe, enerji maliyetleri, eskilik nedeniyle gerekli bakım onarım masrafları ve kullanıcı belirsizliği ekonomik kısıtlar olarak ortaya çıkmaktadır. Düşük bütçe, tasarım yaklaşımı ile mekân zinciri elde edilmesi fikrini ortaya çıkartarak, yaratıcılık bağlamında sosyal ve esnek mekânlar bağlamında teknik fırsatlara dönüşmüştür. Enerji için gerekli maliyetler, bina koşullarına uygun etkinlikler yoluyla ortadan kaldırılarak hem çevresel hem de ekonomik fırsata dönüştürülmüştür. Bakım onarım masrafları orijinal seramik ve tavan kullanımı yoluyla mirasın korunumu bağlamında sosyal, uygulama kolaylığı açısından teknik ve masrafın ortadan kalkması sonucu ekonomik fırsatlara dönüşmüştür. Binalarla sarılı ışık almayan mekânlar, kısmen sökülen döşemeler sayesinde işiğe kavuşmuş ve tasarımın omurgasını oluşturan sirkülasyon mekânı ortaya çıkmıştır. Bu yolla kiracı bulunması kolaylaşarak kullanıcılar belirlenmiştir. Komşu mekânların kullanımı bina sınırlarının dışına taşan bir etkileşimi ortaya koymuş, mekânsal zenginlik üretim ve etkinlik çeşitliliğinin artmasına katkıda bulunmuştur. Mimarların dönüşüm sonrası süreci izlemesi, gelecekteki benzer projeler için deneyim ve veri oluşturarak yine proje sınırlarını aşan bir fırsata dönüşmüştür.

4.6 Zo Centro Culture Contemporanee – Katanya

4.6.1 Tarihçe ve Dönüşüm Öncesi Süreç

Çizelge 4.6 Zo kimlik bilgileri¹

Yapının adı:	Zo Centro Culture Contemporanee	Yapım yılı:	18. yüzyıl
Konumu:	Katanya/Sicilya - İtalya	Dönüşüm yılı:	2001
Mülkiyet:	Belediye	Eski işlevi:	Sülfür rafinerisi
İşletme:	Zo Kültürel Birliği	Yeni işlevi:	Kültürel etkinlikler için karma kullanım

¹ Çizelgedeki fotoğraf [131]'den alınmıştır.

Zo Centro Culture Contemporanee, İtalya'nın Sicilya Bölgesi'ndeki Katanya ilinin tarihi merkezinde yer almaktadır. 18. yüzyıla tarihlenen bir grup endüstriyel üretim tesisinin parçası olan eski bir fabrika yapısının dönüşümü ile hayata geçmiştir. Sicilya'nın iç bölgelerinde yer alan madenlerdeki sülfürün işlenmesi için kullanılan bu kompleks, ilk işlevi ile kullanımı süresince, yerel ekonominin itici gücü ve Katanya endüstrisinin merkezi haline gelmiştir. Bina işlevini kaybettikten sonra, bir süre, aynı zamanda mülkiyeti de elinde bulunduran Katanya Belediyesi tarafından spor salonu olarak kullanılmıştır. Daha sonra, 1997 yılında bir grup genç yerel sanatçının girişimiyle başlayan ve dört yıl süren planlama çalışmaları sonucunda, 2001 yılında, mimar Neege Allen Navarria tarafından tasarlanan yeniden kullanım projesi ile kültür merkezi olarak işlev kazanmıştır. Aynı zamanda müzisyen olan Navarria, tam metni EK-F-1'de yer alan görüşmede, projeye dâhil olma sürecine ilişkin olarak, dönüşüme ön ayak olan kişileri önceden, birlikte yaptıkları sanatsal işler nedeniyle tanıdığını ve böylece başından itibaren dönüşüm projesinin içinde olduğunu ifade etmiştir [132].

4.6.2 Mimari Tasarım ve Uygulama

Başlangıçta binanın fiziksel olarak kötü durumda olduğuna ve Avrupa Birliği fonlarından elde edilen 200.000 Euro'nun altındaki son derece kısıtlı bir bütçeye sahip olduklarına değinen Navarria, bu durumun tasarımı şekillendirdiğini ifade etmiştir. Temel fiziksel sorunların giderilmesi öncelik kazanmış, daha sonra farklı ihtiyaçlara yönelik sade bir yaklaşımla mekânların tasarımı gerçekleştirilmiştir. Gerekli elektrik ve mekanik sistemler kurulmuş, ana tiyatro için Belçika'dan son teknoloji ürünü, motorlu geri çekilebilir oturma (teleskopik tribün) sistemi getirilmiş ve çatıda bir bölüm ofis alanına dönüştürülmüştür. Teleskopik tribün sistemi sayesinde ana tiyatro mekânı farklı etkinlikler için esnek kullanıma kavuşmuştur. Bazı mekânlar teknolojik olarak daha donanımlı, bazıları ise daha esnek alanlar sunarak etkinlik çeşitliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Günümüz kültürel etkinlik mekânlarında klasik üretim anlayışına ek olarak belirli bir derecede teknoloji kullanıldığına, müzik ve video donanımlarının sıklıkla yer aldığına ve mekânların esneklik özelliklerine değinen Navarria, bunların ifade biçimlerini de etkileyen unsurlar olduğunu savunmaktadır.

Restoranda bulunan anıtsal çelik bar tezgâhı, endüstriyel zamandan kalma bir obje imgesi sunarken, çubuğa asılı bar aydınlatma elemanları ve çıkış kapıları üzerindeki aydınlatma kutuları kükürt kristallerini andırmaktadır. Metaforik bir tasarım dili ile endüstri mirasının izleri canlandırılmaya çalışılmıştır. Binanın tarihi olması nedeniyle katı mevzuata uyum zorluğunu ve başlangıçta binayı illegal olarak kullanan bir grubun varlığını yasal zorluklar olarak tanımlayan Navarria, binanın belediyeye ait olmasını bu zorlukların aşılması için bir avantaj olarak belirtmiştir.

Zo, tüm çağdaş sanatsal ve kültürel ifadelerin yayılmasını teşvik etmeyi amaçlayan, benzer uluslararası yapılarla ilişki içinde, kültürel etkinlikler planlayan ve üreten bir “fabrika”ya dönüşmüştür. Sürekli değişen, farklı özelliklere sahip çok disiplinli etkinlikler için tasarlanmış ve yeni ifade biçimleri için deney imkânı sunan bir alandır [133].

4.6.3 Mevcut Kullanım ve Öngörüler

Zo Centro Culture Contemporanee, 1.100 metrekaresi kapalı olmak üzere toplam 1.600 metrekare alana sahip, her performansın farklı gereksinimlerine göre mekânların uyarlandığı bir projedir. Ana tiyatro mekânı olarak da anılan çok amaçlı alan, serbest etkinlik mekânı, restoran, ofisler ve açık alandan oluşan bu kültürel merkezde etkinlikler de program, üretim ve sanatçı ilişkileri, eğitim ve sosyal yenilik olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmıştır. Program multidisipliner sanatlarla ilgilenenlere yönelik etkinlik kurslarını içermektedir. Üretimler farklı sanatsal alanlara aittir, sık sık uluslararası sanatçıların yapımları festivallerin içinde yer almakta ve yerel kaynaklarla kültürel değişimi hedeflemektedir. Yerel sanatçılar için kalıcı, yabancı sanatçılar için geçici olmak üzere iki çeşit sanatçı işliğı kullanımı bulunmaktadır. Eğitim özellikle üniversite öğrencilerine yönelik farklı seviyelerdeki çalıştayları içerir. Sosyal yenilik ise sosyal ihtiyaçları etkili bir şekilde karşılayan ve aynı zamanda yeni ilişkiler ve işbirlikleri yaratan ürünler, hizmetler ve modellerdir [133], [134].

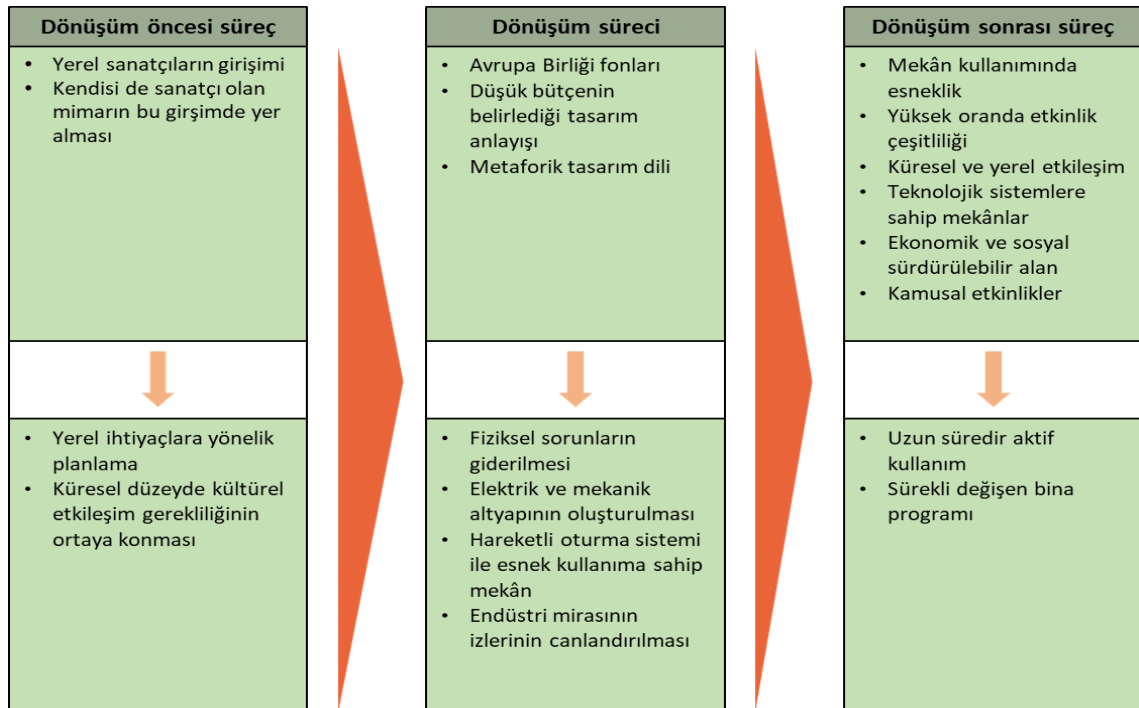
Açıldığı tarihten günümüze kadar 17 yıl geçmesine rağmen mobilyaların bile aynı şekilde kullanılmaya devam edildiğini ifade eden Navarria’ya göre, projenin en güçlü tarafı, tarihi özelliklerinin korunmasının yanında, geçen onca zamana rağmen alanın hâlâ etkin bir biçimde kullanılmasıdır. Bina programının da burayı yaşayan bir yer

olarak tutmakta etkili olduğunu ve birçok sanatçı, mimar ve kültürel öncünün eşliğinde yapılan etkinlikler sayesinde alanın insanları çeken bir merkez haline geldiğini belirtmiştir. Gelecekte alanın kullanımı ile ilgili önemli bir değişiklik olmayacağını savunan Navarra, işbirliği içinde tarihi bir binada üretim yapan insanların da alanla ilgili olumlu düşünceler aktardığını ifade etmiştir.

Zo Centro Culture Contemporanee'nin internet sitesinde yer alan etkinlik takvimi incelendiğinde performanslar, tiyatro gösterileri, seminerler, çalıştaylar, konserler ve benzeri etkinliklerden oluşan çok çeşitli bir program olduğu görülmektedir [135].

4.6.4 Değerlendirme

Sürekli değişen etkinlikler ve farklı kullanımlar için düzenlenebilen mekânlar uyarlanabilirliğin esneklik ölçütünü yansıtmaktadır. Çok düşük bir bütçe ve tamamen sivil bir girişim ile elde edilip hâlâ aktif olarak kullanılan kültür merkezi, binanın ekonomik, yasal ve teknik olarak dönüştürülebilir olduğunu ortaya koymaktadır. Proje başladığında fiziksel açıdan kötü durumda olan binanın düşük bütçeye rağmen onararak hayata geçirilebilmesi ise dayanıklılık ölçütünü karşılamaktadır. Alanın dönüşüm süreçleri Şekil 4.7'de yer almaktadır.

Şekil 4.7 Zo Centro uyarlanabilir yeniden kullanım süreçleri

Zo dönüşüm projesindeki en büyük ekonomik kısıt son derece düşük bir bütçeye sahip olunması iken, bu kısıt tasarımı şekillendiren ana unsur olarak yaratıcılık bağlamında sosyal bir fırsata dönüşmüştür. Mevzutla uyumlu olma zorunluluğu ve binanın illegal olarak kullanılması yasal kısıtlar olarak ortaya çıkarken belediyeye ait mülkiyet bu sorunların çözümünü kolaylaştıran bir durum olmuştur. Küçük ve katı biçimleniş teknik bir kısıt yaratabilecekken, teleskopik tribün sistemi ile ana mekân esnek kullanıma kavuşturulmuştur. Bina programının değişkenliği ve etkinliklerin çeşitliliği de tüm alanın esnek kullanımını desteklemekte ve alanı canlı tutarak ekonomik açıdan sürdürülebilir kılmaktadır. Dönüşüm projesinin mimarının aynı zamanda bu girişimi başlatan ekibin içinde yer alan bir müzisyen olması, etkinlik çeşitliliği ile sonuçlanan, mekân kullanım olasılıklarını merkezine alan bir tasarım anlayışını doğurmuştur.

4.7 Bölümün Sonuçları

Endüstri yapılarının kültür mekânlarına dönüşümüne dair güncel uygulamaların incelendiği bu bölümde örneklerin ağırlıklı olarak uyarlanabilirlik ölçütlerini karşıladığı ve uyarlanabilir yeniden kullanım süreçlerinde ortak yaklaşımların yanı sıra örnekler özelinde farklılaşan uygulamaların yer aldığı ortaya çıkmaktadır.

İncelenen projelerden Fabra i Coats, Gundeldinger Feld ve Buda Fabriek tüm uyarlanabilirlik ölçütlerini sağlarken, Base ve Lx Factory sökülebilirlik haricindeki tüm ölçütleri karşılamaktadır. Zo Centro ise ölçeklenebilirlik ve sökülebilirlik haricindeki ölçütlere uymaktadır. Sökülebilirliğin her uygulamada karşılık bulmaması miras korunumu ile ilgilidir. Zo Centro ise küçük ve katı biçimleniş nedeniyle ölçeklenebilirliği karşılayamamaktadır.

Fabra i Coats, Base ve Lx Factory örneklerinde mekânların geçici kullanıma açılması, Gundeldinger Feld ve Zo Centro'da yerel girişimcilerin dönüşümü başlatması ve mimarların bu girişimcilerden olması dönüşüm öncesi süreçlerde öne çıkan ortaklaşalıklardandır. Bununla birlikte, Fabra i Coats, Base ve Buda Fabriek projelerinin mimari proje yarışmaları ile elde edilmesi ve Gundeldinger Feld, Lx Factory ve Buda Fabriek örneklerinde kullanıcıların belirli aşamalarda tasarıma katılmaları diğer ortak yaklaşımlardır. Gundeldinger Feld ve Lx Factory örneklerinde ekonomik sürdürülebilirlik için alanın farklı kiracılar içermesi, çeşitlilik amacıyla kiracı seçim ölçütleri oluşturulması

ve ortak açık alanların kamusal kullanıma açılması ölçekten kaynaklanan benzerliklerdir. Fabra i Coats, Base, Buda ve Zo Centro'nun dönüşümleri sırasında karşılaşılan ekonomik ve özellikle yasal sorunların belediye mülkiyeti nedeniyle daha kolay aşıldığı görülmektedir. Gundeldinger Feld ve Lx Factory örnekleri ise ekonomik ve yasal sorunların çözümünde yatırımcıların/girişimcilerin çabaları açısından benzerlik göstermektedir.

Bu ortaklaşalıklara karşın örneklerin kendi yerel bağlarıyla ilgili birtakım özellikleri ön plana çıkmaktadır. Gundeldinger Feld'de öne çıkan ekolojik sürdürülebilirlik stratejileri ve alanın bu konuda yerel ölçekte bir uygulama sahası olması bu özelliklere bir örnektir. Buda Fabriek'de komşu bina ile sınırların açılması yine örneğe özgü bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Lx Factory uygulaması, Lizbon'da benzer dönüşümlere dair yasaların eksikliği nedeniyle, kentsel ölçekte bir fırsata dönüşmüştür. Zo Centro yerel bağlamın güçlü olduğu bir yerde gerçekleşmesi nedeniyle bölgedeki canlandırıcı etkisi diğer örneklere göre daha fazla olmuştur.

İncelenen tüm örneklerdeki kısıtlar, gerek ekonomik gerekse teknik ya da fiziksel olsun, birer tasarım girdisi olarak ele alınarak yaratıcılığı destekleyen unsurlar haline gelmiş ve fırsata dönüşmüştür. Benzer şekilde tüm örneklerde miras korunumuna dair uygulamalar göze çarpmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde kapsamı değişen ve hatta değişimi sürmekte olan kültür mekânlarının belirli ortak özellikleri vardır. Farklı uygulamalarda farklı karşılıklar bulabilen bu özellikler **esneklik**, **teknik donanımlılık**, **çeşitlilik**, **etkileşimlilik**, **sürdürülebilirlik** ve **kamusallık** olarak ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5.1 Günümüz kültür mekân özelliklerinin uygulamalardaki karşılıkları

esneklik	değiştirilebilir	sabit olmayan/hareketli	farklı kullanım imkânı sunan	
teknik donanımlılık	enformasyon ve bilişim teknolojileri	özelleşmiş teknolojik altyapı		
çeşitlilik	kültürel çeşitlilik	çok disiplinlilik	kapsayıcılık	
etkileşimlilik	bireyler arası	disiplinler arası	etkinlik-birey arası	
sürdürülebilirlik	ekonomik kaynak yaratma	mirasın korunması	yerel bağlam	değişim
kamusallık	serbest kamusal alan	sınırlı kamusal alan	kamusal etkinlik	kararlarda kamuoyu etkisi

Enformasyon çağının üretim ve yaşam biçimlerine etkisi sonucunda kullanım dışı kalan ve miras konusu olan endüstri yapılarının etkin koruma yöntemlerinden biri olan uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamaları için yine enformasyon çağının etkileriyle değişime uğrayan kültür mekânları kilit rol oynamaktadır. Bunun nedeni günümüz kültürel etkinlikleri için ihtiyaç duyulan mekânlara dönüşüm söz konusu olduğunda endüstri yapılarının sunduğu fırsatların artması, birçok kısıtın ise fırsata çevrilmesi ya da azalmasıdır.

Çizelge 5.2 Uyarlanabilir yeniden kullanımın endüstri yapılarından kültür mekânlarına dönüşümde değişen fırsat ve kısıtları

	Fırsatlar	Kısıtlar
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> - hızlı uygulama - altyapı mevcudiyeti - düşük yıkım ve atık masrafı - kısa sözleşme süreleri - düşük borçlanma maliyetleri 	<ul style="list-style-type: none"> - bakım ve onarım masrafı - düşük kira geliri - enerji maliyetleri - mevcutla uyumlu malzeme teminine dair masraflar - koruma maliyetleri - ileriye dönük ticari riskler
Teknik	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut strüktür ve malzeme kullanımı - mevcut kabuk - binanın biçimleniş özellikleri 	<ul style="list-style-type: none"> - kısa yapı ömrü - binanın fiziksel özellikleri - eski ve çağdaş malzeme uyumu - yenilikçi teknolojilerin uygulanmasına dair zorluklar - bina ile ilgili bilgi eksikliği
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> - yüksek enerji korunumu - daha az kaynak kullanımı - daha az atık üretimi - düşük üretim ve ulaşım enerjisi - bölgede olumlu görsel etki - ekosistemin, hava ve su kalitesinin korunması 	<ul style="list-style-type: none"> - yapının çevresel açıdan düşük kalite ortaya koyması
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut dokunun korunması - çöküntü bölgelerinin canlanması - ihmal edilen bölgelerde yaşam standartlarının yükselmesi - artan kimlik ve aidiyet duygusu - mülk sahibi ve kente prestij sağlanması - kullanıcılar için sağlıklı ortam - yenilik ve yaratıcılığı teşvik 	<ul style="list-style-type: none"> - mekâna dair gündelik yaşamla ilgili soyut konular - fırsatlara dair farkındalık eksikliği - yerel bağlamla uyumsuzluk
Yasal	hak kayıplarından muafiyet	güncel yasalara uyum

	Fırsatlar	Kısıtlar
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> - hızlı uygulama - altyapı mevcudiyeti - düşük yıkım ve atık masrafı - kısa sözleşme süreleri - düşük borçlanma maliyetleri - yenilikçi teknolojilerin uygulanma kolaylığı 	<ul style="list-style-type: none"> - bakım ve onarım masrafı - düşük kira geliri - enerji maliyetleri - mevcutla uyumlu malzeme teminine dair masraflar - koruma maliyetleri - ileriye dönük ticari riskler
Teknik	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut strüktür ve malzeme kullanımı - mevcut kabuk - binanın biçimleniş özellikleri - yenilikçi teknolojilerin uygulanma kolaylığı 	<ul style="list-style-type: none"> - kısa yapı ömrü - binanın fiziksel özellikleri - eski ve çağdaş malzeme uyumu - yenilikçi teknolojilerin uygulanmasına dair zorluklar - bina ile ilgili bilgi eksikliği
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> - yüksek enerji korunumu - daha az kaynak kullanımı - daha az atık üretimi - düşük üretim ve ulaşım enerjisi - bölgede olumlu görsel etki - ekosistemin, hava ve su kalitesinin korunması 	<ul style="list-style-type: none"> - yapının çevresel açıdan düşük kalite ortaya koyması
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> - mevcut dokunun korunması - çöküntü bölgelerinin canlanması - ihmal edilen bölgelerde yaşam standartlarının yükselmesi - artan kimlik ve aidiyet duygusu - mülk sahibi ve kente prestij sağlanması - kullanıcılar için sağlıklı ortam - yenilik ve yaratıcılığı teşvik - yerel bağlamla uyum - artan farkındalık 	<ul style="list-style-type: none"> - mekâna dair gündelik yaşamla ilgili soyut konular - farkındalık eksikliği - yerel bağlamla uyumsuzluk
Yasal	hak kayıplarından muafiyet	güncel yasalara uyum

kırmızı metinler	fırsat ve kısıt derecesindeki artış
mavi metinler	fırsat ve kısıt derecesindeki azalma
turuncu metinler	fırsata dönüşen kısıtlar / kısıta dönüşen fırsatlar
← →	dönüşüm

Endüstri yapıları günümüz kültür üretimi ve ifade biçimleri için ihtiyaç duyulan mekân özelliklerine neredeyse tamamen cevap verebilme potansiyeline sahiptir. Endüstri devrine ait üretim yapıları, eski işlevleri ve o döneme ait yapı teknolojileri nedeniyle sahip oldukları biçimleniş özellikleri ile hem günümüz kültürel etkinlik mekânlarının en önemli özelliklerinden hem de uyarlanabilirlik ölçütlerinden biri olan esnekliği karşılamaktadır. Çalışma kapsamında seçilmiş tüm örneklerde dönüşüm sonrası süreç incelendiğinde elde edilen mekânlarda esneklik öne çıkan ortak özellik olarak göze çarpmaktadır. Mimarlarla yapılan görüşmelerde de günümüz kültürel mekân özellikleri ve proje amaçlarının başında esneklik vurgusu yer almaktadır. Fabra i Coats ve Base örneklerinde esneklik, hemen her kattaki alanın farklı etkinliklerin ihtiyaçlarına göre tek bir mekân olarak ya da bölünerek farklı boyutlarda mekânlar olarak kullanılabilmesi olanağı ile sağlanmıştır. Buda Fabriek'de tüm bina bir mekân zinciri olarak

kullanılabilmekte ya da mekânlar arasındaki kapılar yoluyla aynı anda farklı etkinliklere ev sahipliği yapabilmektedir. Farklı binalardan oluşan ve daha büyük ölçekteki kompleksler olarak Gundeldinger Feld ve Lx Factory örneklerinde esneklik, geniş üretim hollerinin farklı kullanımlar için yeniden düzenlenebilmesi olanağının yanı sıra kiracılara ait mekânların ortak etkinliklerde farklı düzenlemelerle kullanıma açılması ve kiracılara kendi ihtiyaçları yönünde mekânlarını tasarlama olanağı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ortak açık alanlar da esnek kullanım olanağı sunarak farklı etkinlikler için her seferinde yeniden düzenlenmektedir. Zo Centro, küçük ve katı biçimlenişine rağmen, hareketli sistemler gibi teknolojik çözümler ve çeşitlilik sunan bina programının iyi düzenlenmesi sayesinde esnek kullanıma kavuşmuştur.

Görsel-işitsel ve basılı medya, tasarım, yazılım, yaratıcı hizmetler gibi ağırlıklı olarak teknolojinin kullanıldığı konuları da içeren yaratıcı endüstrilerin yer aldığı günümüz kültürel etkinlik mekânlarında, ihtiyaç duyulan teknik donanımın sağlanması gerekmektedir. Endüstri yapılarında başlangıçta ekonomik nedenlerle çıplak bırakılan tesisatlar, bu yeni teknolojilerin uyarlanmasıyla ilham verici olmuş, birçok yeniden kullanım uygulamasında teknik ve ekonomik anlamda fırsata dönüşmüştür. Fabra i Coats ve Base örneklerinde sırasıyla hacim içine yerleştirilen düşey iletişim şaftları ve yapının özgün karakterinden farklı kutularla gerekli teknik donanım ve servisler sağlanmıştır. Buda Fabriek'de ihtiyaçlar doğrultusunda çıplak bırakılacak şekilde uyarlanan teknolojik sistemler, Gundeldinger Feld ve Lx Factory örneklerinde kiracıların kendi ihtiyaçlarına göre düzenlemeleri için bırakılmıştır. Zo Centro'daki ana mekân hareketli oturma sisteminin yanı sıra aydınlatma, ses ve video sistemleri ile donatılmıştır.

Endüstri yapıları sağladıkları geniş hacimler, esnek kullanım olanakları, teknolojik donanımın uyarlanma kolaylıkları ile çok çeşitli etkinliklerin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Farklı mekân kullanım olanaklarıyla da kimi zaman bu etkinliklerin eş zamanlı olarak gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır. Eski endüstriyel üretimleri için bu yapıların sahip oldukları çoğu zaman geniş açıklıklı sağlam strüktürleri, uyarlanabilirliğin dayanıklılık ölçütünü karşılayarak çeşitliliğin getirdiği insan yoğunluğu için uygun alanlar sunmaktadır. Ele alınan örneklerin hepsinde, etkinlik takvimleri ve bina programları incelendiğinde, günümüz yaratıcı endüstrilerini kapsayan üst düzeyde

çeşitliliğe rastlanmıştır. Fabra i Coats, Base, Buda Fabriek ve Zo Centro'da sürekli değişen kullanıcı ve etkinlik programları yer alırken, Gundeldinger Feld ve Lx Factory örneklerinde farklı alanlarda üretim yapan kiracı seçim ölçütleri ile çeşitlilik sağlanmıştır. Buda Fabriek'de yer alan Buda Lab'ın tek kalıcı kullanım olarak tutulması konusundaki yaklaşım da çeşitlilik ilkesinin korunmasını desteklemektedir. Gundeldinger Feld ve Lx Factory komplekslerinin sahip oldukları ortak alanların erişime ve kullanıma sürekli açık olması ve bu alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler de ziyaretçi çeşitliliğini arttırmaktadır.

Endüstri yapılarının sunduğu olanaklarla sağlanabilen çeşitlilik ve teknik donanımlılık etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Farklı disiplinlerden, yaş gruplarından, kültürel ve sosyal çevrelerden olan grupların aynı mekânda üretim yapmaları ve farklı etkinliklerle artan ziyaretçi çeşitliliği, üreticilerin ve ziyaretçilerin hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle olan çapraz etkileşimini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra teknik donanım sayesinde etkinliklerle ziyaretçiler arasında etkileşim olanakları sunan yeni ifade biçimleri ortaya çıkmıştır. Yenilik ve yaratıcılığın ana unsurlarından biri olan ve günümüz fiziksel mekânlarından özellikle ortak çalışma alanları ve üretim laboratuvarlarının öne çıkan niteliklerinden biri olan etkileşim incelenen örneklerde de farklı biçimlerde karşımıza çıkmıştır. Fabra i Coats örneğinde etkinlik programları ile sağlanan sanatsal hibritleşme, Base'de yerel ve uluslararası sanatçılar için düzenlenmiş olan sanatçı konutları, Gundeldinger Feld'de yer alan farklı kiracılar ve farklı yaş gruplarına hitap eden alan kullanımı, Lx Factory'de, ortak alanların ve ortak bina kullanımının sağladığı, kiracılar ve ziyaretçiler arasındaki organik ilişkiler, Buda'da mekân kullanım olasılıklarını arttıran komşuluk ilişkileri ve Zo Centro'da özellikle küresel ölçekteki sanatsal ve kültürel etkileşime odaklanan etkinlik programları, etkileşimin farklı biçimlerini ortaya koymaktadır.

Endüstri yapılarının kültürel amaçlarla yeniden kullanımı, mirasın ve kentsel hafızanın korunması, geleceğe aktarılması, kimlik ve aidiyet hissinin korunarak güçlenmesi bağlamındaki genel sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerine katkı sağlayacak kamusal etkinliklere olanak tanımaktadır. Böylece kültürel mirasın bir parçası olan endüstri yapıları, yeni üretim biçimi olan kültüre ev sahipliği yaparak kamunun erişimine açılmakta ve bir yandan da barındırdığı miras izleri ile yaratıcılığı desteklemektedir. Lx

Factory ve Zo Centro örneklerinde binalardaki hasarların ortaya çıkarılarak korunması, Buda Fabriek'de, ekonomik ve teknik fırsata da dönüşen, orijinal tavanın ve yer karolarının kullanılması miras izlerinin önemini vurgulayan örneklerdir. Sürdürülebilirliğin önemli ölçütlerinden değişime açık olma vurgusu tüm incelenen örneklerde göze çarpmaktadır.

Endüstri yapılarının yeniden kullanımlarının çevresel sürdürülebilirliğe genel katkılarının yanı sıra, kültürel kullanımlarda ısıtma ve soğutma ile ilgili enerji maliyetlerini azaltıcı yaklaşımlar mümkün olmaktadır. Buda Fabriek örneğinde iklime göre hazırlanan etkinlik programları bu yaklaşıma bir örnektir. Bunun yanı sıra Gundeldinger Feld örneğinde görüldüğü üzere fotovoltaik paneller gibi fiziksel müdahaleler ya da kira sözleşmelerine işlenen kurallar gibi sürdürülebilirlik yaklaşımları ile çevresel açıdan kazanımlar elde etmek mümkündür.

Kültürün ve yaratıcı hizmetlerin kentlerin kalkınmasında ve gelişmesinde itici güç haline gelmesi ile birlikte, kültür yapıları eskisi gibi ticari riskleri barındırmamakta, aksine kültürel işlevler hem dönüşen endüstri yapılarını hem de içinde buldukları bölgeyi ve kenti ekonomik açıdan sürdürülebilir kılmaktadır. Lx Factory projesinin dönüşümünde görev alan mimar Gomes'in de ifade ettiği gibi bu tür projeler, boş ve kullanılmayan alanlarda büyük ofis kuleleri yerine farklı, ilginç ve aynı zamanda ekonomik olarak sürdürülebilir birşeylerin yapılabileceğini göstermektedir. Gundeldinger Feld projesinde de hükümetin konut ısrarına karşın kültürel, sosyal ve aynı zamanda ekonomik açıdan da sürdürülebilir bir alan elde edilmiştir.

Endüstri yapılarının kültürel amaçlarla dönüştürülmesi bu alanların kamusal kullanıma kısmen de olsa açılmasını sağlamaktadır. Kültürel etkinlikler doğası gereği herkesin katılımına açıktır. Bunun yanı sıra Base ve Fabra i Coats örneklerinde giriş katta yer alan kamusal kullanıma açık mekânlar, Lx Factory ve Gundeldinger Feld örneklerinde açık alanlara serbest erişim, Buda Fabriek'in bazı etkinlikler için üretici ve ziyaretçilere bedelsiz olarak açılması, kamusallığın kültürel işlevlerle nasıl desteklendiğini gösteren örneklerdir.

Endüstri yapılarının kültürel amaçlarla yeniden kullanımına dair en belirgin kısıtlardan biri olan yasal mevzuatla uyum konusunda mülkiyet sahipliği belirleyici rol

oyunmaktadır. Belediyeye ait mülkiyet yasal sorunların çözümünde kolaylaştırıcı rol oynarken, Lx Factory örneğinde olduğu gibi, özel yatırımcılar kültürel amaçlar için dönüşüme dair yasal çerçeve belirlenmesi konusunda bir baskı unsuru haline gelip kent için bir fırsata dönüşebilmektedir.

Çizelge 5.3 Günümüz kültür mekân özelliklerinin örneklerdeki karşılıkları

	Fabra i Coats	Base	Gundeldinger Feld	Lx Factory	Buda Fabriek	Zo Centro
Esneklik	- her kattaki alanın tek bir mekân olarak ya da bölünerek farklı boyutlarda mekânlar olarak kullanılabilmesi - alanların farklı etkinlikler için düzenlenebilmesi	- her kattaki alanın tek bir mekân olarak ya da bölünerek farklı boyutlarda mekânlar olarak kullanılabilmesi - alanların farklı etkinlikler için düzenlenebilmesi	- geniş üretim hollerinin farklı düzenlenme olanağı - kiracılara ait mekânların ortak etkinliklerde kullanıma açılması - kiracılara kendi mekânlarını tasarlama olanağı - açık alanlarda farklı etkinlikler	- geniş üretim hollerinin farklı düzenlenme olanağı - kiracılara ait mekânların ortak etkinliklerde kullanıma açılması - kiracılara kendi mekânlarını tasarlama olanağı - açık alanlarda farklı etkinlikler	- mekân zinciri ya da farklı mekânlara bölünme	- teknolojik çözümler ve bina programının iyi düzenlenmesi
Teknik donanımlılık	- hacim içine yerleştirilen düzey iletişim şaftı ve yapının özgün karakterinden farklı kutular	- hacim içine yerleştirilen düzey iletişim şaftı ve yapının özgün karakterinden farklı kutular	- kiracıların kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi	- kiracıların kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi	- çıplak bırakılacak şekilde uyarlanan teknolojik sistemler	- hareketli oturma sisteminin yanı sıra aydınlatma, ses ve video sistemleri
Çeşitlilik	- sürekli değişen kullanıcı ve etkinlik programları	- sürekli değişen kullanıcı ve etkinlik programları	- farklı alanlarda üretim yapan kiracı seçim ölçütleri - ortak alanların erişime ve kullanıma sürekli açık olması	- farklı alanlarda üretim yapan kiracı seçim ölçütleri - ortak alanların erişime ve kullanıma sürekli açık olması	- sürekli değişen kullanıcı ve etkinlik programları	- sürekli değişen kullanıcı ve etkinlik programları
Etkileşimlilik	- etkinlik programları ile sağlanan sanatsal hibritleşme	- yerel ve uluslararası sanatçılar için düzenlenmiş olan sanatçı konutları	- farklı kiracılar ve farklı yaş gruplarına hitap eden alan kullanımı	- ortak alanların sağladığı, kiracılar ve ziyaretçiler arasındaki organik ilişkiler	- mekân kullanım olasılıklarını arttıran komşuluk ilişkileri	- küresel ölçekteki sanatsal ve kültürel etkileşime odaklanan etkinlik programları
Sürdürülebilirlik	- özgün karakterin korunması - geleceğe dönük mekân dili - aktif kullanım	- özgün karakterin korunması - değişime uyumlu mimari proje	- fotovoltaik paneller - kira sözleşmelerine işlenen kuralları - özgün karakterin korunması	- binalardaki hasarların ortaya çıkarılarak korunması	- orijinal tavanın ve yer karolarının kullanılması - iklime göre hazırlanan etkinlik programları	- binalardaki hasarların ortaya çıkarılarak korunması
Kamusalılık	- giriş katta yer alan kamusal kullanıma açık mekânlar	- giriş katta yer alan kamusal kullanıma açık mekânlar	- açık alanlara serbest erişim	- açık alanlara serbest erişim	- alanın zaman zaman üretici ve ziyaretçilere bedelsiz olarak açılması	- kamusal etkinlikler

Günümüz kültürel üretim, ifade ve etkinlik biçimlerinin sahip olduğu dinamik yapı ve içerdiği değişim unsuru, kültürel miras konusu endüstri yapılarının “müzeleştirilmeden” korunması ve kullanımına dair yaklaşımı da doğal olarak beraberinde getirmektedir. Böylece hem verimli mekân kullanımı için öneriler geliştirilmesinde hem de ekonomik sürdürülebilirlik anlamında yaratıcı çözümler öne çıkmaktadır. Gundeldinger Feld ve Buda Fabriek örneklerinde endüstri yapılarının sökülebilirlik ölçütü doğrultusunda gerçekleştirilen kısmi yıkımlarla aydınlık iç mekânlar ve daha fazla açık alan yaratılarak kiracı bulma olanakları arttırılmıştır. Buna karşın Gundeldinger Feld örneğinde yıkılan hollere ait strüktür korunmuştur. Fabra i Coats örneğinde ise kötü durumdaki çatının daha aydınlık bir mekânla sonuçlanan değişimi ve giriş katta kamusal alanla sonuçlanan ana giriş mekânı tasarımı da bu yaklaşıma örnek olacak niteliktedir. “Müzeleştirilmeden” kullanım böylece tasarımın, eski yapıların yeniden kullanımında, özgün yapıya saygı ve koruma ilkeleri çerçevesinde daha etkin rol oynaması ile sonuçlanmaktadır. Aynı

zamanda birçok kısıtın fırsata çevrilmesi için yaratıcılığı destekleyen bir unsur haline gelmektedir.

Çizelge 5.4 İncelenen örneklerde “müzeleştirmeden” koruma müdahaleleri ve miras korunumu

	Fabra i Coats	Base	Gundeldinger Feld	Lx Factory	Buda Fabriek	Zo Centro
"Müzeleştirmeden" koruma müdahaleleri	<ul style="list-style-type: none"> - giriş kattaki yeni ana giriş mekânı - kötü durumdaki çatının değiştirilmesi - eklenen düşey iletişim şaftı ve müzik kutuları 	<ul style="list-style-type: none"> - eklenen teknolojik kutular 	<ul style="list-style-type: none"> - üç adet üretim holünün çatı ve duvarlarının kaldırılması - kiracı ihtiyaçlarına göre düzenlemeler 	<ul style="list-style-type: none"> - kiracılara kendi mekânlarını tasarlama olanağı 	<ul style="list-style-type: none"> - her katta sökülen döşeme parçası - komşu bina ile sınırların kısmen açılması 	<ul style="list-style-type: none"> - teknolojik sistemlerin mekâna eklenmesi
Miras korunumu	<ul style="list-style-type: none"> - hacim içine yerleştirilen düşey iletişim şaftı ve müzik kutularının yapının özgün karakterinden farklı olması - yapının karakterinden ilham alınarak tasarım yapılması 	<ul style="list-style-type: none"> - hacim içine yerleştirilen kutuların yapının özgün karakterinden farklı olması - en az müdahale ilkesi 	<ul style="list-style-type: none"> - kaldırılan hollerin strüktürlerinin korunması - bazı mekânların aynı işlevle kullanılması 	<ul style="list-style-type: none"> - cephedeki hasar izlerinin korunarak ortaya çıkarılması - iç mekân tasarımlarında ana karaktere saygı çerçevesinde belirli kuralların olması 	<ul style="list-style-type: none"> - orijinal tavan ve döşeme karolarının kullanımı - yapının özgün karakterine saygılı tasarım 	<ul style="list-style-type: none"> - yapıdaki hasar izlerinin korunması - metaforik tasarım dili

Çalışma süresince ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir diğeri bu tür uygulamalarda dönüşüm süreçlerinin başarılı sonuçlar elde etmekteki önemidir. Süreçlerin iyi tasarlanması ve değerlendirilmesi, kullanım dönüşümünün ulaşacağı başarıyı doğrudan etkilemektedir. İncelenen örneklerde dönüşüm öncesi süreçlerdeki deneysellik ve katılımcılık ortak bir yaklaşım olarak öne çıkarken, dönüşüm süreçlerinde yine katılımcılığı teşvik eden mimari proje yarışmaları dikkat çekmektedir. Fabra i Coats örneğinde kamuya açık etkinlik daveti ile kamusal katılımcılık, alanın geçici kullanıma açılmasıyla deneysellik ve mimari proje yarışmasıyla profesyonellerin katılımcılığı sağlanmıştır. Base örneğinde kültürel projeler için açılan yarışmayla alan yönetiminde kültürel alanda yetkin kişilerin rol alması sağlanmış, değişen etkinlik programıyla alan geçici kullanıma açılmış ve mimari proje için yine yarışma açılmıştır. Buda Fabriek için de mimari proje yarışması açılmış, kullanıcılar belli olduktan sonra yapılan toplantılar sonucunda ihtiyaçlara yönelik bazı düzenlemeler yapılarak kullanıcı katılımı bir ölçüde sağlanmıştır. Gundeldinger Feld dönüşümü için deneysel bir geçici kullanım durumu yoktur. Ancak alan dönüşümü ile ilgili en başından beri yerel sâkinlerin görüşlerine başvurularak hem destekleri sağlanmış hem de alan kullanımına dair ihtiyaçlar belirlenmiştir. Tasarım sürecinde de kullanıcıların mekân tasarımlarına katılmaları sağlanmıştır. Diğer taraftan mimarlar aynı zamanda dönüşümü başlatan girişimciler olarak yerel sâkinlerdendir ve günümüzde alan kullanıcılarıdır. Lx Factory'deki

mekânların zaman zaman bedelsiz olarak etkinliklere açılması sayesinde kullanım olasılıkları deneysellik yoluyla ortaya konmuş ve alana kiracı çekilmiştir. Kiracılara kendi mekânlarını tasarlama fırsatı verilerek alanın dönüşümüne katılmaları sağlanmıştır. Zo Centro dönüşümünde deneysellik amaçlı bir geçici kullanım ya da katılımcılığa dair bir uygulama yer almazken, dönüşümü gerçekleştiren mimar dönüşümü başlatan sivil hareket içerisinde yer almakta olup potansiyel kullanıcı olabilecek bir sanatçıdır.

Çizelge 5.5 İncelenen örneklerde deneysellik ve katılımcılık

	Fabra i Coats	Base	Gundeldinger Feld	Lx Factory	Buda Fabriek	Zo Centro
Deneysellik	- alanın geçici kullanıma açılması	- değişen etkinlik programıyla alanın geçici kullanımı	- yatırımcı bulma ile başlayan tamamı deneysel dönüşüm süreci	- mekânların zaman zaman bedelsiz olarak kullanıma açılması	- belirsiz kullanıcılar için tasarım	
Katılımcılık	- kamuya açık etkinlik daveti - mimari proje yarışması	- kültürel projeler yarışması - mimari proje yarışması	- alan dönüşümünde yerel sâkinlerin söz hakkı - tasarım sürecinde kullanıcı katılımı - mimarların dönüşümü başlatan girişimciler, yerel sâkinler ve günümüzde alan kullanıcıları olmaları	- kiracılara kendi mekânlarını tasarlama olanağı	- mimari proje yarışması - kullanıcılar belirlenince tasarıma katılmalarının sağlanması	- dönüşümü gerçekleştiren mimarın dönüşümü başlatan sivil hareket içerisinde yer almakta olup potansiyel kullanıcı olabilecek bir sanatçı olması

Mimarın kendisini tüm süreçlerin bir paydaşı olarak görmesi ve dâhil olmasının önemi ise ortaya çıkan önemli sonuçlardan biridir. Mimarın, mümkün olan tüm süreçlerdeki etkinliği projenin başarısını arttırmakta ve ileriye dönük projeler için deneyim ve birikim fırsatı sunmaktadır. Buda Fabriek örneğinde de görüldüğü üzere kullanım dönüşümü mimarın farklı süreçlerdeki etkinliğini doğrudan içinde barındıran, sadece tasarım sürecinden ibaret olmayan, mimar, uygulayıcı, işveren, potansiyel kullanıcılar ve hatta komşular gibi farklı aktörlerle bütünlük oluşturan bir olgudur. Dönüşüm sonrası sürecin incelenmesi yoluyla hem tasarıma yönelik bir özelleştirme yapılabilmekte, hem de mekân kullanımını etkileyen diğer etmenler gözlemlenerek ileriye dönük birikim elde edilebilmektedir. Gundeldinger Feld ve Lx Factory örnekleri ise dönüşümü başlatan, gerçekleştiren ve alan yönetimini üstlenenlerin aynı kişi ya da kurumlar olmasının başlangıç hedeflerine ulaşmadaki başarıyı arttırdığını göstermektedir. Kiracılar belirli ölçütlere göre amaçlar doğrultusunda seçilebilmekte, sürdürülebilirlik ilkeleri ya da miras izlerinin korunması konusundaki başlangıç hedefleri

gerçekleştirilebilmekte ve hepsinden önemlisi kente ve bölgeye kültürel ve sosyal bir alan kazandırılmaktadır.

Çizelge 5.6 İncelenen örneklerde mimarın süreçlerdeki etkinliği

	Fabra i Coats	Base	Gundeldinger Feld	Lx Factory	Buda Fabriek	Zo Centro
Dönüşüm öncesi süreç	- alanın geçici kullanımını izleme	- alanın geçici kullanımını izleme	- yatırımcı bulma - dönüşümü başlatma	- alanı satın alarak dönüşümü başlatma	- komşu mekân kullanım olasılıklarının ortaya konması ve gerçekleşmesinin sağlanması	- dönüşümü başlatan sivil hareket içerisinde yer alma
Dönüşüm süreci	- mimari tasarım ve uygulama	- mimari tasarım ve uygulama	- mimari tasarım ve uygulama - yerel sakinlerle müzakereler - belediyeyle müzakereler	- ortak alanların tasarımı - dönüşüme dair kuralların belirlenmesi	- işverenle müzakereler - mimari tasarım ve uygulama - kullanıcılarla müzakereler	- mimari tasarım ve uygulama
Dönüşüm sonrası süreç	- alan kullanımını izleme	- alan kullanımını izleme	- alan yönetimi ve kullanımı - kiracı ölçütlerinin belirlenmesi	- alan yönetimi ve kullanımı - kiracı ölçütlerinin belirlenmesi	- alanı iki yıl boyunca her etkinlik süresince izleyerek değerlendirme	- uluslararası kültür sanat etkinlikleri için aracı olma

Mimarın, kendini dönüşüm süreçlerinin bir parçası olarak görmesi, kendini ortaya koyma biçimi ve yaratıcılık konusunda da alışılmışın dışında yaklaşımlarla sonuçlanmaktadır. Bu durum Base örneğinde belirgin ve görünür olmak yerine kullanım lehine bulanık bir arka plan tasarlamak şeklinde ortaya çıkarken, Buda Fabriek’de Neiryneck’in ifadesiyle sesini yükseltip kendini göstermek yerine mekân kullanımı ile bütçe dengesi gözetilerek önerilerde bulunmak ve gelişimi izlemek olarak gerçekleşmiştir. Çevredeki potansiyellerin ortaya konarak komşu mekânların kullanımı konusunda öncülük etmek de Buda örneğindeki bir diğer özgün yaklaşımdır. Gundeldinger Feld’de girişimi başlatarak yatırımcı bulmak mimarın rolü açısından tasarımın önüne geçmiştir. Lx Factory örneğinde ekonomik, mimari, yasal ve sosyal çözümlerin aynı anda geliştirildiği bir süreç ile dönüşüm mümkün olabilmektedir. Mimarın yaratıcılık ve sorumluluk alanının, günümüz uygulamalarında, proje tasarımı sınırlarını aşarak genişlediği söylenebilir. Buna karşın mimarın rolündeki bu değişim birlikte çalışmaya, paydaşların katkısına, özeleştiriyeye ve yenilikçi çözümlere açık olmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda mimara düşen görev bu ilişkileri doğru okuyabilmek, hem dönüşüm öncesi süreci, hem dönüşüm sürecini hem de dönüşüm sonrası süreci iyi değerlendirebilmek, ortaya çıkan kısıtlara zamanında ve yaratıcı çözümler geliştirebilmektir.

Her yeniden kullanım uygulaması endüstri yapısının tipolojisinden dönüşüm öncesi fiziki koşullarına, bağlı olduğu yasalardan yerel bağlamına, konumundan ölçeğine kadar birçok farklı etmen doğrultusunda kendine özel çözümleri gerektirmektedir. Ancak yaratıcı endüstrilerin, kentlerin ekonomik ve sosyal gelişimi için kullanılmasının hedeflendiği yeniçağda, kültür mekânları için uyarlanacak endüstri yapılarına dair başarılı uygulamalar, dönüşüm öncesi süreçte yer alan analizlerden dönüşüm sonrası süreçteki değerlendirmeye kadar her aşamada yaratıcılığı merkezine alan yaklaşımlar sonucunda gerçekleştirilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Giddens, A., (2009). *Sociology, Sixth Edition*, Polity Press Ltd., Cambridge; Çeviren: Özel, H., Sönmez, A., Mercan, Z., Yılmaz, İ., Rızvanoğlu, E., Sarı, M.A., Palagüzel, Ş. ve Özcan, M., (2012). *Sosyoloji, Birinci Baskı*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- [2] Tanilli, S., (1999). *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 1. Cilt 3. Baskı*, Adam Yayınları, İstanbul.
- [3] Tanilli, S., (1998). *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 2. Cilt 2. Baskı*, Adam Yayınları, İstanbul.
- [4] Tanilli, S., (1999). *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 3. Cilt 2. Baskı*, Adam Yayınları, İstanbul
- [5] Mc Neil, W.H., (1999). *A World History, Fourth Edition*, Oxford University Press, Newyork; Çeviren: Şenel, A., (2007). *Dünya Tarihi, 12. Baskı*, İmge Kitapevi, Ankara.
- [6] Castells, M., (2010). *Information Age: Economy, Society and Culture End of Millennium, Volume 3 Second Edition*, Wiley-Blackwell, Oxford; Çeviren: Kılıç, E., (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Binyılın Sonu, 3. Cilt 2. Baskı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [7] Castells, M., (2004). *Information Age: Economy, Society and Culture The Power of Identity, Volume 2 Second Edition*, Blackwell Publishing Ltd., Oxford; Çeviren: Kılıç, E., (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğin Gücü, 2. Cilt 1. Baskı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [8] Castells, M., (2003). *Information Age: Economy, Society and Culture The Rise of the Network Society, Volume 1 Second Edition*, Blackwell Publishing Ltd., Oxford; Çeviren: Kılıç, E., (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi, 1. Cilt 2. Baskı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [9] Unesco, *Towards Knowledge Societies: Unesco World Report*, <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/fulllist/towards-knowledge-societies-unesco-world-report/> , 8 Nisan 2018.

- [10] United Nations Trade and Development, Creative Economy Report 2010, http://unctad.org/en/Docs/ditctab20103_en.pdf, 2 Mayıs 2018.
- [11] United Nations Human Settlements Programme (UN-habitat), (2004). The State of the World's Cities 2004/2005, ISBN: 1-84407-160-6, United Kingdom.
- [12] Icomos, Charter For The Industrial Heritage, <https://www.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf>, 19 Temmuz 2018.
- [13] Drucker, P.F., (1993). Post-Capitalist Society, First Edition, Harper Colins Publishers, Newyork; Çeviren: Çorakçı, B., (1994). Kapitalist Ötesi Toplum, Birinci Baskı, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- [14] Smith, P., (2005). Cultural Theory An Introduction, Fifth Edition, Blackwell Publishing, United Kingdom.
- [15] Williams, R., (1985). Keywords A Vocabulary Of Culture And Society, Third Edition, Oxford University Press, Newyork.
- [16] Marshall, G., (1998). A Dictionary of Sociology, Second Edition, Oxford University Press, Newyork; Çeviren: Akınhay, O. ve Kömürcü, D., (2005). Sosyoloji Sözlüğü, İkinci Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- [17] Shiner, L, (2001). The Invention of Art A Cultural History, First Edition, The University of Chicago Press, Chicago; Çeviren: Türkmen, İ., (2017). Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi, 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [18] Gombrich, E.H., (1997). The Story Of Art, Sixteenth Edition, Phaidon Press Limited; Çeviren: Erduran, E. ve Erduran Ö., (1997). Sanatın Öyküsü, Remzi Kitapevi, Singapur.
- [19] Curtis, G., (2006). The Cave Painters: Probing The Mysteries of the World's First Artists, McCormick Literary, New York; Çeviren: Dikmen, H., (2017). Mağara Ressamları: Dünyanın İlk Sanatçılarının Gizemleri Üzerine Bir İnceleme, 1. Baskı, Redingot Kitap, İstanbul.
- [20] Uysal, G., (2011). "Mağara Sanatı", 5. Ulusal Speleoloji Sempozyumu, 18-20 Mart 2011, İstanbul, 34-47.
- [21] Turani, A., (2010). Dünya Sanat Tarihi, Genişletilmiş 14. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- [22] Yıldırım, Ü., (2009). Antik Dönemde Kadın Ve Süslenme, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [23] Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, (2007). Friglerin Gizemli Uygarlığı, 2613, İstanbul.
- [24] Wikipedia, Mısır Luxor Tapınağı, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Entrance_to_Luxor_Temple,_Egypt.JPG, 11 Mart 2018.
- [25] Akurgal, E., (1995). Anadolu Uygarlıkları, 5. Baskı, Net Turistik Yayınlar, İstanbul.

- [26] University of Michigan Library, Bergama Zeus Tapınağı, https://quod.lib.umich.edu/a/aict/x-gas280/GAS200_IMG0080?chaperone=S-AICT-X-GAS280+GAS200_IMG0080;evl=fullimage:quality=0;size=50;subview=download;view=entry, 12 Mart 2018.
- [27] Immagine Universale, (2004). Yesterday and Today The Major Temples, ISBN 975-8551-06-3, İtalya.
- [28] Bakır, B., (2003). Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri, 1. Baskı, Nobel Yayın, İstanbul.
- [29] Temel, S., (2016). "Tiyatro Mimarisinin Tiyatro Anlayışıyla Birlikte Gelişimi", Akademik Bakış Dergisi, 55(Mayıs-Haziran): 532-559.
- [30] Apollo International Art Magazine, Paris Fransız Akademisi, <https://www.apollo-magazine.com/jean-marc-bustamante-to-leave-ecoledes-beaux-arts-in-paris/>, 14 Mart 2018.
- [31] Özkan, D., (2012). "Modern Sanatların Gelişiminde Modern Sanat Kurumlarının Rolü ve Kurumsal Refleksivite", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24:137-167.
- [32] Kristeller, P.O., (1951). "The Modern Systems of the Arts: A study in the History of Aesthetics Part 1", Journal of the History Ideas, 12(4): 496-527.
- [33] Güney, A., (2011). "Aristoteles ve Bertolt Brecht'in İngiliz Tiyatrosuna Etkileri", New World Sciences Academy, 6(1): 135-144.
- [34] Kant, I., (1790). Kritik der Urteilskraft; Çeviren: Pluhar, W.S., (1987). The Critique of Judgment, First Edition, Hackett Publishing Company, Indianapolis.
- [35] Design & Architecture in London, Londra Güney Kensington Müzesi, <http://sfl328.blogspot.com/2014/10/victoria-and-albert-museum.html>, 18 Mart 2018.
- [36] Antique Maps and Prints, Londra Victoria&Albert Müzesi, <https://www.antiquemapsandprints.com/victoria--albert-museum-groundfloor-vintage-plan-south-kensington1927-map-217163-p.asp>, 18 Mart 2018.
- [37] Özmen, M.B., (2006). Reklamda Grafik Tasarımcılığı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [38] Gök, K., (2016). "Fotoğrafın Bulunuşu ve Sonrasında Oluşan Teknik Gelişmeler", Yıldız Journal of Art and Design, 3(1): 43-66.
- [39] Durukan, A. ve Ulusu Uraz, T., (2008). "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevi Binaları", İtüdergisi/a, 7(1): 38-49.
- [40] Gurallar Yeşilkaya, N., (1997). İdeoloji Mimarlık İlişkisi ve Türkiye'deki Halk Evleri Binaları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- [41] Asyago, B.T., (2008). Application of Sustainable and Universal Design Principles in Community Centers, <http://cae.uonbi.ac.ke/sites/default/files/cae/cae/Application%20of%20Sustainable%20and%20Universal%20Design%20Principles%20in%20Community%20Centres.pdf>, 27 Mart 2018.
- [42] Cupers, K., (2015). "The Cultural Center: Architecture as Cultural Policy in Postwar Europe", Journal of Society of Architectural Historians, 74(4): 464-484.
- [43] Aydemir, I., (2008). "İki Fransız Mimarı Henri Prost ve August Perret'in İstanbul ile İlgili Çalışmaları", Megaron, 3(1): 104-111.
- [44] Arkitektuel, Atatürk Kültür Merkezi AKM, <http://www.arkitektuel.com/aturk-kultur-merkezi-akm/>, 2 Nisan 2018.
- [45] Şahin, M., (2008). Kültür Merkezlerinin Gelişiminin İncelenmesi, <https://docplayer.biz.tr/2971957-Arastirma-projesi-kultur-merkezlerinin-gelisminin-incelenmesi.html>, 9 Nisan 2018.
- [46] Törenli, N., (2004). Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, 1. Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- [47] Beniger, J.R., (1986). The Control Revolution Technological and Economic Origins of the Information Society, Harvard University Press, Canada.
- [48] Yılmaz, B., (1998). "“Bilgi Toplumu”: Eleştirel Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15(1): 147-158.
- [49] Montviloff, V., (1990). National Information Policies, <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000869/086995eb.pdf>, 6 Nisan 2018.
- [50] Knowledge Societies Policy Platform, Information and Knowledge Societies, <http://www.unksoc.org/index.php/handbook/background/knowledge-societies/information-and-knowledge-societies/>, 8 Nisan 2018.
- [51] Geray, H., (1994). Yeni İletişim Teknolojileri, 1. Baskı, Ankara.
- [52] Bell, D., (1999). The Coming of Post-Industrial Society, Third Edition, Basic Books, Newyork.
- [53] McLuhan, M., (1994). Understanding Media The Extension of Man, Second Edition, MIT Press, California.
- [54] Brzezinski, Z., (1970). Between Two Ages America's Role in the Technetronic Era, First Edition, The Viking Press, Newyork.
- [55] Toffler, A., (1989). The Third Wave the Classic Study of Tomorrow, Thirteenth Edition, Bantam Books, Newyork.
- [56] Kumar, K., (2005). From Post-Industrial to Post-Modern Society New Theories of the Contemporary World, Second Edition, Blackwell Publishing, Malden.
- [57] Kocacık, F., (2003). "Bilgi Toplumu ve Türkiye", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1): 1-10.

- [58] Bıçakçı, İ., (2008). "Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Tüketimin Evrimi ve Türkiye'deki Yansımaları", 5(1): 1-25.
- [59] Kongar, E., (2002). Küresel Terör ve Türkiye, 5. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- [60] Atasoy, F., (2007). "Kültürler Üzerinden Bilişim Devriminin Etkileri", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 4(2): 163-178.
- [61] Cittaslow Türkiye, Cittaslow Felsefesi, <http://cittaslowturkiye.org/#cittaslow>, 23 Nisan 2018.
- [62] Mudec Kültürler Müzesi Resmi İnternet Sitesi, Mudec Müzesi, <http://www.mudec.it/eng/museum/>, 23 Nisan 2018.
- [63] Goteborg Official Visitors Guide, The Museum Of World Culture, <https://www.goteborg.com/en/varldskulturmuseet/>, 23 Nisan 2018.
- [64] Güzel, M., (2006). "Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü", Küresel İletişim Dergisi, (1): 1-16.
- [65] Seo, J., vd., (2017). "Priorities of Coworking Space Operation Based on Comparison of the Hosts and Users' Perspectives", Sustainability, 9(8): 1494.
- [66] Montgomery, J., (2007). "Creative Industry Business Incubators and Managed Workspaces: A review of Best Practice", Planning, Practice & Research, 22(4): 601-617.
- [67] Binns, L., (2005), Capitalising on Culture: an Evaluation of Culture-led Urban Regeneration Policy, Arrow@Dit, <https://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=futuresacart>, 27 Nisan 2018.
- [68] Belova, E., vd., (2002), Creative Industries in the Modern City, http://www.creative.leontief.net/data/Creative_en.pdf, 2 Mayıs 2018.
- [69] Neuehouse, Membership, <https://membership.neuehouse.com/>, 5 Mayıs 2018.
- [70] Neuehouse, Studio A, <https://privateevents.neuehouse.com/studio-a/>, 5 Mayıs 2018.
- [71] Kadıköy Belediyesi, İdea Yeni Bir Kamusal Alan Fikri, <http://idea.kadikoy.bel.tr/>, 6 Mayıs 2018.
- [72] Upinstitute, İdea Ortak ve Özel Alanlar, <https://upinstitute.net/idea/>, 6 Mayıs 2018.
- [73] Bt Design, İdea Ortak ve Özel Alanlar, <https://www.bt.design/EN/Projects/54/Ofis/9418/Idea-Kadikoy/>, 6 Mayıs 2018.
- [74] Creative Space, About Us, <http://www.creativespaces.net.au/>, 19 Mayıs 2018.
- [75] Creative Space, La Maison De Maitre Building, <http://www.creativespaces.net.au/find-a-space/la-maison-de-maitre-building-9>, 19 Mayıs 2018.

- [76] Creative Space, Bigbang Cyclorama Studio, <http://www.creativespaces.net.au/find-a-space/bigbang-cyclorama-studio-photographyproduction-space-for-short-term-use>, 19 Mayıs 2018.
- [77] Fablab Foundation, What is a Fab-Lab, <http://www.fabfoundation.org/index.php/what-is-a-fab-lab/index.html>, 25 Mayıs 2018.
- [78] Arkiv, Odtü Archlabs, <http://www.arkiv.com.tr/proje/odtu-archlabs--fablab/8921>, 25 Mayıs 2018.
- [79] Köksal, G.T., (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [80] Trinder, B., (1981). "Industrial Archaeology in Britain", *Archaeology*, 34(1): 8-16.
- [81] Saner., M., (2012). "Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar", *Planlama*, 1-2(52): 53-66.
- [82] Shishavan, N. (2013). "Comparative Investigating of Adaptive Reuse and Sustainable Architecture With Social Approach", *Alam Cipta*, 6(2): 101-111.
- [83] Murtagh, W.J., (2006). *Keeping Time: the History and Theory of Preservation in America*, Third Edition, John Wiley&Sons, New Jersey.
- [84] Stratton, M., (2005). *Industrial Buildings Conservation and Regeneration*, Third Edition, United Kingdom.
- [85] Douglas, J., (2006). *Building Adaptation*, Second Edition, Elsevier Ltd., Oxford.
- [86] De Silva, D. ve Perera, K.K.S., (2016), *Barriers and Challenges of Adaptive Reuse of Buildings*, https://www.researchgate.net/publication/319879628_Barriers_and_Challenges_of_Adaptive_Reuse_of_Buildings, 22 Temmuz 2018.
- [87] Conejos, S., vd., (2012), *AdaptSTARmodel: A Climate - Friendly Strategy to Promote Built Environment Sustainability*, https://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1092&context=sustainable_development, 25 Temmuz 2018.
- [88] Australian Government Department of the Environment and Heritage, (2004). *Adaptive Reuse*, Canberra.
- [89] Bullen, P.A., (2015), *Sustainable Adaptive Reuse of the Existing Building Stock in Western Australia*, https://www.researchgate.net/publication/267421724_SUSTAINABLE_ADAPTIVE_REUSE_OF_THE_EXISTING_BUILDING_STOCK_IN_WESTERN_AUSTRALIA, 28 Temmuz 2018.
- [90] Mısırlısoy, D. ve Günçe, K., (2016). "Adaptive Reuse Strategies for Heritage Buildings: A Holistic Approach", *Sustainable Cities and Society*, 26: 91-98.

- [91] Moffatt, S. ve Russell, P., (2001), Energy-related Environmental Impact of Buildings,
https://www.researchgate.net/profile/Amir_Causevic/post/Is_there_any_scientific_method_for_assessing_the_flexibility_and_adaptability_of_buildings/attachment/59d61f2dc49f478072e97900/AS%3A271749810196482%401441801611675/download/APS-CA+Assessing+the+Adaptability+of+Buildings.pdf, 28 Temmuz 2018.
- [92] Schmidt, R., III ve Austin, S., A., (2016). Adaptable Architecture: Theory and Practice, First Edition, Routledge, New York.
- [93] Plevoets, B. ve Cleempoel, K. V., (2011), Adaptive Reuse as a Strategy Towards Conservation of Cultural Heritage: a Literature Review,
https://www.researchgate.net/publication/263124844_Adaptive_Reuse_as_a_Strategy_towards_Conservation_of_Cultural_Heritage_a_Literature_Review, 6 Ağustos 2018.
- [94] Nelson, L.H., (1998), Architectural Character: Identifying the Visual Aspects of Historic Buildings as an Aid to Preserving Their Character,
<https://www.nps.gov/tps/how-to-preserve/preservedocs/preservation-briefs/17Preserve-Brief-VisualAspects.pdf>, 6 Ağustos 2018.
- [95] Heritage Council Victoria, Adaptive Reuse of Industrial Heritage: Opportunities & Challenges,
http://heritagecouncil.vic.gov.au/wp-content/uploads/2014/08/HV_IPAWsinglepgs.pdf, 12 Ağustos 2018.
- [96] Lepel, A., (2006). "Changing The Function of Industrial Buildings – Survey", Architecture and Civil Engineering, 4(2): 71-81.
- [97] Cantell, S.F., (2005). The Adaptive reuse of Historical Industrial Buildings: Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies, Master of Science, Virginia Polytechnic Institute and State University.
- [98] Lorento, P., (1996), Museums As Catalysts for the Revitalisation of Ports in Decline: Lessons From Liverpool and Marseilles,
<http://www.ub.edu/escult/epolis/liverpool/LiverpoolBook.pdf>, 18 Ağustos 2018.
- [99] Evans, G., (2009), From Cultural Quarters to Creative Clusters: Creative Spaces in the New City Economy,
https://www.researchgate.net/publication/268324775_From_Cultural_Quarters_to_Creative_Clusters_Creative_Spaces_in_the_New_City_Economy, 20 Ağustos 2018.
- [100] Mercer, C., (2006), Cultural Planning For Urban Development and Creative Cities,
https://www.researchgate.net/publication/237307278_CULTURAL_PLANNING_FOR_URBAN_DEVELOPMENT_AND_CREATIVE_CITIES, 20 Ağustos 2018.
- [101] Arnesen, R.M., (2006). Reuse of Industrial Buildings in a Heritage-Led Regeneration Project, Glasgow Caledonian University, Glasgow.

- [102] Bianchi, A. ve Turturiello, F., (2016), Adaptive Reuse of the Industrial Heritage Best Practices Definition by Case Studies Analysis, <https://www.politesi.polimi.it/handle/10589/134123>, 25 Ağustos 2018.
- [103] Kincaid, D., (2002). Adapting Buildings for Changing Uses, First Edition, Spon Press, London.
- [104] Cualquercosaelblog, Fabra i Coats Kimlik Bilgileri, <https://cualquercosaelblog.wordpress.com/fabra-i-coats-taller-de-ideas/>, 23 Mayıs 2018.
- [105] Culture for Cities and Regions, Barcelona Art Factories: Old Industrial Spaces, New Cultural Uses, <http://www.cultureforcitiesandregions.eu/culture/resources/Case-study-Barcelona-Barcelona-Art-Factories-WSWE-9XQC67>, 23 Mayıs 2018.
- [106] Barcelona Cultura, Art Factories, <http://ajuntament.barcelona.cat/fabriquescreacio/en/fabriques/que-es>, 23 Mayıs 2018.
- [107] Barcelona Cultura, Fabra i Coats, <http://ajuntament.barcelona.cat/fabriquescreacio/en/fabriques/fabrica-a-fabrica/fabra-i-coats>, 23 Mayıs 2018.
- [108] Barcelona Cultura, Fabra i Coats, www.fabraicoats.bcn.cat, 23 Mayıs 2018.
- [109] Vimeo, Visita A La Fabrica Fabra I Coats, <https://vimeo.com/64646562>, 2 Temmuz 2018.
- [110] Barcelona Cultura, Fabra i Coats, <http://ajuntament.barcelona.cat/fabraicoats/en>, 23 Mayıs 2018.
- [111] Bonardi, L., (2015). "If Culture Were to Take the Place of Profit", Abitare, 543: 89-92.
- [112] Turismo Milano, Ex Ansaldo Factory, http://www.turismo.milano.it/wps/portal/tur/en/arteecultura/spaziculturali/spaziespositivi/Spazio_ex_Ansaldo, 8 Haziran 2018.
- [113] Base Milano, Base Milano About, <http://base.milano.it/en/about/>, 8 Haziran 2018.
- [114] Onsite Studio, Base Milano Cultural Centre, <http://www.onsitestudio.it/#p.433.BASE%20Milano%20Cultural%20Centre%20-%20Onsite>, 9 Haziran 2018.
- [115] Base Milano, Venue Technical Data, https://base.milano.it/wp-content/uploads/2017/03/VENUE_Scheda-Tecnica_feb23_ENG.pdf, 25 Eylül 2018.
- [116] Kantensprung AG, (2015). Gundeldinger Feld Dornacherstrasse Basel Eine Maschinenfabrik Im Wandel, 978-3-9524556-0-9, Basel.
- [117] Gundeldingerfeld, Geschichte, <https://www.gundeldingerfeld.ch/geschichte/>, 18 Haziran 2018.

- [118] Denkstaat-Sarl, Gundeldinger-feld, <https://www.denkstatt-sarl.ch/projekte/arealentwicklungen-transformationen/gundeldinger-feld/>, 25 Haziran 2018.
- [119] Kantensprung AG, (2005). Gundeldinger Feld: Vom Traum Zum Raum, 3-85616-259-3, Basel.
- [120] Gundeldingerfeld, Gundeldingerfeld, <https://www.gundeldingerfeld.ch/>, 25 Haziran 2018.
- [121] Lxfactory, Grand Tour, http://www.lxfactory.com/ficheiros/noticias/imprensa_pdf_59146e0105fc3.pdf, 7 Ağustos 2018.
- [122] Lxfactory, LxFactory, <http://www.lxfactory.com/EN/lxfactory/>, 7 Ağustos 2018.
- [123] André, I. ve Vale, M., (2012), A Criatividade Urbana na Região de Lisboa, https://www.researchgate.net/publication/306057294_A_Criatividade_Urbana_na_Regiao_de_Lisboa, 8 Ağustos 2018.
- [124] Portugal, M., (2012). Caracteristicas Dos Clusters Criativos E O Seu Papel Na Dinamizacao Do Empreendedorismo, O Caso LXFactory, Yüksek Lisans Tezi, Isla Campus Lisboa Laureate International Univesities, Lizbon.
- [125] Technico Lisboa, Adaptation of Industrial Heritage to Informal Exhibition Spaces, <https://fenix.tecnico.ulisboa.pt/downloadFile/844820067124739/extended-abstract.pdf>, 12 Ağustos 2018.
- [126] Lxfactory, Welcome, <http://www.lxfactory.com/EN/welcome/>, 12 Eylül 2018.
- [127] Baunetz, Buda fabrik, <https://www.baunetz.de/meldungen/Meldungen-Belgische-Textilfabrik-von-51N4E-zum-Kunstzentrum-umgebaut-3027605.html>, 25 Eylül 2018.
- [128] Boisselet, A., (2015). "Quand l'architecture devient oeuvre d'art", Dossier, 31: 72-79.
- [129] 51N4E, Buda Art Centre, <https://www.51n4e.com/project/buda-art-centre-0>, 15 Eylül 2018.
- [130] Belgische Baksteenfederatie, (2013). Buda Art Center in Kortrijk, 141, Brugge.
- [131] Trans Europe Halles, Zo Centro Culture Contemporanee, <http://teh.net/members/zo-associazione-culturale/>, 2 Ekim 2018.
- [132] Zo Centro Culture Contemporanee, Chi-Siamo, <http://www.zoculture.it/chi-siamo/>, 25 Eylül 2018.
- [133] Zo Centro Culture Contemporanee, Zo Brochure, <http://www.zoculture.it/zo-brochure.pdf>, 25 Eylül 2018.
- [134] Zo Centro Culture Contemporanee, Attivita, <http://www.zoculture.it/attivita/>, 25 Eylül 2018.

- [135] Zo Centro Culture Contemporanee, Calendar, <http://www.zoculture.it/calendar/>, 25 Eylül 2018.
- [136] Ruisanchez Arquitectes Arşivi.
- [137] Archdaily, Fabra and Coats, <https://www.archdaily.com/404188/fabra-and-coats-manuel-ruisanchez-and-francesc-bacardit-architects>, 25 Eylül 2018.
- [138] My Art Guides, Base Milano, <http://myartguides.com/exhibitions/design-centre/attachment/base-milano-2-2/>, 25 Eylül 2018.
- [139] Onsite Studio, Base Milano Cultural Centre, <http://onsitestudio.it/wp-content/uploads/2018/06/Onsitestudio-Base-Milano-Cultural-Centre.pdf>, 25 Eylül 2018.
- [140] Gundeldingerfeld, Info, <https://www.gundeldingerfeld.ch/info/>, 25 Haziran 2018.
- [141] Dabonline, Das Gundeldinger Feld in Basel, <https://dabonline.de/2018/05/30/alles-so-schoen-nachhaltig-leser-umfrage-leserumfrage/>, 26 Haziran 2018.
- [142] Mainside Investments SGPS SA Firması Arşivi.
- [143] Crafttheway, Lxfactory, <https://crafttheway.com/lxfactory/>, 7 Ağustos 2018.
- [144] Lx Factory, Imprensa, http://www.lxfactory.com/ficheiros/noticias/imprensa_pdf_5717709c1dd2a.pdf, 7 Ağustos 2018.
- [145] Lx Factory, Photo Gallery, [http://www.lxfactory.com/EN/lxfactory/#prettyPhoto\['galeria'\]/11/](http://www.lxfactory.com/EN/lxfactory/#prettyPhoto['galeria']/11/), 7 Ağustos 2018.
- [146] Lx Factory, Zeppelin, http://www.lxfactory.com/ficheiros/noticias/imprensa_pdf_571791db46265.pdf, 7 Ağustos 2018.
- [147] 51N4E Arşivi
- [148] Budalab, <https://www.budalab.be/index.php/nl/budalab/>, 18 Eylül 2018.
- [149] Neege Allen Navarra Arşivi.
- [150] Hashtagsicilia, Zo Centro, <http://www.hashtagsicilia.it/scienze/ambiente/rigenerazione-urbana-e-social-e-ruolo-dei-cittadini-2371>, 20 Eylül 2018.
- [151] Zo Culture, Cortile, <http://www.zoculture.it/gallery/cortile/>, 25 Eylül 2018.
- [152] Zo Culture, Ristoro, <http://www.zoculture.it/gallery/ristoro/>, 25 Eylül 2018.
- [153] Zo Culture, La Sala Grigia, <http://www.zoculture.it/gallery/la-sala-grigia/>, 25 Eylül 2018.
- [154] Zo Culture, Spiazzo, <http://www.zoculture.it/gallery/spiazzo/>, 25 Eylül 2018.

[155] Zo Culture, La Sala Verde, <http://www.zoculture.it/gallery/la-sala-verde/>, 25 Eylül 2018.

FABRA i COATS - BARCELONA**A-1 21.06.2018 Tarihinde BAMMP Arquitectes Firmasından Fabra i Coats Projesinin Mimarlarından Francesc Bacardit ile Yapılan Görüşme Metni**

1. Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?

Günümüzde kültürel bir mekân, temel olarak, farklı türdeki etkinliklerin gerçekleşebilmesi için esnekliğe ihtiyaç duymaktadır. Mekânın esnekliği, zaten bildiğiniz gibi, tamamen mümkün değildir, çünkü mekânın belirli kısımlarının kullanım amaçları ve teknik özellikler nedeniyle sabit olması gerekmektedir. Açık ve yumuşak alanlarla, sabit ve sert parçaların kombinasyonu, iyi kullanım için bize garanti veren şeydir.

Geleneksel kültür merkezleri genellikle, tiyatro, opera, sergi, kütüphane, vb. tek bir kullanıma adanmıştır. Bu uzmanlaşma, diğer türdeki etkinlikler için değişim ve adaptasyona olanak tanımayan, belirli özelliklere sahip binalara yol açar.

2. Fabra i Coats dönüşüm projesine nasıl dâhil oldunuz?

Biz, Manolo Ruisánchez ve ben, uluslararası mimarlık yarışmasını kazandık ve böylece Fabra ve Coats'un yeniden kullanımı için yapılan çalışmayı planladık ve yönettik.

3. Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar, farklı katların yükseklikleri ve geniş yüzey alanıdır. Ayrıca binanın tüm çevresinden yüksek miktarda günışığı iç mekânlara ulaşmaktadır. Bir diğer nokta da mükemmel bina özellikleridir.

Diğer taraftan, bir ana giriş olmaması nedeniyle, binaya erişim zorluğu bir kısıtlama idi. Sadece malzeme ve işçiler için iki kulede merdiven ve asansörlerle sağlanan bir giriş vardı.

4. Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, müşteri/yönetim açısından ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

Süreç boyunca bürokrasiden, çalışanlara ve ekonomik problemlere kadar birçok sorunla karşılaştık. Şöyle düşünün, proje iki farklı mimarlık firması tarafından eş zamanlı olarak gerçekleştirildi. Tüm problemleri çözmek için “tam zamanında” stratejisi geliştirdik.

5. Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Yaratıcılık fabrikası hayata geçtiği andan itibaren, oldukça fazla kullanım ya da mekân dağılımı değişikliği olmuştur, ancak bu değişiklikler başlangıçtan itibaren proje sistemlerini etkilememiştir. Değiştirilebilir kanvas/keten bezi sistemimiz ve sirkülasyonun açık bir biçimde ortaya konması ile tüm bu değişimlere uyum sağlamayı başardık.

6. Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Şu anda projede zayıf bir taraf görmüyoruz.

7. Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

Bize göre binanın gelecekteki kullanımı, bugünkü kullanımının genişlemiş hali olacaktır. Kullanımının değişimi Barselona hükümetinin kültür politikalarına bağlı olacaktır.

8. Daha önce gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projesi var mı? Bu projeye karşılaştırırsanız neler söyleyebilirsiniz?

Endüstriyel alanlarla ilgili başka dönüşüm projelerimiz de var. Müze, okul, ofis ve konut gibi farklı kullanımlar için farklı fabrikaların uyarlamalarını gerçekleştirdik. Planurbs firması ile birlikte gerçekleştirdiğimiz son çalışmamız, Can Batllo'ya kent arşivlerini yerleştirmek için açılan uluslararası yarışma idi. Bu yarışmada ikinci olduk. Stratejimiz hep aynı, bina özelliklerine saygı ve yine bina özelliklerine göre çağdaş ve zamanında çözüm.

9. Fabra i Coats için kullanıcı görüşlerine dair bir bilginiz var mı?

Direk bir bilgimiz olmamakla beraber bu alanı kullananların mekân kullanımı ile ilgili memnun olduklarını düşünüyoruz.

A-2 Visita A La Fabra i Coats Videosu Çözümlemesi

BAMMP Arquitectes i Associats firmasından Francesc Bacardit ve Ruisánchez Arquitectes firmasından Manuel Ruisánchez'in proje ile ilgili yaptıkları açıklamalar [109]:

Her defasında daha da büyüyerek devam etmemizin anlamı yok, şehri daha da büyütmenin, yeni binalar yapmanın anlamı yok. Elimizde olanı tekrar kullanmalıyız. Bu bina bir varlık ve onu tekrar canlandırmalıyız. Eski fabrikanın şimdi bir işyeri olması durumu var ancak bu defa iş kavramı değişikliğe uğruyor. Burada iş olarak anılan sanatsal faaliyetlerdir.

Fabra i Coats'ın ilginç olan yanı kendine has bir mimari yapısının oluşu, bir dönemin karakterini ve bina sistemini yansıması. Bunun gibi fabrikaların zaman içinde başka bir şeye dönüşmesi mekânı anlamının da bir yöntemi. Tekstil fabrikası, iplik üretim fabrikası iken şimdi de sanatsal yaratıcılık fabrikası, işte her şeyin odağı bu. Projeyi oluşturmamız ve ileri götürmemizde bize bu yardımcı oldu ve resmi bir projeden daha fazlasını yapmamız gerektiği fikrini verdi.

Sanatsal yaratıcılık fabrikası düşüncesi orta alanın işlevselleştirilmesi ve kullanılması gerektiği fikrini verdi. Orta alanda gerçekleştirilen eylemler çeşitli, karmaşık ve bazen de uyumsuzluk gösteriyor. Bu sebepten de müzik ve ses kontrolü için bazı spesifik mekânlara ihtiyaç duyacaktık. Orta alana müzik kutuları ve düşey iletişim şaftı yerleştirdik.

Ayrıca yelkenlilerinki gibi esnek localar sistemi kullanmak suretiyle denizcilik teknolojilerinden faydalandık. Geri dönüştürülmüş kanvas kullanarak panolar elde ettik. Böylece mekânı ihtiyaçlara göre değiştirme olanağı sağladık.

Dönüşen süreçleri düşündük. Projenin dili de geleceğe yönelik bir üsluba sahip. Şu anda ben buradayım ve gelecekte de başkaları olacak fikrini benimsiyor.

En üst katta çok kötü durumda bir çatı örtüsü vardı ve değiştirilmesi gerekiyordu. Üst katta, sirk, dans ve tiyatro etkinlikleri için daha yüksek ve daha fazla boş alan elde etmek amacıyla, iki sıra sütunlar, bir Vierendeel tipi kafes giriş sistemi ile desteklenmiş

yeni çatı sistemini oluşturduk. Byölece çatı pencereleri aracılığıyla mekânın daha fazla gnüşüğü almasını da sağladık.

Binanın kendi doğası gereği dışarısı ile ilişkisi yoktu. Bir merdiven ve asansörden oluşan kulelerden malzeme ve işçiler için binaya erişim sağlanmaktaydı. O yüzden yeni bir giriş yapmak gerekiyordu. İç mekân düzenini bozmadan avluyla ilişkili yeni bir giriş yarattık.

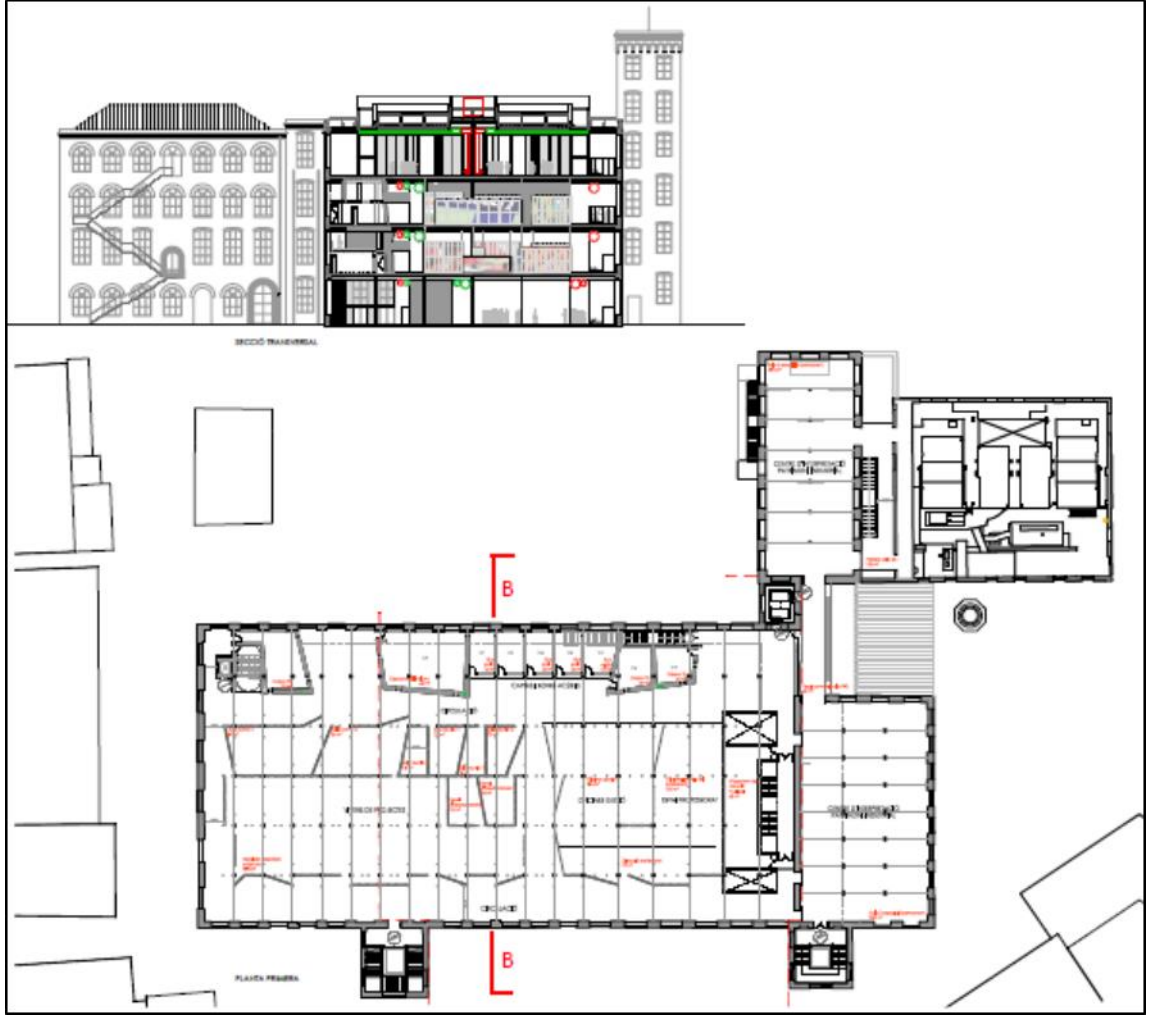
Binanın en başarılı tarafı şu an işliyor olması, hareket var ve gelecekte de olacak. Fonksiyonel, iyi bir akustiğe sahip bir mekân yaratmış olduk.

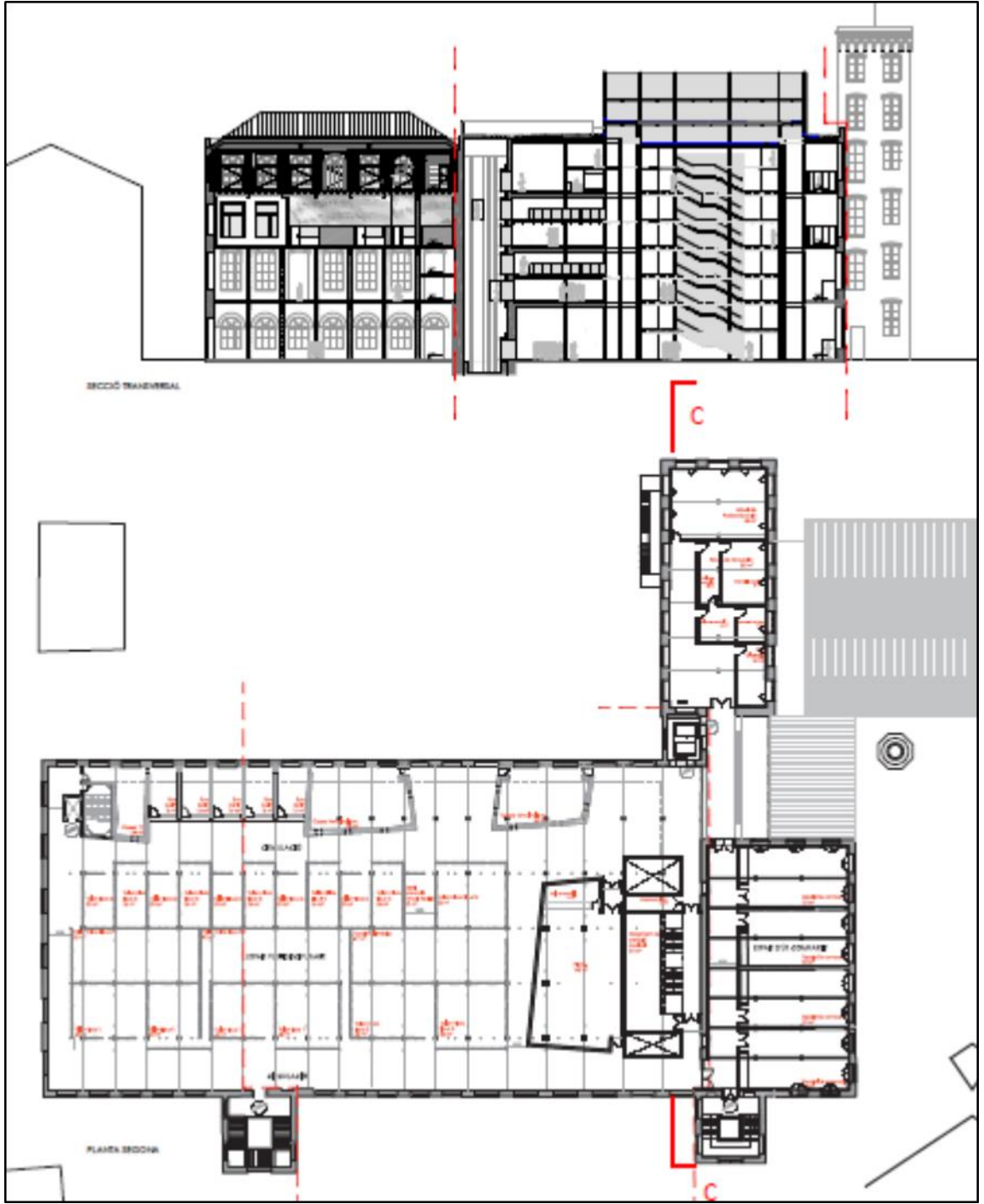
A-3 Planlar ve Kesitler

Şekil A.1 Zemin kat planı ve A-A kesiti [136]

Şekil A.2 Birinci kat planı ve B-B kesiti [136]

Şekil A.3 İkinci kat planı ve C-C kesiti [136]

Şekil A.4 Üçüncü kat planı ve D-D kesiti [136]

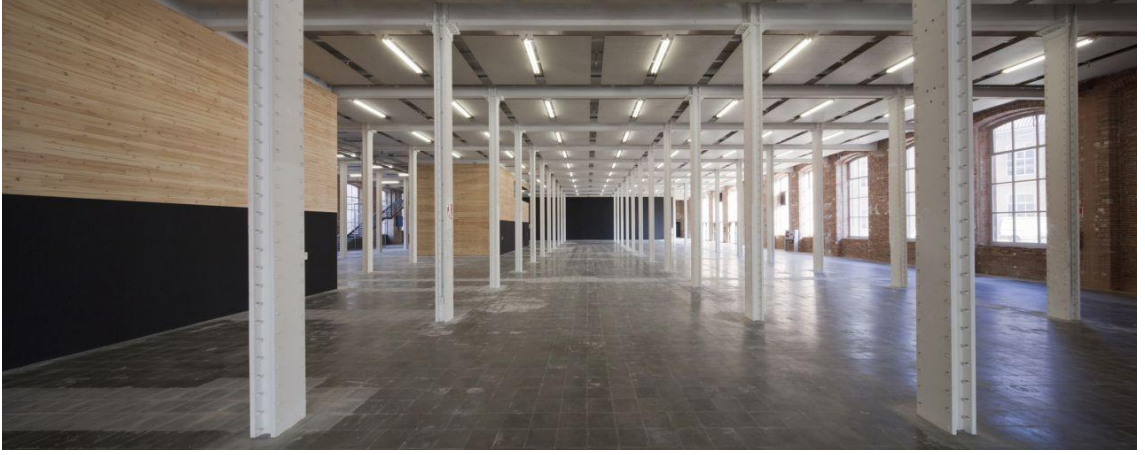
A-4 Fotoğraflar

Şekil A.5 Fabra i Coats dış görünüş [137]

Şekil A.6 Ana giriş mekânı [137]

Şekil A.7 Zemin kat [137]

Şekil A.8 Birinci kat [137]

Şekil A.9 Müzik kutuları ve hareketli panolar [137]

Şekil A.10 Hareketli panolarla oluşturulmuş çalışma düzeni [137]

BASE - MİLANO**B-1 05.04.2018 Tarihinde Onsite Studio Firmasından Base Projesinin Mimarı****Giancarlo Floridi ile Yapılan Görüşme Metni****1. Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?**

Buradaki en önemli nokta, kültür merkezi dediğimiz şeyin artık eskiden kullandığımız ve anladığımız tanımından farklı olduğu gerçeğidir. Kültür günümüzde birçok farklı konuyu ve aktiviteleri kapsamaktadır. Kültürün üretilme, tüketilme ve ele alınma yollarının kapsamı da genişlemiş durumdadır. Çünkü içeride çalışan tüm kültür üreticileri aynı zamanda genel ekonomik düzenin oluşturduğu yapının bir parçası olmaktadır. Kültür merkezi kavramının belirsizliğini anlamak çok zor ve karışık bir konu. Base'nin ilk gündünden bu yana nasıl değiştiğini görmek çok ilginçti. Alan için belirli bir program tanımlanmamış durumda ve mekânlar da sürekli değişiyor ve yeni etkinlikler için adapte oluyor.

2. Base'ın dönüşüm projesine nasıl dâhil oldunuz?

Biz en başında dâhil olduk çünkü bu bir kamu ihalesiydi. Milan yönetimi alan için program, restorasyon projesi ve mimari tasarım önerileri için yarışma açtı ve biz de böylece işin başında dâhil olduk. Daha sonra durum değişti ve boyutlar ile mekânlar programdan bağımsız hale geldi. Çünkü strateji sürekli değişime ayak uyduran ve adapte olan bir şey üretmekti. İhtiyacımız olan şey, eski bir kelimeyle ifade edecek

olursak bir parşömendi. Böylece programda barındırılan etkinliklere daha fazla özgürlük tanıyacak bir altyapı elde edilecekti. Günümüzde alan kullanımından sorumlu olan ekip mekânları biçimlendiren kültürel aktiviteler düzenlenmekte ancak altyapı aynı.

3. Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

Bina eski Ansaldo tesislerinin çok özel bir parçası. Ansaldo çelik işleri yapan büyük bir firmaydı. Binanın özelliği 1930'lu yıllarda ilk ev tipi radyo üretiminin burada yapılmış olması. O yıllarda İtalya'da radyo üretimi yapan ilk firma olan General Electric firması binayı kullanmaktaydı. Yüzlerce metre uzunluğunda üretim hatları, masalar ve sandalyelerin bulunduğu alanda da çoğunlukla kadınlar çalışmaktaydı. Çünkü el becerisi gerektiren küçük parçalarla uğraşıyorlardı. Alan aynı zamanda radyo devreleri üzerinde ilk deneysel endüstriyel tasarımların gerçekleştiği yer. 10 metre genişliğinde ve yüzlerce metre uzunluktaki alanda yapısal açıklığa karşılık gelen bir dizi pencere bulunuyor. Mekân son derece ilginç çünkü uzunlamasına çok serbest ve böylece her türlü etkinliğe ev sahipliği yapabilecek açık bir plan mevcut. Diğer taraftan binanın bu kadar uzun olması ve mevcut oranlar mekânı kullanma açısından bir zorluk oluşturabilir. Özellikle performans alanında birçok insan bir arada bulunduğu zaman bu bir dezavantaj olarak görülebilir.

4. Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, müşteri/yönetim açısından ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

Buradaki etkinlik programının, sürekli değişen bir kültürel programın tanıtımından kaynaklanan bir geçicilik durumu vardı. Bu kültürel program mimarlık fikri oluşmadan önce mekân kullanımına dair fikir vermesi, sabitliklerin belirlenmesi için oluşturulmuştu. Ancak hiçbir şey kesinlikle sabit değildi. Diğer bir sorun ekonomik baskıydı çünkü çok düşük bütçeli bir projeydi. Zaman da yine baskı oluşturan unsurlardandı. Biz bunları bir fırsat olarak düşündük ve böylece sorun olmak yerine projedeki değişim ögesi haline geldiler.

5. Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Şu an projenin son aşamasındayız ve yapının tamamı önümüzdeki hafta Milano tasarım haftası için açılacak. Projenin bu ikinci aşamasında her şey bir yandan ilerliyor ve biçimin net ve etkileyici ilkeleri sayesinde projenin altyapısıyla yeniden bağlantı kurabiliyoruz. Ayrıca dönüşüm projesinin tek elden çıkması da en önemli konulardan biri. Bu anlamda büyük oranda hedeflerimizi gerçekleştirdiğimizi söyleyebiliriz.

6. Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Güçlü tarafı, kültür merkezinde gerçekleşen aktiviteler için bir arka plan üretmek ve bu oldukça önemli bir kazanım. Diğer taraftan daha belirgin ve görünür olmak yerine çok fazla arka planda kalmak mimari açıdan bir zayıflık olarak düşünülebilir.

7. Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

Projenin niteliği sürekli değişime izin vermesi. En başından beri bazı odaların kullanımı sürekli değişiyor, örneğin büyük alanlar sergi mekânı olarak kullanılırken eğitim merkezine ya da açık çalışma alanlarına dönüşüyor ya da aynı alan içindeki küçük kutular sayesinde insanların kendi video ve filmlerini çekebileceği film üretim merkezine dönüşebiliyor. Mekân zaten kendisi değişken ancak dönüşümün izlediği yol binanın strüktüründen geliyor. Dolayısıyla asıl olan strüktürün sunduğu olanakların ve niteliklerin korunması.

8. Daha önce gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projesi var mı? Bu projeyle karşılaştırırsanız neler söyleyebilirsiniz?

Aynı alanda, Ansaldo tesislerinin başka bir parçası için yaptığımız bir proje daha var. Benzer bir yapı yine benzer bir programa sahip kullanıma dönüştü. Onun dışında endüstriyel yapılar üzerine çalışmamız yok.

9. Projeye ilgili sizin söylemek istediğiniz, önemli olduğunu düşündüğünüz ve paylaşmak istediğiniz bir şey var mı?

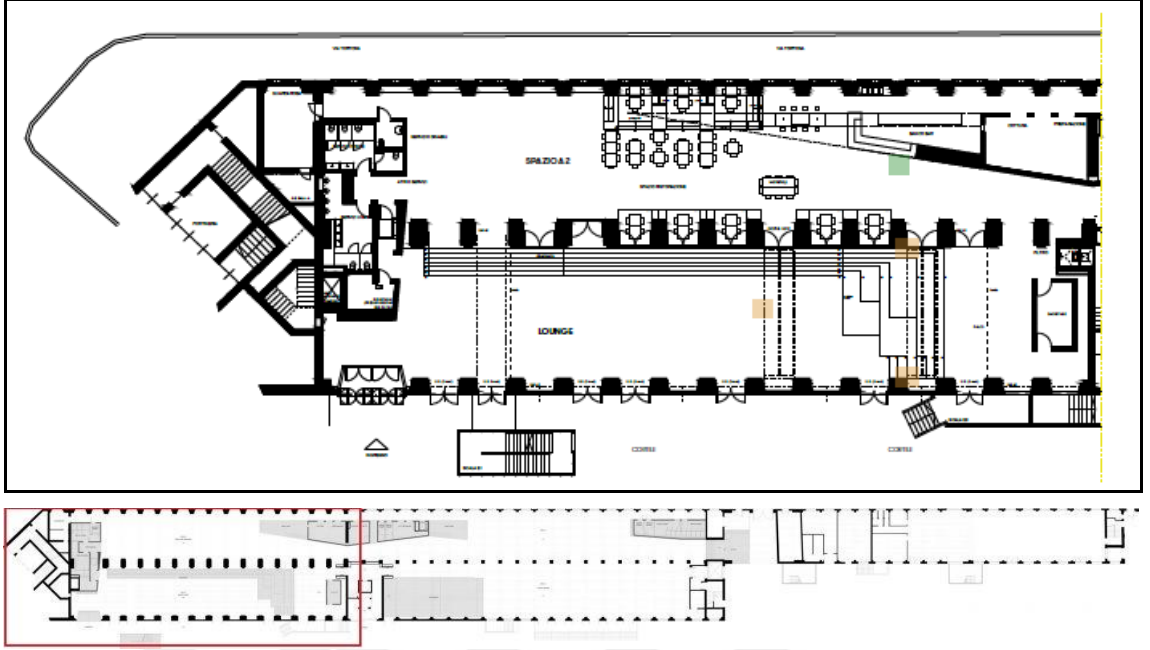
Her seferinde projenin nasıl dönüştüğünü görmek çok ilginç ve merak uyandırıyor. Şu an alanı yöneten ve kontrol eden ekip her etkinlik için mekânın mimari tasarımına yön vermiş oluyor. Belçika'da endüstriyel bir yapıdan dönüşen bir kültür merkezi var ve mimar mekânın gelecek dönüşümlerini de gerçekleştiren kişi. Bu da tasarımda bir süreklilik hissi yaratıyor. Mimari araçlara çok fazla güveniliyor ama aynı zamanda etkinliklerin de mekâna bir duygu katacağı düşünülüyor. Bu tip projelerde programın açıklığı tasarımcıya, yöneticiye ya da danışmana yardım anlamına geliyor. Diğer taraftan bizi Venedik Bienaline davet ettiklerinde Base ile ilgili hazırladığımız videoyu gösterdik. Bizim için hazırladıkları arka planda bir arka plan videosu göstermek çok ilginçti.

10. Base için kullanıcı görüşlerine dair bir çalışmanız var mı?

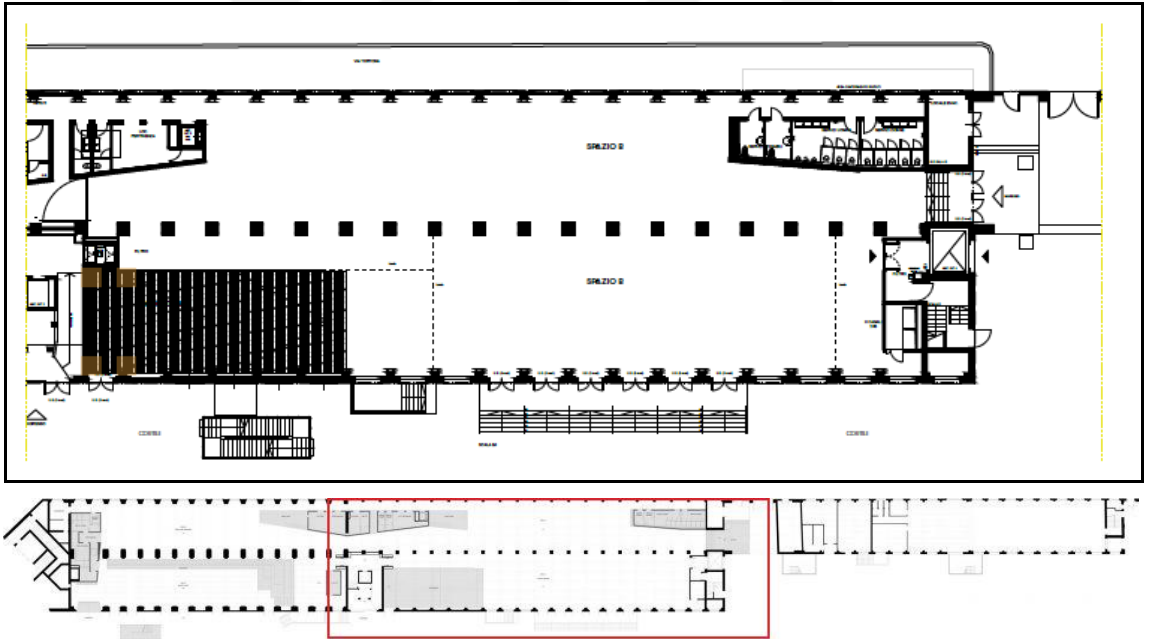
Google ya da instagramı incelediğinizde insanların binanın çeşitli kısımları ile ilgili çok fazla sayıda fotoğraflar çektiğini görmek ilginç. Binanın rengi, biçimi ve atmosferi çok fotojenik ve ikonik. Diğer taraftan mekânı fotoğraflardan bazen zorla tanıyabiliyor olmamız çok garip. O kadar farklı gözüküyor ki bazen ancak hashtaglerden çıkarabiliyoruz.

Kültür merkezi çok geniş bir yelpazeye sahip olan kültür ile ilgili bir şey. Bu yüzden alanda çorba yapan bir domates firmasını da görebilirsiniz, edebiyat konferansına da denk gelebilirsiniz. Cumartesi akşamları transseksüellerin yer aldığı dans pistine de dönüşebiliyor, dijital bir çalışma alanına da.

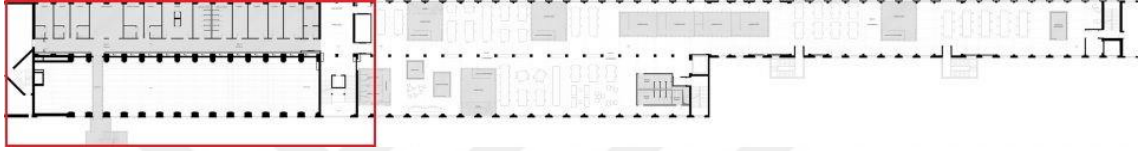
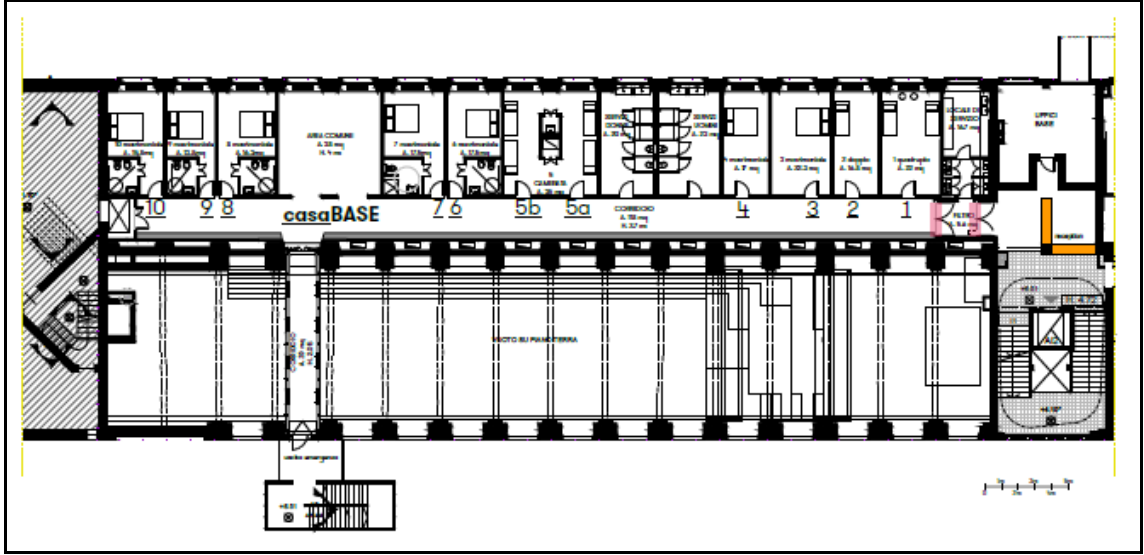
B-2 Planlar ve Kesitler

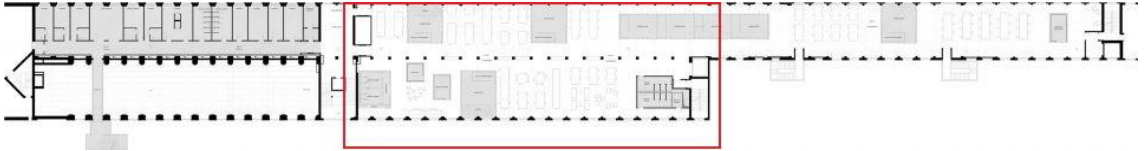
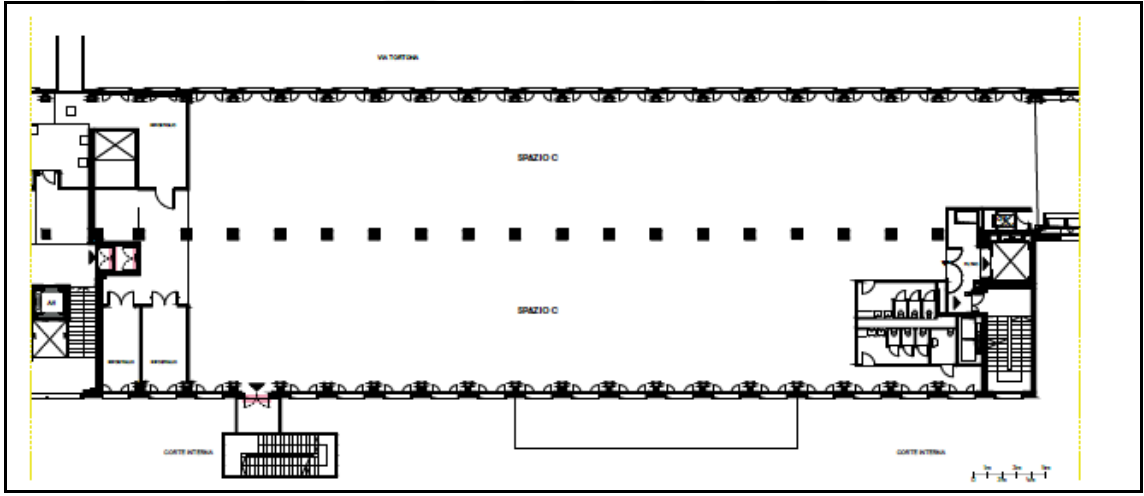
Şekil B.1 Zemin kat planı, lobi ve mekân A2 [114], [115]

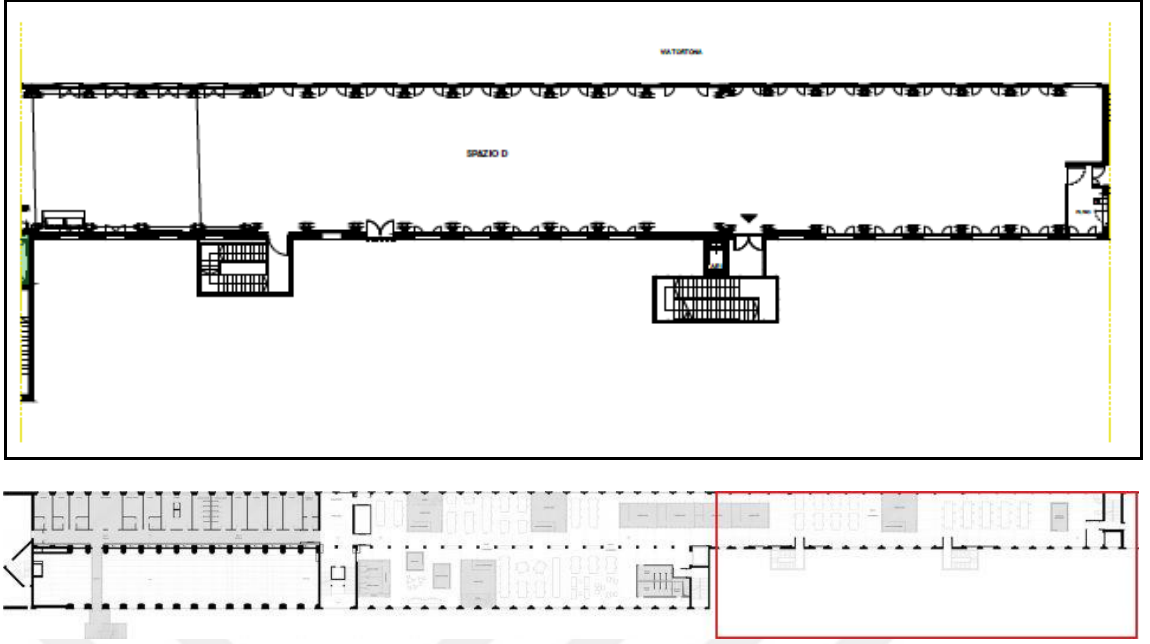
Şekil B.2 Zemin kat planı, mekân B [114], [115]

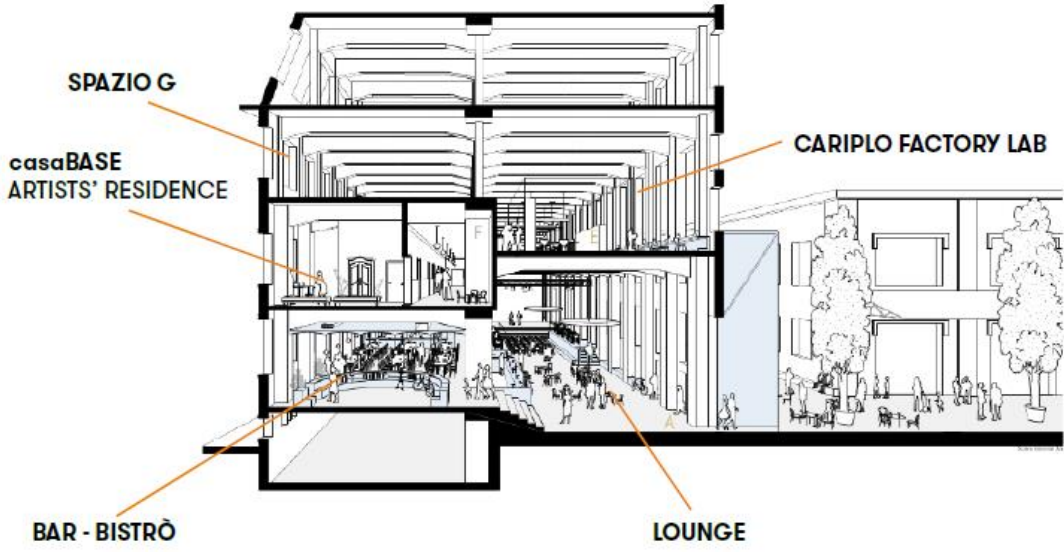
Şekil B.3 Birinci kat planı, Casabase [114], [115]

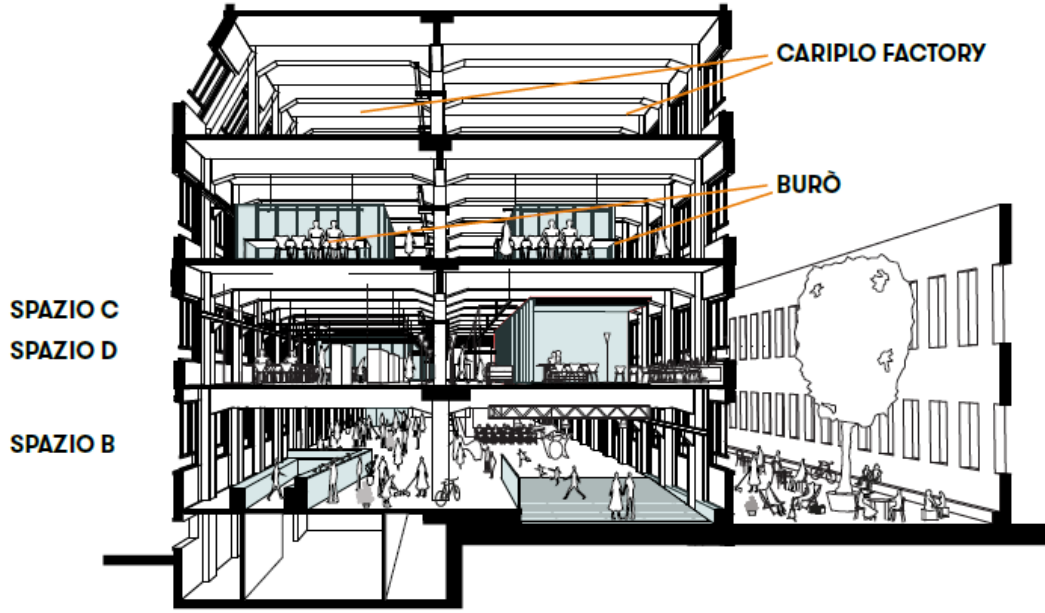
Şekil B.4 Birinci kat planı, mekân C [114], [115]

Şekil B.5 Birinci kat planı, mekân D [114], [115]

Şekil B.6 Lobi, A2 ve Casabase mekânlarından geçen kesit [115]

Şekil B.7 B, C ve D mekânlarından geçen kesit [115]

B-3 Fotoğraflar

Şekil B.8 Lobi ve mekân A2 [138]

Şekil B.9 Mekân B sergi düzenlemesi [115]

Şekil B.10 Mekân C [115]

Şekil B.11 Mekân C [115]

Şekil B.12 Mekân D [115]

Şekil B.13 Casabase ortak alan [115]

Şekil B.14 Casabase [115]

Şekil B.15 Base Milano dış görünüş [139]

GUNDELDINGER FELD - BASEL**C-1 11.04.2018 Tarihinde Denkstatt-Sarl Firmasından Gundeldinger Feld Projesinin Mimarlarından Barbara Buser ile Yapılan Görüşme Metni**

1- Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?

Bence günümüz mekânlarının en önemli özelliği esnek olmaları. Geçmişte kültür merkezleri tiyatro ya da sinema, opera gibi kültürün tek bir türüne özgü idi. Bugün her şey çok esnek, sinema salonunda oyun sahneleyebilirsiniz ya da tiyatro sahnesinde ya da konser salonu olarak kullanılan bir yerde bir film gösterebilirsiniz. Çok özel konser salonları ve tiyatro sahneleri tabii ki var ama özelleşmiş olanların dışındaki aktivite mekânları çok esnek.

2- Gundeldinger Feld projesine nasıl dâhil oldunuz? (Siz aslında girişimcilerden birisiniz dolayısıyla aslında dâhil olmaktan çok projeyi başlattınız doğru mu?)

Evet, bu alandan iki sokak uzakta oturuyorum. Bisikletle ya da yürüyerek üç dakikada ulaşabileceğim bir mesafede yaşıyorum ve bu bölgede büyüdüm. Bu çevrede kent planlaması ve isteklerimiz, ihtiyaçlarımız üzerine sürekli tartışıp konuştuğumuz bir firmada çalışıyordum. Daha özgür ve daha esnek alanlar istiyorduk ve yirmi yıl kadar önce, bölgenin merkezinde bulunan bu fabrikayı alma şansımız varsa mutlaka bir şeyler yapmalıyız diye düşünüyorduk. Bundan yirmi yıl sonra bu fırsat elimize geçti ve anında

girişimde bulunduk. Hiç paramız yoktu ama başka bir projedeki deneyimlerimizden parayı nasıl sağlayabileceğimizi biliyorduk. Bölgedeki yaşayanlarla büyük bir toplantı organize ettik ve yatırımcılardan para bulmaya çalıştık. Çok şanslıydık çünkü Ekim 1999'da gazetelerde ilanlar yer aldı ve 13 ay sonra projeyi başlatacak duruma gelmiştik.

Hükümet ya da belediyeden ödenek alabildiniz mi?

Hayır, sormadık bile, çünkü hükümete güvenmek istemedik. Çok yavaşlar ve hükümet fabrikayı satın alma hakkı olduğunu söylüyordu ama bu doğru değildi. Biz yatırımcılarla birlikte fabrikayı aldık ve hükümetten bir kuruş bile almadık.

3- Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

İsviçre'de inşaat kalitesi çok çok yüksek. Binalar eğer korunursa 100-200 yıl ayakta kalıyor. Bu iyi bir şey ama biz aldığımızda bina neredeyse 110 yaşındaydı ve binayı kullanmaya da devam edecektik. Uyarlama yapmak zorundaydık, bakım yapmak zorundaydık, yalıtım yapmak zorundaydık ama gerçekten her şeyi yerine koymalıydık.

4- Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, toplumsal ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

En büyük sorun hükümetti çünkü konut yapmamızı istiyorlardı. Karşı çıktık, konut istemediğimizi söyledik, bölgede 30.000 kişiyiz ve ihtiyacımız olan şeyin özgür alanlar, özgürlük olduğunu söyledik. Uğraştılar ama zorlayamadılar, en azından alanın bir kısmına konut yapmamız gerektiğini söylediler ama istemediğimizi çünkü eğer konut yapılırsa orada yaşayanların uyuma hakları olacağını ve gürültü yapmamıza izin verilmeyeceğini söyledik. Sonunda, inşaat bölümünden sorumlu olan kadın görevinden ayrıldı ve sorun çözüldü. Hükümet projeyi yasallaştırdı ve problem kalmadı.

Diğer bir problem de deprem güvenliği, yangın güvenliği gibi konular için oluşturulan tüm kurallar ve düzenlemelerdi. Fabrikayı aldığımızda ilk sahip olduğumuz şey, onarmamız gereken beş adet kanalizasyon borusu için 100.000 frank değerindeki bir faturaydı. Şok olduk çünkü kimse bunu hesaplamamıştı ama süreci iyi yönettik. İnsanları tüm bu saçma kural ve düzenlemeleri takip ederek adım adım bu işi yapacağımıza ikna ettik. Her şey elbette zaman alıyor ve zorlukları var ve bu tür

projelerde bu işleri idare etmek çok zor çünkü insanlar kesin bir şeyler görmek istiyor. “Amacınız ne ve sonunda ortaya ne çıkacak” gibi sorular sordular, biz de bilmediğimizi ve adım adım göreceğimizi söyledik. Ama ikna oldular ve bizi destekleyen büyük bir topluluk oluştu çünkü onlar için bir şeyler yapmaya çalıştığımızı gördüler. Kâr odaklı değiliz, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş değiliz ama kâr elde etmek gibi bir amacımız da yok. Tamamen özel bir yapılanmamız olmasına rağmen insanlar bunu anladı ve bizi destekledi.

5- Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Sanırım hedeflerimizin %80 ine ulaştık ki bu oldukça iyi bir oran. Alanda 70 farklı kiracımız var, çocuklar var, yaşlılar var, okul, kreş ve restoranlar var. Engellilerin işlettiği restoranlar var, güneş panelleri gibi ekolojik malzemeler var. Alan bizim için büyük bir deney sahasıydı ve birçok yeni şey deneme fırsatımız oldu çünkü kâr odaklı değiliz. Kira fiyatlarını yüksek tutmaya ihtiyacımız yok ve böylece kiracı sirkülasyonu da az oluyor. Kiracıların daha çok sosyal durumlarıyla ilgileniyoruz. Burada sahip olduğumuz şey bir sosyal heykel (social sculpture) ve insanlar burada olmayı seviyor. Binanın özgün yapısını koruyarak dönüştürmek ana fikri oluşturuyordu. Bu yüzden orijinal kullanımları korumaya çalıştık. Örneğin sekizinci holde yer alan işçiler için yapılmış duş ve tuvaletler bugün binadaki pansiyon ziyaretçileri tarafından kullanılıyor. Binanın durumunu ve iç mekân organizasyonunu başlangıçta bilmediğimiz için, ilk proje taslaklarında değişiklikler oldu. Örneğin yedinci holün cephesinden dolayı çok katlı bir yapı olduğunu düşünüyorduk ancak kat döşemeleri yoktu. Elektrik ve su tesisatı endüstriyel üretim için tasarlanmıştı ancak çalışıyordu. Her yeni duruma göre planlı bir şekilde tasarım güncellendi.

6- Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Bence en güçlü tarafı alanın 100 den fazla çalışma mekânına ve günde yüzlerce ziyaretçiye sahip olmasıdır. Burada gerçekten bir sabah ışığı, canlılığı var. Öğlenleri insanlar restoranlarda yemek yiyor, öğleden sonra çocuklar oynamaya geliyor, akşamüstü doğumgünü partileri, konserler ve kültürel etkinlikler oluyor. Gerçek bir

çeşitlilik ve bileşime sahibiz. Bu yüzden de alan her türlü etkinlik için çok esnek. Tüm bunlar iyi tarafları.

Bizden kaynaklı olmamakla birlikte gerçekten çok şanslıydık ve herkes katılım sağladı. Kötü olan ise çok yalnız olmamız. Her yerleşim alanında, insanların kâr odaklı olmayan mekânlarla buluşacağı, yeni Gundeldinger Feld lere ihtiyacımız var.

En büyük sorunlardan biri de diğer insanların ve özellikle mimarların kıskançlığı idi çünkü hiç yardım almadan işi yönettik. İyi projeyi neden Barbara yürüttü diye düşündüler. Ama ben aynı zamanda bir sürü para harcadım ve projeyi başlattım, projeyi alana kadar beklemedim. En büyük gazetelerden birinde bir röportajım yayınlandı. Onlar da “neden Barbara Buser” diye sordular. Ben de “çünkü başka kimse yapmıyor” dedim. Eğer dünyayı canlılar, toprak, doğa için daha iyi bir yer haline getirmek için birşeyler yapabilme şansını görürsem yaparım. Eğer başka biri bu şansı yakalarsa bırakın onlar da yapsın. Yapılacak çok şey var.

7- Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

Bir yüz yıl daha devam edeceğini düşünüyorum. İnsanlar hâlâ oturmak için sandalyeye ihtiyaç duyuyorlar, yemek yiyorlar, evden çalışma olanaklarına rağmen çalışma alanlarına ihtiyaç duyuyorlar. Gundeldinger Feld bence çok önemli bir alan çünkü merkezde yer alıyor. Örneğin tek bir araçlık bile park yerimiz yok. Bir kiracımız burada bir çalışma alanı istediğini ancak park yerine ihtiyaç duyduğunu söyledi ama üzgünüz yok dedik. Basel’de çok iyi bir düzenleme var, park yeri ayırma zorunluluğu yok. Eğer böyle bir zorunluluk olsaydı, alan bugünkü haline kavuşamazdı çünkü bir holü park alanı için harcamak zorunda kalırdık. Ama etrafta oldukça çok bisiklet var.

8- Daha önceden de gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projeleri var. Bunları Gundeldinger Feld ile karşılaştırırsanız neler söyleyebilirsiniz?

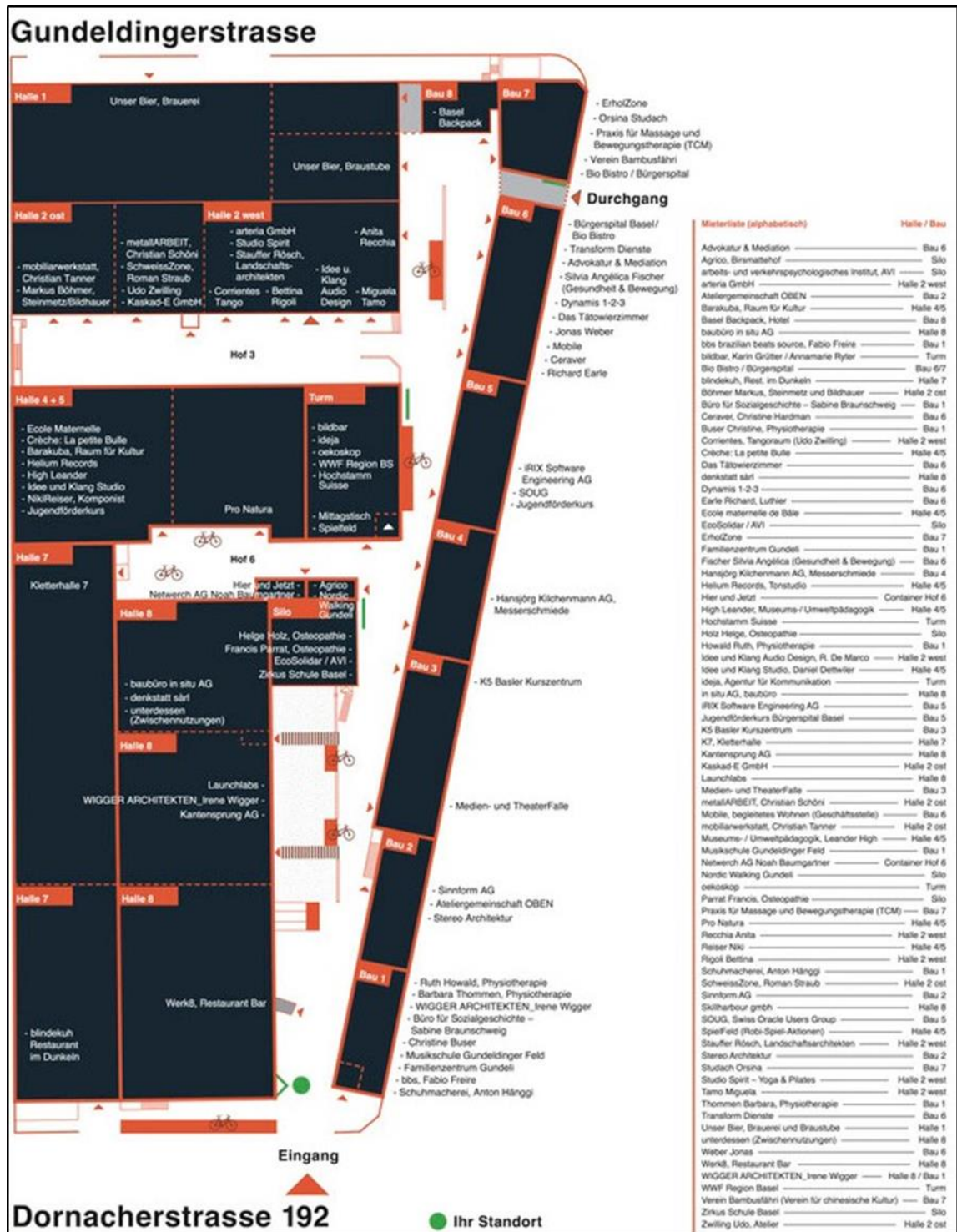
Gundeldinger Feld bence en iyisi çünkü biz arazinin sahibi değiliz ve binayı 99 seneliğine kiraladık. Arazi sahibi sadece araziyi düşünüyor ve bize binayı yıkabileceğimizi söyledi ancak tabii ki böyle bir şeyi hiç düşünmedik, bize göre çok büyük değeri var.

Gelecekte değişim ihtiyacı olabilir ama yıkılmaması gerekir. Biz üç binayı yıktık çünkü %90 konstrüksiyonla kaplıydı. Hiç boş alan, hava ve ışık yoktu. Aslında tam olarak yıkmadık, çatıyı kaldırdık, strüktür duruyor. Şu an için çok iyi bir oranda %80 kullanım alanımız var, dinlenebileceğimiz, yürüyüş yapabileceğimiz bir avlumuz var. Gelecekte ne olacağını bilemeyiz ama ben sürekli dinamik kalacağını düşünüyorum.

9- Gundeldinger Feld için kullanıcı görüşlerine dair bir çalışmanız var mı?

Her ay kiracılardan 1 frank topluyoruz ve bir fon oluşturduk. Bu fon sanat etkinlikleri, partiler, dekorasyon ya da çeşitli planlar için kullanılmak üzere oluşturuldu. Tüm kullanıcılara bu fonu, Gundeldinger Feld ile ilgili herhangi bir şey için bir birlik kurarak kullanabileceklerini söyledik. Ancak pek kullanan olmadı. Biz bu fonu özellikle konserler, sanatsal etkinlikler, tiyatro, sirk gibi faaliyetler için kullanıyoruz. Sanırım gerçekten kiracıları çok önemsiyoruz ve bu yüzden de şikâyet etmiyorlar. Bazıları kışın soğuktan yakınıyor, onlara battaniye edinmelerini tavsiye ediyoruz. Hem daha ucuz hem de ekolojik.

C-2 Plan ve Kiracı Listesi

Şekil C.1 Plan ve kiracı listesi [140]

C-3 Fotoğraflar

Şekil C.2 Gundeldinger Feld genel görünüm [116]

Şekil C.3 Hol 8 restoran bölümünden görünüş [116]

Şekil C.4 Fotovoltaik paneller [116]

Şekil C.5 Hol 1 bira üretim alanı [116]

Şekil C.6 Hol 4-5 oyun alanı [116]

Şekil C.7 Hol 8 sirk [116]

Şekil C.8 Yıkılan hollerden kalan strüktür [141]

LX FACTORY - LİZBON**D-1 04.07.2018 Tarihinde Mainside Investments Firmasından Lx Factory Projesi****Mimarlarından Joana Branco Gomes ile Yapılan Görüşme Metni**

1. Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünenecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?

Benim düşünceme göre LxFactory'yi kültür merkezi veya yaratıcı küme ya da diğer moda tanımlardan biriyle tanımlamak yanlıştır. LxFactory, geçici ya da kalıcı, yeni projeler ve insanlar barındıracak, kültürel, yaratıcı hizmetler ya da başka şeylere dönüştürülmüş eski bir endüstri kompleksidir.

Benim düşünceme göre kültür, sadece kültür merkezlerinde, müzelerde veya diğer geleneksel sanat mekânlarında değil, çeşitli ve farklı mekânlarda olmalıdır. Kültür ve sanat, restoranları, ofisleri, otelleri, kamusal alanları işgal etmeli. Kültürü ancak bu yolla herkese açık ve erişilebilir hale getirebilirsiniz.

2. Lx Factory dönüşüm projesine nasıl dâhil oldunuz?

Firmamız 23.000 m²'lik kompleksi 2005 yılında satın aldı. 2005 yılından beri tüm projeler bizim tarafımızdan geliştirildi ya da organize edildi. Lx Factory sürekli gelişim içinde olan bir projedir. Bina yıllar içinde uyarlandı, kısmen bizim tarafımızdan kısmen de mekânı kiralayanlar tarafından.

Başlangıçta bir yenileme, müdahale yapıldı mı yapılara?

Baştan bir yenileme yapılmadı, adım adım dönüşüm gerçekleşti. Biz ortak alanların dönüşümünü yaptık, kiracılar da kendi iç mekânlarının dönüşümünü gerçekleştirdi.

3. Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

Ana bina ve büyük depolar matbaa olarak kullanıldığı için iyi durumdaydı. Bu binalarda stratejimiz temizlemek ve endüstri mirasını göstermekti. Diğer küçük bina çok kötü durumdaydı ve yenilenmesi gerekiyordu. Binalardaki bazı şeyleri olduğu gibi bırakmaya ve göstermeye karar verdik. Ana binanın cephesindeki büyük delik buna bir örnektir. Bunun endüstriyel mirasın yaşamının bir izi olduğunu ve korunması gerektiğini düşünüyoruz. Tüm iç bölmelerde alçıpan kullanmaya karar verdik, bu malzeme binaya zarar vermeden takılıp sökülebiliyor.

Mimari açıdan yapıların sunduğu fırsat ve kısıtlar nelerdi?

Büyük açık alanlar en önemli fırsattı çünkü esnekliği sağlayabiliyorduk. Herhangi bir etkinlik için bölmeler aracılığıyla farklı büyüklükte alanlar elde edebiliyorduk. Kısıtlar eskilik nedeniyle olan teknik konulardı. Isı yalıtımı, su yalıtım gibi...

4. Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, müşteri/yönetim açısından ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

En büyük problem yasal çerçeve. Bu yeni tip bir proje olduğundan ve Lizbon'da tek olduğundan, 2008'de yasal bir çerçeve de yoktu. Belediye bizimle işbirliği içinde çalıştı ve mevzuatta değişiklik yaptı. Süreç içerisinde müşterilerle ilgili, çöplerle ilgili, trafikle ilgili ve bunun gibi bazı problemler oluştu. Bunlar çok fazla insanın bulunduğu diğer mekânlardaki sorunlar gibi zaman içinde çözüldü.

Yasal çerçeve ne getirdi bu tür dönüşümler için?

Başlangıçta yasa yoktu ve belediye bizi desteklemiyordu ve nasıl yaparsanız yapın gibi bir tavır vardı ama daha sonra birtakım kurallar getirildi ve bu da şehir bütünlüğü açısından önemliydi.

5. Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Başlangıçtan beri buranın nasıl bir mekân olmasını istediğimizi ve kompleksin içinde ne tür fonksiyonlar istediğimizi tartıştık ve fikirler oluşturduk. Bazılarını uygulamak kolaydı ama diğerleri zaman aldı. Başlangıçtan beri Lx Factory'nin etkinlikler, kültür ve sergiler için mekânlara sahip olması gerektiğini düşünüyorduk. Etkinlik mekânı başlangıçtan beri aynı olmasa da (şu an daha büyük), başından beri varolan bir fonksiyondu ve bizim dayanak noktamızdı. Diğer önemli projeler kütüphane, spor salonu ve ortak çalışma mekânları.

Lx factory'i nasıl tanımlarsınız? Ticari bir alan mı oldu yoksa kamu yararına etkinliklerin ve üretimin gerçekleştiği kültürel bir alan mı?

Burayı ticari ya da kültürel ya da kamusal diye tanımlayamayız. Burada herşey var, şirketler de var, kamusal mekânlar da var ve zaten orijinalliği bundan geliyor.

Kiraçılarınızı seçerken belirli kriterleriniz var mı? Kiraçıların arasında burada yapılan üretilere yansıyan bir iş birliği var mı yoksa sadece komşuluk ilişkileri mi var?

Kesinlikle kriterlerimiz var, ilginç projeleri olanları seçiyoruz. Burada aynı tür hizmet veren ya da üretim yapan organizasyonlar yerine çeşitliliğe önem veriyoruz. Genel konseptte ve diğer sâkinlere katkı sunacak ilginç projeleri seçiyoruz. Sâkinlerin komşuluk ilişkileri var ama organik bir network sağlanmış oluyor. Biz onları birlikte birşey yapmaya zorlamıyoruz ancak doğal olarak biraraya geliyorlar ve bu durumun üretilen işlere büyük katkısı var.

6. Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Lx Factory yeni bir bina olmadığı ve hergün binlerce insanı ağırladığı için binanın bazı zayıf tarafları var, bazı yerlerden içeri yağmur suları giriyor, bazı yerlerde ısınma problemleri var. Ayrıca otopark ve trafikle ilgili sorunlar var. Bir de insanların kişisel çatışmaları olabiliyor. Buradaki tüm bu sorunlar da aslında bu mekânı özgün kılıyor.

Projenin teknik konular dışındaki güçlü ve zayıf tarafları neler? Diğer benzer projelerden farkları neler, özelliği nedir?

Öncelikle çok büyük bir proje olduğu için yönetmesi de çok zorlu bir süreç. Ancak kesinlikle benzersiz diyebilirim. Şehri ve çevresini değiştirmiş olan büyük bir proje. Boş, kullanılmayan alanlardan farklı, ilginç birşeylerin yapılabileceğini ve ekonomik olarak da sürdürülebilir olabileceğini göstermiş olması açısından çok özel bir proje. Önceleri bu alanlar yıkılıp yerine büyük ofis kuleleri yapılıyordu. Lx Factory bunu değiştirip birçok projeye ön ayak oldu ve bu kadar büyük bir proje hâlâ yok Lisbon'da.

7. Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

Lx Factory doğası gereği yıllar içinde değişti, değişiyor ve değişmeye devam edecek.

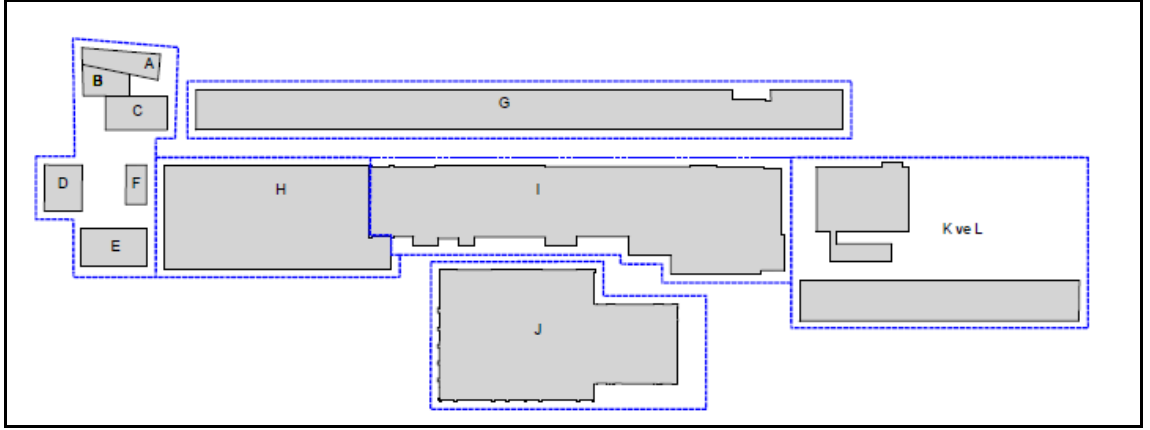
8. Daha önce gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projesi var mı? Bu projeye karşılaşırsanız neler söyleyebilirsiniz?

Bizim firmamız sadece dönüşüm projeleriyle ilgili çalışıyor. Tek bir bina üzerinde de çalışabiliyoruz, kentsel projelerde de. Şu anda Cais do Sodre bölgesinde, kent merkezinde, bir kentsel yenileme projesinin bir parçasıyız. Ayrıca banka, garaj, manastır, eski ve boş tren istasyonu projelerimiz var. Son ikisi hâlâ devam ediyor ama 2020'de açmayı planlıyoruz.

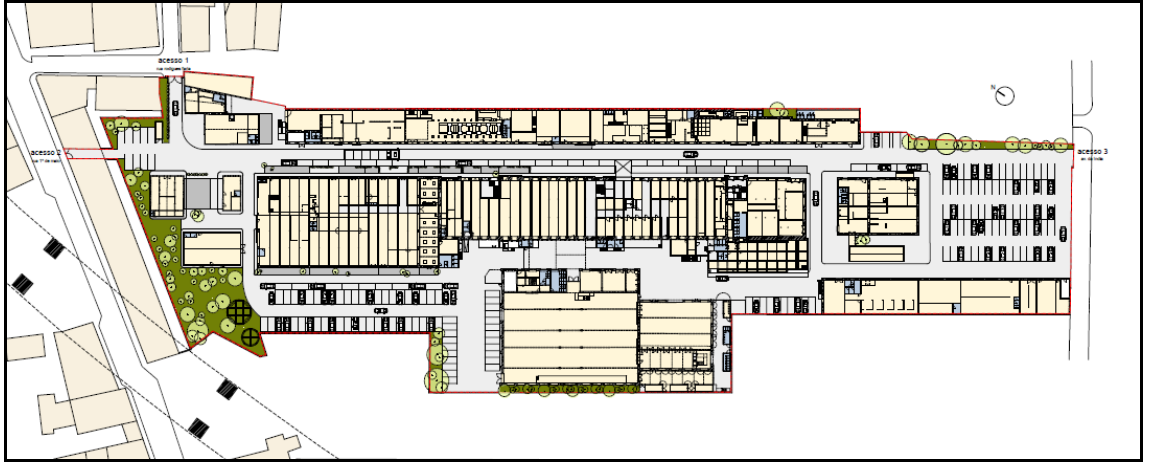
9. Lx Factory için kullanıcı görüşlerine dair bir bilginiz var mı?

Son derece talep gören bir alan. Bu da kullanıcı memnuniyetini destekliyor sanırım.

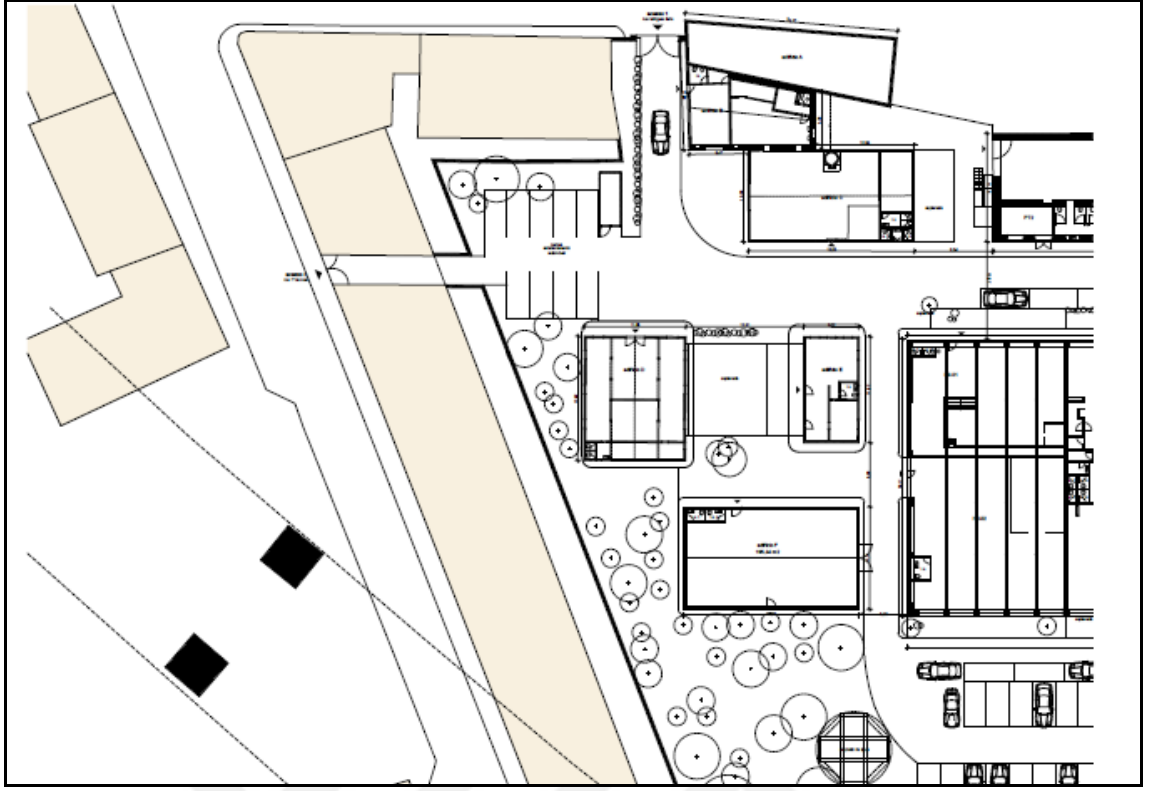
D-2 Planlar ve Kesitler

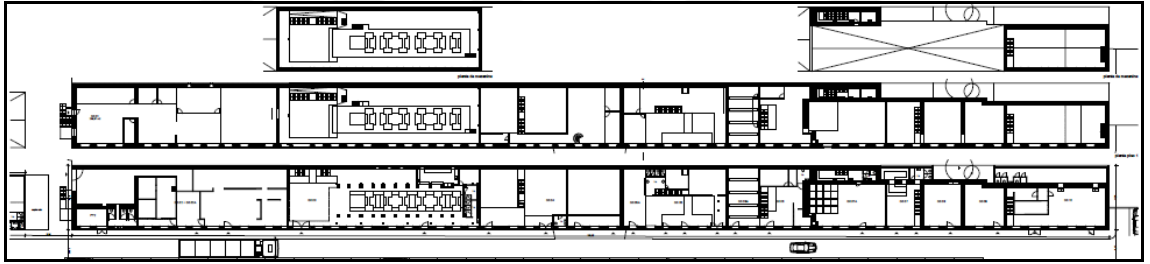
Şekil D.1 Yapı lejandı [142]

Şekil D.2 Vaziyet planı [142]

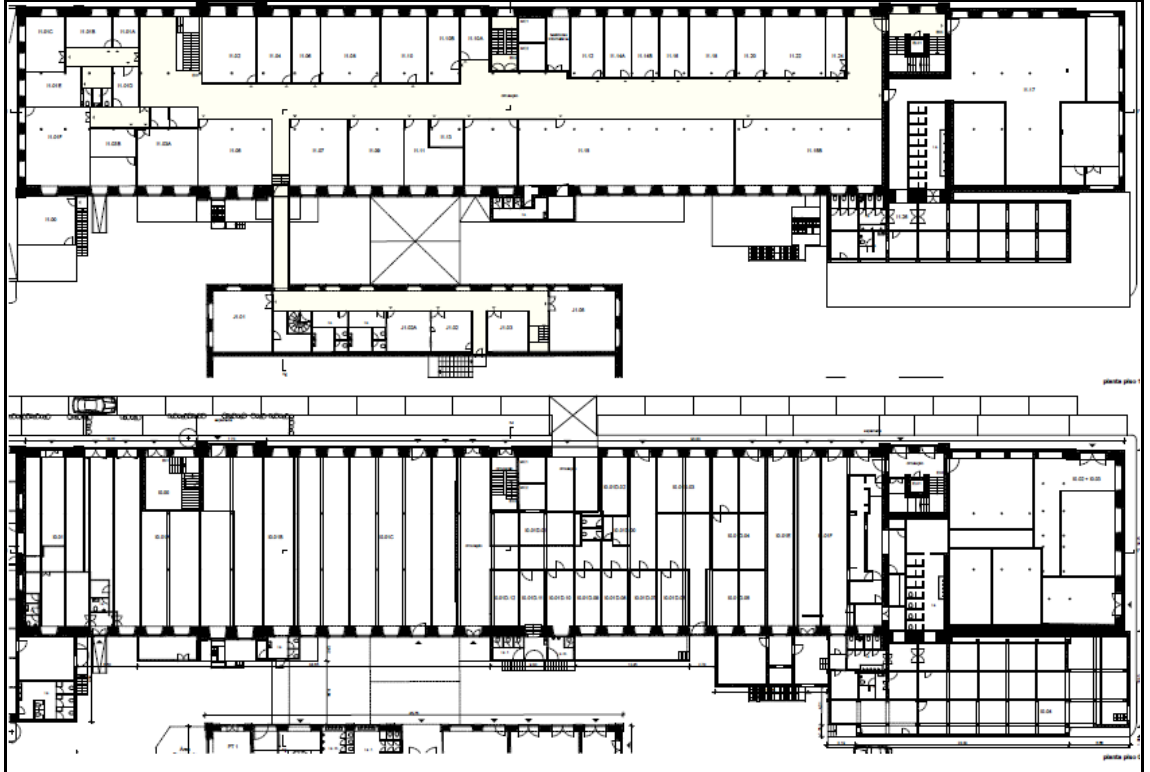
Şekil D.3 A, B, C, D, E ve F yapılarına ait planlar [142]

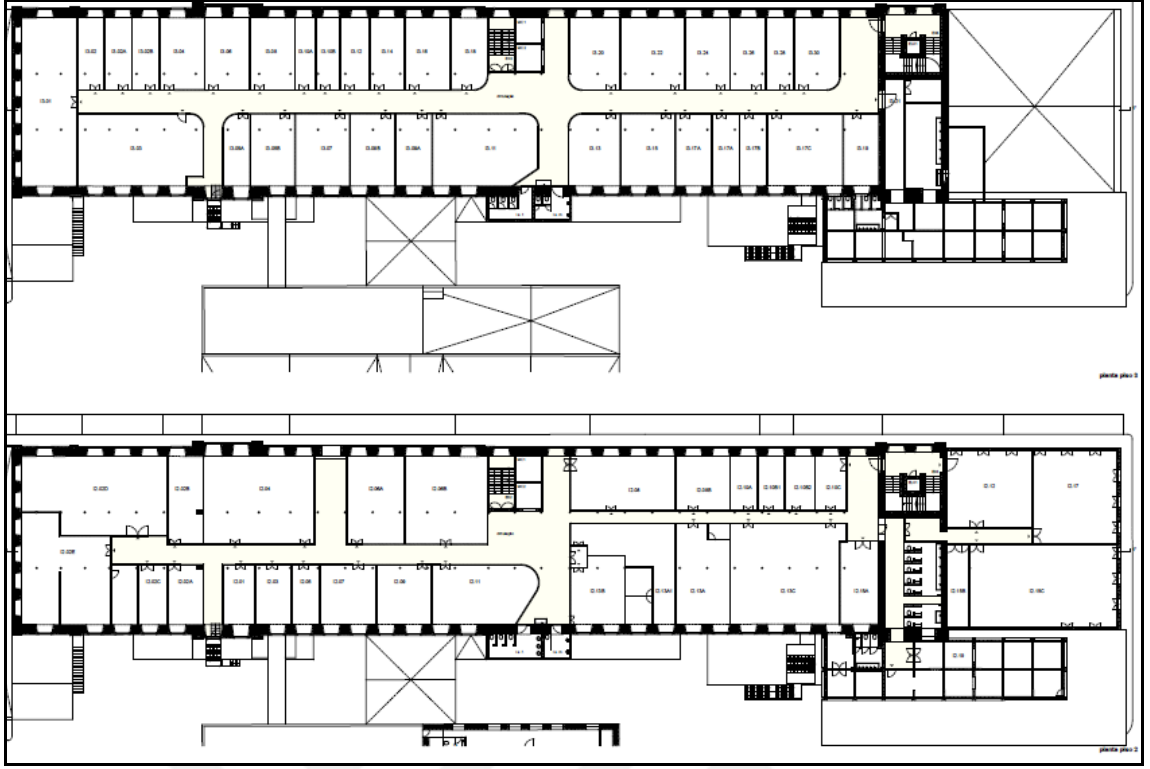
Şekil D.4 G yapısı, zemin, asma kat ve birinci kat planları [142]

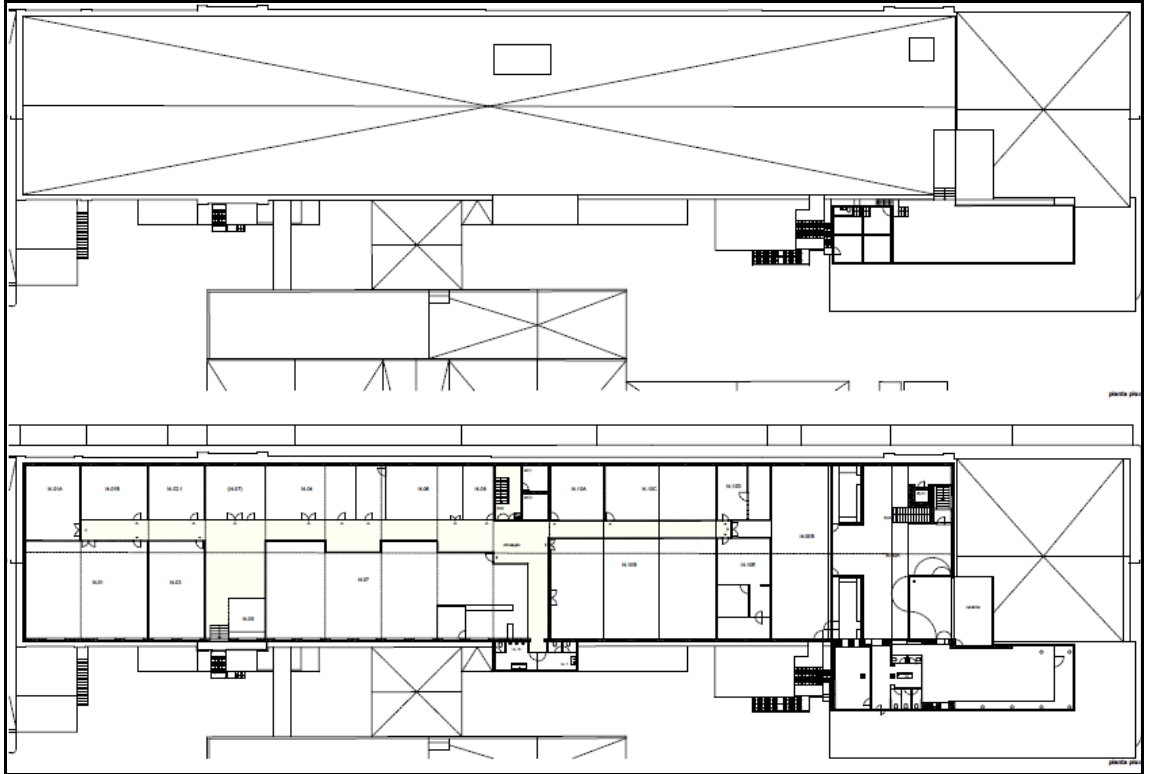
Şekil D.5 H yapısı planı [142]

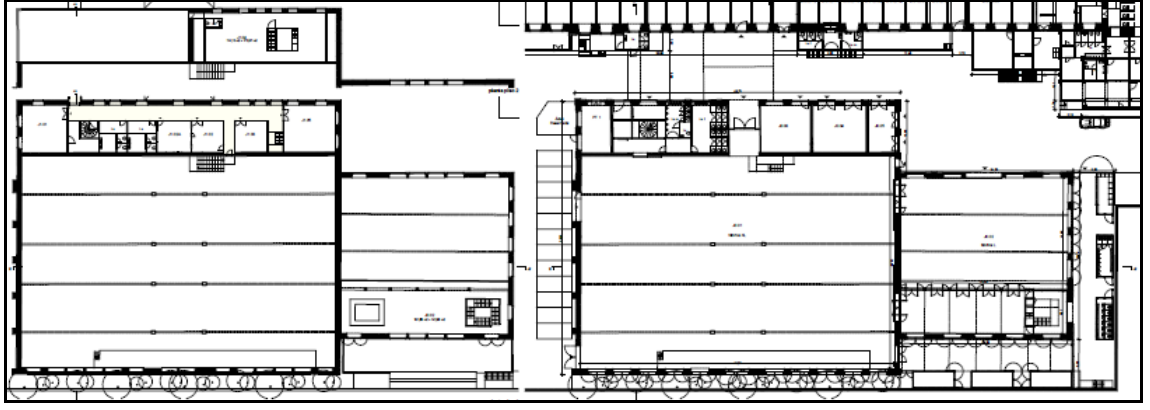
Şekil D.6 I yapısı zemin ve birinci kat planları [142]

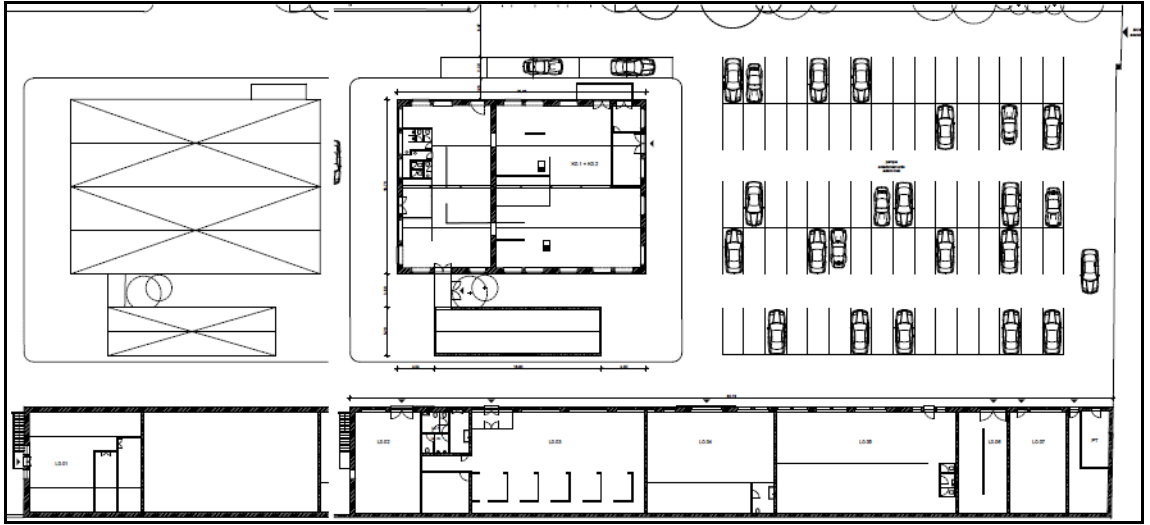
Şekil D.7 I yapısı ikinci ve üçüncü kat planları [142]

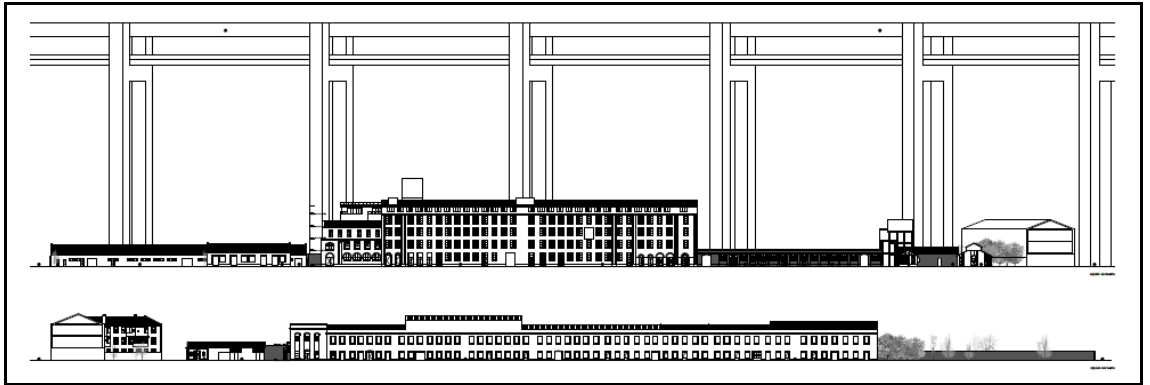
Şekil D.8 I yapısı dördüncü ve beşinci kat planları [142]

Şekil D.9 J yapısı zemin ve birinci kat planları [142]

Şekil D.10 K ve L yapıları zemin kat planları [142]

Şekil D.11 Güneybatı ve kuzeybatı görünüşleri [142]

Şekil D.12 Bina kesitleri [142]

D-3 Fotoğraflar

Şekil D.13 Lx Factory Ler Devagar kitapçısı [143]

Şekil D.14 G yapısı dış görünüş [144]

Şekil D.15 Cephede korunmuş hasar izi [145]

Şekil D.16 Ortak açık alanda sergi etkinliği [146]

Şekil D.17 I yapısı 2008 yılı Peter Zumthor sergisi [125]

Şekil D.18 Kairos payvonu [125]

D-4 Kiracı Listesi

Çizelge D.1 Lx Factory kiracı listesi¹

MEKÂN	MEKÂN KIRACISI	İŞLEVI	MEKÂN	MEKÂN KIRACISI	İŞLEVI
I4.01	Cowork Lisboa	Ortak Çalışma Alanı	I1.3B	LX Market	Bit Pazarı
I4.01A	Wit Exponential	Ofis	I1.4	Amesa Do LX	Restoran
I4.01B	Alpha	Ofis	I1.5	That's it	Reklam Ajansı
I4.03	Think Orange	Ofis	I1.6	Bewear	İkinci el giysi dükkanı
I4.04	OC Lines Africa & Latin America	Ofis	I1.7	Dubalacobaco	Moda tasarım atölyesi
I4.05	Cafeteria Coworkl Lisboa	Kafe	I1.8	Cou Cou	Çocuk ürünleri tasarım ofisi
I4.07	Cowork Lisboa	Ortak Çalışma Alanı	I1.11	Atelier de Arquitectura	Mimarlık ofisi
I4.08	Lisbon Surf Club	Surf Klübü	I1.12	Sushi factory	Restoran
I4.10C	Expansion Company	Ofis	I1.13	LX Massagens	Masaj Salonu
I4.00A	Rio Maravilha	Restoran	I1.14A	BACK	Yatırım ajansı
I3.01	Capvest	Ofis	I1.14B	Stand Clear	Yazılım ofisi
I3.02	Isabel Pinto Photographer	Fotoğraf stüdyosu	I1.15B	Sonder People	Reklam Ajansı
I3.02A	Terra	Fotoğraf stüdyosu	I1.17A	Volta	Sanat Atölyesi
I3.02B	Creative Pixel	Dijital tasarım ofisi	I1.17B	Lx Paint	Resim Atölyesi
I3.03B	Casafari	Emlak ofisi	I1.17C	Estaçao Arte	Sanat Atölyesi
I3.03C	Casafari	Emlak ofisi	I1.17D	Madalena Bastos	Sanat Atölyesi
I3.04	Bando a parte	Ofis	I1.17E	Hillary&June	Mücevher Atölyesi
I3.05A	Ashowroom	Butik	I1.17F	Origami Factory	Origami Atölyesi
I3.05B	Moshi moshi	Marka Tasarım Ofisi	I1.18	Ligthning Factory	Tasarım Atölyesi
I3.06	Casafari	Emlak ofisi	I1.20	Ventania	Tasarım Atölyesi
I3.07	Zinco Design	Tasarım Ofisi	I1.24	Amesa do lx	Restoran
I3.08	Atelier de artes plasticas	Plastik sanatlar atölyesi	I1.26	LX Escape	Oyun Odaları
I3.09B	Mazagran		I1.1	Mohit	Ajans
I3.10A	H Consulting	Müşavirlik Ofisi	I1.5	Cenas	Fotoğraf Atölyesi
I3.10B	Milk & Black	Organizasyon firması	F0.1	Quito Film Production	Film Prodüksiyon
I3.11	Studio 3.11	Fotoğraf stüdyosu	E0.1	Cafe na Fabrica	Kahve dükkanı
I3.12	Salto Systems	Ofis	C0.1	Cantina	Ahşap Atölyesi
I3.13	Unexpected	Eğitim ve danışmanlık ofisi	G0.01	The Drom	Hostel
I3.14	Pedro Sottomayor Design Industrial	Endüstriyel tasarım ofisi	G0.02	Get a light	Mimarlık Ofisi
I3.15	Nics	Danışmanlık ofisi	G0.03	Ler Devager	Kitapevi ve Sergi Salonu
I3.16	Others	Dijital tasarım ofisi	G0.05	Burguer Factory	Restoran
I3.17B	Misari jewelery workshop	Takı tasarım atölyesi	G0.05A	A Showroom	Butik
I3.17C	Ines Franco Atelier	Saç ve makyaj atölyesi	G0.07A	Etnik Spring	Butik
I3.17D	Maj	Bilişim teknolojileri ofisi	G0.08	Multo Multo	Mağaza
I3.18	Atelier Mario Gomes	Görsel Sanatlar Atelyesi	G0.09	More than Wine	Şarap mağazası
I3.20	Tricoclo	Bilişim teknolojileri ofisi	G0.10	BOSQ	
I3.21	Balneario	Sanat galerisi	H0.00	Chef Nino	Restoran
I3.22	Text Marketer	Bilişim teknolojileri ofisi	H0.01	Restaurante A Praça	Restoran
I3.24	Nerve Atelier	Ahşap atölyesi	H0.02	Ponto de Artes	Kırtasiye
I3.28	Conservation Praticce	Kültürel miras korumu danışmanlığı ofisi	H0.03	Atelier Maria Moinhos	Sanat Atölyesi
I3.30	Just a chance	STK	H0.04	Organii	Organik Market
I2.02B	LX Invogue	Emlak ofisi	H0.05	Landeau Chocolate	Çikolata Atölyesi
I2.02D	Nebula Studios	Animasyon tasarım ofisi	H0.06	Kiss The Cook	Restoran
I2.02E	BACK	Reklam ofisi	H0.07	Taberna	Restoran
I2.03	XUZ	Ayakkabı tasarım ofisi	H0.08	Cucurio	Restoran
I2.04A	Dialogue	Dijital tasarım ofisi	H0.09A	Tapas and Winebar	Restoran
I2.04B	Imatch	Dijital reklamcılık ofisi	H0.09B	Mezcais LX	Restoran
I2.05	Waymus	Zeytinyağı ticaret ofisi	I0.01	Lxeese Cake	Kafe
I2.06A	XUZ	Ayakkabı tasarım ofisi	I0.01A	Bairro Arte	Market
I2.06B	M Garraalda	Butik	I0.01B	Ameso Do Lx	Restoran
I2.07	Ass. Cresc. Sustentavel	STK (Sürdürülebilir Kalkınma)	I0.01C	Kare Lisboa	Mobilya Dükkanı
I2.08A	Academia de pole dance	Dans akademisi	I0.1D.00	El Chanta	Restoran
I2.08B	Queen of Hearts Tattoos	Dövme atölyesi	I0.1D.01	Retrosshop	Antika Dükkanı
I2.09	Soluçao Fisçal	Finans danışmanlık ofisi	I0.1D.02	The Brans Store	İçmekan tasarım ofisi
I2.10A	Glass Whistle	Cam Atölyesi	I0.1D.03	Rutz	Ayakkabı Tasarım ve Satış
I2.10B1	High End	Pazarlama Ajansı	I0.1D.04	Pura Cal	Mimarlık Ofisi
I2.10C	Jacobsen arquitetura	Mimarlık ofisi	I0.1D.05	Barber Factory	Berber
I2.11	Series	Dijital pazarlama ajansı	I0.1D.06	Coqueta	Butik
I2.12A	Scyphir	Dijital teknoloji ofisi	I0.1D.07	Amazing Store	Aksesuar Tasarım Ofisi
I2.13A	Pendular	Ofis	I0.1D.08	Orangemood	Aksesuar Tasarım Ofisi
I2.13B	Treestones	Dijital tasarım ofisi	I0.1D.09	Lua Bella Bikinis	Butik
I2.13C	Major West	Reklam Ajansı	I0.1D.10	NAE	Vegan Ayakkabı Tasarımı
I2.13D	Benext	Reklam Ajansı	I0.1D.11	Queen of Hearts Tattoos	Dövme Tasarım Atölyesi
I2.15C	Isshin Dojo	Uzak Doğu Dövüş Sanatları Merkezi	I0.1D.12	Queen of Hearts Tattoos	Dövme Tasarım Atölyesi
I2.17	The Brand Store	İçmekan tasarım ofisi	I0.02	Act School	Profesyonel Oyunculuk Akademisi
I2.19	Herdade	Organizasyon firması	I0.04	Madamme Dusso	Saç Tasarım Atölyesi
I1.0	Mr Gig Studios	Müzik stüdyosu	K0.3	Fit on lab	Spor Salonu
I1.1A	Tsuri	Dekorasyon ürünleri tasarım atölyesi	L0.2	Barbarab	İçmekan tasarım ofisi
I1.1B	Nalua Design	El işi atölyesi	L0.3	Gonatural	Restoran
I1.1C	Rosario Badessa	Görsel tasarım atölyesi	L0.4	Oficina Das Formas	Tasarım Stüdyosu
I1.1D	Tsuri	Dekorasyon ürünleri tasarım atölyesi	L0.5	Print Factory	Fotoğraf ve Baskı Stüdyosu
I1.1E	Praça Escritorio	Mimari tasarım atölyesi	L0.7	Xposed	Fotoğraf Stüdyosu
I1.1F	Ternullomelo Architects	Mimari tasarım ofisi	J0.03	Bergeu & Co	Mücevher Tasarım
I1.2	NAE	Vegan ayakkabı tasarım atölyesi			

¹ Çizelge Lx Factory internet sitesindeki bilgilerden derlenmiştir.

BUDA FABRIEK - KORTRIJK**E-1 14.08.2018 Tarihinde 51N4E Firmasından Buda Sanat Merkezi'nin Proje Mimarı Aline Neiryneck ile Yapılan Görüşme Metni****1. Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?**

Ben 51N4E firmasında 10 yıl önce çalışmaya başladım ve ilk önce C-mine projesinde çalıştım. C-mine, Hollanda sınırına yakın, Belçika'nın doğusunda yer alan bir kültür merkezi. Eski endüstriyel alanın değerinden dolayı korunmak istenen eski bir maden altyapısı idi. Oradaki durum şöyleydi; "Bize bir kültür merkezi yapın, şu kadar kişi için bir oda, şu kadar kişi için iki oda, şu büyüklükte giriş mekânı, bilet satış yeri, restoran, vb. tasarlayın". Bir kültür merkezinin işleyişine dair gerçekten klasik bir yaklaşımdı, böylece bizim için binanın gerçekten çok güzel olan yeniden düzenlenmesi konusunda bir alıştırmaya idi. Ancak, kültür merkezinin programı olarak baktığınızda çok da ilginç olduğu söylenemez, çünkü program zaten belirlenmişti. Bu sebeple biz çevredeki insanlarla, farklı kültür merkezleriyle ya da müşterilerle gerçekten ne istedikleri konusunda müzakere yapamadık. Bu bilgilere zaten sahip olduklarını söylediler ve mimar olarak sadece belirledikleri metrekareleri tasarlamamızı istediler. Bana göre bu tasarlamamın daha klasik bir yolu, çünkü biz 51N4E olarak şimdi bunca yıl sonra, programı olduğu gibi kabul edip tasarlamak yerine programı izleme sürecinden geçerek

tasarlıyoruz. Mimar olarak bu metrekarelere nasıl geldiklerini, neden o boyutlarda mekânlar istediklerini anlamak her zaman ilginç bir konu, özellikle program bu kadar belirli değilken daha da ilginç. Buda projesi tamamen farklı bir deneyimdi. İşi aldığımızda oranın nasıl bir yere dönüşeceği hakkında müşterinin (belediyenin) de hiçbir fikri yoktu. Daha çok “böyle bir mekân var, şehir merkezinde yer alan bu bölgedeki önemini görüyoruz ve güzel bir mekân olduğu için korumak istiyoruz ancak son kullanıcının kim olacağına dair bir fikrimiz yok. Kültür merkezi olabilir ama bölgede ekonomik motor olabilecek bir yer de olabilir. Bu yüzden çok açık fikirli ve sadece kültür merkezi olarak değil, bunun ötesinde kullanılacak bir şey tasarlamınızı istiyoruz” dediler. Bu projeyi çok ilginç kılan bir durumdu. Bu aynı zamanda mimar için daha zor ama daha büyüleyici bir şey. 2 milyon Euro bütçemiz vardı ve bu kadar az bütçeyle ne yapabileceğimizi düşündük. Sadece kültür merkezi olarak değil farklı şeyler için de kullanılan bir kabuk yapmamız gerekiyordu. Böylece örneğin 400 kişinin oturacağı bir mekân tasarlamaktansa, farklı yaklaşımlarla kullanılacak bir dizi farklı mekân tasarlayacaktık. Belirli bir konu ya da belirli kullanıcı için mekân tasarlamayacaktık. Bunun yerine, insanlar gelip, farklı mekânları görüp, buranın kendilerine nasıl fırsatlar sunduğuna karar vereceklerdi.

Şu an Buda’dan sorumlu kişi alana gelen insanların, mekânların çeşitliliğinden etkilendiğini söylüyor. İnsanlar belirli mekânları farklı şekilde kullanmak istedikleri için, mekân buna fırsat verdiği için, çoğu zaman mekânı yönetenler kafalarındaki programı değiştirmek zorunda kalıyorlar. Bu belirli bir programa sahip ve sadece o amaçla kullanılan bir kültür merkezi tasarlamaktan tamamen farklı bir şey.

2. Buda Sanat Merkezi’nin dönüşüm projesine nasıl dâhil oldunuz?

Open Oproep’in bir yarışmasıydı. Open Oproep, belirli değerde binalar yaratmak isteyen ya da kent için bir yüz yaratmak isteyen belediyelere, okullara, hükümetle ilgili her türden girişime yardım eden hükümetin bir kuruluşudur. Hükümet bu tür binaları yapabilecek mimarları bulma konusunda bu kuruluştan yardım ister. Her zaman beş ya da daha çok ekip seçer ve onlar arasında yarışma açarlar. Biz de önerimizi sunduk ve kazandık.

Ancak yine de projede değişiklikler oldu. Bina aynı kaldı ama dışarıda yer alan beşgen önce farklı merdivenlerin organizasyonuuydu. Sonunda daha basit, sirkülasyon yerine kent için yeni bir yüz yapmaya karar verdik. Yarışmadan son aşamaya kadar tüm sürecin içindeydik.

3. Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

İlginç olan bir şey komşularla da ilişki içinde olmamızdı. Belediyeye, komşuların da kendi mekânlarını açması için onlarla konuşmalarını önerdik. Zemin katta içeride yer alan beşgenin arkasındaki uzun yapı belediyeye ait değil. Fabrikanın tüm etrafını saran binalar gibi özel bir yatırımcıya ait. Sokak tarafında bize ait olan ve görülebilen tek şey dışarıdaki beşgen, geri kalanlar yaşlılar evine ait. Oranın yöneticisi de mekânlarını açarak fabrikayla bağlantı kurmayı bir fırsat olarak gördü. Bu mekânları nasıl açabileceğimize dair birçok görüşme yaptık, çünkü aynı zamanda mekânlarını dışarıya da kiraya verebilirdi. Büyük fuarlar ya da sergiler olduğunda yaşlılar evinin mekânları da, oluşturduğumuz mekân zincirinin içinde kullanılmaya başlandı. Belediyenin binası ile yaşlılar evi arasına yangın yalıtımlı katlanabilen bölücüler koymaya karar verdik, böylece gerektiğinde büyük gerektiğinde küçük olarak kullanılabilen esneyebilir mekânlar yarattık. Sonuçta eski fabrika binasında kullandığımız esneyebilir programı etrafımızdaki komşularla da uygulamış olduk. Bir dizi farklı sahipleri olan ama birlikte çalışan mekânlar oluştu. Biz mimarlar olarak fırsatları keşfediyoruz ve bununla ilgili konuşmak istiyoruz çünkü “mimarlığın sınırları nedir” sorusu karşımıza çıkıyor. Sadece binada değil sınırlarda da ilginç şeyler oluyor.

4. Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, müşteri/yönetim açısından ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

Henüz tanımadığımız, bilmediğimiz bir kullanıcı için tasarlıyorduk. Belediye içindi ama onlar da henüz binayı nasıl kullanacaklarını ya da kimin kullanacağını bilmiyordu. İçeride yer alan sirkülasyon beşgeni başlangıçta kapalıydı çünkü her katta döşeme vardı. Mühendisle birlikte gidip strüktürü inceledik ve merkeze nasıl ışık getirebileceğimizi düşündük. Mekânı aydınlık tutmak önemli yoksa insanlar o kadar karanlık bir yeri kullanmak istemeyecektir. Kullanıcının kim olacağını henüz bilmesek de

binaya ışık getirmek gerekiyordu. Beş adet kolon tespit ettik ve bu beş kolonun arasındaki döşemeyi tüm katlarda yıkmaya karar verdik. Sirkülasyonu buraya yerleştirip çatıda büyük bir delik açarak ışığı merkeze getirebilecektik. Belediyede binayla ilgilenen kişilere anlattık, onlar da mimar oldukları için fırsatları görebiliyorlardı, ancak kullanıcı adaylarının çoğu ziyaretlerinde bunu göremiyordu. Yarattığımız her türlü görsele rağmen bina kullanımı ile ilgili tereddüt ediyorlardı. Döşemeleri söktüğümüz an geçreken ilginçti, birden içeriye ışık doldu. Bir iki hafta sonra 20-30 kişi binanın içinde dolaşüyor ve ilgileniyorlardı. İki ay sonra belediye burayı kullanmak isteyen biriyle sözleşme yapmıştı, sonrası kartopu gibi geldi.

Yönetim kısmı ile ilgili olarak ise; bir anda yapım aşamasında binayı kullanmak isteyenlerle aynı masada oturuyordum. İnsanlar oradaydı ve bu harikaydı ama sonra bir sürü soru sormaya başladılar. Örneğin; üçüncü kata bir fuar için büyük bir kamyonu nasıl çıkarabiliriz gibi. Bir anda tasarım aşamasında konuşmayı istediğimiz şeyler konuşmaya başlanmıştı. Bu soruların bir kısmını düşünmüş ve tasarıma dâhil etmiştik, ama sorulabilecek herşeyi değil, çünkü kullanıcı belirsizdi. Böylece yapım aşamasında birkaç değişiklik önermek zorunda kaldık. Yönetim (belediye) ise bu anlamda oldukça açıktı. İki örnek vermek gerekirse, birincisi üst katta yere sabitlenmiş korkuluklar vardı. Kullanıcılar, ortaya bir vinç koyup üzerine bir şey yerleştirmek istedikleri takdirde, korkulukların hareketli olmasının daha iyi olacağını söylediler. Belediyede binadan sorumlu kişiyle beraber alanda yeniden korkuluk tasarladık. Beraber tasarladık çünkü bütçeyle sınırlıydık. İkinci örnek, Opel bir fuar alanı kiralamıştı ve yeni arabalarını sergilemek istiyorlardı. Üçüncü kattaki alana arabalarını dışarıdan nasıl getireceklerini soruyorlardı. Büyük şeyleri içeri alabilmek için cepheye bir kapı eklememizi istediler. Bu tür mantıklı yaklaşımlarda plan üzerinde düşünerek müşteriye (belediyeye) sorduk. Onlar onaylayınca kapıyı ekledik. Bu ilginç bir deneyimdi, çünkü mekânlar arasında o kadar çok çift kapımız vardı ki, tasarımı kapı yüzünden değiştirmemize gerek olacağını hiç düşünmemiştik ve cephede tek kapı önerdik ama sonunda ikinci kapıyı ekledik. Yapım aşamasında, bir anda orada beliriveren son kullanıcı için çözümler bulmaya çalışmak zorluydu, çünkü başından itibaren hiç yoktu, döşemeleri kaldırıncaya geldi ve bir sürü istekleri vardı. Tasarımı zaten son derece esnek yapmış olduğumuzu görmek ilginç

ve güzeldi, çünkü çok fazla şey değiştirmek zorunda kalmadık sadece yeniden düzenlemeler yaptık.

Sadece sonuçta bir şey vardı ki, bu da projenin zayıf tarafı olabilir (6.sorunun da cevabı), binadaki asansörün küçüklüğü. Malzeme asansörü değil insan asansörüydü. Çünkü diğerinin, boyutu gibi fiyatı da iki katıydı. Bu yüzden müşteriyle beraber, tasarım aşamasında, sadece insanlar için küçük bir asansör koymaya karar verdik. İnsanlar gelmeye başladıklarında büyük asansör istediler ancak çok geçti, çünkü temelleri yapılmıştı ve küçük asansöre uygundu. O yüzden şimdi kullanıcılar eşya taşımak için habire vinç kiralamak zorunda kalıyorlar ama eğer daha büyük ve sağlam bir asansör olsaydı malzeme de taşınabilirdi. Tabii ki her hafta Opel için sergileme yapılmıyor, birçok küçük malzeme içeren sergi de var.

Teknik açıdan büyük sorunlarla karşılaşmadık daha çok şanslı olduğumuz durumlar vardı. Tavanda, betonarme kirişlerin arasında alçı vardı ve bazı noktalarda tahrip olmuştu. Tamir etmeye karar verdik ancak müteahhit çalışmaya başlayınca tüm tavan dökülmeye başladı. Tamamını yenilemek büyük bir masraf olacaktı. Tavana baktık ve altta eskiden kalma boya rengini gördük. Yerdeki karolarla aynı renkti ve güzeldi. Müşteriye tavanı yenilemek yerine altındaki orijinal tabakayı kullanmak istediğimizi söyledik ve kabul ettiler. İlk başta sorun gibi gözükse de sonradan bu duruma sevindik. Artık mimarlık yaklaşımları günümüzde birçok farklı etkenle beraber olgunlaşıyor. Eski bir yapının içine bir kültür merkezi koymak gibi dönüşümler oldukça ilginç, tasarımı yaptığınızı düşünürken sahada adapte olmaya devam ediyorsunuz, çünkü geçmiş hissedebiliyorsunuz ve kendi felsefenizi, kendi fikrinizi mevcut yapıya adapte etme şansı ve özgürlüğü yakalyorsunuz. Birlikte bir şeyler geliştirmiş oluyorsunuz. Eğer açık fikirli iseniz sadece estetik ya da mimari açıdan değil, kullanıcı bakışıyla bir yaklaşım sergiliyorsunuz. O zaman da birçok kısıtı fırsata çevirebiliyorsunuz. (3. sorunun da cevabı)

5. Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Bina açıldıktan sonraki iki sene, ne zaman bir etkinlik olsa, orayı ziyaret etmeye çalıştık. Kendimize farklı renklere sahip bir plan şeması hazırladık, önerdiğimiz tüm mekânları dolaşarak farklı etkinliklerde nasıl kullanıldığını işledik. Örneğin sarı renk mart ayını, mor renk nisan ayını gösteriyordu. Tek bir mekânda kaç farklı kullanım ve kullanıcı olduğunu görmek ilginç ve sevindiriciydi. Bugün bildiğim kadarıyla binada sadece bir kalıcı kurulum mevcut çünkü aslında alana kalıcı bir sergi koymaktansa birçok şey için açık kalmasını istediler. Ancak boş bir bina para kaybı demek, binayı açık ve canlı tutabilmek için en azından bir çekim noktasına ihtiyaç var. Böylece Budalab adında bir üretim laboratuvarı kurdular. 3d işlerin yapıldığı, ahşap üretimlerinin olduğu bir yer. İlk başta zemin katta binaya girince solda yer alıyordu böylece insanlar binaya girince ilk gördükleri şey üretim oluyordu. Binayı kiralayanlar da sadece sonuç ürünün değil sürecin de görüldüğü bir sergileme fikrinin daha iyi olduğunu savununca burası sabit kaldı. Yine Opel örneğini verecek olursak, araba sergilenirken aynı zamanda üretim laboratuvarında aynı arabanın yıllar önce nasıl üretildiği de sergileniyordu. Bu çok değerli bir yaklaşım; aynı binada aynı konu üzerinde farklı bir aşama ve zamanı göstermek. İlk senelerde bu üretim laboratuvarını farklı yaklaşımlarla farklı kurumlar kullandılar, sadece kültürel değil aynı zamanda ekonomik amaçlarla, okullar da kullandı. Duyduğum kadarıyla geçen sene en üstteki en geniş mekâna taşımışlar ve burada kalıcı olarak duruyor. İlk duyduğumda hem kızdım hem üzüldüm, çünkü bu aynı zamanda binanın en büyük mekânının kullanılmaması anlamına geliyordu. İnsanlar burayı tercih etmediği için ise anlaşılabilir bir uygulama ama sanmıyorum çünkü çok popüler bir mekândı. Sebebini bilmiyorum, ziyaret edip ben de araştıracağım. Mimarlar olarak yaklaşımımızı biliyorlar, ilk iki sene binayı bu doğrultuda kullandılar. Ancak süreç içinde değişiklikler olmuş olabilir. Üretim laboratuvarı binayı canlı tutuyor. Bugünlerde bir el sanatları okuluyla uzun dönemli bir kontratları var. Bu ilginç çünkü el sanatları demek, bina üretim kurumu olmaya devam edecek demektir. Aynı zamanda bu diğer taraftan, alanda sergi ve fuar olmaması demektir. Kontrat süresi ne kadar bilmiyorum, eğer belli bir süre sonunda bina eskisi gibi çeşitli amaçlarla kullanılacaksa sorun yok. Belki hâlâ bazı mekânları dışarıya kiralamak için ayırmışlardır. En iyi bilgiyi binadan sorumlu kişiler verecektir. (7. sorunun da cevabı)

6. Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Buda'nın en güçlü tarafı hem büyük sergiler ve fuarlar için, hem de daha küçük mekânlara ihtiyaç duyan birden fazla farklı kişi tarafından kullanılabilir olması yani esnek kullanıma sahip olması. Tasarımcılar açısından büyük ve önemli bir fuar olan Interieur için bina tamamen sergi alanına dönüşmüştü ve tasarım sayesinde zemin katttan çatıya ve yine aşağıya bina boyunca hareket edebiliyorsunuz ve böylece tüm mekânlar reaksiyona giriyorlar. Müşteri de farklı kullanımları biliyor ve binayı o şekilde kullanıyor. En üst kattaki en büyük alanda bir fuar varken, birinci katta konferans veren bir başkası bulunuyor ve bunlar bir şekilde merkezde buluşuyor. Çünkü merkez sirkülasyon ve karşılaşma için büyük bir boşluk. Merkezdeki beşgenin içinde ya da etrafında hareket etme fırsatı var ve tüm mekânlar birbiriyle bağlantılı. Mekânları ayrı ayrı kullanabileceğiniz gibi bir zincir şeklinde tek mekân olarak da kullanabilirsiniz.

Sınırlı bütçeyle ne önerebileceğimizi düşündük, elbette tüm binayı yeniden yapmak zorunda değilsiniz, ama bütçeyi nereye koyacağınız önemli. Eğer yeni bir bina standartlarında bir şey yapmak istiyorsak, bu bütçeyle tüm binanın ancak 1/10 unu yapabiliyorduk. Başlangıçta müşteriyle büyük tartışmalar yaşadık. Parayı arttırırsanız daha yüksek standartlarda bir şey önerebiliriz ya da işleyen temel bir strüktür yaparız ve sonrasında daha fazla bütçeniz olursa farklı şeyler ekleyebilirsiniz dedik. İyi bir çalışma ortamı ya da tüm standartlara sahip olmayan ama tüm alanı kullanan bir öneri olabilirdi. İkinci seçenekte son kullanım durumu belli olduğunda daha fazla yatırım yapılabilirdi. Sonuçta süreci izlemeye, tüm alanı kullanmaya, temel sirkülasyon alanı olan içteki beşgen ve binanın kent tarafındaki yüzü olan dıştaki beşgeni koymaya karar verdiler ve böylece insanlar binayı tanımaya başladılar. Sonrasında binanın nasıl bir kullanıma kavuşacağı ile ilgili daha fazla şey bildiklerinde ya da talep olduğunda daha fazla yatırım yapmaya karar verdiler. Bu bizim için de ilginç bir karardı çünkü mimar olarak bir şeye başlayıp belki de bitirmeyecektik, çünkü bir sonraki adımda neler olacağını bilmiyorduk. Bu mimarların kendilerini göstermek için fırsat olarak gördüğü diğer birçok kültür merkezinden tamamen farklı bir yaklaşım. Bu mimarinin sesini yükseltme yolu değil, daha çok "önerebileceğimiz bu ve nasıl gelişeceğini göreceğiz" demek. Bu durum, binayı, üzerinde çalışmak için çok cazip hale getiren bir şey. Tabi ki korunmasını istediğiniz belirli noktalara odaklanıyorsunuz, bizim için örneğin ortadaki sirkülasyon beşgeni böyle bir şeydi. Çünkü binayı olduğu hale getiren şeydi ve ona

dokunursanız tasarımın tüm mantığı kayboluyordu. Sirkülasyon bizim odağımızdı, çekirdeğimizdi ve onunla beraber beşgenler, bina girişindeki ve merdivenlerin etrafındaki beşgenler. Bizim 51N4E olarak önerebileceğimiz, gösterebileceğimiz şey buydu. Diğer tüm mekânların organizasyonu daha kolaydı. Mekânların arasında, onları gerektiğinde birbirine bağlayan büyük çift kapılar var. Hep eski fabrika dokusunu mümkün olduğunca korumayı önerdik. Döşemedeki karolar gerçekten çok güzeldi. Belçika'da hâlâ aynı karoyu üreten bir fabrika bulduk. Çok şanslıydık çünkü bize yardımcı olmakta istekliydimler. Hasar görmüş karoları çıkartıp yerine yenilerini koyduk, bir anlamda yama işi (patchwork) gibiydi. Tüm teknik ekipmanı tavanda topladık. Beton kirişlerin yanında kablo kanalları kullandık ve böylece istediğimiz yere kablo götürebiliyorduk. Bu anlamda oldukça esnek de bir mekân önermiş olduk.

7. Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

5.sorunun cevabında bu konuya değiniliyor.

8. Daha önce gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projesi var mı? Bu projeye karşılaşırsanız neler söyleyebilirsiniz?

Fransa'da bir proje yaptık. Bir denizaltı üssünün parçasıydı. 8-10 parçalık bir strüktürün bir parçasını, Fransız bir mimarla beraber tasarladık. Kültür merkezinden çok etkinlik alanı denilebilir. Burada tasarımlar yapmış ve yapan başka mimarlar da vardı. İlginç bir projeydi çünkü bir kurumun içindeydik ama tek mimar biz değildik. Kendimize ait parçayı düşünmemiz gerekiyordu. Başkalarının da tasarladığı büyük bir yapının parçası olacaktık. Henüz bitmedi, ekim ayında açılması planlanıyor. Ben o projenin mimarı değildim ve projede çalışmadım o yüzden çok fazla bir şey söylemek istemiyorum.

9. Buda için kullanıcı görüşlerine dair bir bilginiz var mı?

Binadan sorumlu kişiye sormak gerekiyor.

E-2 22.08.2018 Tarihinde Buda Fabrik Koordinatörü Hans Vandenberghe ile Yapılan Görüşme Metni

Aline'e Buda Sanat Merkezi günümüz kullanımı ve kullanıcı fikirleri hakkında sorular sordum ve sizinle iletişime geçmemi tavsiye etti. Öncelikle alanda 3D laboratuvarınızın, Buda Lab, olduğunu ve laboratuvarı üçüncü kata taşıdığınızı söyledi. Fakat bunun sebebini bilmediğini ifade etti. Bunun sebebini sizden dinlemek isterim.

Bunu neden sorduğunuzu anlayabiliyorum. Bu en iyi çözüm değildi. Ben Buda Lab'ın alt katta olmasını seviyordum çünkü o bizim vitrinimizdi. Buda Fabrik'e girdiğinizde ve Buda Lab'ı gördüğünüzde, hemen buranın nasıl bir yer olduğu sorusunun cevabını bulabiliyordunuz. Buda Lab'ın üst kata taşınması nedeniyle, ilginç bir vitrini yitirmiş olduk ancak taşımak zorundaydık çünkü basitçe ifade etmek gerekirse çok başarılı oldu. Buda Lab için bina girişinde yeterli alanımız yoktu ki hâlâ daha çok alana ihtiyacımız var. Eşyalarınızı bırakmak, ilk karşılaşma ve tanışma toplantıları yapmak için Buda Lab'ın daha fazla alana ihtiyacı vardı ve bu yüzden giriş holünü farklı fonksiyonlar için uyarlayamıyorduk. Buda Lab'ı taşıyarak, her iki durum için de daha fazla alan sağlamış olduk.

Laboratuvarı kiraliyor musunuz yoksa halka açık ve ücretsiz mi?

Ücretsiz kullanım sunmuyoruz. Üyelik sistemimiz mevcut ancak çeşitli üyelik seçeneklerimiz var. Öğrenciler ve şirketler için ücretlendirme farklı. Daha açık anlatmam gerekirse, açık projeler, herkese açık ve bilgi paylaşımı olan projeler için daha uygun bir ücret talep edilirken, ticari sır içeren projeler için daha yüksek bedeller talep edilmektedir.

Üçüncü kattaki alanı artık kiralayamıyorsunuz değil mi?

Hayır, üçüncü kat sadece laboratuvara ait.

Kullanıcılar üçüncü kat için talepte bulunmuyorlar mı? Bildiğim kadarıyla, binanın en büyük alanı burası.

Evet burası en büyük alan ve artık Buda Lab dışında herhangi bir kullanıma açık değil. Bizim için daha büyük organizasyonlar nasıl yapılır konusu biraz zorlayıcı oldu. Yapının

kullanımını nasıl değiştiririz diye dūřündük ancak Buda Lab bu alanın en önemli bileşeni ve çalışmalarımızın tanıtıcı yüzü olduğu için gerekenleri ve ihtiyaçları sunmaya yöneldik.

Aline bir el sanatları okulu ile kontrat yapmak üzere olduğunuzu söyledi.

Evet bu zor bir süreç ve daha sonuçlanmadı. Kortrijk Leuven üniversitesi el sanatları kursu açmak ve Buda Fabriek'i kullanmak istedi.

Eğer bir anlaşma yaparsanız alanları diğer etkinlikler için kiralamaya devam edecek misiniz yoksa sadece okulun kullanımına mı açık olacak?

Biz de bundan endişe ediyoruz ve Leuven ile yaptığımız tartışma konumuzun en önemli başlığını oluşturuyor. Buda Fabriek bir okul değil, okul ve kurs dışında da başka ortaklar bulmamız ve farklı aktiviteler sunmamız gerekmektedir. Bir diğer önemli faktör ise biz yapının dönüşümünü çok düşük bir bütçe ile yaptık. Örneğin pencereler tek camlıdır ve Belçika'da kış genellikle sert geçer. Yapıyı ısıtmak, soğuk kış günleri için akılcı değildir. Böyle zaman dilimlerinde alan çalıştaylar için daha uygundur. Çünkü çalışırken sıcak kalınabilmektedir ve ısı yalıtımına ve ısıtmaya ihtiyacınız olmamaktadır. Bizimle yaşayacak, yapı ile yaşayacak ortaklar bulmalıyız. Belçika'da, genellikle, yapılar bizim için yaşamak ve tüm ihtiyaçlarımıza cevap vermek için inşa edilirler. Kışın ısıtma, yazın soğutma ve istenilen tüm fonksiyonlar yapı tarafından karşılanır. Fakat buna tam zıt olarak burada biz yapı ile birlikte yaşıyoruz. Kışın, soğuk havada yapılabilecek aktiviteler seçiyoruz. Yazın ise, soğutma gerektirmeyen aktiviteler tercih ediyoruz.

Yani doğal yaşam sürüyorsunuz.

Evet, açık havada yaşamak gibi fakat bu düşünme tarzı Buda Fabriek için çok önemli.

Kullanıcı fikirleri, kiracılar veya ziyaretçiler, hakkında bilgi sahibi misiniz? Bu konuda çalışmalarınız veya anketleriniz var mı?

Hayır, anket çalışmamız yok. Çoğu benzer organizasyon gibi Buda Fabriek de şeffaf ve kâr amacı gütmeyen bir kurum ve bu durum alanı cazip kılıyor. Buda Fabriek daha çok kollektif ilginin yoğun olduğu bir kurumdur. Alanların ücretleri ortaklığın nasıl oluşturulduğu ile ilgilidir. Örnek olarak geçen sene yapılan Water Work isimli çalıştayda alanı ücretsiz olarak kullanıma açtık. Şirketler, Buda'da çalışmış insanlar, öğrenciler,

bilim adamları ve okulları davet ettik ve projeleri ile sonuçlarını göstermek için bir vitrin oluşturduk. Fakat bir şirket, Buda Fabrik'ı ticari amaçları için kullanmak isterse kira ödemelidir. Bu tamamen nasıl bir proje olduğuna ve nasıl bir aktivite olduğuna göre değişir.

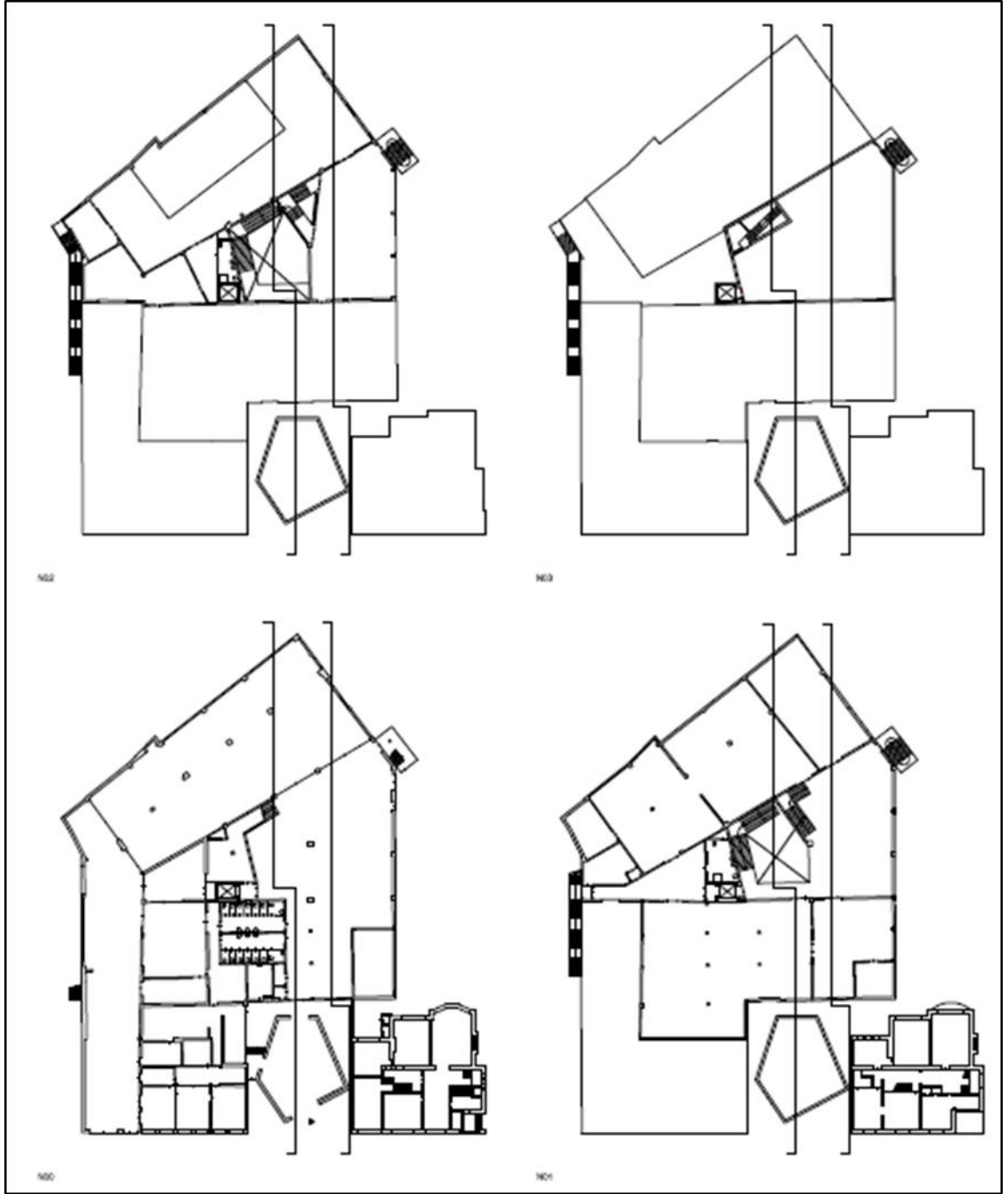
Alanın gelecekteki kullanımı için ne düşünüyorsunuz?

Açıkcası bir öngöründe bulunmak zor çünkü birçok değişken var. Yapı Kortijk Belediye Meclisine ait ve bu politik bir konu. Her altı yılda bir seçimler düzenlenmekte ve seçimi kimin kazandığı, Buda'nın halkın kullanımına nasıl sunulacağını belirlemektedir. Sonuç olarak geleceğe dair bir şey söylemek zor. Bana soracak olursanız alan daha derin bir aidiyet, daha çok teknoloji ve el sanatları paylaşımı ve daha fazla ücretsiz kullanım sunmalıdır ama ekonomik olarak bu farklı bir hikâye.

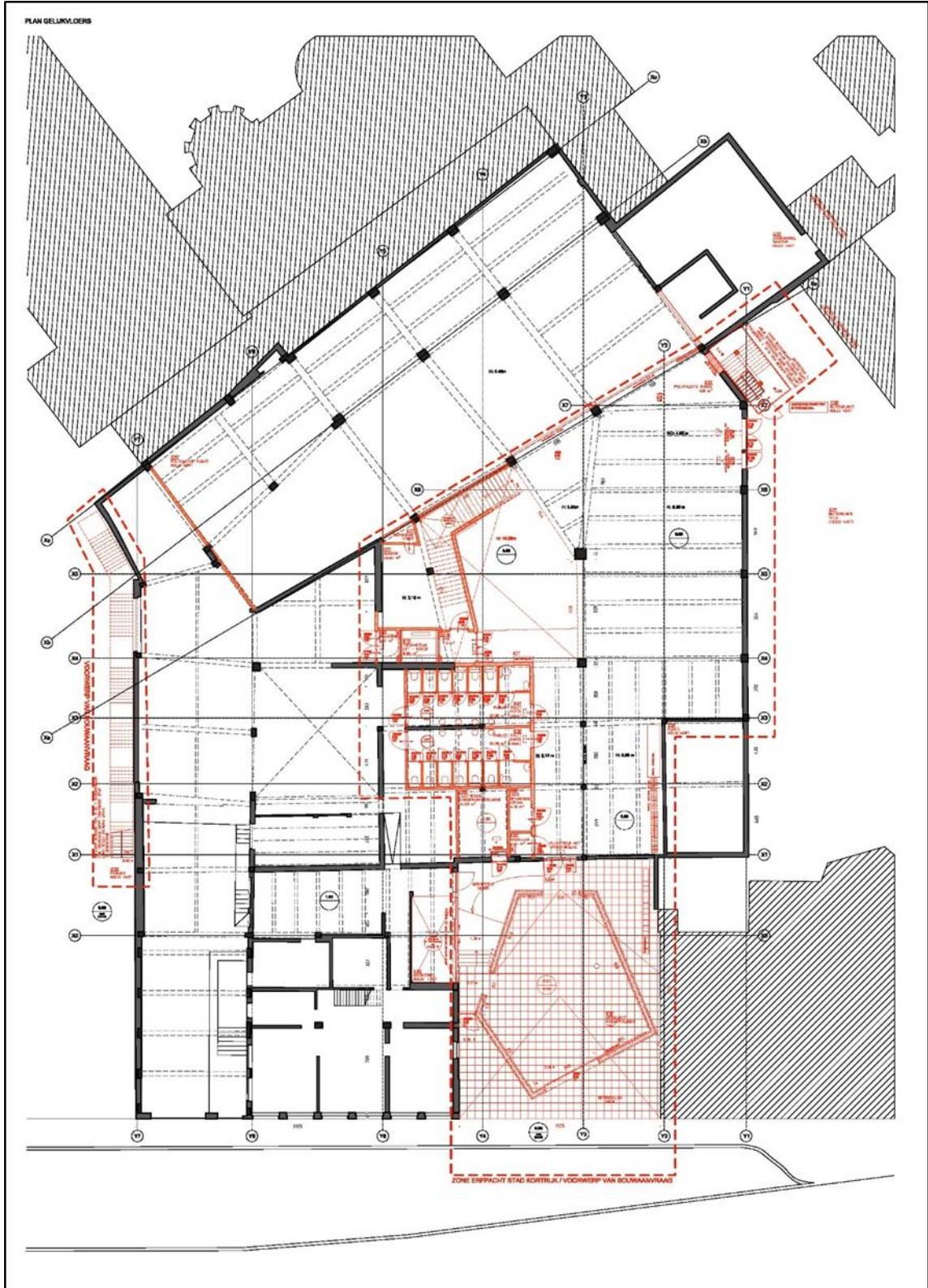
Siz şehir meclisi için mi çalışıyorsunuz?

Aşağı yukarı evet. Aşağı yukarı diyorum çünkü yarı bağımsız şehir meclisi şirketiyiz. Bağımsız olmakla birlikte şehir meclisinin ana kararlarını uygulamak zorundayız.

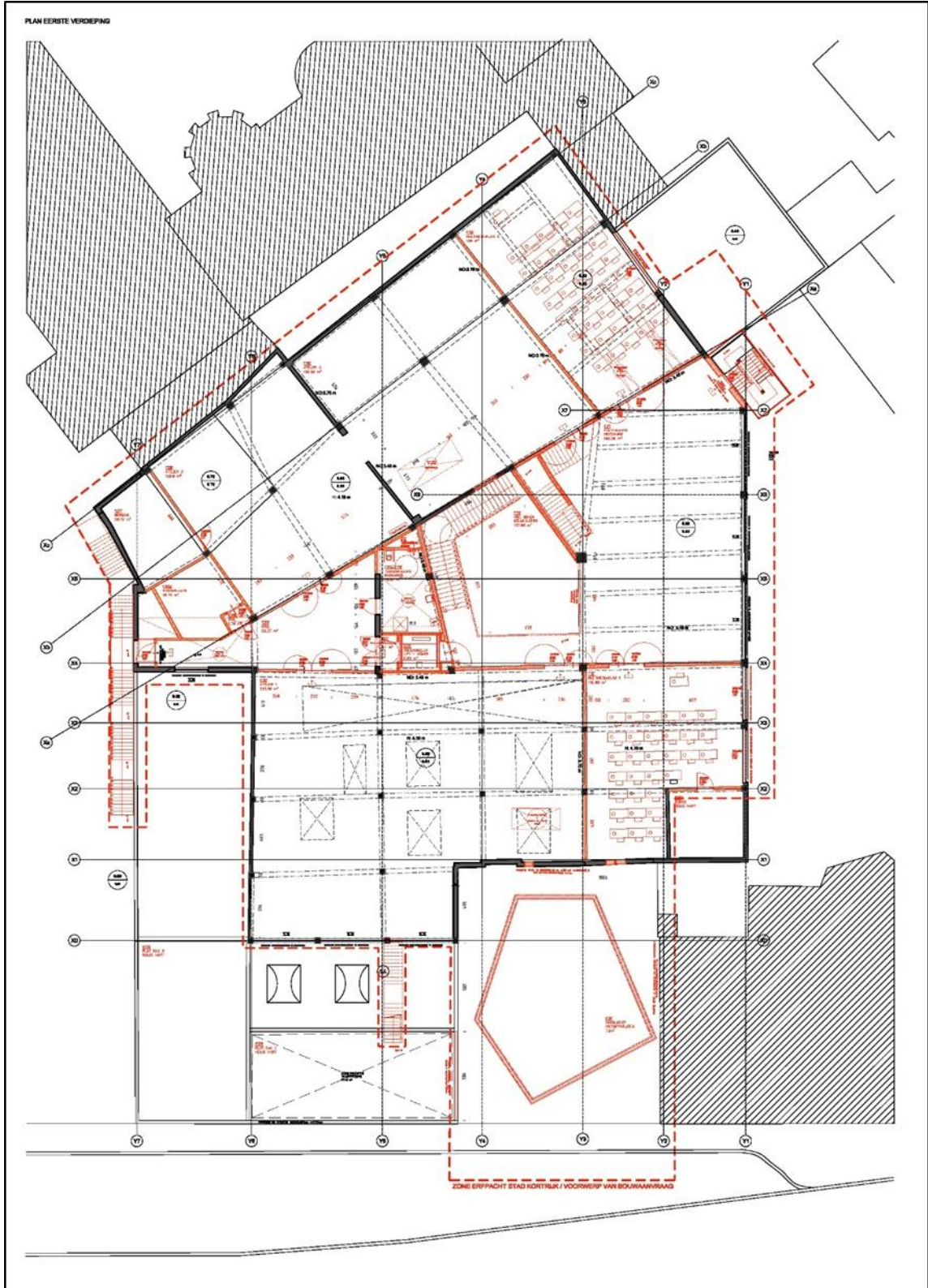
E-3 Planlar ve Kesitler

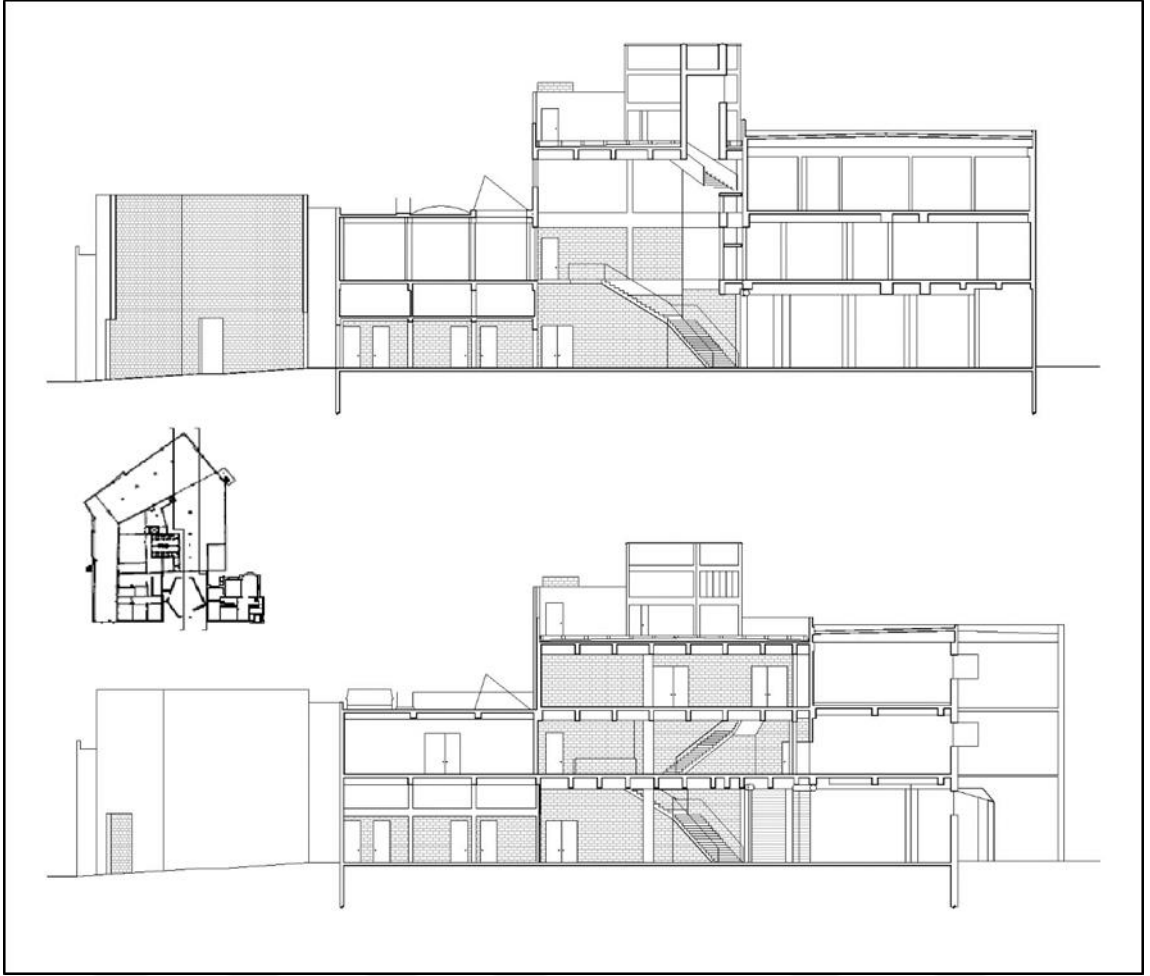
Şekil E.1 Kat planları [147]

Şekil E.2 Zemin kat planı [147]

Şekil E.3 Birinci kat planı [147]

Şekil E.4 Kesitler [147]

E-4 Fotoğraflar

Şekil E.5 Buda Fabrik sokaktan görünüş [129]

Şekil E.6 Yapılar topluluğunun merkezindeki beşgen sirkülasyon mekânı [129]

Şekil E.7 Yapılar topluluğunun merkezindeki beşgenin çatıdaki izi [129]

Şekil E.8 Buda Lab [148]

ZO CENTRO CULTURE CONTEMPORANEE – KATANYA

F-1 15.08.2018 Tarihinde Zo Kültür Merkezi'nin Proje Mimarı Neege Allen Navarra ile Yapılan Görüşme Metni

1. Enformasyon çağındaki kültürel dönüşümler, değişimler ve yenilikler bağlamında düşünecek olursanız sizce günümüz kültürel üretim ve etkinlik mekânlarının ne gibi özelliklere sahip olması gerekir? Geleneksel kültür merkezleri ile günümüz kültür mekânları arasındaki farklar nelerdir?

Zo tamamen görsel-işitsel teknolojilerle dolu olmasa da teknoloji kullanımı olan, farklı etkinlikler için önerilen esnek, çok işlevli bir mekân. Dikkat edecek olursanız günümüz kültürel etkinlik mekânlarında özellikle de sanat mekânlarında klasik üretim anlayışına ek olarak belirli bir derecede teknoloji kullanılmakta, müzik ve video donanımları çok sıklıkla yer almakta ve mekânlar esnek, bence en büyük fark bu. Böylece teknik noktalarda güce sahip oluyorsunuz, özellikle günümüzde teknoloji giderek hızlı bir biçimde değişiyor ve artık teknolojik ekipmanı, bir binaya, geçmişte yaptığınız şekilde yerleştiremezsiniz. Kablosuz ağ, esnek güç besleme üniteleri temelli bir güç sağlamak zorundasınız. Bunlar farklı etkinlikler için esneklik sağlayan, zamanın getirdiği değişimler ve aynı zamanda ifade biçimlerini de etkilemekte.

2. Zo Kültür Merkezi'nin dönüşüm projesine nasıl dâhil oldunuz?

Bu binanın dönüştürülmesi işini yürüten kişileri tanıyordum ve başlangıçtan itibaren onlarla çalıştım. Birlikte sanatsal işler ve müzik yapıyorduk böylece işi benim

yürütmemi önerdiler. Özel bir girişimdi ama Avrupa Birliği fonları alınmıştı. Bina belediyeye aitti ve başlangıçta girişimi oluşturan konseye on seneliğine çok düşük bir ücretten kiraladılar.

3. Dönüşüm projesi için binanın sunduğu fırsatlar ve oluşturduğu kısıtlar nelerdi?

Her bina bir kabuktur ve hepsi kendi bağlamında olasılıklar sunar. Bu bina eski bir sülfür rafinerisiydi ve biz işe başladığımızda fiziksel olarak tükenmiş haldeydi. Genel olarak ayakta kalmak için çok kötü durumdaydı. Çok az bütçemiz vardı ve bu yüzden parayı nereye harcayacağımız konusunda çok bilinçli olmalıydık. Bu da aslında tasarımı şekillendiren bir unsurdu. Temel fiziksel sorunlarla başladık, daha sonra mekân organizasyonuna geçtik. Bu yüzden farklı ihtiyaçlara yönelik olarak sade bir şekilde mekânları adapte ettik. Bazı mekânlar teknolojik olarak daha donanımlıyken bazıları ise daha esnek alanlar sunuyor. Kaldırılabilir oturma üniteleri, ekran sistemleri gibi bazı yeni sistemler de ekledik. Ayrıca metaforik bir tasarım yaklaşımı ile mirasın izlerini yaşatmaya çalıştık. Bar tezgâhı endüstriyel üretim zamanından kalma hissiyatı vermekte ve aydınlatma elemanlarının seçiminde de kükürt kristalleri ilham kaynağı oldu.

4. Proje üzerinde çalışırken ne tür sorunlarla (yasal, ekonomik, müşteri/yönetim açısından ya da teknik anlamda) karşılaştınız ve bunlarla nasıl mücadele ettiniz? Ne gibi çözümler ürettiniz?

Yasal anlamda, tarihi bina olmasının bir takım zorlukları vardı. Katı mevzuata tam uyum sağlamak zorundaydık ve ayrıca binayı illegal olarak kullanan bir grup vardı. Ancak bina belediyeye ait olduğu için bu sorunlar daha kolay aşıldı.

5. Projenin başlangıcında bir takım düşünceleriniz, planlarınız, hedefleriniz vardı. Mekânın şu anki kullanımına baktığınızda, başlangıçtaki düşüncelerinizin gerçekleşmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Bina 17 sene önce, 2001 yılında açıldı. Genel itibariyle tamamen aynı kalmış durumda, büyük bir değişim yok. Mobilyalar bile 17 yıl önce tasarladığımız şekilde kullanılıyor. Uyumlu, kolay kullanıma sahip, çeşitliliğe sahip, esnek ve güzel bir mekân.

6. Projenin en güçlü ve en zayıf tarafları nelerdir?

Tarihi binaların uyarlanması konusunda yatırımcıları etkileyen en önemli unsur binanın karakteridir ve bunu korumak her zaman herkes tarafından bir başarı olarak görülmektedir. Bu projenin en güçlü tarafı, tarihi özelliklerinin korunmasının yanında, geçen onca zamana rağmen hâlâ kullanılıyor olduğu gerçeği ve kent için güçlü bir rekreasyon alanı olması. Bina programı da burayı yaşayan bir yer olarak tutmakta etkili ve birçok sanatçı, mimar ve kültürel öncünün eşliğinde yapılan etkinlikler sayesinde insanları çeken bir merkez.

Zorluklar ise ekonomik, çok az bir bütçemiz vardı ve eğer daha çoğuna sahip olsaydık bina özellikleri ile ilgili daha iyi şeyler yapabilirdik.

7. Binanın gelecekteki kullanımı hakkında neler düşünüyorsunuz? Eğer bir değişim olursa bu nelere bağlı olacaktır?

Binanın yan tarafında bir avlu var ve o alanın yeniden düzenlenmesi düşünülüyor. Gerçeğe dönüştüğünde etkinlikler için daha çok alan olacak. Onun dışında yakın gelecekte anlamlı bir değişiklik olacağını düşünmüyorum.

8. Daha önce gerçekleştirdiğiniz endüstriyel yapı dönüşüm/yeniden kullanım projesi var mı? Bu projeye karşılaştırırsanız neler söyleyebilirsiniz?

Kişisel olarak yok ancak Mono Mimarlık firmasındaki eski ortağımın bir projesi vardı, Scenario Pubblico. Daha önceden depo olarak kullanılan binanın, yarışma projesiyle, dans için özel bir merkeze dönüşümü.

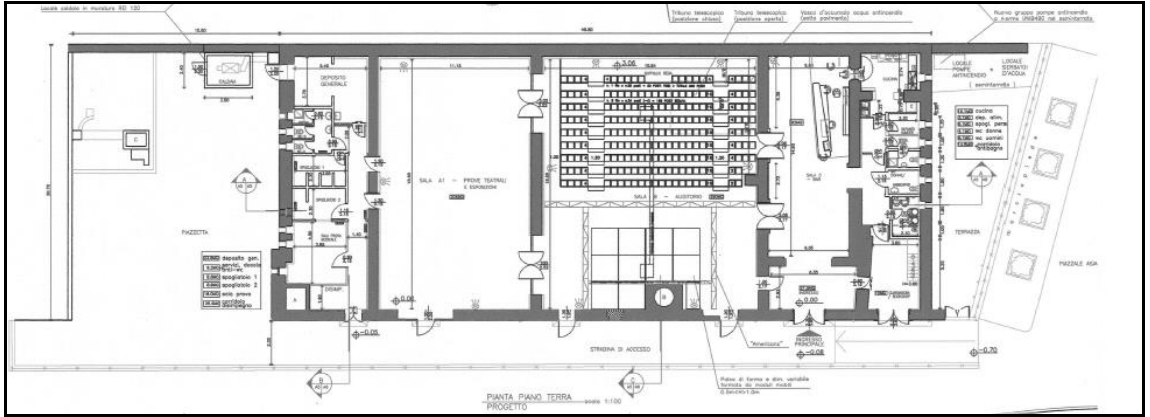
9. Proje ile ilgili paylaşmak istediğiniz, önemli olduğuna düşündüğünüz başka bir şey var mı?

Bence bu projeyi yaratıcı yapan en temel nokta kültür mekânları sunarak insanların yaşamlarını değiştirmiş olması. Burayı kullananlar, bir Avrupa ailesi içinde olduklarını hissettiklerini ve iş birliği içinde tarihi bir binada ürettiklerini söylüyorlar.

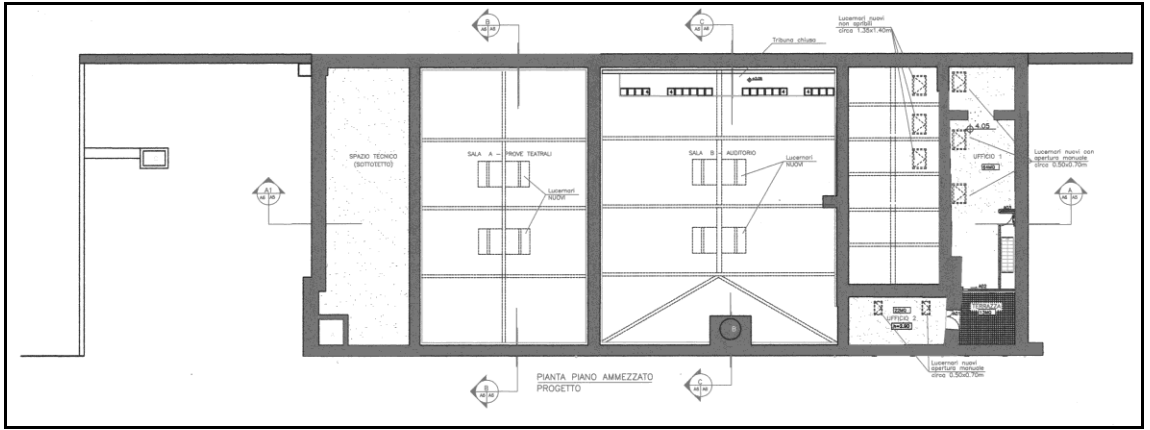
10. Zo Kültür Merkezi için kullanıcı görüşlerine dair farklı bir bilginiz var mı?

Tam olarak yok ama mutlu olduklarını düşünüyorum çünkü bina hâlâ aktif olarak kullanılıyor.

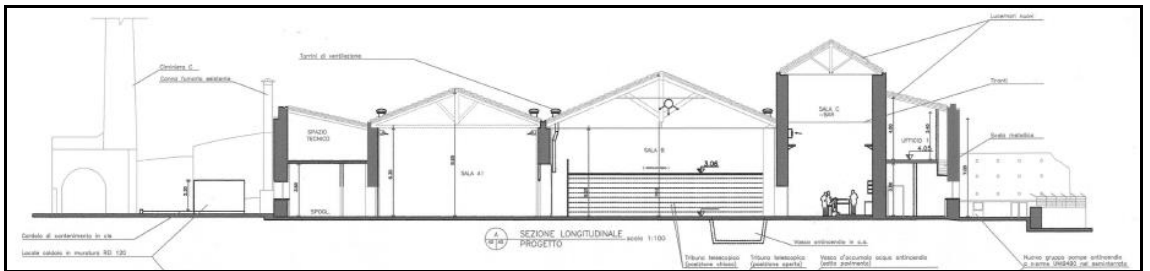
F-2 Planlar ve Kesitler

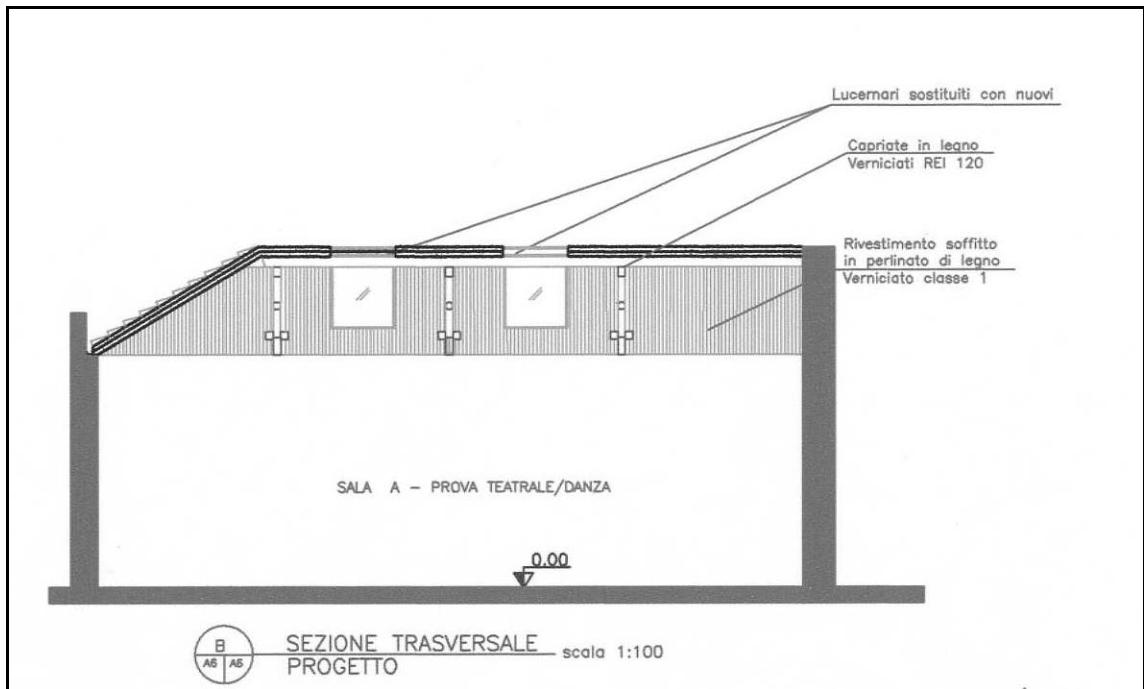
Şekil F.1 Zemin kat planı [149]

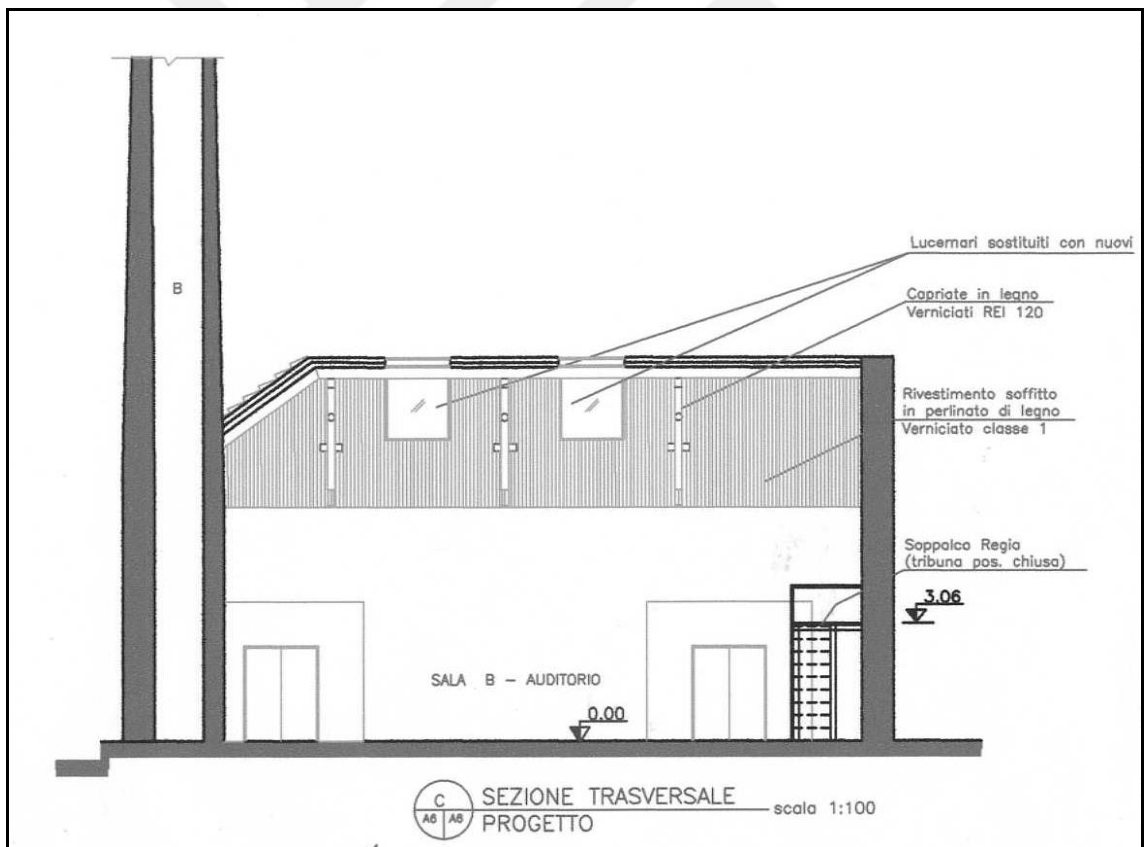
Şekil F.2 Birinci kat planı [149]

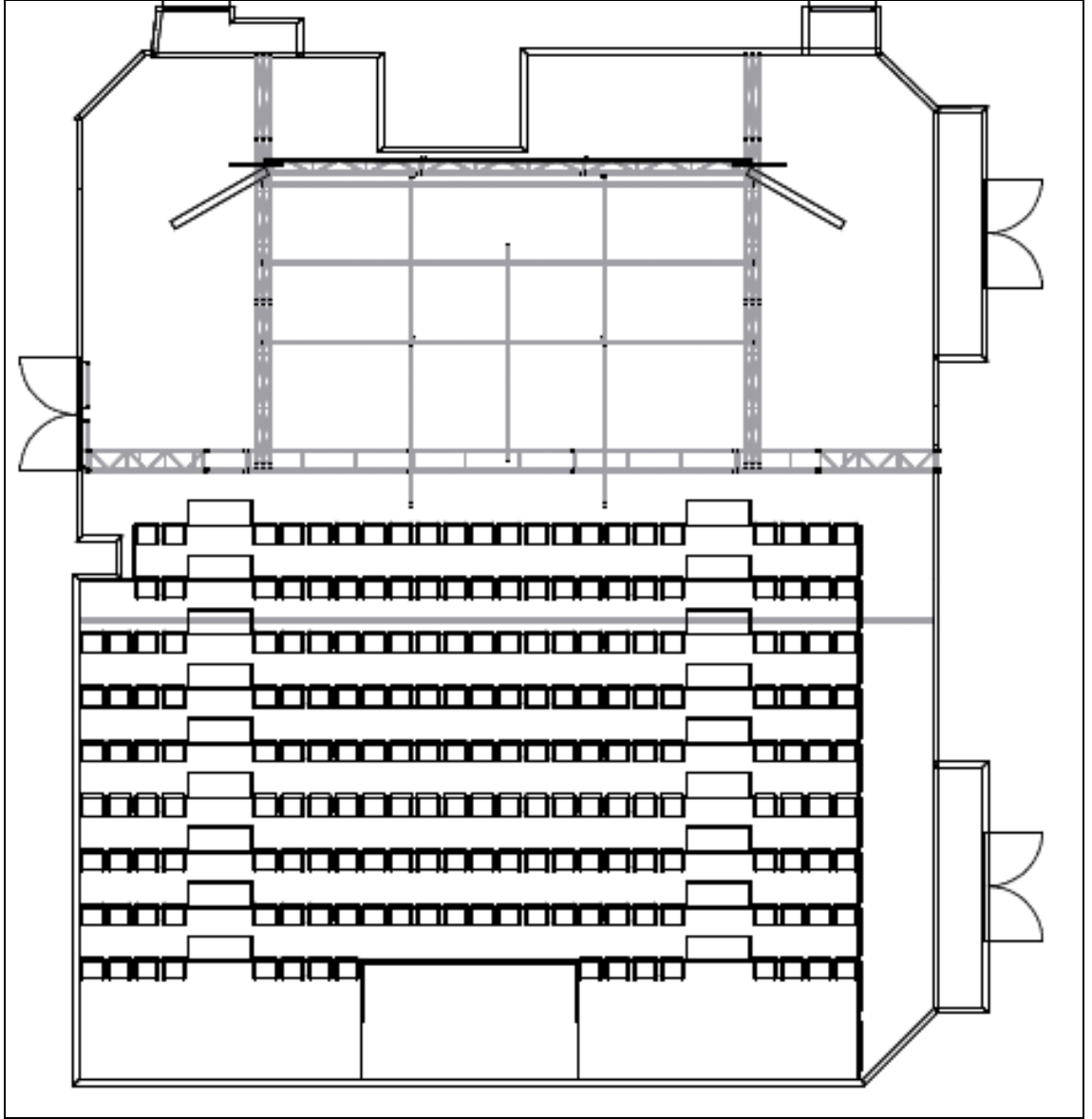
Şekil F.3 A-A kesiti [149]

Şekil F.4 B-B kesiti [149]

Şekil F.5 C-C kesiti [149]

Şekil F.6 Çok amaçlı salon planı [149]

F-3 Fotoğraflar

Şekil F.7 Zo Centro dış görünüş [150]

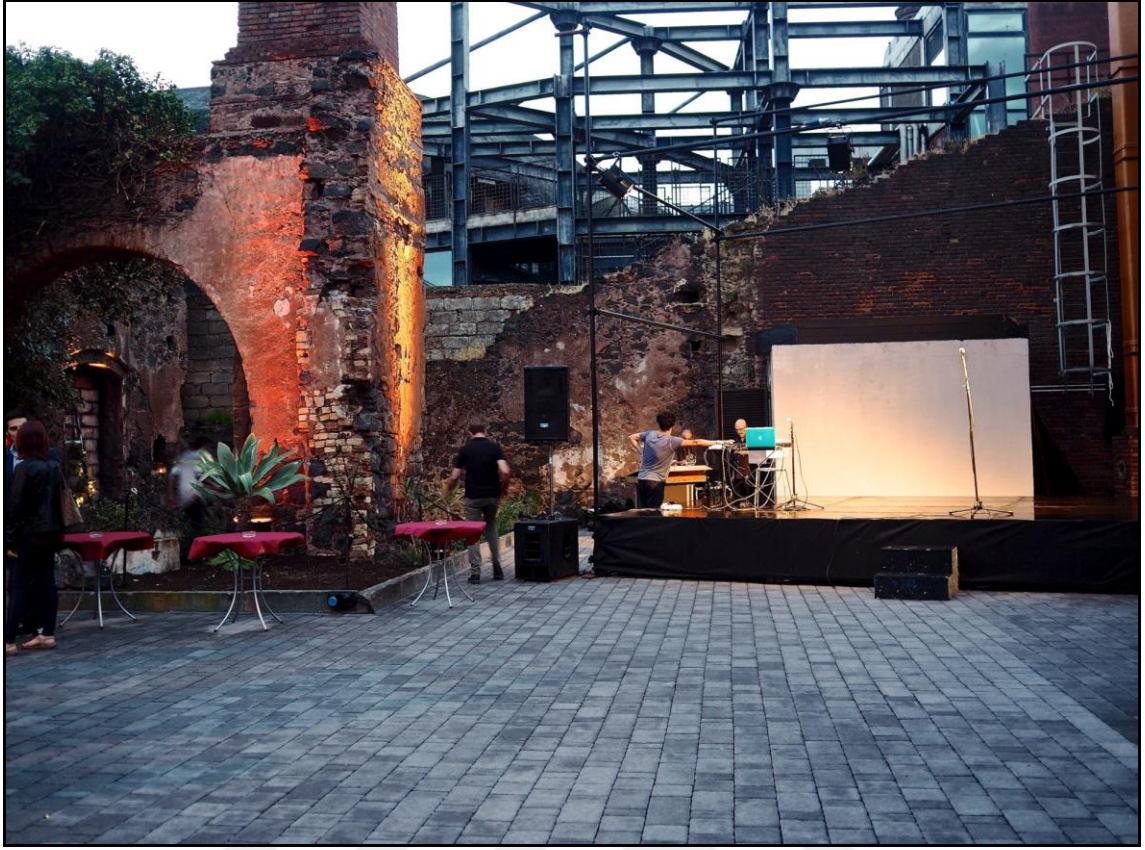
Şekil F.8 Zo Centro avlu [151]

Şekil F.9 Zo Centro restoran [152]

Şekil F.10 Zo Centro performans alanı [153]

Şekil F.11 Avlu [154]

Şekil F.12 Çok amaçlı salon [155]

Şekil F.13 Teleskobik tribün [155]

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Begüm BAYRAKTAROĞLU
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.03.1978, İstanbul
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : beg.bayraktaroglu@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Mimarlık (Mimari tasarım)	Yıldız Teknik Üniversitesi	2014
Lisans	Mimarlık	Mimar Sinan Üniversitesi	2002
Lise	Fen-Matematik	Özel Kalamış Lisesi	1995

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2017 -	Beykent Üniversitesi	Öğretim Görevlisi
2014 - 2017	Ataşehir Adıgüzel Meslek Yüksekokulu	Öğretim Görevlisi
2003 - 2014	Saroz Dış Tic. Müş. ve Tur. Ltd. Şti.	Firma Ortağı

YAYINLARI

Makale

1. Bayraktaroğlu, B. ve Arabacıoğlu, F.P., (2018). "Endüstri Yapılarında Yeni Üretim Biçimi Olarak Kültüre Giden Yol: Buda Fabriek Örneği", Megaron, Ekim 2018 (Kabul edildi).

Bildiri

1. Bayraktaroğlu, B. ve Arabacıoğlu, F.P., (2017). "A Sustainable Approach To Reuse of Industrial Heritage", 3rd International Conference on New Trends in Architecture and Interior Design, 28-30 Nisan 2017, Helsinki, 121-127.
2. Sungur, A. ve Bayraktaroğlu, B., (2016). "Integrating Inclusive Design Awareness Into Architecture Education", 8th International Conference On Education and New Learning Technologies, 4-6 Temmuz 2016, Barselona, 3789- 3794.
3. Tokat, E., Bayraktaroğlu, B. ve Çifcibaşı, D. K., (2016). "Eser Odaklı Mekân Tasarımları Bağlamında Müze Yapıları", International Symposium On New Trends In Social and Liberal Sciences, 28 Nisan-1 Mayıs 2016, Milano, 51.
4. Bayraktaroğlu, B. ve Çifcibaşı, D. K., (2015). "Endüstri Yapılarının Yeniden Kullanımında Çağdaş İç Mekân Tasarımları", I. Ulusal İç Mimari Tasarım Sempozyumu, 12-13 Ekim 2015, Trabzon, 162-174.
5. Bayraktaroğlu, B. ve Büke, A., (2015). "Çocuk Oyun Alanlarının Evrensellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi: Fenerbahçe-Pendik Sahil Şeridi Örneği", 21.Ulusal Ergonomi Kongresi, 2-4 Ekim 2015, Isparta, 371-378.
6. Bayraktaroğlu, B. ve Arabacıoğlu, F.P., (2013). "Tasarımda Sürdürülebilirlik Kavramına Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım", Çevre - Tasarım Kongresi, 12-13 Aralık 2013, Bursa, Yayın No:2774762.

ÖDÜLLERİ

1. Arabacıoğlu, F.P., Arabacıoğlu, B., Sayın, T. ve Sayın (Bayraktaroğlu), B., (2007). Maltepe Bölge Parkı Fikir Projesi Yarışması İkincilik Ödülü, 2007, İstanbul.